Riksdagens protokoll 1994/95:95

Onsdagen den 26 april

Kl. 9.00 – 17.51
19.00 – 22.50

Protokoll
1994/95:95

Inledningsanförande med anledning av den aktuella debatten

Anf. 1 TALMANNEN

Ärade kammarledamöter! Vi var många som samlades i Stadshuset i går kväll. Vi hade samlats för att uttrycka vår respekt för och medkänsla med de miljoner människor som berövades sina liv och för de överlevande som för evigt bär med sig minnena av Förintelsen. Men vi möttes också för att visa vår avsky för denna mörka tid för mänskligheten och i den fasta övertygelsen och det gemensamma åtagandet inför framtiden – vi får aldrig och skall aldrig glömma.

Detta får aldrig mer ske. Kunskapen om vad som då hände skall alltid ge oss styrka att bekämpa våldet och ondskan, styrka att kämpa för demokrati och mänskliga rättigheter. Glömskan är ett hot i dag, liksom inför vår och våra barns framtid.

Falun. Bjuv. Stureplan. Vålberg. Obönhörligt har dessa namn trummat in i vårt medvetande att kampen mot våld, övergrepp och förtrampande av mänskliga rättigheter måste fortsätta att föras också i dag, här i vårt Sverige. Demokrati, humanism och respekt för mänskliga rättigheter är inte en gång för alla vunna. Det är begrepp som vi var och en måste försvara varje dag.

Riksdagen och dess ledamöter som landets främsta demokratiska församling har ett särskilt ansvar och ett särskilt uppdrag i försvaret av demokratin och respekten för människovärdet.

Det är därför ett mycket viktigt arbete vi har framför oss i dag. Denna dag bör forma sig till en manifestation mot våld och förföljelser, för demokrati, frihet och människovärde.

Till grund för dagens debatter ligger dels betänkanden från socialutskottet om bl.a. socialpolitikens inriktning och anslag samt om dopning, dels en framställning från kds om en aktuell debatt om det oprovocerade våldet. Enligt reglerna för kammarens arbete startar vi med den aktuella debatten om det oprovocerade våldet och går sedan över till att behandla socialutskottets ambitiösa betänkanden om socialpolitiken.

Behandlingen av dessa betänkanden kommer att ge tillfälle till en övergripande debatt där även ledamöter från justitie- och socialförsäkringsutskotten kommer att delta. Detta är ämnen som lämpar sig särskilt väl för denna typ av samverkan, men jag tror att det finns fler. Övergripande temadebatter som ger möjlighet till en helhetssyn är med

all säkerhet fruktbart och till fördel för beslutsfattandet i många sammanhang i denna kammare, och det är sällsynt befogat i de allvarliga frågor vi i dag skall behandla.

Avslutningsvis vill jag också nämna att ledamöter och tjänstemän som ett led i vår gemensamma manifestation mot våld hälsas välkomna till en utställningsbuss som just i dag mellan kl. 9 och 17 står parkerad på Riksplan. Utställningen har gjorts av gymnasieungdomar och ingår i ett projekt mot våldet i samhället, initierat av Stockholms läns landsting.

Aktuell debatt: Det oprovocerade våldet

1 § Aktuell debatt: Det oprovocerade våldet

Anf. 2 ALF SVENSSON (kds)

Fru talman! Rubriken på debatten är just "Aktuell debatt om det oprovocerade våldet". Fru talman, jag tror egentligen inte att det behöver bli så mycket debatt, utan snarast en manifestation, ett gemensamt ställningstagande från alla riksdagens ledamöter och partier. Detta är ett sätt för oss att visa att det som man talar så mycket om utanför riksdagens murar och det som självklart upprör så många av våra medborgare och förskräcker åtskilliga, det bryr vi oss verkligen om och tar ansvar för i den mån vi kan som riksdagsledamöter.

Den ekonomiska krisen debatteras och diskuteras, och fattas bara annat. Men jag vill påstå att vårt land också har en värdemässig kris. Det är inte enbart kronan som har sjunkit. Det kan också påstås att människovärdet har sjunkit. Många uppfattar det i varje fall så.

Och när människovärdet devalveras, då är det stor fara å färde. Då måste självfallet riksdagens ledamöter visa inte enbart att man registrerar och tycker illa om, utan då måste också riksdagens partier och ledamöter analysera vilka krafter det är som skapar människovärdeskrisen och försöka mobilisera motkrafter och se till så att konkreta åtgärder vidtas. Folk accepterar helt enkelt inte en riksdag som sitter på ombonad åskådarplats när TV, radio och tidningar vecka efter vecka vräker information över oss om de mest vedervärdiga våldsbrott.

Det finns ingen naturlag som säger att våldet skall öka och brutaliteten tillta. Vi är inte utvecklingens fångar – om man nu i det här sammanhanget kan tala om "utveckling"; det vore mer rimligt att tala om "avveckling". Men vi bör kanske alla i någon mån tillstå att politiken, att samhällsdebatten för litet sysslar med frågeställningar och resonemang som inte så enkelt kan sättas upp i tabeller eller mätas i kronor och ören. Den immateriella verkligheten får inte många debattrundor i vårt parlament.

Barns uppväxtmiljöer, barns rätt till och behov av etisk och moralisk vägledning, barns och ungdomars behov av att äga motkrafter mot alla destruktiva krafter de möter, resonerar vi politiker, tror jag, för sällan om. Att barns trygghet inte kan köpas i pengar är ju ändå en sanning.

I går resonerade vi om den ekonomiska krisen, fru talman. I dag resonerar vi om vad jag kallar en värdemässig kris. Jag vill gärna ha sagt

att dessa inte lever var sitt liv, utan att de givetvis är inflätade i varandra. Därför är det bra att dagens resonemang följer på gårdagens debatt.

Anf. 3 Justitieminister LAILA FREIVALDS (s)

Fru talman! Sverige har skakats av allvarliga våldsdåd under de senaste åren. Våld berör oss alla, och det skakar om. Debatten om våld styrs av våra innersta känslor. Vi kan aldrig acceptera våld som en naturlig företeelse i vårt samhälle. Jag tackar kds för att ha tagit initiativet till detta meningsutbyte.

Låt mig som grund för detta meningsutbyte lägga några aktuella fakta om våldet och dess bakgrund på bordet. Trots att den totala brottsligheten har minskat sedan 1991 ökar antalet våldsbrott. Ökningen var dock mindre än tidigare år.

Det grova våldet förändras. Trots uppmärksammade fall av dödligt våld under 1994 minskade det dödliga våldet jämfört med året innan. I gengäld ökade antalet försök till mord och dråp.

Det som är klart oroande är att antalet grova våldsbrott med användning av skjutvapen ökade kraftigt. Även om det vanligaste vapnet är kniv förekom skjutvapen i ungefär vart femte fall av dödligt våld.

Anmälningarna om grov misshandel minskade däremot under förra året. Det gäller såväl drabbade kvinnor som män. Det gäller dock inte barn. Den grova misshandeln av barn under 14 år fortsätter att öka.

Det grova gatuvåldet, dvs. grov misshandel utomhus utförd av någon obekant till offret, visar en klar minskning. Det gäller såväl vuxna som barn. Däremot ökar mindre allvarlig misshandel utomhus av obekanta.

Det är således en allvarlig bild statistiken ger, även om bilden är något blandad. Det mycket grova våldet minskar, medan mindre allvarlig misshandel ökar.

När det gäller våldets utövare vet vi att de flesta våldsbrott begås av personer som är kända för brottslighet av olika slag. En stor del är drogmissbrukare. Unga män står för den större delen av allt våld, särskilt gatuvåldet. Våldet i hemmen utövas som regel av äldre gärningsmän.

Vi vet att orsakerna till våldet är komplicerade och sammansatta. Under de senaste 25 åren har samhället förändrats dramatiskt. Normer, moral och levnadsregler är inte längre givna av auktoriteter. Både kyrkan och skolan har förlorat i betydelse. Familjestrukturerna har förändrats.

I brist på alternativ och omsorg från vuxenvärlden skapar vissa ungdomsgrupper egna normer, regler och sociala strukturer. I några grupperingar blir strukturerna alltmer organiserade och slutna. Gängen tar över familjens och skolans roll som normbildare.

Stora klyftor mellan människor tenderar att leda till våld. Segregation är kanske det enskilt största problemet när det gäller dagens våldsbrottslighet. I dag sker en alarmerande uppdelning i många förorter, där rika och fattiga, svenskar och invandrare lever helt åtskilda. Utanförskap och bristande integration i skolor och bostadsområden ökar vä-

sentligt riskerna för våld. Denna delning ger näring till subkulturer med missbruk och kriminellt beteende.

Även arbetslösheten skapar utanförskap och orättvisa klyftor mellan människor.

Brottsligheten påbörjas som regel i väldigt unga år. För att hindra en brottslig utveckling krävs samverkan mellan familjen och myndigheter, men också snabba reaktioner från samhället när brott begås.

Själva situationen kan även den spela en stor roll för våldsbrotten. Nöjeslivets utveckling har betydelse. Antalet vapen ökar stadigt. I dag finns det över 3 miljoner legala handeldvapen i Sverige. Polisen uppskattar att det finns omkring 30 000 illegala skjutvapen i landet.

Alkohol och droger är kanske inte en direkt orsak till våldet, men drogerna är ofta den faktor som utlöser våldet. Tre av fyra våldsbrott begås av berusade gärningsmän.

Alkohol förekommer bland allt yngre personer. Alkoholkonsumtionen har klart ökat sedan 1980-talet. Även narkotikamissbruk bland unga ökar igen.

Det här är något av bakgrunden till samhällets absolut viktigaste uppgift, nämligen att upprätthålla respekten för människors liv och säkerhet. Den visar på bredden och djupet i kampen mot våldet i samhället.

Sedan slutet av 1980-talet har en rad åtgärder vidtagits för att motverka våldet i samhället. Insatserna har innefattat förebyggande åtgärder, straffskärpningar, förbättringar av det rättsliga förfarandet och ett bättre stöd till dem som drabbas av våldet. Men det är inte tillräckligt.

Det behövs en samling mot våldet, och det behövs en samlad politik mot våldet, en politik som spänner över alla områden och ser till helheten och inte enbart detaljerna. Detta angavs redan i regeringsförklaringen i höstas.

En särskild statsrådsgrupp har bildats i regeringskansliet. Den har till uppgift att samordna regeringens arbete mot våldet. Regeringen kommer inom kort att presentera pågående och planerade åtgärder mot våldet. Låt mig här endast kort nämna några.

Att ge barn och ungdomar en trygg och bra start på livet utan droger är ett långsiktigt sätt att motverka våldet. Utredningen Levnadsvillkor i storstadsområden skall föreslå och initiera åtgärder som kan skapa bättre förutsättningar för bostadsområdena i storstäderna. Barn och ungdomars levnadsvillkor och skolans roll i samhället kommer särskilt att belysas.

Ungdomars uppväxt- och etableringsvillkor skall analyseras och redovisas av Ungdomsstyrelsen senast under 1996. Analysen skall också utvärdera hur de offentliga systemen utvecklar och stöder ungdomars villkor.

Folkhälsoinstitutet i samverkan med Socialstyrelsen har fått i uppdrag från regeringen att följa och dokumentera hur långvarig arbetslöshet påverkar ungdomars sociala anpassning och hälsotillstånd. En första översikt presenteras under 1995.

Ungdomsstyrelsen fördelar årligen 100 miljoner kronor i stöd till olika ungdomsorganisationer. Dessutom delar Allmänna arvsfonden ut

mellan 40 och 50 miljoner kronor i projektstöd. I framtiden kommer de insatser som motverkar mobbning, våld och missbruk att ses som särskilt angelägna. Även lokala projekt som sprider kunskap och motverkar rasism och främlingsfientlighet prioriteras.

Polisen genomför inom ramen för den nya närpolisverksamheten en mängd lokala projekt som riktar sig till ungdomar. Det rör sig bl.a. om projekt mot anabola steroider, med fadderverksamhet och utbildning av goda föredömen och undervisning i lag och rätt.

För att särskilt minska alkoholkonsumtionen avsätter regeringen 75 miljoner kronor till olika åtgärder. Det drogförebyggande arbetet bland barn och ungdomar skall prioriteras ytterligare.

Regeringen har gett en grupp med forskare i uppdrag att sammanställa kunskaper inom olika forskningsområden för att utifrån detta bättre kunna analysera ungdomars drogmissbruk, asocialitet och våldsbenägenhet.

Ett barnperspektiv inom individ- och familjeomsorgens arbete med barn och barnfamiljer som far illa utvecklas också av Socialstyrelsen.

Ett primärt mål i regeringens politik är att skapa samma förutsättningar för invandrare som för den övriga befolkningen. Regeringen har avsatt 125 miljoner kronor för särskilda insatser i invandrartäta bostadsområden. En särskild kommitté har tillsatts för att underlätta arbetet med invandrarnas integration.

För att komma till rätta med gatuvåld på lång sikt krävs förebyggande åtgärder av olika slag. En undersökning har gjorts om de kriminella ungdomsgängen i Sverige. Gängen har under en längre tid framstått som en rekryteringsbas för fortsatt grövre brottslighet och yrkeskriminalitet. För att motverka detta kommer polisen att presentera en strategi under 1995.

Nya regler om handläggning av mål och ärenden hos polis, hos åklagare och i domstol där ungdomar misstänks för brott har trätt i kraft under 1995. Målen skall handläggas av personer som är speciellt kunniga och erfarna när det gäller just ungdomar. Även vårdnadshavarna eller andra vuxnas ansvar för dem som är under 18 år betonas.

Inom området knivar och vapen förbereds en mängd åtgärder. En särskild utredare skall lägga fram förslag i syfte att minska våldsbrottsligheten. Utredaren skall vara klar med sitt arbete under 1996.

För kommande år har regeringen avsatt 105 miljoner kronor för en kraftfull insats på polisens två huvudlinjer. Avsikten är att förebygga många våldsbrott genom närpolisverksamheten. När våldsbrotten ändå sker skall polisen stå bättre rustad att klara upp brotten.

Det här är bara ett litet axplock ur det som faktiskt görs och händer i kampen mot utslagning, brott och våld. En samlad redovisning kommer från regeringen inom kort.

Regering och riksdag kan ge uppdrag till myndigheter, fördela resurser och stifta lagar. Men våldet kan inte bekämpas bara genom myndigheter och lagar. Var och en av oss här och varje vuxen individ i vårt land har ett eget personligt ansvar att agera mot våldet.

Ytterst är det enskilda människors engagemang och tydliga ställningstaganden som kan vinna mot våldet. Vuxna måste hävda hänsyn

Aktuell debatt:
Det oprovocerade våldet

och respekt för andra människor. Det är vårt ansvar att föra detta arv vidare till våra barn.

Anf. 4 ALF SVENSSON (kds)

Fru talman! Jag vill uppriktigt tacka statsrådet för redovisningen och synpunkterna och instämmer självfallet i det som sades.

Jag avslutade min treminutersinledning med att säga att den ekonomiska krisen och den värdemässiga krisen är invävda i varandra. Vi vet naturligtvis att ungdomsarbetslösheten, känslan av att inte vara efterfrågad och behövd skapar problem – det är inte tu tal om det. Kanske inte arbetslösheten i sig men det faktum att man inte efterfrågas leder lätt ut i cirklar och miljöer där det för många lätt kan uppstå drogberoende etc.

Jag tror alltså att det är väldigt viktigt att vi när vi talar om den ekonomiska krisen och om arbetslösheten inte ser det bara ur nationalekonomisk synvinkel utan också med hänsyn till individen och individens värdighet. Samtidigt tror jag att det finns en risk – jag tycker att det var mycket positivt att statsrådet tog upp den – att vi försöker förklara allting med vad vi brukar kalla utvecklingen i samhället.

Fru talman! Jag vill citera ur en intervju i Expressen med ekonomen Gunnar Wetterberg, tidigare chef för den statliga Långtidsutredningen. Han svarar på frågor om hur den ekonomiska krisen kommer att påverka samhällsutvecklingen, och så beskriver han en icke önskvärd effekt av välfärdssamhällets framväxt: "Det paradoxala är att när det offentliga tog över så bäddade det för en extrem atomisering av samhället. Vi har dragit oss tillbaka från nästan alla gemensamma angelägenheter. Vi betalar skatt och hyra – sen tar någon annan hand om allting."

Fru talman! Jag tycker att det ligger mycket i detta. Vi har ett strukturfel, en strukturkris på det här området. Vi lämpar över ansvar och blir så lätt åskådare. Jag är glad över att det också underströks av statsrådet.

Nu har vi ju haft en statlig våldskommission, och den har gett ifrån sig betänkanden som jag tycker har varit mycket intressanta och innehållsrika.

Den statliga våldskommissionen skrev 1992, alltså relativt nyligen: "Barnomsorg, skola och kommunala fritidsaktiviteter har under efterkrigstiden kommit att ta över delar av föräldrarnas ansvar för barnens uppfostran. Barnuppfostran har, kan man säga, professionaliserats. Det har emellertid visat sig att varken personalen inom skolan eller barn- och ungdomsorganisationer kan ersätta föräldrarnas roll när det gäller att skapa en gynnsam utveckling av de unga. Ungdomsbrottsligheten ligger på en oroväckande hög nivå. Det är därför viktigt att föräldrarna mobiliseras och att deras ansvar och betydelse för barnens utveckling lyfts fram även i lagstiftningen. Föräldrarna är den största brottsförebyggande resurs samhället har."

Jag tycker att detta är en sanning, men jag tycker att det är en sanning som vi gör för litet för att stryka under. Jag tycker att vi fortfarande har det strukturfelet att vi på något sätt vill ta över och tro att vi är

experter på vad föräldrarna känslomässigt, identifikationsmässigt, odiskutabelt är bäst på.

Jag tycker att det var utmärkt när statsrådet här sade att gängen eller grupptillhörigheten i vissa fall tar över normbildningen från familjen och att identifieringen med gruppen då blir starkare än med familjen.

Vilken är då slutsatsen? Vad gör vi för att ändra på detta? Jag vet – det gör vi alla – att det inte finns några perfekta familjer. Sörgården existerar bara i teorin eller i fantasin. Det finns inga felfria människor. Men vad gör vi för att hjälpa föräldrarna att ta den roll som de så gärna vill spela men som de kanske inte tror att vi tycker att de är bäst på?

Fru talman! Jag tror att det är väldigt viktigt att också lyfta fram skolans roll. När vi kristdemokrater ivrade för att skolan skulle vara förankrad i kristen etik – att vi sade kristen etik var egentligen inte konstigare än att man talar om svenska språket när vi talar om språk här i kammaren – var det för att vi ville ha den värdemässiga förankringen. När skinnhuvudena som omskrivs och som vi har åsikter om beter sig som de gör är det inte därför att de är en annan sorts människor utan – enligt mitt och väl allas vårt förmenande – därför att de känner sig otrygga. De har inte fått någon värdemässig identitet. De är vilsna, och de vill visa att de är något.

Därför tror jag att det behöver sägas – kalla det gärna någonting annat än kristen etik – att etik behövs, moral behövs, riktlinjer behövs och gränser måste sättas. Vem är det egentligen som av och till skulle ställas fram på torgen och stå till svars för utvecklingen – är det ungdomarna, är det barnen, eller är det kanske vi? Är det kanske jag, som inte har varit där och varit aktiv för att sätta de gränser som barn har rätt att få utstakade och ge dem den kompass som vi vet att de behöver för att få möjlighet att stå emot de starka krafter som vill beröva dem deras framtid och deras värdighet?

Anf. 5 GUN HELLSVIK (m)

Fru talman! Få saker är så viktiga som att engagera sig för att bryta den våldsutveckling som vi har haft under lång tid. Det är hög tid att ta till sig det sunda förnuft som finns hos de flesta människor och som resulterar i att de flesta barn genom sin uppfostran lär sig medkänsla, hänsyn och respekt för sina medmänniskor.

Många unga människor som fastnar i missbruk och kriminalitet har vuxit upp i familjer där viktiga fostrande inslag saknats. Familjen har avgörande betydelse då det gäller att förhindra unga människor från att begå brott. Det är därför viktigt att på olika sätt markera föräldrarnas huvudansvar för att deras barn lär sig respektera andra människor.

När jag pekar på föräldrarnas betydelse får jag ofta höra invändningen att de barn som har hamnat i kriminalitet ofta kommer från familjer med s.k. frånvarande föräldrar. Dessa kritiker som i andra sammanhang gärna talar om att man skall plocka fram det positiva hos människor glömmer att föräldrar nästan undantagslöst vill sina barns bästa. Det är just detta som är viktigt, och det är just detta som skall utnyttjas för barnens skull.

Vi människor formas i relationer. Vår största påverkan får vi i de nära relationerna, oftast relationer med föräldrar. Föräldrarnas naturliga kärlek och spontana ilska är viktiga inslag. En socialarbetares tidsbeställda möte med en ung människa kan inte ge samma spontana värme eller ilska. Det är oerhört viktigt att denna relation får fullt stöd.

Föräldrarnas upprördhet över barns felaktiga beteende måste t.ex. stödjas genom omvärlden, bl.a. genom att de offentliga organen såsom socialtjänsten eller Polisen gör tydligt för den unge att dennes felaktiga beteende inte accepteras. Våra unga får inte ges möjlighet att spela ut oss vuxna mot varandra. Denna insikt är särskilt betydelsefull för våra invandrarföräldrar, som många gånger känner stor osäkerhet i sin föräldraroll när de bibringas uppfattningen att mycket av det som de inte accepterar hos sina barn är bagatellartat i svenska folkets ögon.

Sensmoralen av mitt resonemang är att om vi inte blir bättre på att stödja och ta vara på föräldrarna i deras uppfostrargärning kommer den negativa utvecklingen att fortsätta. Därför är jag besviken på ungdomsministern, eftersom hon häromdagen avfärdade professor Sarneckis idé att förbjuda unga att vistas på stan under sena kvällar.

Många av oss här i kammaren har upplevt den tid då sådana ordningsregler gällde. Självfallet tyckte vi som unga att dessa regler var löjliga, men våra föräldrar kunde sätta kraft bakom sina krav på att vi skulle vara hemma på kvällen. Och vi kunde själva skylla på vuxenvärldens regler när det var svårt att stå emot grupptrycket att delta i något dumt.

Vi moderater hoppas att ungdomsministern skall tänka om, och vi är själva beredda att återkomma i denna fråga.

Debatten om medievåldets betydelse för utvecklingen av våldstendenser bland våra unga har väckts till nytt liv till följd av den senaste tidens brutala våldshändelser. Alla normalt funtade människor tar rimligen avstånd från yttringar som uppmuntrar till människoförakt och våld. Det ligger nära till hands att ropa på fler förbud och mer censur. Men det grundläggande är att föräldrar och andra vuxna, inklusive videohandlarna, försöker förstärka barnens naturliga avståndstagande till våld.

Det jag har sagt hittills har varit reaktioner mot dåligt beteende. Det är egentligen ännu viktigare att vi blir bättre på att lyfta fram goda exempel.

Jag har varit i många skolor och pratat. Under mina möten med unga har jag ofta frågat om de känner till Carnegiemedaljen. Utan att egentligen bli förvånad har jag varje gång jag har ställt frågan mötts av total okunskap om denna medalj.

Vi som befinner oss i denna sal, troligen med undantag av våra yngre riksdagsledamöter, känner väl till denna utmärkelse. Jag vågar påstå att vi alla kände mycket stor beundran för dem som till följd av oegennyttig insats för en medmänniska fick medaljen. Genom de stort uppslagna artiklarna fick vi som unga positiva förebilder, som en motvikt mot de dåliga förebilder som naturligtvis också fanns förr.

Med detta vill jag ha sagt att medierna har ett mycket stort ansvar både för att sortera det våld som med nödvändighet måste föras över

även till våra unga och för att medverka till att våra unga ges goda förebilder.

Svensk kriminalpolitik bör grunda sig på samma principer som vi ser som självklara i uppfostran av våra barn. En vidareutveckling av lagstiftningen i denna riktning är just vad de moderata parti- och kommittémotioner som vi har lagt fram innevarande vår rörande ungdomskriminalitet syftar till.

Anf. 6 INGBRITT IRHAMMAR (c)

Fru talman! Vad skall vi göra åt det oprovocerade våldet? Samtidigt frågar vi oss naturligtvis vad det är för skillnad mellan det provocerade och det oprovocerade våldet. Det är en oerhört svår gränsdragning, och det kanske egentligen inte är det viktigaste att reda ut.

Vi får se det samlade våldet som en helhet. Vi är överens om att vi måste minska våldet. Det måste vi göra med olika former av insatser. Det viktigaste är insatser på lång sikt, men det utesluter naturligtvis inte insatser även på kort sikt.

Att våldet minskas är grundläggande för alla samhällsmedborgare, som då kan få ökad trygghet. Vi kan minska antalet brottsoffer.

För oss i Centern är det oerhört viktigt att lyckas med detta. Därför vill vi betona de brottsförebyggande insatserna.

Det provocerade och det oprovocerade våldet är alltför vanligt såväl inomhus som utomhus. Våldet inom hemmets väggar, våld mot kvinnor och barn, har nämnts litet grand här i dag. Jag vill verkligen betona att det våldet ofta är oprovocerat, även om naturligtvis mannen – som är den som i huvudsak utför detta våld – påstår att han har blivit provocerad av olika faktorer. Han kan anföra att det var odiskat i köket eller att det stod skor i hallen när han kom hem.

Dagens debatt har sin upprinnelse i feta rubriker i massmedierna om hemska händelser, såsom händelserna i Bjuv och Falun som har nämnts här tidigare. I det sammanhanget är det viktigt att vi inte glömmer bort de våldsinslag som äger rum dagligen inom hemmets väggar.

Vi vet, som sagt, att det är farligt att vara inomhus i den här familjeatmosfären. Vi vet att det är farligt på vissa platser utomhus. Det är farligt att befinna sig i restaurangköer om man själv är berusad, om man själv tillhör gäng som är litet bråkiga m.m. Vi får inte glömma att för de allra flesta människor är det ganska ofarligt att vistas ute. Det är värt att notera detta i dagens läge, då allt fler – framför allt de äldre – är rädda för att ge sig ut på gator och torg. Det är värt att notera att risken för att en skötsam individ utsätts för våld är mycket liten.

Vi vet att droger ofta är en utlösande faktor till våldet. Narkotika, alkohol framför allt och dopningsmedel, vars betydelse har uppmärksammats på sistone, spelar en roll. Här har det framförts krav från olika håll, också från Centern om att vi måste kriminalisera bruk av dopningsmedel.

Vi vet att de flesta inte begår våldsbrott som ett första brott i sin brottskarriär. De allra flesta vandrar i brottstrappan. Det är anledningen för oss i Centern att verkligen betona tidiga insatser – tidiga och snabba reaktioner vid ungdomsbrott och ungdomsvåld.

Vi vill jobba vidare för att få till stånd att vid varje tillfälle när en ungdom begår brott skall denna konfronteras med effekterna av sitt brott. Vi vill ha till stånd ett medlingsförfarande vid varje tillfälle där detta är möjligt. Man skall jobba med skadelindrande insatser och tvingas träffa offret för att få brottsinsikt osv.

Vi vill ge tydliga signaler till barn. Vi vill skapa harmoniska uppväxtförhållanden. Därför betonar vi också mycket starkt familjens roll i detta arbete. Det är familjen som har det yttersta ansvaret. Det är familjen vi skall stödja i detta arbete. Skolan har en viktig uppgift att stödja familjerna i detta arbete. Det är just i skolan mycket kan göras. Mycket våld utspelas inom skolans område. Dessutom tillbringar barnen en stor del av sitt dygn i skolan. Därför finns det stora möjligheter att där göra insatser mot mobbning och våld. Det handlar om medieträning och om att utveckla förståelse och medkänsla.

Just underhållningsvåldet har angetts som en av de mest avgörande orsakerna till dagens våldsutveckling. Samtidigt vet vi att harmoniska barn som har utvecklat normer och medkänsla inte påverkas nämnvärt. Det är de svaga individerna som påverkas. Därför måste vi naturligtvis försöka minska det hemska medieutbudet.

Det finns mycket mer att göra. Men jag vill till sist bara betona vikten av att vi alla hjälps åt. Alla vuxna har ansvar för att vi skall få en drogfri generation och en icke-våldsgeneration. Vi måste betona hänsyn och tolerans för att vi skall få trygghet och rättssäkerhet.

Anf. 7 KARIN PILSÄTER (fp)

Fru talman! Våldet och hotet i samhället kryper verkligen tätt inpå oss. De som blir utsatta är såväl nära och kära som totala främlingar. Det är våld i hemmen, på gator och i krogköer. Det är våld med knytnävar och vapen. Det är våld mot berusade män, våld mellan utslagna, våld mot kvinnor och barn, våld mot homosexuella och våld med rasistiska förtecken.

En annan bild av våldet är rädslan. I går kväll, t.ex., gick jag själv ensam från Kungsholmen till Centralen och tog pendeltåget hem till Botkyrka. Då tänkte jag just på att många människor inte vågar göra denna resa. Även om risken för vanliga, nyktra och särskilt äldre människor är minimal är rädslan och otryggheten ett samhällsproblem i sig.

Våldet finns överallt. Det finns där det allra minst borde finnas, där tryggheten borde vara självklar. "Mitt hem är min borg" är ett uttryck som inte gäller alla. För många, särskilt kvinnor och barn, är det precis tvärtom.

För att man skall kunna minska våldet, rädslan och vanmakten krävs det givetvis ett brett arbete som spänner över allt från skola till polis och kriminalvård. Att få ordning på ekonomin och knäcka massarbetslösheten är givetvis grundläggande, men jag hade tänkt ta upp några andra aspekter.

Den första är alkohol och droger. Att berusning, missbruk av alkohol eller andra droger, förekommer vid en extremt hög andel av våldsbrotten är ett oomtvistat faktum. Berusningen finns med antingen som grundläggande eller bara som utlösande faktor. Den kunskapen måste

leda till en slutsats. Den slutsatsen måste vara att det skall föras en fortsatt restriktiv alkoholpolitik. De redskap som vi har måste användas, och vi i Folkpartiet tänker jobba vidare med detta. Att tro på någon sorts svensk vinkultur i stället för restriktivitet menar jag är en utopi och ett hån mot alla offer. Att minska tillgången till alkohol för ungdomar tror jag är mycket viktigare än att minska deras rörelsefrihet.

Missbruket av dopning, ofta i kombination med andra droger, har också bevisligen den effekten att man kan begå helt ofattbara våldsdåd. Detta missbruk är mer utbrett och förekommer längre ner i åldrarna än vad man tidigare har trott. Dopning är fusk. Jag tycker att idrottsrörelsen måste ta ytterligare krafttag när det gäller detta. Dopning är dessutom farligt. Vi bör nu gå vidare och kriminalisera bruket av dopningspreparat. Det kommer att komma sådana förslag.

Alla barn är våra barn.

Fru talman! Även om våld förekommer överallt är de livsbetingelser som många människor lever under i storstadsområden uppenbart sådana att mer våld föds.

Arbetslöshet, dålig utbildning, många invandrare, koncentration av människor med sociala problem, torftiga boendemiljöer, usel service, sämre ekonomi och kommuner med ont om pengar kännetecknar många storstadsområden. Detta leder till ett utanförskap. Om man inte kan vara bäst i någon positiv mening kan man i alla fall vara bäst på att vara värst. Om man lever utanför den etablerade gemenskapen får man skapa sig en egen. Ofta återkommer begreppet "respekt". I boken Välkommen till Vårby gård säger Kristian: "Det konstiga är att det ofta är två personer som mår mycket dåligt som slåss. Ändå vill man slå sönder varandra".

För er som aldrig har gjort resan till eller från Vårby gård, Rågsved, Alby eller kanske Rosengård kan jag rekommendera den här boken till läsning.

För att man skall slippa det våld som kommer ur dålig självkänsla, utanförskap och önskan om respekt måste vi göra någonting åt de stora sociala problemen. Ett grundläggande problem är segregationen. Det handlar om invandrarhat, öppen och dold diskriminering, skolor som har de största behoven men de minsta resurserna och de stängda dörrarnas samhälle. Storstadens levnadsvillkor angår oss alla. En viktig pusselbit är det nya inkomst- och kostnadsutjämningssystem för kommunerna som föreslogs i går. Vi i Folkpartiet ställer oss i huvudsak helt bakom de förslagen. Det är faktiskt avgörande att de kommuner som har de tyngsta problemen får litet mer pengar. De som bäst behöver en bra uppväxtmiljö, en bra skola, trygghet och framtidstro måste också kunna få detta.

Fru talman! Det är män som slår andra män, kvinnor och barn. Det är inte vi kvinnor som på fredagskvällen tar oss ett järn och går hem och klår upp maken. Berusade män slår, och berusade kvinnor får stryk. *Ungdomar* slåss inte; unga män slåss.

Genom att man avkönar våldet slipper alla andra män att bry sig och ta ansvar. Jag vet att jag generaliserar, men jag tycker att det är viktigt att föra fram detta. Det här innebär att både slutsatser och för-

slag kan bli fel. Varför slår männen okända eller nära och kära, oprovocerat eller efter gräl?

Ett skäl är att det saknas bra manliga förebilder för många killar som växer upp. De har ingen positiv identifikation med män, ingen bild av en god man. Givetvis har familjen och de närstående en mycket stor betydelse, men att utifrån det skuldbelägga ensamma mammor eller barnomsorgen är fel. Det är inte mammorna som lär sina söner att missbruka och slåss, inte heller dagisfröknarna. Pappor och andra män, grannar och vänner, behövs i vardagen, i förskolan, i skolan, på fritidsgården och på stan. Det behövs män som visar vägen in i samhället och in i en god mansroll.

Fru talman! Jag har velat peka på några delar av denna stora och mycket allvarliga problematik: våldet i samhället. Jag tror att det är viktigt att vi tar ett avstamp så att vi vägrar att bygga ett samhälle där våld blir ett acceptabelt uttryckssätt. Våldet är ett uttryck för maktlöshet och brist på respekt. Vi skall i stället bygga vidare på ett samhälle där man kan känna respekt för sin person och makt över sin egen tillvaro.

Anf. 8 ALICE ÅSTRÖM (v)

Fru talman! Debatten i dag skall handla om det oprovocerade våldet i samhället. Men finns det verkligen något våld som är oprovocerat? Är det inte bara någon annan som har provocerat fram ilskan och aggressiviteten än den som drabbas? Våld handlar ju lika mycket om bristande förtroende, om bristande vägledning från vuxenvärlden, om en svag framtidstro och om att inte synas i samhället eller hemmet som om den direkt fysiska provokationen.

Underförstått, som en del talare har tagit upp, skall vi i dag prata om unga killar och deras livsmönster. Men vi hittar långtifrån hela bilden om vi bara letar i denna grupp. De problem som vi ser hos den yngre generationen finns ju även hos oss vuxna. Jag tänker inte acceptera att diskussionen om våldet i samhället blir en ungdomsfråga.

Fru talman! Nu är det dags att prata om det som vi faktiskt långt före lasermannen och Stureplansmorden – för att nämna ett par tydliga symboliserande exempel – kunde hända. Nu måste vi också prata om politikernas ansvar för samhällsbilden. Den här gången kan vi inte sticka huvudet i sanden.

Problemet med våldet löser man inte genom att ta bort köerna till krogarna i Stockholms innerstad eller genom att straffa våldsbrott hårdare. Våldet är ett symtom. Sjukdomen ligger djupare, och det är den som vi måste komma åt.

Under flera år har den politiska majoriteten skurit ner i den offentliga sektorn. Arbetslösheten har ökat. Det drabbar alla generationer i Sverige men särskilt ungdomarna. Kommunerna har fått mindre pengar till skolor, fritidsgårdar och barnomsorgen. En stor del av den gemensamma tryggheten har ryckts bort utan att ersättas av någonting annat. De ungas förebilder är i dag lika osäkra och otrygga som de själva, vilket gör att de blir svaga förebilder och vägledare.

Segregationen är ett av storstädernas allvarligaste problem i dag. Det har kombinerats med skolpengsreformen, en reform som genomfördes för att man skulle skapa valfrihet. Jag tror inte att alla gynnas av det systemet. Tvärtom ser jag att segregationen, splittringen och klassklyftorna ökar. Valfrihet leder till en egoism, som det ser ut i dag. Det lönar sig fortfarande att klampa på andra för att man själv skall lyckas.

Det segregerade Sverige gör att många bara möter människor som tillhör samma grupp som de själva. Tolerans och förståelse har svårt att få fäste. Den som är olik stöts ofta bort. Grupper markerar identitet mot varandra. Klasskillnaden och segregationen grundläggs så tidigt att det blir svårt för oss att nå varandra, att förstå varandra och vara toleranta även mot dem som inte liknar oss själva.

Föräldraansvaret när det gäller dessa frågor är väldigt viktigt. Men det finns problem också där. Många vuxna är ju lika osäkra inför framtiden som sina barn. Då är det inte lätt att vara stark och att vara vägvisare. Tryggheten saknas i dag för många människor i Sverige. Det är nog svårast för dem som drabbas värst av den ekonomiska krisen. I dag drivs samhället nämligen av att allt skall vara ekonomiskt lönsamt. Vi glömmer alldeles för lätt bort hur mycket siffror på ett papper betyder för vanliga människor. Vi måste ställa oss frågan vad en minskning av kommunernas budget med 9 miljarder kommer att innebära för dem som lever i Sverige. Ekonomi handlar inte om naturlagar utan om politiska prioriteringar.

Människor måste få vara trygga ute på stan, även på kvällar och helger. Det gäller alla åldrar. Vi måste jobba för att öka tryggheten. Genom att i stället föreslå sådant som hårdare straff, att man skall bura in bråkstakarna eller genomföra utegångsförbud för unga människor på sena kvällar bevisar vi bara att vi inte kan hantera problemen, utan att vi är maktlösa. Att låsa in en del för att de anses vara farliga och vi andra skall kunna gå trygga på gatorna är vansinne.

Ungdomar vill lika litet som andra människor ha våld. Kanske är det för lätt att skjuta över problemet på ungdomsgenerationen och blunda för det våld som sker inom hemmets väggar. Barnmisshandel i en generation är vägledande för nästa. Barnmisshandeln ökar statistiskt sett. Det är långtifrån lika synligt som slagsmål ute på stan.

Det vi heller inte får glömma är att våldet också finns hos tjejer. Men tjejer vänder våldet in mot sig själva. Att anorexi och den typen av problem är så vanliga hos flickor i dag beror också på våld, att man gör våld på sig själv.

Våldet skapas av bristande omdöme, bristande självkänsla och en mycket kort stubin. Många går omkring och är nästan som levande bomber, och de kan explodera när som helst, inte för att det är kul att slåss utan för att de mår dåligt.

Skall vi kunna stoppa våldet i samhället måste vi ha ett samhälle där det finns en plats för alla människor.

Anf. 9 MARIANNE SAMUELSSON (mp)

Fru talman! I dag är det nio år sedan Tjernobylolyckan inträffade – en olycka som har gjort att många människor, och särskilt många barn,

aldrig får uppleva ett värdigt liv. Det beror på att vi människor bygger ett samhälle utifrån andra premisser än de lagar naturen sätter.

Vi tar inte hänsyn till ett långsiktigt hållbart samhälle. Detta gäller inte bara inom miljöområdet. Det är samma sak inom det sociala området. Vi bygger inte ett socialt hållbart samhälle, lika för alla, med lika möjligheter för alla.

Jag måste säga att jag är förvånad över debatten i dag. Jag tyckte att den var så angelägen, så viktig. Den har handlat alldeles för mycket om symtomen och hur vi skall åtgärda dem och väldigt litet om hur vi skall bygga ett hållbart samhälle för våra barn, så att de slipper uppleva denna otrygghet och bli våldsbenägna.

Jag tror att vi i vår planering i mycket större utsträckning måste utgå från våra barn och barns behov. Det gör vi tyvärr inte i dag. Det är det som visar sig, bl.a. i att barn reagerar. Barn mår inte bra. Det är inte barnens fel, utan felet ligger naturligtvis framför allt hos dem som sitter i det här huset.

Vi som planerar för samhället måste planera för barnen. Gör vi inte det får vi precis alla de symtom som har räknats upp här. Vi kan inte tro att barn som växer upp och inte har det bra inte reagerar. Det vore skrämmande om barn inte reagerade. Barn blir så småningom vuxna. Har de inte fått en trygg barndom reagerar de även som vuxna. Jag menar att vi i dag måste göra något annat än det vi gör.

Det är litet symtomatiskt vilka som ansvarar för vad. Det kan man se om man jämför debatten i går med debatten i dag. I går var det mest män i debatten. Den handlade om ekonomi. I dag handlar det om våra barn och om våldet. Då är det i stor utsträckning vi kvinnor som står här, och det är väl bra. Det är bra att Alf Svensson har ställt upp och tagit denna debatt. Men vi måste se till att också männen har en chans att ta ett ansvar för barnen. Det tror jag att vi gör i alldeles för liten utsträckning. Där kommer viktiga åtgärder in, som att dela på jobben, bättre arbetstider och bättre möjligheter.

Vi måste också titta på de bakomliggande faktorerna. Alkohol är naturligtvis en stor och viktig fråga, eftersom vi vet att mycket av våldet utförs under alkoholpåverkan. Trots det liberaliserar vi alkoholpolitiken genom beslut i det här huset. Vi EU-anpassar den, osv. Vi vågar inte förbjuda videofilmer, trots att vi vet att många barn under kompistryck tvingas se filmer som de inte klarar av att se. Vi vågar inte ens förbjuda barnpornografi, som borde vara det värsta våld man kan utsätta barn för.

Reklam påverkar också våra barn. Vi har sett det tydligt bland flickorna. På reklampelarna är idealen smala och vackra. Vad händer? Jo, i England har det nyligen kommit en rapport som visar att flickor redan vid sex års ålder började banta, för att uppfylla dessa krav på sig själva som de upplevde. Och männen då? Där skall det vara muskler. Inte är det så konstigt att försäljningen av anabola steroider ökar. Det är också ett ideal vi skapar.

Framför allt tycker jag att vi sysslar med resursslöseri i samhället, när vi inte använder oss av den kunskap vi har när det gäller barn, inte utnyttjar möjligheterna i skola och barnomsorg och använder oss av

alla de människor som i dag går arbetslösa för att hjälpa till med dessa viktiga uppgifter. Vi betalar hellre 80 % av inkomsten – nu skall det bli 75 % – för att människor inte skall göra någonting än för att de är socialarbetare i skolan, kuratorer eller utför andra viktiga uppgifter. Men detta måste vi värna. Gör vi inte det får vi exakt dessa symtom. Vi kan aldrig bygga ett samhälle där vi inte räknar med barnen.

Anf. 10 Justitieminister LAILA FREIVALDS (s)

Fru talman! Det har sitt värde att riksdagen på detta sätt manifesterar sin inställning mot våldet. Det råder ingen oklarhet om vilken vår inställning är. Vi lägger i debatten tyngdpunkten på olika förhållanden i samhället beroende på vilken utgångspunkt vi har för vårt resonemang. Men det finns en medvetenhet om att det krävs en helhetssyn för att hantera våldet i samhället. Det är mycket tillfredsställande. Det går inte att hänge sig åt allmänna generaliseringar som handlar om ansvar eller etik. Man kan inte heller fly in i att tala om enstaka detaljer, vare sig det är medaljer eller någonting annat. Det behövs en samlad, bred, svår och omfattande politik för att hantera detta problem.

En utgångspunkt som har framförts här i dag är familjevåldet, och det tycker jag är riktigt. Onekligen är det en sanning att våld föder våld. Den som föds in i och växer upp i en miljö där våldet är ett sätt att hantera konflikter människor emellan, en miljö där man inte lär sig att ta hänsyn, ha medkänsla eller respektera andra människor kan inte heller hantera det sedan när den kommer ut i samhället. Därför är familjevåldet en av de absolut viktigaste grundstenar vi har att hantera.

Det handlar om familjen, den familj som inte fungerar fullt tillfredsställande. Därför handlar det om samhällets stöd till de familjerna – till de, ibland ensamstående, föräldrar, till de fäder som inte lyckas behålla sitt föräldraansvar i samband med skilsmässa eller liknande. Det handlar om de sociala myndigheternas möjligheter att stödja och hjälpa. Det handlar om skolans möjligheter att vara ett komplement till den roll familjen har att spela.

Det är en olycka att samhällets ekonomi i dag innebär att alla dessa åtgärder försvåras. Det är en olycka att just de människor som har det sämst ställt i vårt samhälle i dag är de som också får bära de tyngsta bördorna.

Vi måste komma vidare och kunna bygga vidare på ett samhälle som tar hänsyn till varje individs behov och väljer att hjälpa varje ung människa att komma rätt i livet.

Jag vänder mig också mot det synsätt som handlar om att människor inte längre har ett gemensamt engagemang, att man har överlämnat det till myndigheter och den offentliga sektorn. Det är inte sant. Det är inte sant statistiskt sett, och det är inte sant om man ser på verkligheten. Aldrig någonsin har människor som i dag varit engagerade i lokala, små grupper för aktiviteter av olika slag, och fortfarande en del i våra stora folkrörelser, i nya föreningar och organisationer som föds varje dag. I min genomgång av vad som görs i samhället bl.a. mot våld har jag häpnat över den aktivitet, det engagemang och den initiativförmåga som så oändligt många människor har visat i vårt samhälle. Att så är

förhållandet visas också av det faktum att trots att vi oroas över våldet i vårt samhälle är Sverige ett land med relativt låg förekomst av våld, om man ser på andra jämförbara länder. Det gäller våldet på våra gator och torg, och det gäller framför allt det grova dödliga våldet.

Jämfört med andra länder ligger vi väl till. Det måste finnas en förklaring till det. Förklaringen ligger naturligtvis i enskilda människors engagemang i vårt samhälle i det privata livet men också i olika former i det gemensamma livet.

Ett problem vi har, och där ger jag er rätt, är att det goda exemplet har väldigt svårt att göra sig gällande. Det är en schattering av sanningen: hälsan tiger still. När någonting fungerar väldigt väl och är väldigt bra ger det inga rubriker. Det är katastrofen och det dåliga som väcker intresse i mediernas förmedling av vår verklighet. Men de goda exemplen finns.

Den av de uppgifter som jag ser som viktig är just att föra ut budskapet om de goda exemplens makt. Det gäller t.ex. på ett område som berördes här, nämligen hur man hanterar unga människor som håller på att komma snett i livet.

För att ta ett exempel ur en ganska stor hög finns det i Västerås människor, både frivilliga krafter och sådana som är avlönade av kommunen, engagerade i en rad projekt som bl.a. innehåller företeelsen medling. Det handlar om att ta fatt i de ungdomar som håller på att komma snett och skapa hanterbara konkreta åtgärder för att föra in dem på rätt väg. Medling och konfrontation med dem som har drabbats av brottet är där ett inslag, och det finns andra. Detta gör man med mycket stor framgång och med ett stort engagemang.

Det exemplet skulle kunna vara en uppmuntran till många i vårt samhälle som inte vill annat än att få en roll i det gemensamma ansvar vi har för att ta hand om de barn och ungdomar där familjen har misslyckats och där vi andra vuxna måste träda in.

I de fortsatta diskussionerna kommer jag att återkomma till detta varje gång som jag har ett förslag att lämna till riksdagen som gäller något av de områden som berörs av våldsdebatten, och jag kommer när vi diskuterar dessa frågor att åter erinra om det viktiga i helhetssynen. Låt oss inte alltid drunkna i enskilda detaljer och tro att lösningen ligger där. Låt oss hela tiden stämma av mot en helhetssyn. Då har vi faktiskt en chans att komma ännu längre i kampen mot våldet.

Anf. 11 ALF SVENSSON (kds)

Herr talman! Jag vill gärna understryka det som sades av någon, att det här inte är en fråga som man kan ta upp enbart utifrån en generations synvinkel och säga att det är en ungdomsfråga, eller något sådant.

Det är väldigt viktigt att i det här sammanhanget slå fast att ungdomar tar till sig mycket av den ohederlighet, det fusk och den otrohet som unga människor ser i en mängd olika relationer visavi familjegemenskap och visavi samhälle och myndigheter.

Vi talar nu om våldet samtidigt som vi i tidningar kan läsa om annat. Häromdagen stod det att Statistiska centralbyrån slår fast att fusket med momsen innebär att staten förlorar 33 miljarder. Det är klart att

sådana signaler innebär att vi fortsättningsvis får en nivellering av det enkla begreppet hederlighet.

Jag tror att respekten för moraliska värden och etiska normer urholkas på många håll och i många kanter av samhället. Därför är det viktigt att här slå fast, och som jag inte i hastigheten uppfattade om justitieministern kritiserade, att vi som individer under vår uppväxt behöver en inre kompass. Det handlar om etik och värderingar. Har vi inte den inre kompassen är jag övertygad om att den här församlingen framöver får koncentrera sig enormt på att stifta lagar och införa paragrafer.

Då är vi igen tillbaka till att hemmet spelar en väsentlig roll. FN har faktiskt lagt fast en internationell familjedag. Den skall vara den 15 maj. Jag skulle gärna höra justitieministern berätta vilka initiativ regeringen tar för att manifestera den internationella familjedagen. Temat i år är "tolerance begins at home".

Det är också angeläget för mig att säga att alkoholen spelar en oerhörd roll. Det har vi sagt, och det säger vi, och det är en oavvislig sanning. Men precis som Karin Pilsäter sade får vi då också göra någonting. Vi måste hitta metoder för att minska alkoholkonsumtionen. Kunde vi under kommande helg minska alkoholkonsumtionen med låt oss säga 10 % skulle vi därmed också minska en hel del av kriminaliteten och brottsligheten.

Jag tror att vi måste komma därhän att vi statusmässigt uppvärderar de alkoholfria miljöerna. Vi måste också kraftfullt pricka att ungdomar och barn så lätt får tag på alkohol. Det måste förekomma en väldig langning på det här området som det inte talas så mycket om. Det inser man när man ser statistiken från dem som gör undersökningar.

Herr talman! Jag tror också att det är väldigt viktigt att vi engagerar oss för att invandrar- och flyktingungdomar och andra ungdomar, om vi skall kalla dem svenskar, möts, ser varandra i ansiktet och lär känna varandra. Där tror jag att ideella organisationer och folkrörelser och vi som är engagerade där skulle kunna göra en mycket större insats än vad vi gör. Det är en nödvändighet för att inte bygga in konflikter som så lätt uppstår när främlingsskapet existerar i samhället.

Herr talman! Jag måste också hinna få säga att jag är litet förvånad över att regeringen inte satsar mer på frivården utan i stället tar anslag från polisen och rättsvårdande myndigheter. Det är inte så att jag därmed har sagt att jag tror en massa pengar till polisen skulle klara av detta. Men det är oerhört viktigt att frivården får resurser och att det inte får gå för lång tid från det att brottet begås till dess att påföljden kommer. Det måste visas att det finns gränser. Slappheten och kravlösheten i sig är inte kärleksfullhet.

Någon tog här upp frågan om våldsvideogrammen. Där är jag också förvånad över att vi inte kan göra mer. Det finns faktiskt ett EU-direktiv med förbud mot grovt och utdraget våld i TV och kabel-TV. Vi måste väl i Sverige fråga oss vad vi gör för att leva upp till det direktivet. Vi talar ju väldigt ofta om andra EU-direktiv, men detta har fått leva sitt liv i skuggan.

Vad gör den ensamstående föräldern, vad gör föräldraparet, när de ser att deras barn, kanske på grund av kamrattryck, vad vet jag, har

hamnat i en situation där de på eftermiddagar får i sig våldsinslag och våldsdravel, som vi naturligtvis påverkas av? Jag förstår inte hur de figurer som gör gällande att vi inte påverkas av detta är funtade. Titta på dem som tillverkar blöjor och tvättmedel. De vet vad reklam och synintryck betyder.

Det är klart att våldsinslag också påverkar. Även om det inte leder till att man begår brott tror jag att det drar ner våra trösklar och gör oss litet mer immuna när det gäller att reagera mot brott och ta vårt ansvar för att hjälpa dem som börjar stappla in på brottets bana att komma därifrån.

Anf. 12 GUN HELLSVIK (m)

Herr talman! Även jag fick en släng av sleven i justitieministerns kommentarer till vad vi tidigare hade sagt. Jag skall inte ägna mig åt att bemöta detta. Jag vill bara konstatera att om inte vi i denna kammare kan anslå en litet mer generös ton kanske vi inte skall kräva särskilt mycket av dem som befinner sig utanför kammaren.

Eftersom jag har kort tid till mitt förfogande skall jag i stället ta upp en fråga som flera har snuddat vid men som jag menar är otroligt viktigt att vara observant på, och det är narkotikafrågan. Vi har internationellt sett haft en god utveckling i Sverige. Men det finns just nu många farliga tecken i skyn. Det gör att alla vi som menar att narkotika inte kan finnas i ett samhälle utan att vi skapar offer måste reagera.

Det handlar i första steget om människor som får sin egendom stulen. Därefter kommer de människor som på grund av narkomanens personlighetsförändring får sina känslor eller sin kropp skadad. Slutligen gäller det, inte att förglömma, de barn som narkomanen sedan sätter till världen och som vi av erfarenhet vet löper mycket stor risk att födas med skador.

Under senare tid har det dykt upp en debatt. Frihetsfronten hade i helgen en stor sammankomst där man pläderade för en liberaliserad narkotikapolitik. En av våra största dagstidningar har för tillfället en artikelserie som efter vad jag hittills har sett bara framhåller liberaliseringsprojekt, utan några varnande fingrar.

En av våra TV-kanaler visade i ett nyhetsprogram i helgen en dam från Liverpool, en mamma till en sexåring. Vi såg hur idylliskt det var när denna mamma fick sin dos, innebärande två sprutor heroin om dagen. Ingen talade om vad vi innerst inne vet, men som är lätt att glömma bort, att en drogad mamma icke kan fungera som den mamma ett barn har rätt att ha.

Det är allas vår skyldighet att nu delta i debatten. Vi skall inte inbilla oss att det svenska folket inom sig har motståndet och orken att stå emot narkotikan. Kan vi inte få en fortsatt vettig utveckling i Sverige kommer vi aldrig att kunna komma åt våldet.

Anf. 13 INGBRITT IRHAMMAR (c)

Herr talman! Det kan inte nog poängteras hur viktigt det är att få med alla samhällsmedborgare i arbetet att bekämpa och förebygga våldet. Då ser jag det jobb som kan göras på lägsta nivå som viktigt.

Det gäller arbetet med att verkligen få i gång ett trygghetsarbete i varje kommun. Vi har talat om att skapa lokala trygghetsplaner.

Då får man probleminventera just de frågeställningar som behöver analyseras i respektive kommun och vad som finns att göra. Här finns olika bakgrundsproblem. I vissa kommuner är just segregationen ett övergripande problem som är mycket större än i andra kommuner, men det finns överallt. Även jag vill betona vikten av att åstadkomma ökad delaktighet och minskad segregation.

En ökad segregation leder också till minskad förståelse. Det innebär en ökad rasism och främlingsfientlighet. Det finns en tickande bomb på det här området. Därför är det så viktigt att varje samhällsmedborgare kan engageras i det här arbetet.

Människor som är i arbete, sysselsättning eller utbildning har ju en minskad benägenhet att vistas på gator och torg på kvällar och nätter och bara fördriva tiden. Därför är naturligtvis kampen mot arbetslösheten en mycket viktig kamp att föra för att också minska våldet.

Jag sade i mitt tidigare inlägg att vi i Centern vill betona tidiga insatser och omvårdnad om barnen. Vi är verkligen oroade över borttagandet av vårdnadsbidraget. Nu kämpar vi i stället vidare med ett införande av ett barnkonto. Varför gör vi det? Jo, därför att barn behöver sina föräldrar. De behöver dem under en stor del av sina första levnadsår. Därför tycker vi att det är viktigt att öka rättvisan och framför allt valfriheten och möjligheten för familjer att välja den barnomsorg som passar dem bäst.

Jag tycker att detta var ett bra initiativ till en debatt. Detta måste ständigt fortsätta. Vi i Centern ordnar ett seminarium här i riksdagen den 17 maj där vi skall försöka analysera olika bakgrunder till våldet. Alla är naturligtvis välkomna dit.

Anf. 14 KARIN PILSÄTER (fp)

Herr talman! Vi har nu berört väldigt många olika ämnen. Utan att på något sätt förringa det som andra tagit upp tänkte jag prata om litet andra saker igen.

Det handlar om att få med alla i samhället, att släppa in de utestängda och att byta ut det utanförskap som många människor känner mot en integrering i ett gemensamt samhälle.

Jag skall berätta litet om Omar. Han finns med i boken Välkommen till Vårby gård. Han skriver att skolan inte förstod sig på Omar, och han förstod sig inte på skolan. Misstroendet växte till hat. Halv elva den 8 februari 1991 smög sig Omar och två kamrater längs Vårbyskolans ena flygel. De bar med sig ett par stora stenar och en molotovcocktail. Ni kan ju tänka er själva vad som hände sedan.

Jag tror på normer och värderingar och respekt för varje elev, och att skolan skall vara till för att ge varje barn en chans är oerhört viktigt. Den nya läroplanen har ju vänt på steken litet grand.

I fortsättningen av boken beskrivs hur det sedan kanske skulle fungera för Omar. Han hade större chans att lyckas än många av kamraterna. Föräldrarna levde tillsammans, han förstod samhällets gränser och han var troende muslim.

Omars kamrat frågar: "Vad var värst, rättegången eller föräldrarna?" Omar tittade på honom med plågad min. "Skojar du? Det där med snuten var ingenting."

Det har ju aldrig stått i några läroplaner att man kan välja att lösa konflikter med våld. Men hanteringen, det reella budskapet från samhället, har ofta blivit ett annat för många barn. Vi måste ha gemensamma normer hos familjen, skolan, socialtjänsten, polisen osv. Det gäller inte minst bruk av droger och våld med rasistiska, främlingsfientliga eller andra fientliga förtecken. Man säger ju att det ofta har varit i säck innan det kommer i påse. Det gäller både vinflaskor och fördomar.

Herr talman! Det är också viktigt att släppa in de utestängda, att låta männen slippa gamla invanda roller, velourattribut eller hemansförväntningar och bara vara män. Vi skall stärka familjen genom att släppa in pappa, genom att visa att vi förväntar oss ett gemensamt ansvar för barnen även om relationerna inte alltid håller mellan de vuxna.

Man pratar ju om att riktiga män inte äter paté. Nu gäller det att visa att riktiga karlar tar ansvar för sina barn, riktiga karlar tränar ärligt och dopar sig inte, riktiga karlar snackar om saken och använder inte knytnävarna. Vi måste visa och lyfta fram de goda förebilderna. Vi måste släppa in både de utestängda ungdomarna och de utestängda papporna och skapa goda livsmiljöer även i våra förorter.

Jag är glad att detta nu betraktas som ett gemensamt problem. Jag har själv förmånen att få vara med i Storstadsutredningen. Jag hoppas mycket på det arbetet tillsammans med allt annat arbete som skall göras på dessa områden.

Anf. 15 ALICE ÅSTRÖM (v)

Herr talman! Som många av de tidigare debattörerna har tagit upp handlar detta också om missbruk. Det handlar om en ökad alkoholkonsumtion och en ökning av narkotikamissbruket i Sverige.

I dag verkar det som om vi har svårt att tackla dessa problem och ökningen av dem. Detta trots att vi tidigare i Sverige har haft bra traditioner av förebyggande och vårdande insatser för missbrukare. Är de nedskärningar vi gör i dag verkningsfulla om vi bara får tillbaka kostnaderna i form av missbrukare, sociala problem, utslagna människor, ökat våld och otrygghet?

Det finns tre viktiga saker när det gäller att hantera missbruket. Den ena är förebyggande verksamhet genom t.ex. Folkhälsoinstitutet, bra socialt skyddsnät och en stark offentlig sektor, som hindrar människor från att falla utanför systemet.

Den andra handlar om vård. Dvs. att vi tar hand om dem som av olika anledningar missbrukar och behöver vård, avvänjning osv.

Den tredje är att använda sig av hårdare straff för missbruk.

När det har blivit så att man tydligast använder sig av det tredje och sista steget, även om det inte alltid har varit meningen, i bekämpningen av narkotika och alkohol tror jag att man är farligt ute. I dag försvinner stora delar av den förebyggande verksamheten ute i kommunerna på grund av att kommunerna inte har råd.

Tillgången på vård för dem som redan har hamnat i missbruk har minskat. I dag är det inte självklart att man får vård för sitt missbruk, även om man själv vill det, eftersom kommunerna inte kan ta kostnaderna för detta.

Vi vet alla att insatserna måste göras både på det förebyggande området och för dem som redan har hamnat i missbruket. Om vi gör insatserna effektivt på båda hållen kommer vi att göra en samhällsekonomisk vinst och en mänsklig.

Anf. 16 MARIANNE SAMUELSSON (mp)

Herr talman! Att våld i samhället är oacceptabelt och måste fördömas hoppas jag att vi alla är överens om. Jag hoppas att vi också kommer att arbeta utifrån det. Rasistiska inslag i våldet är något som vi måste ta itu med bl.a. för att skapa ett mångkulturellt samhälle där alla människor får plats. Jag hoppas att vi även är helt överens om det och kommer att kämpa för det tillsammans. Det är vad vårt samhälle behöver.

Det finns andra saker som vi kanske inte är helt överens om i nuläget. Det är hur man skall vidta åtgärderna. Alf Svensson pratade om hederlighet som en grundbult. Jag skulle vilja använda ordet delaktighet som en viktig del i samhället. I dag finns det faktiskt ungdomar som innan de har fyllt 20 år rekommenderas att gå till socialen för att få sin försörjning därför att de inte behövs i samhället. Att förvänta sig att de då skall känna delaktighet i vårt samhälle är att begära mycket. Man måste behövas, man måste få vara med. Jag tror att det är det absolut viktigaste för oss alla att arbeta för. Jag vill återigen komma tillbaka till att det är bättre att dela på jobben och att använda människor i viktiga arbetsuppgifter än att betala dem för att inget göra.

Herr talman! Justitieministern var inne på att samhällets stöd till familjerna måste fungera och även på att vi måste vidta åtgärder när familjerna inte fungerar. Jag har under mitt yrkesverksamma liv innan jag blev politiker arbetat med ungdomar med sociala problem. Under de senaste åren har jag sett en skrämmande förändring. Eftersom kommunerna sparar vidtar man inte längre de åtgärder som borde vidtas. Man sparar på ungdomar och barn.

Vi som har arbetat med dessa frågor vet vilka konsekvenser detta får. Det blir betydligt dyrare den dag när man måste vidta de åtgärder som samhället ändå måste ställa upp med. Jag vill också betona vikten av att kommunerna har grundläggande resurser för att bedriva det förebyggande arbetet. Det borde vara samhällets absolut viktigaste prioritering att tidigt hjälpa och stödja ett barn som hemifrån kanske inte får det fulla stöd som det behöver. Det finns självklart möjligheter till det, men det är i dagsläget just detta som kommunerna sparar på, och det är helt oacceptabelt.

Anf. 17 Justitieminister LAILA FREIVALDS (s)

Herr talman! Jag delar helt Alf Svenssons uppfattning att vi behöver en inre kompass, eller hur man nu vill uttrycka detta. Jag delar också Alf Svenssons uppfattning att det är i den nära relationen mellan det

lilla barnet och den vuxne i en normal familj som den här kompassen skapas. Det ger oss de värderingar som vi sedan går ut med i samhället, och det präglar vår vuxna tillvaro. Man kan undra, precis som Alf Svensson gjorde, vad det är för kompass de människor har som ägnar sig åt bl.a. momsfiffel, liksom även – tycker jag i dessa dagar – de företagsdirektörer som höjer sina löner med 50 % eller 100 %, samtidigt som de vet att de flesta människor i vårt samhälle måste dra ned på utgifterna. Men den kompass som de har har ofta skapats i de bästa av familjer, så det är inte heller när det gäller familjerna så lätt att veta hur värderingar skapas och vilka konsekvenser dessa får i vuxnas agerande.

Alf Svensson undrar också varför vi inte satsar mer på frivården. Det vill jag nog tillbakavisa, för det är precis det som vi gör. Frivården är den del inom kriminalvården som vi anser är den som måste expandera. Tanken bakom den politik som vi för på kriminalpolitikens område är att vi måste minska användningen av anstalter och öka användandet av de alternativa påföljderna. Det betyder att frivården måste få en ökad betydelse i framtiden.

Alf Svensson tog i det sammanhanget också upp frågan om resurser till polisen. Det är naturligtvis smärtsamt för varje samhällelig institution som i dessa dagar får besparingskrav på sig, men frågan är om vi inte, om vi inte ställer krav också på polisen att rationalisera och effektivisera sitt arbete, i stället får ställa det kravet på någon annan. Att hålla polisen utanför det kravet betyder att andra får bidra mer till saneringen av landets ekonomi.

Det är då andra sektorer i samhället, kanske just sådana som bäst behövs i det sammanhang som vi talar om i dag, nämligen bekämpningen av våldet, som drabbas. Även för enskilda familjer blir det då ännu svårare att hantera situationen. När man kan läsa i tidningarna att t.o.m. dagis har ökat sin produktivitet – det är en egendomlig term för den typen av verksamhet – tycker jag inte att det är fel att ställa kravet att polisen skall öka sin produktivitet. Jag vet att det finns förutsättningar för att göra det.

Alf Svensson tar också upp att det inte får ta för lång tid innan man ingriper mot brott. Jag delar helt den uppfattningen. Den nya lagstiftning om unga brottslingar som trädde i kraft den 1 mars innebär en mycket snabb handläggning. Denna skall vara avklarad inom sex veckor efter det att brottet begåtts.

Det finns däremot ett område där vi inte alls är snabba. Jag vill nu återkoppla till det som jag inledde med, nämligen den ekonomiska brottsligheten. På det området går det mycket lång tid mellan gärning och åtgärd, och ibland blir det över huvud taget ingen åtgärd. Det är bakgrunden till regeringens strategi att starka åtgärder måste vidtas mot den ekonomiska brottsligheten. I det sammanhanget har polisen fått ett starkt resurstillskott, vilket är nödvändigt för att komma vidare i den frågan.

Jag delar också Gun Hellsviks uppfattning att vi måste försvara och förbättra vår narkotikapolitik. Både tillgången och efterfrågan på narkotika måste angripas och likaså både jakten på langarna och hjälpen till missbrukarna. Jag tycker att Alice Åström mycket tydligt visade hur

viktigt det är att vi inte utgår från att vi på grund av svårigheter skall lägga tyngdpunkten bara på den ena halvan av denna problematik. Vi måste vara starka nog att kunna hävda den bredd som hittills har gällt i vår narkotikapolitik. Därigenom skall vi också kunna försvara den mot dem som kritiserar den.

Anf. 18 ALF SVENSSON (kds)

Herr talman! Jag tycker att det var tillfredsställande att få höra alla de inlägg och synpunkter som här har presenterats. Låt mig bara kort få säga – minuterna tickar ju i väg så snabbt – att jag ändå tror att det är en felaktig åtgärd att beröva poliserna resurser. Vi har här också sagt att brottsligheten ökar. Den grova brottsligheten blir mer omfattande. Det krävs i sig en produktivitetsökning för att klara av det.

Dessutom menar jag att en rejäl satsning på att komma åt den ekonomiska brottsligheten säkert skulle göra det möjligt att få fram resurser till övrig polisiär verksamhet. Jag hoppas verkligen att det inte skall behöva ta alltför lång tid att hitta åtgärder på det området.

Herr talman! Fru talman Birgitta Dahl erinrade oss tidigare här om 50-årsminnet av Förintelsen, som i går hugfästes i Stockholms stadshus. När jag satt och lyssnade till denna utomordentligt gripande tillställning, där det erinrades om det mest avskyvärda och vedervärdiga våld som mänskligheten känner, kom jag att tänka på ett sammanträffande här i Stockholm för ett par år sedan med Nathan Sjaranskij. Denne var, som säkerligen de flesta av er kommer ihåg, en lägerfånge som släpptes ut under Gorbatjov-epoken. Denne briljante vetenskapsman och detta datageni satt under åtskilliga år i ett vedervärdigt läger.

Det som jag tyckte var särskilt intressant var när denne naturvetenskapsman sade: Jag kom snart underfund med att det inte räckte med rationella argument när man ville bekämpa ondskan, utan det behövdes moraliska och andliga argument. – Inget parti har på något sätt monopol på en sådan slutsats, men jag tror att det är väldigt viktigt att den stryks under och lyfts fram.

Herr talman! Jag tror inte heller på något sätt att de som nu riktar sig med hiskliga lönelyft skulle, därför att de måhända kommer från de högre socialgrupperna, vara besjälade med högre moral och större mått av solidaritet än andra. Under mina tio år som lärare lärde jag mig att man i familjemiljöer där ekonomin inte alla gånger precis var vad den borde vara kunde överföra normer väl så intensivt, grundläggande och klokt som i de bättre bemedlades miljöer. Jag vill också säga, herr talman, att det ligger en fara i att försvara elände, våldsutveckling och bekymmer med att vi nu har en ekonomisk kris.

Anf. 19 Justitieminister LAILA FREIVALDS (s)

Herr talman! Nej, våldet kan inte försvaras vare sig med ekonomisk kris eller med någonting annat. Våldet måste bekämpas, och som grund härför ligger samhällets värderingar, vår syn på medmänniskorna, och detta avgör vårt handlande i förhållande till varandra. Det är också ytterst det som politik handlar om.

Brottsligheten ökar, säger Alf Svensson. Nej, dessbättre är det så att brottsligheten inte ökar. Men det är inte det huvudsakliga skälet, för att återigen komma in på en detaljfråga, till att vi anser att krav på effektivisering kan ställas även på polisen, utan den grundläggande anledningen är att polisen genomgår en omfattande omstrukturering, både organisatoriskt och arbetsmässigt. Det innebär att polisens arbete i större utsträckning kommer att bedrivas brottsförebyggande. I detta finns mycket av effektivitet att hämta och också möjlighet att under en period spara pengar. I dagens läge, när de pengarna behövs på så många håll, måste också polisen vara med häri. Detta handlar på sätt och vis också om solidaritet. Ytterst handlar den politik som vi bedriver i det här landet om solidaritet. Utgångspunkten för politiken i vårt land bör vara att vi respekterar varje individ och anser att alla människor har lika värde. Det är på grundval av det som vi i regering och riksdag har att fatta våra beslut.

Det är svårt att omsätta solidaritet i praktisk politik, men en av de viktigaste åtgärderna är att i de svåra besluten, som bl.a. handlar om ekonomi, alltid ta hänsyn till de svagaste i samhället och dem som bäst behöver vårt stöd. Vi kan inte agera på ett sådant sätt att de institutioner som i vårt samhälle svarar för åtgärder riktade just till dem som bäst behöver stöd också är de som i första hand mister vårt stöd när det blir ekonomiska svårigheter. Det är just då vi måste hävda principen om alla människors lika värde och solidariteten i samhället.

Överläggningen var härmed avslutad.

2 § Justering av protokoll

Justerades protokollet för den 20 april.

3 § Hänvisning av ärenden till utskott

Föredrogs och hänvisades

Propositioner
1994/95:150 till finansutskottet
1994/95:203 till skatteutskottet

Skrivelse
1994/95:220 till finansutskottet

Motioner
1994/95:Jo31–Jo36 till jordbruksutskottet
1994/95:L45–L49 till lagutskottet
1994/95:Ju17 och Ju18 till justitieutskottet
1994/95:K21 och K22 till konstitutionsutskottet
1994/95:U34 och U35 till utrikesutskottet
1994/95:T26 till trafikutskottet

4 § Förnyad bordläggning

Föredrogs men bordlades åter
Lagutskottets betänkanden 1994/95:LU25 och LU27
Jordbruksutskottets betänkande 1994/95:JoU16
Näringsutskottets betänkanden 1994/95:NU20 och NU22

5 § Socialpolitik - inriktning och anslag, m.m.

Socialpolitik - inriktning och anslag, m.m.

Föredrogs
Socialutskottets betänkande 1994/95:SoU15
Socialpolitik - inriktning och anslag (prop. 1994/95:100 delvis)
Socialutskottets betänkande 1994/95:SoU13
Om dopning
Socialutskottets betänkande 1994/95:SoU14
Vissa ersättningar till sjukvårdshuvudmännen m.m. för år 1995 (skr. 1994/95:141)
Socialutskottets betänkande 1994/95:SoU16
Allmänna arvsfonden (skr. 1994/95:138)
Socialutskottets betänkande 1994/95:SoU17
Vissa ändringar i läkemedelslagen m.m. (prop. 1994/95:143)
Socialutskottets betänkande 1994/95:SoU19
Nordisk konvention om socialt bistånd och sociala tjänster (prop. 1994/95:149)
Socialutskottets betänkande 1994/95:SoU20
Amalgam m.m.
Socialutskottets betänkande 1994/95:SoU22
Tillsyn över viss laboratorieverksamhet m.m.

Tredje vice talmannen meddelade att socialutskottets betänkanden SoU15, SoU13, SoU14, SoU16, SoU17, SoU19, SoU20 och SoU22 skulle debatteras gemensamt.

Anf. 20 STEN SVENSSON (m)

Herr talman! Mot bakgrund av rapporterna om det oprovocerade våldet bland ungdomar anordnade socialutskottet den 14 februari en offentlig utfrågning om orsakerna till det ökade bruket i Sverige av anabola steroider och andra dopningsmedel. Mycket talar för ett samband mellan dopning och de allvarliga våldsbrott som har drabbat vårt samhälle på senare tid.

Vi följer upp detta initiativ i budgetbetänkandet SoU15, som kammaren nu behandlar tillsammans med ytterligare sju betänkanden, varav

dopningsfrågan redovisas särskilt i betänkandet SoU13, där en komplett utskrift från den offentliga utfrågningen finns bilagd.

Utvecklingen i samhället tycks gå mot ett alltmer omfattande våld, en ökad brutalisering i umgänget, särskilt mellan ungdomar. Våra medier förmedlar till oss en bild av att grov misshandel, mord, väpnade rån och liknande våldsinslag ökar.

Våldsbrotten ökar också bland de unga och ofta i anslutning till nöjeslokaler. Våldet blir också grövre, bl.a. som en följd av att ungdomar nu i större utsträckning än tidigare är beväpnade. Skottdramat på Stureplan och tidigare tragedierna i Falun och Bjuv, det brutala ungdomsmordet i Mullsjö och den senaste händelsen, där ett ungdomsgäng misshandlade en familj i Vålberg, har nu fått människor att fråga sig hur Sverige har kunnat hamna i den här situationen och vad samhället – stat, kommun, organisationer och föreningsliv samt inte minst enskilda medborgare – skulle kunna göra för att vända utvecklingen.

Som framgår av vårt budgetbetänkande anser ett enhälligt socialutskott, liksom regeringen och alla de motionärer som tagit upp dessa frågor, att utvecklingen är mycket oroande.

Dagens ungdomar är morgondagens vuxna med ansvar i framtidens samhälle. Livsvillkoren för ungdomarna i dag påverkar i stor utsträckning hur de i sin tur klarar rollen att ta hand om sina barn. Vissa förortsområden i de största städerna domineras nu helt av människor med invandrarbakgrund med mycket ringa kontakt med befolkningen i övrigt. Integrationen i samhället för dessa människor försvåras därmed avsevärt. Fler arbetslösa finns i dessa områden än i övriga landet. Socialbidragsberoendet är högre, och kostnaderna i dessa kommuner för socialbidrag har ökat markant.

I dessa bostadsområden bor också andra ekonomiskt svaga grupper och människor med olika sociala problem. Det finns i dessa områden en ökande social instabilitet med inslag av otrygghet, utanförskap och kriminalitet. Dessa frågor blev väl belysta i den offentliga utfrågning som socialförsäkringsutskottet anordnade om den sociala miljön i invandrartäta bostadsområden, till vilken socialutskottet även blev inbjudet.

Det är främst två problemsammanhang som dominerar bland medborgarnas uppfattning om våldets orsaker, nämligen att barn och ungdomar inte vägleds av goda förebilder, dvs. att barn och ungdomar exponeras för alltför mycket våld i medier, särskilt i TV och på video, samt att det brister i föräldraansvar.

De splittrade familjerna, där exempelvis pojkar saknar positiva föredömen i sina fäder, är ett sådant tydligt problem. Det andra problemsammanhanget är att gärningsmännen i allt större omfattning är drogpåverkade vid utövandet av de flesta våldsbrotten.

De högsta brottsnivåerna och det mest omfattande alkohol- och narkotikamissbruket finns i storstäderna. Alkoholkonsumtionen bland ungdomar ökar av allt att döma igen, speciellt bland flickor, och alkoholdebuten sker dessutom vid allt lägre ålder. Missbruket av dopningspreparat ger också anledning till oro. I söndags kunde vi läsa om två ungdomar i Göteborg, 17 och 18 år, som ville imponera på omgiv-

ningen genom att använda anabola steroider. De blev så aggressiva att den ene hotade sin mor till livet och den andre slog sin farmor. Modern och farmodern har, oberoende av varandra, polisanmält ungdomarna. Ingen av dem vågar längre ha dem boende hos sig.

Socialutskottet ser med stort allvar på uppgifterna om sambandet mellan dopning och mycket allvarliga våldsbrott. Uppgifter finns också om att dopningsmedel skulle ha liknande beroendeframkallande effekter som narkotika. Regeringen har efter initiativ från socialutskottet tillsatt en parlamentarisk utredning för att analysera dessa dopningsproblem.

En kriminalisering skulle tydligare markera att samhället tar helt avstånd från varje icke-medicinsk befattning med sådana medel. Det skulle ge ökade möjligheter för bl.a. polis och socialtjänst att ingripa på ett tidigt stadium. Vidare kan en sådan åtgärd avhålla ungdomar från ett missbruk som kan få förödande konsekvenser för deras fysiska och psykiska hälsa.

Från polisens sida har framhållits att straffsatserna för dopningsbrott jämfört med narkotikabrott är låga och att brottsutredningarna därför inte prioriteras. Vid utfrågningen framkom att kunskaperna om missbrukets omfattning i åldersgrupperna över 20 år är mycket bristfälliga och att svårigheterna att mäta missbruket i dessa grupper är stora. Enligt direktiven skall utgångspunkten för utredningens arbete vara en noggrann genomgång av den faktiska kunskapen om dopningsmedlen och deras medicinska och psykologiska verkningar. Utvecklingen när det gäller användningen i missbrukarledet av olika läkemedel, som dopningsmedel, och kunskapen om dessa medel sker snabbt. Utskottet utgår från att berörda myndigheter noga följer utvecklingen och vid behov vidtar lämpliga åtgärder. En omfattande utredningsverksamhet har igångsatts med uppgift att analysera problemen vad gäller den allmänna välfärden och den sociala utvecklingen samt att föreslå förbättringar på olika områden.

Socialutskottet är mycket positivt till de utredningsinitiativ som tagits men anser att flera av de frågor som nu behandlas kräver sektorsövergripande överväganden och åtgärder. Det sätt på vilket samhället är organiserat – och detta gäller även arbetet i riksdagen och regeringskansliet – försvårar den helhetssyn och det långa perspektiv på dessa frågor som utskottet förordar. Även sektoriella åtgärder i ett kort perspektiv måste enligt utskottet bottna i en övergripande och långsiktig strategi för välfärd, arbete, trygghet m.m.

Kraftfulla insatser behövs också mot det ökande våldet i samhället och mot missbruket av alkohol, narkotika och dopningspreparat. En samordning av kommuners och landstings insatser på detta område är nödvändig. Det behövs en samordning av insatserna mellan t.ex. sociala myndigheter samt arbetsmarknads- och utbildningsmyndigheter.

Utskottet vill särskilt framhålla behovet av sektorsövergripande insatser för att komma till rätta med problem som boendesegregation, arbetslöshet och utslagning. Risk finns annars att insatser på ett område vidtas utan att konsekvenserna på andra områden eller för helheten beaktas.

Den höga arbetslösheten och de ekonomiska problem som den för med sig för många familjer ökar också riskerna för att allt fler barn blir otrygga och far illa. Enligt utskottets mening är insatser för att åstadkomma balans och tillväxt i ekonomin samt skapa arbete av grundläggande betydelse för barnens och ungdomarnas välfärd.

Socialnämnden är enligt socialtjänstlagen skyldig att i samarbete med den unges familj försöka åtgärda problemen i den unges uppväxtmiljö. Utskottet anser, mot bakgrund av vad som påtalas i motionerna, att det nu är extra viktigt att alla inblandade parter, såväl myndigheter som organisationer och allmänheten, mobiliseras i försöken att bryta den negativa utvecklingen när det gäller missbruk av alkohol och andra droger samt ungdomsvåld.

Utskottet anser att det är nödvändigt med ökade satsningar på tidigt samarbete mellan polis, frivård, skola, föreningar, arbetsmarknadsmyndigheter, föräldrar och ungdomarna själva för att försöka finna nya vägar som leder till en lösning av dessa problem. Det förebyggande arbetet bland barn och ungdomar måste enligt utskottets mening ske på bred front, dvs. över de traditionella sektorsgränserna, för att åstadkomma hållbara lösningar för framtiden. Sambanden mellan arbetslöshet, utslagning, våld och missbruk måste enligt utskottet uppmärksammas mer.

Utskottet vill i sammanhanget framhålla vikten av att barn som tidigt visar tecken på att utvecklas ogynnsamt uppmärksammas och att åtgärder vidtas. Detta kräver ofta samarbete mellan föräldrar, skola, barnomsorg, socialtjänst och hälso- och sjukvård.

Det är viktigt att den kunskap och erfarenhet som byggs upp genom forskning, utvecklingsarbete och på annat sätt kontinuerligt förs vidare till berörda personalgrupper för att vidareutveckla arbetet inom socialtjänsten.

Utskottet delar motionärernas uppfattning att det behövs mer kunskap och forskning på en rad områden för att få en helhetsbild av hur de samlade effekterna av de senaste årens höga arbetslöshet och försämrade ekonomi, men även andra förändringar i samhället och i vår omvärld, påverkar människors levnadsvillkor.

Bättre underlag behövs för kommande politiska beslut om välfärdspolitiken. Det behövs enligt utskottet mer kunskap om bl.a. de sociala trygghetssystemen, arbetsmarknaden, familjernas situation och boendet.

Mer kunskap behövs också om hur hot om utslagning och segregering bör mötas. Framtidsstudier behövs också för att fånga mångfalden av de preferenser som den nuvarande ungdomsgenerationen har och kommer att ha vad gäller 2000-talets välfärdssystem. Utskottet delar även uppfattningen att det är viktigt med nationell forsknings- och utvecklingsverksamhet vid lokala och regionala center.

Socialutskottet, som instämmer i regeringens uttalanden i budgetpropositionen i dessa delar, ställer sig också bakom huvudlinjerna i de motioner som behandlats och anser att regeringen bör beakta dessa synpunkter i det fortsatta arbetet med frågor som rör den allmänna välfärden. Vi har därför enats om att föreslå kammaren att göra ett tillkännagivande till regeringen med denna innebörd. Bakom detta

förslag till uttalande står samtliga riksdagspartiers företrädare i socialutskottet i total enighet.

Herr talman! Jag har så här långt redovisat bakgrunden till och innebörden av det enhälliga ställningstagande som socialutskottet gjort när det gäller den sociala utvecklingen bland barn och ungdom. Jag skall i det följande redovisa några personliga kommentarer med utgångspunkt från den moderata partimotionen.

Moderata samlingspartiets utgångspunkt är respekten för den enskilde individens förmåga att ta ansvar och att forma sitt eget liv. Det offentligas uppgift är, som vi ser det, att skapa förutsättningar för ett enskilt ansvarstagande samt att bistå och värna de medborgare som saknar personliga förutsättningar att ta självständigt ansvar.

Det gäller i stället att mobilisera människornas egen ansvarskänsla för sig själva och för sin omgivning. Barn och ungdomar har ofta förebilder. Det gäller kanske främst de egna föräldrarna men också idrottsstjärnor, pop- och rockmusiker och andra artister. Därför är det viktigt att alla dessa ställer upp som positiva förebilder.

Familjen måste stärkas. Det måste vara möjligt för föräldrar att ge sina barn den kärlek och omtanke, det stöd och den ledning som varje barn har rätt till och som i sin tur leder till att barnen växer upp till trygga och harmoniska människor.

I detta sammanhang är det också viktigt att framhäva det tankemönster som är alltför utbrett i vårt land, nämligen att någon annan tar över ansvaret i och med att skatten är betald. Alla måste känna ansvar och hjälpa och stötta och säga ifrån när människor är på väg in i ett missbruk, innan det är för sent. Här spelar det civila samhället, vars viktigaste delar utgörs av den "lilla världen" – familjen, vänner, arbetskamrater – en viktig roll som inte kan övertas av det offentliga.

Hos oss bygger välfärden på storslagna system som beslutats av regering och riksdag. Syftet har varit att flytta problemen från det civila samhället till statsmakten. Vår välfärdstrappa börjar uppifrån och söker sig nedåt mot samhällets botten. Men den officiella trappan når sällan samhällets botten. Frälsningsarmén och stadsmissionen känner fler alkoholmissbrukare och uteliggare än kommunens socialförvaltning.

De frivilliga och ideella organisationernas insatser på detta område kan inte nog värderas. Samtidigt är det viktigt att det offentliga, när den lilla världen inte är tillräcklig eller kanske inte längre finns, är beredd och har förmågan att hjälpa och stötta. Kommunernas socialassistenter och annan personal som är utbildad för detta måste ges större möjligheter att rycka in preventivt i familjer där det håller på att gå snett. För att detta arbete skall vara verkningsfullt måste nuvarande lag om vård av unga, LVU, förändras.

I samband med propositionen om en förändrad LVU föreslog vi moderater att delar av den gamla barnavårdslagen åter skulle gälla. Det handlade främst om lagens 26 §, vilken innebar att de sociala myndigheterna i samarbete med familjen hade en reell möjlighet att på ett tidigt stadium gå in och hjälpa och stötta familjer där barnen riskerade att råka illa ut, fysiskt eller psykiskt. Lagen var konstruerad så, att åt-

gärderna vidtogs i samråd med den enskilda familjen. Dessutom vidtogs åtgärderna stegvis samtidigt som verkningsgraden trappades upp.

Med de skrivningar som socialutskottet står för i det senaste budgetbetänkandet konstaterar jag att vi nu har fått gehör för dessa våra krav.

Även när det gäller LVM måste åtgärder kunna sättas in tidigare och trappas upp stegvis med ett omhändertagande som en sista utväg.

Varje barn är unikt och oersättligt. De har alla olika förutsättningar och möjligheter. Detta måste också respekteras och tas hänsyn till i skolan, där barn och ungdomars värderingar i mycket stor utsträckning präglas. Många elever "hänger inte med" under den känsliga högstadietiden, vilket gör att de försöker hävda sig, ofta genom bruk av olika droger.

För att undvika detta är det viktigt att skolan har tid och möjlighet att ta hänsyn till varje enskild elev. Skolan måste uppmärksamma och hjälpa elever som riskerar att komma efter och ge dessa stöd och hjälp. Samtidigt måste skolan garantera alla elever ordentliga baskunskaper innan de går vidare. För att detta skall bli möjligt är det därför centralt att undervisning om alkohol, narkotika och dopningsmedels skadeverkningar återfinns i skolans läroplan.

Många av de problem som vissa ungdomar har bottnar i hemförhållanden. Detta får dock inte hindra skolan att i samarbete med hemmet och socialvården försöka lösa problemen. Hem, skola och socialvård måste också i samverkan bekämpa normlöshet i form av skolk, mobbning, utstötning och bristande hänsyn till andra. Krav måste kunna ställas och efterföljas.

I konsekvens med de principer som jag har angett i detta anförande menar jag därför att inriktningen på välfärden bör vara att ge ansvar, att ställa krav, att möjliggöra och respektera de enskilda familjernas beslut samt utnyttja den mångfald som följer av en politik som låter enskilda människors egna alternativ och vilja till ansvarstagande vara en viktig bas för tryggheten.

Herr talman! Även om det finns betydande samsyn i de sociala välfärdsfrågorna råder det oenighet mellan oss främst när det gäller synen på familjens betydelse i samhället. Detta framgår av de reservationer som fogats till budgetbetänkandet. Min kollega Liselotte Wågö kommer i sitt inlägg senare under dagens debatt under rubriken Familjepolitiken att närmare belysa detta.

Vi moderater står alltså fast vid våra uppfattningar som redovisats i samtliga moderata reservationer som finns fogade till de betänkanden som utgör grund för dagens socialpolitiska debatt. Men med hänsyn till kammarens arbetsbelastning ber jag nu att få yrka bifall endast till reservationerna nr 4 och nr 10 i budgetbetänkandet SoU15. I övrigt ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan i samtliga de åtta betänkanden som kammaren behandlar i detta sammanhang.

Avslutningsvis vill jag också rikta ett tack till talmannen Birgitta Dahl för de vänliga ord som riktades till socialutskottet för den beredning av dessa ärenden som har pågått under de senaste två månaderna.

Anf. 21 ROLAND LARSSON (c)

Herr talman! Budgetunderskottet och statsskulden är välfärdens värsta fiender, skrev Aftonbladet som rubrik på sin ledare i söndags. Budskapet var detsamma i gårdagens ekonomiska debatt. Det kan låta som en självklarhet, men det förtjänar ändå att upprepas.

Hela vårt sociala trygghetssystem bygger på att vi med politiska beslut kan omfördela vår gemensamma kaka från dem som är ekonomiskt starka till dem som på olika sätt i livets olika skeden behöver få sin ekonomiska ställning förstärkt eller behöver vård och omsorg.

För att det skall vara möjligt att göra och för att en sådan omfördelning skall kunna omsättas i praktiken krävs det, som också sades i går, att vi är herrar i vårt eget hus. Om vi skall vara det måste det finnas balans mellan vad vårt näringsliv kan dra in i form av resurser och de kostnader vi har för den gemensamma sektorn. Annars blir det andra krafter än de politiska som så småningom dikterar välfärdens villkor.

Den balansen finns inte i dag. Våra inkomster är för små och våra utgifter för stora. I ett fåfängt försök att upprätthålla ett trygghetssystem som vi byggt upp på förhoppningarna om en evig tillväxt, betydligt större än den som vi har i dag och den som vi under en överskådlig framtid kommer att få se, lånar vi av kommande generationers välfärd för att upprätthålla vår generations välfärd. Alla vet dessutom, oavsett vad som sägs i debatten, att det inte längre med skattehöjningar går att öka inkomsterna för att bygga ut trygghetssystemet. Varje sådan åtgärd kommer på det ena eller det andra sättet att leda till välfärdsförluster på något annat område, t.ex. arbetslöshet.

Vi är, herr talman, med andra ord inne i en ond cirkel där omfördelningen inte längre är lösningen. Det må vara ett vackert ord i retoriken, men i praktiken har detta verktyg inte längre samma innebörd. Eftersom arbetet och inkomster från arbetet utgör grundbulten i vår sociala trygghet är det bara genom att vi får fler arbetstillfällen som vårt trygghetssystem kan förhindras att falla sönder.

Det är därför vi alla nu måste svälja den Döbelnsmedicin som syftar till att rädda vår välfärd och vår sociala trygghet. Det är nya lösningar, nya idéer och nya tankar som måste födas ur denna medicinering. Det kommer att leda till spänningar i den svenska samhällskroppen. Det kommer att vara en svår påfrestning på vårt demokratiska system. Vad vi än gör på detta område kommer varje åtgärd att ur rättvisesynpunkt ifrågasättas av någon eller några. Samtidigt som vi måste föra vårt välfärdssystem genom detta ekonomiska nålsöga kan man både på det sociala och på det kulturella planet skönja underströmmar, samhällsuppfattningar och värdeförändringar vars konsekvenser i förlängningen är svåra att överblicka. Ur dessa underströmmar virvlar då och då upp företeelser och händelser som både chockar och skrämmer oss. Det handlar om platser som vi känner igen: StureCompagniet, Falun, Fryshuset, Bjuv och Mullsjö. Alla dessa namn har vi i vårt minne och blir ständigt påminda om.

Man frågar sig: Var mer än i missbruk av narkotika och anabola steroider hämtar det besinningslösa och oprovocerade våld som vi i dag talat om sin näring? Var finns den näring som föder detta våld mer än i

det som vi brukar rubricera som missbruk? Hur kommer det sig att vi, vårt väl utvecklade välfärdssystem till trots, inte lyckats att hålla oss ifrån de destruktiva tendenser som drabbat länder med betydligt sämre välfärdssystem än vårt? Vi måste söka svar och vi måste finna svaren.

Med den ekonomiska verklighet som vi under en överskådlig framtid måste räkna med att leva i och med hänsyn till de värderingsförskjutningar som vi kan se hos den generation som skall ta över efter oss har vi ett ansvar – vi som i dag sitter i Sveriges riksdag och som har ett ansvar för samhället – att reformera och ändra vårt sociala trygghetssystem så att det fyller den fördelningspolitiska funktion som det är avsett att fylla. Det måste vara hållbart över tiden. Det måste hålla i ekonomiskt svaga perioder. Det måste fylla de krav som den kommande generationen ställer på ett trygghetssystem och på välfärden.

För att det här skall kunna göras, för att vi skall kunna åstadkomma de förändringarna av dessa system måste det forskas. Vi måste få forskning och en ordentlig utvärdering av välfärdsfrågorna. Vi måste försöka att utifrån denna forskning finna de nya lösningar och ta de nya grepp som måste till.

Från Centerns sida har vi i en motion föreslagit att forskning och utvecklingsarbete skall bedrivas just med utgångspunkt i den nya ekonomiska situationen och värderingsförändringarna i samhället och utifrån detta velat peka på hur nödvändigt det är att genom denna forskning klarlägga 2000-talets villkor för den svenska välfärdspolitikens utformning.

Enligt Centerns mening måste ett reformerat trygghetssystem bygga på vissa grundläggande förutsättningar. Det måste omfatta alla, och det måste betalas av alla. Medlen måste fördelas generellt. Behovsprövade system där människor får stå utanför socialkontor med mössan i handen tillhör en svunnen tid. Systemet måste innehålla ett ökat inslag av grundtrygghet där de som tillhör de ekonomiskt svagaste har ett bra skydd i botten. Det skyddet måste vi bygga upp så att det bekostas av dem som har en starkare ekonomisk ställning. Vi måste ge det en kraftigare grund, och vi måste göra det genom att börja skära i toppen.

Vi kan driva social verksamhet i alternativa driftformer. Men det är inget mål i sig. Det är ett medel att skapa valfrihet och rättvisa och att ge de enskilda människorna möjlighet att utifrån sina egna förutsättningar och på sina egna villkor välja de former som de vill ha för den vård och omsorg som de behöver.

Välfärdens mål måste vara det viktigaste, inte dess former. Vi kan inte för formens skull hålla fast vid system som inte längre fungerar. Vi måste ha i åtanke vad som är målet. Att försvara stelbenta system kan i sig inte vara ett mål. Det är bara att konservera de problem som har drabbat oss till följd av den ekonomiska utvecklingen.

Centern har i utskottet fått gehör för sina krav på att det skall bedrivas ett forsknings- och utvecklingsarbete för att klarlägga hur välfärden skall byggas upp under 2000-talet. Vi kallar det gärna för en välfärdsutredning, även om det kanske är att gå litet långt. Vi menar att det ändå är så man måste tolka den slutsats som utskottet har dragit av Centerns motion och andra motioner. Vi kan därför från Centerns sida yrka bifall

till utskottets hemställan vad gäller tillkännagivandet i fråga om inriktningen av socialpolitiken. Med den här forskningen och utvecklingen kan man ta det första steget mot den reformering av vårt välfärdssystem som kommande generationer kräver och som ekonomin kräver. Det skall också vara anpassat till det absoluta krav som vi måste ställa på oss att stå för vår generations kostnader. Vi kan inte lämna till kommande generationer ett ansvar som vi själva inte har kunnat axla.

Anf. 22 BARBRO WESTERHOLM (fp)

Herr talman! Jag kommer att ägna mitt inlägg åt dels det oprovocerade våldet, som skulle vara en tyngdpunkt i dagens debatt, dels en del andra frågor i de betänkanden som vi har att behandla i dag.

Justitieminister Freivalds lämnade en hel del statistik om våldet i vårt samhälle. Vi får väldigt mycket siffror som pekar uppåt och neråt och ger en litet förvirrande bild. Jag tror inte att vi skall fastna i denna statistikdiskussion. Så länge som våld och övergrepp begås i samhället måste vi både reagera och agera. Så länge vi läser om barn som dödar barn, så länge vi får kännedom om tonåringar som dödar tonåringar, så länge vi får höra att homosexuella mördas på grund av deras sätt att leva, så länge kvinnor och barn misshandlas i hemmet måste vi reagera och agera.

En sak som jag vill ta upp är att vittnen skräms till tystnad. Våldsbrott begås av olika skäl. Bl.a. har alkohol och dopning tagits upp här. Vi hade, som Sten Svensson sade, en särskild utfrågning om dopning. Den gav en väldigt skrämmande bild. Jag rekommenderar var och en att läsa referatet från den utfrågningen i socialutskottet.

Jag är väldigt glad över att man nu överväger frågan om kriminalisering av det icke-medicinska bruket av anabola steroider.

För drygt tio år sedan häcklades de som föreslog detta. Man tyckte att det var barockt att ett hormonpreparat skulle jämställas med narkotika. Det är också glädjande att utskottet ser allvarligt på de inkörsportar till dopning som finns och på det förhärligande av näringspreparat, kostpreparat, som vi kan läsa om i idrottstidningar och som inger unga människor tron att man måste använda externa medel för att bli en bra idrottsutövare eller för att få en muskulös kropp.

Vidare är det glädjande att nikotinet tagits med i bilden. En del har sagt: Ja, men vi arbetar så mycket mot rökning inom idrotten. Men då har man inte sett faran i att nikotin i dag finns i andra former. Det finns som inhalation, det finns ju läkemedel för det, och som tuggummi. Det är beredningsformer som, när medlen intas, väldigt snabbt ger en prestationshöjande effekt.

Jag skall inte upprepa vad Sten Svensson sagt om de överväganden som ligger bakom det tillkännagivande till regeringen som vi enats om beträffande riktlinjerna för barn- och ungdomspolitiken, inte minst mot bakgrund av det oprovocerade våldet.

Jag tycker att det är väldigt fint att vi här har höjt oss över partipolitiken och enats om de olika förslag som har kommit fram i motioner från de sju partierna. Här sluter vi oss alltså samman i ett tillkännagivande till regeringen.

Det finns en sak i det här tillkännagivandet som jag tycker att det är viktigt att ta upp, nämligen att vi förutsätter att man bygger på ett tvärsektoriellt arbete. Vår sociala välfärd förutsätter att vi kommer till rätta med sådant som arbetslöshet, boendesegregation, invandrarfientlighet och missbruk. Vidare förutsätter det en verklig jämställdhet mellan män och kvinnor – att både män och kvinnor engageras i arbetet för social välfärd och i arbetet mot det oprovocerade våldet.

Denna socialutskottsdebatt är ganska jämställd. Men ser vi till sammansättningen i den inledande debatten i dag finner vi att det är som det brukar vara. Det är ju kvinnor som engagerar sig mot våld, men vi måste få *alla* i samhället att engagera sig i insatserna mot våldet.

Man har gjort en del försök till tvärsektoriellt arbete. Världshälsoorganisationen gick i bräschen för det på 80-talet. Syftet var att nå det mål som man satt upp: hälsa för alla år 2000. Man var klar över att hälso- och sjukvårdssektorn, socialsektorn, inte ensam kunde åstadkomma att det här målet nåddes, utan man behövde engagemang från näringspolitiken, jordbrukspolitiken osv. Man ordnade ministermöten dit ministrar från alla olika sektorer och från världens alla länder kom för att delta. I Sverige har vi också gjort sådana försök på riksnivå och ute i landstingen, med väldigt blandade resultat.

Jag skulle gärna vilja höra om socialministern har några synpunkter på hur man skall få fart på ett sådant här tvärsektoriellt arbete. Jag tror nämligen att det är nödvändigt att man inom alla sektorer högprioriterar den sociala välfärden och också arbetet mot brottsligheten.

Jag kan inte lämna den här första delen utan att fråga Sten Svensson om det som Moderaterna fört fram genom Gun Hellsvik, utegångsförbudet för ungdomar. Det stämmer inte riktigt för mig med tanke på den moderata politiken, som ju bygger på den enskildes ansvarskänsla – å ena sidan utegångsförbud, å andra sidan sänkt inköpsålder för alkohol. Jag kan kanske få svar på den frågan här.

Sedan över till den mer allmänna välfärdspolitiska delen av mitt anförande. Vi har haft debatter tidigare här i kammaren. Jag skall inte upprepa allt som jag då sagt om Folkpartiet liberalernas politik. Men jag vill ändå understryka att den generella välfärden har starka rötter i den socialliberala idétraditionen.

Vi anser att omsorg, vård och utbildning i allt väsentligt skall finansieras gemensamt och stå till människors förfogande på lika villkor. Ersättningar vid t.ex. sjukdom eller arbetslöshet skall ligga på en nivå som ger trygghet. De får inte ligga på en så låg nivå att vi utvecklar dubbla system där en del av befolkningen får hålla till godo med en låg ersättningsvis och de som har feta plånböcker och som kan försäkra sig kommer i åtnjutande av en högre nivå.

När jag läser kompletteringspropositionen känner jag oro, för det här bereder väg för dubbla system. Socialministern kommer kanske in också på denna fråga i sitt anförande.

Vi anser således att vård, omsorg och utbildning skall vara offentligt finansierade. Men producenterna av de här tjänsterna skall kunna

arbeta inom såväl offentlig som privat sektor, på lika villkor. Finansieringen är en sak och produktionen av tjänsterna en annan.

För oss är också valfrihet och mångfald viktiga. Genom mångfald anser vi att människor har större valmöjligheter, och nya vård- och behandlingsformer utvecklas på ett tillfredsställande sätt både för människorna och för samhällsekonomin.

Vi är övertygade om att en väl fungerande offentlig sektor är en förutsättning för ett väl fungerande näringsliv, på samma sätt som ett väl fungerande näringsliv är en förutsättning för social välfärd.

Här känner vi återigen oro när vi läser kompletteringspropositionen, för den stimulerar inte näringslivets utveckling.

Som en följd av den här ideologiska grunden har vi några reservationer i detta betänkande. Det handlar om möjligheten att bevara enstaka väl fungerande vårdhem. Det finns ju sådana. Om de fungerar väl och de boende där vill ha dem kvar tycker vi att det är onödigt att ha en så rigid lagstiftning att de skall avskaffas. Därför tar vi upp detta i reservation 26 i betänkande SoU15. Jag vet faktiskt att man från Socialdemokraternas sida har mött det här problemet. Av en s-riksdagsledamot fick jag frågan om det fanns möjlighet till dispens för små och väl fungerande vårdhem. Mitt svar blev att Socialdemokraterna i höstas såg till att de här dispensmöjligheterna försvann.

Denna grundinställning, att den offentliga och den privata vården skall kunna arbeta under lika förutsättningar, leder oss också till att i en reservation i betänkande SoU14 framhålla att det nuvarande ersättningssystemet hämmar privata initiativ för t.ex. sjuksköterskor, barnmorskor, arbetsterapeuter och psykoterapeuter. Det är bara människor som har råd att betala den fulla kostnaden som kan nyttja deras tjänster.

Slutligen finns det en annan "jämställdhetsfråga" när det gäller offentlig och privat vård. Detta framkom väldigt tydligt vid utfrågningen av Socialstyrelsens chef om Medanalysaffären. Lagstiftningen är så utformad att tillsynsmöjligheterna inte är jämställda när det gäller privat och offentlig vård. Vi återkommer till detta senare under mandatperioden, hoppas jag.

Sedan vill jag säga några ord om "det glömda Sverige", en hjärtefråga för oss liberaler. Enligt de liberala värderingarna har varje individ, också med de sämsta förutsättningarna, rätt att leva ett så värdigt liv som möjligt och rätt till samhällets resurser på samma villkor som alla andra. Den grupp jag särskilt vill hålla fram här är människor med funktionshinder och, det kommer jag senare till, människor med kroniska sjukdomar, vars orsaker vi inte känner till och för vilka vi inte har någon bot.

Vi är stolta över den handikappreform som vi drev igenom under förra mandatperioden, men en del problem finns kvar. Därför tycker vi att Handikappombudsmannen måste få en processförande roll för att kunna driva de handikappades sak. Därför yrkar jag bifall till reservation 41 i betänkande SoU15, mom. 77.

Jag tycker också att vårt förslag borde behandlas positivt – att hälsoekonomiskt, samhällsekonomiskt, värdera bilstöd för dem som är

50 år och äldre. Vi måste få hårda data här. Själv tycker jag att bilstöd vore naturligt. Färdtjänst är ju ett alternativ.

Just i dag känns det särskilt viktigt att lyfta fram de handikappades behov. I kompletteringspropositionen anges att en statlig utredare skall ge förslag om hur kostnaderna för assistansersättning skall kunna minskas med 900 miljoner kronor. Regeringen och Centerpartiet prioriterar med andra ord billigare mat framför stöd till de mest utsatta i samhället.

Sedan några ord om bemötande i hälso- och sjukvården. Vi tar upp den frågan i samband med amalgambetänkandet. Det är ju uppenbart att människor med kroniska sjukdomar, vars orsak vi inte känner till och för vilka vi inte har en bra behandling, alltför ofta blir bemötta med bristande respekt inom hälso- och sjukvården. Här behövs det insatser i fråga om utbildning och fortbildning men också stöd till den personal som arbetar med de här patienterna. Det kan ju vara ganska påfrestande när man känner sig otillräcklig som vårdgivare.

I samband med amalgambetänkandet aktualiseras en annan fråga, en principfråga, genom den c-reservation som finns beträffande Socialstyrelsens roll. Det gäller då arbetet med riskbedömningar. Jag vet, men jag är litet grand part i målet, att det här är en fråga som engagerar alla myndigheter som arbetar med riskbedömningar. De frågorna är inte lätta.

Tiden medger inte att jag utvecklar detta närmare. Jag kan bara försäkra att dessa frågor förorsakar mycken tankemöda, för vilket beslut tar man med ett ämne som innebär en risk för några få men goda behandlingsresultat för många?

Fru talman! Avslutningsvis: Den här debatten är ju upplagd så att familjepolitiken har ett eget avsnitt. Kerstin Heinemann kommer att föra Folkpartiet liberalernas talan här. Därför begränsar jag mig till att yrka bifall till utskottets hemställan i betänkandet i de delar som inte handlar om familjepolitik. Folkpartiet liberalerna står bakom de sju reservationer som finns utanför det familjepolitiska området. Men för att hushålla med utskottets tid begränsar jag mig till att yrka bifall till reservation 41 i betänkande SoU15 avseende mom. 77 i samma betänkande.

Anf. 23 STEN SVENSSON (m) replik

Fru talman! Barbro Westerholm ställde en fråga till mig som jag gärna vill besvara.

Vi vill gärna ha en diskussion om man kan återgå till den gamla ordningsstadgan i modern form. Här är det fråga om att det skall ske med föräldrarnas medgivande, dvs. ett utövande av föräldrarnas ansvar. Det är viktigt att vi diskuterar om ifall vi kan finna några bra former som kan användas i dagens samhälle.

Jag har uppfattat Gun Hellsviks inlägg så, att hon har reagerat mot att ungdomsministern avfärdade möjligheten att föra en debatt om den frågan. Jag tror att vi faktiskt behöver överväga många olika framkomstvägar för att nå våra gemensamma syften, eftersom det är så angeläget.

Med den uppläggning som socialutskottet har förordat för denna debatt kan vi konstatera att Gun Hellsvik, till skillnad från övriga som deltog i den föregående debatten, nu står på talarlistan och kan då i sina anföranden ytterligare utveckla de moderata synpunkterna i dessa frågor.

Anf. 24 BARBRO WESTERHOLM (fp) replik

Fru talman! I det här läget kan jag säga att debatt är bra, men förbud är för mig en väldigt främmande tanke. Jag tror att det finns andra insatser som har bättre verkan. Morsor och farsor på stan osv. är några av de insatser som jag tror att vi skall premiera i det här sammanhanget.

Anf. 25 STEN SVENSSON (m) replik

Fru talman! Jag noterar att vi är överens om att det är ett liberalt synsätt att främja en ordentlig diskussion i angelägna frågor. Sedan får vi se vilka lösningar man skall välja.

Anf. 26 STIG SANDSTRÖM (v)

Fru talman! Jag vill börja med att yrka bifall till följande reservationer i betänkande SoU15: nr 3, 13, 22, 31, 33, 39 och 41.

Beträffande de övriga sju betänkanden som vi har att behandla här i dag vill jag yrka bifall till utskottets hemställan. Speciellt nöjd är jag med betänkandet när det gäller Medanalys och att hanteringen har kunnat gå så snabbt att vi i dag kan behandla ärendet.

Jag tar min utgångspunkt i två saker som Sten Svensson och Roland Larsson nämnde i sina anföranden. Sten Svensson lyfte fram att socialpolitikens uppgift är att ange ansvar och ställa krav. Jag skulle vilja att detta vidgades till att också gälla hela den ekonomiska politiken. Men jag återkommer till det.

Roland Larsson påstod att vi i dag är i ett läge som gör att andra krafter dikterar välfärdens villkor. Detta vill jag också återkomma till.

Jag vill först ta upp en liten detalj i reservation 31 från Miljöpartiet, vilken jag ställer mig bakom. Det gäller anslag på en miljon till bokklubb för punktskriftsläsare, som jag tycker är en väldigt angelägen satsning. Jag tror att handläggarna i utskottet kanske har missuppfattat frågan litet grand, för det står att punktskriftsläsning är en väldigt liten företeelse. Det kan vara sant i så måtto att punktskriftsläsning har varit på väg att nästan försvinna i och med att de synskadade fått tillgång till talsyntes och talböcker o.d. Men nu håller punktskriftsläsningen på att uppleva en renässans tack vare den nya datatekniken. Det visar sig nämligen att punktskrift är mycket väl anpassad just för datateknik genom att den direkt går att översätta till dataspråk, så där är det helt synonymt. Det har inneburit att framför allt unga synskadade har blivit väl förtrogna med punktskriftsläsning och att den därmed är på uppgång igen.

Detta är en mycket bra användning av den nya tekniken. Det är på den här typen av områden den skall utnyttjas. Det är både billigt och ekonomiskt och ger stor nytta och glädje – det är inga stora kostnader det handlar om. Därför vill jag tillstyrka denna reservation.

I dag skall vi alltså diskutera myntets baksida, dvs. ekonomin. I vanliga fall är det ekonomin som dominerar. I dag är det konsekvenserna som vi skall titta på.

Vi har i dag på förmiddagen haft en debatt om det ökade våldet i samhället, vilket också blir en konsekvens av bristerna i det ekonomiska system som vi har framför oss.

Men märkligt nog finns det här i vår riksdag, i alla fall i vårt socialutskott, en stor samsyn när det gäller önskvärdheten att försvara vår välfärd. Vi har här hört att ett enigt utskott ställer sig bakom nämnda samsyn och att man där är bekymrad över välfärdens utveckling. Det är mycket glädjande att vi vill ha ökade satsningar på välfärdsprojekt och en uppföljning av vad som händer i vårt samhälle. Men samtidigt är det litet märkligt med tanke på att starka krafter och utvecklingstendenser i samhället drar åt ett helt annat håll.

Ett enigt utskott skriver t.ex. följande: Att alla, oberoende av inkomst, har tillgång till bra barnomsorg, god utbildning samt hälso- och sjukvård och äldreomsorg av hög kvalitet är enligt utskottet, vid sidan av möjligheten att försörja sig genom eget arbete, det som främst skapar jämlika och rättvisa villkor i samhället.

Det är starka ord som uttrycker en samlad vilja, vilka borde vara förpliktande för vårt arbete. Samtidigt kan vi inte blunda för att mycket går på tvärs mot denna viljeinriktning. Vad kommer t.ex. kompletteringspropositionens förslag om försvagning av kommunernas och landstingens resurser motsvarande 9 miljarder kronor att innebära för möjligheten att upprätthålla kvaliteten i sjukvården och äldreomsorgen? Vad kommer detta att innebära för tusentals kvinnors möjlighet att försörja sig genom eget arbete? Vi vet att det är kvinnojobben som hotas genom dessa åtgärder.

För Vänsterpartiets del kan vi inte acceptera ytterligare neddragning inom kommunerna och inom sjukvården. Därför har vi också en reservation i betänkandet som handlar om anslagen till sjukvården. Vi menar att målsättningen för den framtida sjukvårdspolitiken bör vara en expansion på ett par procent.

I dessa dagar, när alla ropar på besparingar i den offentliga verksamheten, törs vi alltså gå på tvärs och i stället kräva en offensiv satsning. Vi har goda skäl för det. Vi menar att den svenska sjukvården, i likhet med den svenska kronan, är undervärderad. I länder där sjukvården är marknadsutsatt – bästa exemplet är USA – tillåts sjukvården, utan marknadskrafterna, ha en betydligt högre andel av BNP än vad som tillåts i Sverige. Här har vi en stram planering och kan därför hålla låga kostnader, troligen alltför låga i förhållande till behov och utveckling.

Ett annat gott skäl till att sjukvården kan tillåtas expandera är, enligt vår mening, att den är en framtidsbransch i så måtto att den har högt kunskapsinnehåll, kräver en hög kompetensnivå och servicekänsla. Man talar alltid om att tjänstesektorn skall expandera, men man tänker aldrig på sjukvården. Samtidigt utvecklas sjukvården hela tiden och ger ganska meningsfulla s.k. riktiga jobb i hela landet.

På ett ställe i betänkandet säger ett enigt utskott att en hög bestående arbetslöshet är det största hotet mot välfärden och en rättvis fördelning av resurserna i samhället.

Också detta kan ju tyckas vara ett märkligt uttalande med tanke på vad som utspelar sig i den verkliga världen, dvs. i ekonomin. Trots högkonjunktur, EU-medlemskap, stenhårda besparingar och miljardsatsningar på sysselsättningsstimulanser och arbetsmarknadspolitik så förblir arbetslösheten fortsatt hög, alltför hög. Ingenting tycks hjälpa, och politikerna framstår som hjälplösa.

Det eniga utskottsbetänkande som vi behandlar här i dag är ett bra uttryck för det dilemma som politiken och demokratin för närvarande befinner sig i. I betänkandet finns bra analyser av de problem som uppstår när välfärdssamhället brakar ihop och cynismen tar över. Här uttrycks också en enig vilja att försvara de svaga och utsatta grupperna och bekämpa våldstendenser och segregation i samhället.

Viljan att försvara välfärdssamhället finns, men förmågan sviktar. I själva verket står vi nu inför samma dilemma i samhällsutvecklingen som flera av de stora tänkarna och filosoferna på 1800-talet redan då kände till. De visste att om ekonomin får rulla på ohämmat – den s.k. kapitalistiska utvecklingen – uppnår vi till sist en brytpunkt där det privata tillägnandet av det samhälleliga överskottet kommer i konflikt med det allmänna intresset, och till följd av detta uppstår det en svår samhällelig kris.

Nu är vi mitt uppe i en sådan kris, ty det är ju uppenbart för var och en att det produceras stora överskott i samhället. Det är inte pengar som fattas i det här samhället, men tillägnandet är däremot av privat karaktär. Staten kan ha resurser och klämma åt den fattige och svage, men den kan inte förhindra att Stenbeck och Peter Wallenberg i kraft av sin ägarmakt kan utdela miljoner i konsultarvoden till sig själva. Staten och myndigheterna kan ställa stora krav på den arbetslöse och utslagne. Jag vill här anknyta till Sten Svenssons anförande. Han sade att socialpolitikens uppgift är att bestämma ansvaret och sätta gränser.

Men staten är oförmögen att ställa krav på kapitalet eller på marknaden. Varför kan vi inte ställa krav också på dem? Det är sällan som man i dagens samhällsdebatt hör att det ställs några sådana krav, åtminstone inte här ifrån riksdagen och inte heller från regeringens sida.

Sedan början av 80-talet har det rått en obalans mellan kapital och arbete, en obalans mellan den politiska demokratin och den s.k. marknaden. Det är naturligtvis önskvärt och nödvändigt att vi återupprättar balansen. Budgetsanering kan vara en väg att gå. Det är regeringens väg och det har också varit vår väg. Vi har i höst gått med på stora budgetsaneringar. Vi vet att det är nödvändigt, men det är inte tillräckligt.

Det är också absolut nödvändigt att få ned arbetslösheten och att öka värdet på arbetskraften. Därför har vi nu konkret föreslagit att man skall ta de första stegen mot sextimmarsdagen. Vi menar att detta är en av de viktigaste sociala frågorna i dag, eftersom det i grunden handlar om människors rätt till försörjning och människovärde. Det handlar om att bredda tillägnandet av det överskott som skapas i samhället, men det

handlar också om att få fart på ekonomin genom att köpkraften breddas. Men det gäller också att ställa krav på kapitalet så att det tar sin del av samhällsansvaret.

Min önskan är att vi ger näringslivet i det här riket ett nationellt uppdrag att skapa arbetstillfällen och att gå in för att förkorta arbetstiden i takt med produktivitetsökningarna. Jag tror att näringslivet skulle klara av ett sådant uppdrag. Jag tycker att vi nu skall ställa krav också på marknaden och sätta gränser, inte bara för den enskilde.

Anf. 27 STEN SVENSSON (m) replik

Fru talman! Stig Sandström uttryckte en förvåning över att vi i enighet hade talat om värdet av barnomsorg och av övriga inslag i den här politiken. Det behöver han inte göra. Om detta råder total enighet. Vad den politiska striden gäller är förhållandet mellan privata och enskilda initiativ i förhållande till offentligt utbud. Här skall det ske en konkurrens på rättvisa och lika villkor. Det skall finnas förutsättningar för föräldrar att välja sina egna lösningar. Stat och kommun skall skapa förutsättningar för ett fritt val, så att man kan utöva det ansvarstagande som vi är överens om skall komma till uttryck på alla nivåer i vårt samhälle. Det här kommer mera utförligt att beröras i den kommande familjepolitiska debatten, som inleds av Liselotte Wågö.

Beträffande det som Stig Sandström sade om förutsättningarna för välfärden, en ekonomi i balans, vill jag bara kort hänvisa till det anförande som Bo Lundgren höll i går med anledning av remissdebatten om kompletteringspropositionen. I hans anförande finns en utförlig beskrivning om förutsättningarna för att vi skall kunna ha möjligheter att finansiera den välfärd som vi bestämmer oss för. Vi måste se till att skapa många nya riktiga jobb ute i näringslivet.

Anf. 28 STIG SANDSTRÖM (v) replik

Fru talman! Den fråga som jag tog upp handlade kanske inte så mycket om privatisering och sådant. Jag ställde frågan: Vilka krav kan vi ställa på medborgarna i samhället? Kan vi ställa samma krav på Peter Wallenberg, Stenbeck osv. som vi ställer på socialbidragstagaren och på den arbetslöse?

Jag undrar vilka grupper Sten Svensson åsyftade när han sade att politikens uppgift är att sätta upp gränser och ställa krav. Delar Sten Svensson min uppfattning att man skall ställa hårda krav även på de rika i samhället, att de skall fixa jobb nu när de har sådana möjligheter och förmåner i andra sammanhang?

Anf. 29 STEN SVENSSON (m) replik

Fru talman! I mitt anförande ville jag framhålla värdet av att ta personligt ansvar i alla sammanhang. Då avsåg jag alla medborgare, var och en på sitt ansvarsområde. Det är viktigt att vi lever efter det gamla tänkesättet att den som vill förvärva andras aktning själv först måste visa sig aktningsvärd.

Anf. 30 ROLAND LARSSON (c) replik

Fru talman! Jag sade i mitt inledningsanförande att det största hotet mot välfärden är budgetunderskottet och statsskulden. Det var ett citat ur Aftonbladet och ett citat från den ekonomiska debatten i går.

Jag skulle vilja påstå att det näst största hotet mot välfärden vore att Vänsterpartiet lyckades inbilla människor att det inom ramen för vårt ekonomiska system går att omfördela resurser genom ytterligare skattehöjningar eller på annat sätt utan att det får konsekvenser på andra områden inom välfärden, utan att det får effekter på sysselsättning och arbete och utan att det slår igenom i form av andra välfärdsförluster.

Vänstern går nu ut och försöker gång på gång göra gällande att det går att öka resurserna till de sociala verksamheterna i samhället. Det är att vilseleda människor och få folk att tro att detta är möjligt utan att det får konsekvenser på andra håll. Jag tycker inte att det är ett sjyst sätt att föra den här debatten på, för alla vet innerst inne att detta inte är möjligt.

Anf. 31 STIG SANDSTRÖM (v) replik

Fru talman! Det är klart att det blir konsekvenser om vi fördelar om i samhället. Det handlar nu mycket om en fördelningspolitik där de svagaste grupperna kläms åt. De medelbeställda – de s.k. sjunde och åttonde decilerna – har klarat sig bäst under krisen. Så visst vill vi ha en omfördelning, och visst vet vi att detta skulle få konsekvenser. Men vi tror inte att det blir några negativa konsekvenser om vi tar från grupperna i toppen och lägger det på de lägre grupperna. Det sade ju Roland Larsson själv i sitt anförande, om jag uppfattade honom rätt.

Anf. 32 ROLAND LARSSON (c) replik

Fru talman! Exakt så menar jag att det måste gå till, att man tar från toppen inom ramen för de trygghetssystem som vi har byggt upp och lägger som ett större skydd i botten. Men det innebär en omfördelning inom ramen för de system som vi redan tillämpar. Men att med den typ av ekonomi som vi har i det här landet, och som vi internationellt är beroende av, fortsätta på den väg som vi har följt under många år, att genom höjda skatter ytterligare öka den offentliga verksamheten, är inte framkomligt.

Jag lovar Stig Sandström att om detta vore lösningen på våra ekonomiska problem skulle vi inte ha ekonomiska problem, eftersom vi är världsmästare på det här området. Men omfördelning inom ramen för våra trygghetssystem är en nödvändig åtgärd, om man skall lyckas åstadkomma den grundtrygghet för dem som har det sämst i samhället som är en del av målet för välfärdspolitiken.

Anf. 33 STIG SANDSTRÖM (v) replik

Fru talman! Jag delar inte uppfattningen att vi inte kan ställa krav på marknaden och hitta på åtgärder för att ta lite resurser därifrån också. Vi vet att där finns pengar; det är inte det som fattas. Det finns faktiskt för mycket pengar. Det är det som är problemet. Notan har blivit så stor att i stället för att vara en tjänare för folket har kapitalet blivit en

utpressare. Visst finns det åtgärder att vidta, men det är en fråga om politisk vilja.

Anf. 34 BARBRO WESTERHOLM (fp) replik

Fru talman! Stig Sandströms generella syn på näringslivet verkar vara präglad av att vissa VD:ar har mycket höga ersättningar. Jag delar hans kritik mot ersättningarna. Men delar Stig Sandström uppfattningen, att för att vi skall ha en bra välfärd i det här landet måste vi också ha ett väl fungerande näringsliv och undanröja de hinder, t.ex. skatter, som finns när det gäller utvecklingen av företagen?

Hur ser Stig Sandström på utvecklingen när det gäller vård och omsorg i privat regi? Sköterskor, sjukgymnaster och många andra ser den driftformen som en möjlighet. Vill Stig Sandström stimulera eller motarbeta en sådan utveckling?

Anf. 35 STIG SANDSTRÖM (v) replik

Fru talman! Jag vill ha ett starkt och väl fungerande näringsliv, ett näringsliv som kan ge människor arbete och gå med vinst.

Jag var på Volvo i måndags och träffade Sören Gyll och direktörerna där. Då berättade de att man nu skall korta tiden för att producera en bil från ungefär 40 timmar till 30 timmar. Jag vet att Saab har ungefär samma ambitioner när det gäller att korta tiderna.

Min tanke är bara att när man kortar tiden för att producera en bil skall vi ta ut det i förkortad arbetstid. I annat fall producerar vi bara ökad arbetslöshet. Jag tror att om vi resonerar med näringslivet kan vi få förståelse för det. Då kan vi få fler i arbete, då kan vi få bättre köpkraft, då kan vi få fart på ekonomin och då kan vi klara välfärden.

Anf. 36 BARBRO WESTERHOLM (fp) replik

Fru talman! Jag vill fortsätta att fråga om den kortare arbetstiden. Stig Sandström ser möjligheten att stimulera till fler jobb den vägen. Men ser inte Stig Sandström en möjlighet att stimulera till fler jobb där alla arbetar full tid? Det här samhället har i dag svårligen råd att sänka arbetstiden.

Anf. 37 STIG SANDSTRÖM (v) replik

Fru talman! Arbetsmängden räcker till 6 timmars arbetsdag. Vi har inte råd med 8-timmarsdagen längre, som jag ser saken. 8-timmarsdagen är ett uttryck för planhushållning. I en naturlig utveckling skall vi naturligtvis korta arbetstiden. Men nu finns det krafter som bromsar det.

Jag tror att vi inom näringslivet skall satsa på 6 timmars arbetsdag, men även inom sjukvård och den typen av verksamheter. Vi kan kanske börja inom industrin eller på flera olika områden samtidigt.

Anf. 38 THOMAS JULIN (mp)

Fru talman! Välfärden kan vara olika för olika personer. För en del kan det betyda stora betongprojekt, motorvägar, bilar, prylar och årliga semesterresor. För andra kan ordet välfärd ha ett annat innehåll.

För oss i Miljöpartiet innebär välfärd att vi skall ha möjlighet att ge medborgarna en trygg tillvaro, där de svagaste grupperna i svåra ekonomiska tider prioriteras, där vård och omsorg går före onödiga betong- och asfaltprojekt.

I ett välfärdsland skall ingen behöva vara rädd att bli bortprioriterad i vården eller bli utan omsorg. I ett välfärdsland anser vi att man inte skall slå undan fötterna för de sjuka, arbetslösa och lågavlönade.

Fru talman! Miljöpartiets viktigaste motion i den här debatten är den om sjukvårdspolitik, den som vi kallar Vi har råd med vård. Vi anser att vi har råd med all den vård som svenska folket vill ha. Därför reagerar vi mot de stora nedskärningar som skett inom vården de senaste åren. Tiotusentals viktiga arbetstillfällen har redan försvunnit och ytterligare tiotusentals jobb kommer att försvinna.

Det hjälper inte att socialministern i en tidigare debatt försäkrat att ingen skall behöva förlora jobbet inom vården i Stockholms läns landsting. För när man ser de belopp som skall sparas inom landstingen står det klart för var och en att mängder av vårdpersonal kommer att bli arbetslösa, om det inte vidtas kraftfulla åtgärder för att tillföra landstingen nya pengar. Det här är någonting som drabbar alla landsting.

Det är svårt att förstå varför en regering som satsar mångmiljardbelopp på att skapa nya arbetstillfällen och som får betala närmare 100 miljarder för arbetslösheten samtidigt agerar så att viktiga arbetstillfällen försvinner i vårdsektorn.

Det är oförlåtligt att flytta motiverad vårdpersonal från deras viktiga och meningsfulla arbeten till offentliga sektorns dyra och improduktiva del, arbetslöshetskön.

Vårdfacket har, som jag redogjort för tidigare, redovisat att samhället inte gör några vinster på neddragningarna inom vårdsektorn, eftersom samhället får ta kostnaderna för arbetslösheten. Förmodligen spar staten nu något på att friställa offentliganställda, eftersom ersättningen till arbetslösa sänks. Men det är ingenting vi kan ställa oss bakom. De stora förlorarna är de som är i behov av vård och de som förlorar sina jobb.

Vi är övertygade om att svenska folket är berett att på något sätt betala för bibehållen god vård. Vi är övertygade om att många tycker att det är obegripligt att staten agerar så att mängder med viktiga, billiga kvinnojobb försvinner samtidigt som staten gör storsatsningar för att skapa nya arbetstillfällen. Fortfarande verkar det som om det är betong- och asfaltprojekten som räknas som riktiga jobb.

I vår motion konstaterar vi att det behövs mer pengar till vården, men att det i dagens besvärliga situation inte är realistiskt att tro att det går att klara endast genom omfördelningar. Därför ser vi som ett alternativ, som vi även har redovisat tidigare, att de verksamheter som orsakar sjukdom också skall vara med och finansiera vården. Exempel vi nämner i motionen är kemikalier, trafik, alkohol och tobak.

Kända direkta vårdkostnader är för trafiken 1,1 miljard, och ungefär lika stor är kostnaden för vården på grund av tobak.

De direkta vårdkostnaderna för alkoholen beräknas till 7–9 miljarder. Fast där skall tilläggas att den totala samhällskostnaden för alkoholen är beräknad till 100 miljarder.

Att vården behöver mer resurser tror jag att de flesta kan hålla med om. Därför är jag något förvånad över att ingen är beredd att stödja oss i vårt förslag.

Förhoppningsvis är det så att vårt förslag måste mogna och kanske sedan komma tillbaka i en något annorlunda tappning. Vårt förslag visar i dag bara på ett fåtal exempel där sådant som orsakar vård kan bidra med finansieringen. Men vi är övertygade om att den här modellen går att utveckla.

Med den här finansieringsmodellen lyfter man även fram de företeelser som orsakar sjukdom. Dålig arbetsmiljö är ett sådant exempel.

De avgifter vi föreslår kan kallas för vårdavgifter eller vårdskatt för att tydliggöra och påminna om sambandet.

Med den här motionen pekar vi ut det mål vi vill nå. När det gäller vägen dit och storleken på avgifterna som skall tas ut, vill vi ha en stor öppenhet för att diskutera de bitarna med övriga partier.

Utöver förslaget med nya avgifter anser vi att resurser från a-kassan skall överföras till landstingen, så att planerade uppsägningar kan undvikas. I annat fall skall staten ändå betala för de här personerna.

Det behövs extra resurser till landstingen för att förstärka det förebyggande arbetet, vården, omvårdnaden och rehabiliteringen. I Miljöpartiet anser vi att de statliga bidragen till landstingen bör återfå 1990 års nivå.

En annan viktig motion är den om allmänna barnbidraget. I vår solidaritet med de som har det sämst i samhället har vi ett förslag som Ragnhild Pohanka närmare kommer att beskriva.

I våra andra reservationer vill vi göra insatser för hemlösa, stödja kvinnojourer, ge stöd till bokklubb för punktskriftsläsning och förbättra de ekonomiska möjligheterna för färdtjänsten.

Miljöpartiet har även en viktig motion där vi kräver debatt och information om genteknikens följder.

Tillsammans med andra partier reserverar vi oss till förmån för små väl fungerande vårdhem.

Tillsammans med Folkpartiet och Vänsterpartiet reserverar vi oss till förmån för ett förslag om att ge Handikappombudsmannen en processförande roll.

I betänkande SoU15 ställer vi oss bakom alla Miljöpartiets reservationer. Följande reservationer yrkar jag bifall till: reservation 14 om allmänt barnbidrag, nr 23 om bidrag till hälso- och sjukvård, nr 28 om information om genteknikens följder och nr 31 om blindskrift.

Sedan till betänkande SoU13 om dopning. Utskottet är enigt om de problem som dopningen medför. Jag är övertygad om att vi tillsammans, över alla partigränser, är beredda att agera mot allt missbruk av anabola steroider och det våld som följer i spåren på missbruket. Jag hoppas verkligen att alla även är beredda att agera för ett bra gränsskydd, så att vi kan hejda de dopningspreparat som smugglas in från t.ex. Polen.

I det sammanhanget vill jag även nämna en rapport jag nyligen fått som talar om att det 1994 gjordes 2 000 vapenbeslag i Helsingborg och att det till största delen rörde sig om tårgas. Det är verkligen något att tänka på i samband med att vi diskuterar våld i samhället.

I betänkande SoU14 om viss ersättning till sjukvårdshuvudmännen stöder vi utskottets bedömning.

Detsamma gäller betänkande SoU16, om Allmänna arvsfonden.

I fråga om betänkande SoU17, om vissa ändringar i läkemedelslagen, yrkar jag bifall till min motion, i vilken jag anser att vi skall behålla de mer restriktiva svenska bestämmelserna för godkännande av läkemedel. Anpassningen till EU innebär en klar försämring vad gäller godkännande av läkemedel.

I fråga om betänkande SoU19 om en nordisk konvention om socialt bistånd och sociala tjänster delar vi helt utskottets bedömning.

I betänkande SoU20 behandlas frågan om amalgam. Även om Miljöpartiet ställer sig bakom utskottets skrivning när det gäller amalgam, kommer vi noga att bevaka vad som händer i frågan. Utöver det att amalgamet skall avvecklas anser vi att det är viktigt att hälsoriskerna granskas och att de som är sjuka på grund av amalgam behandlas seriöst.

När det gäller betänkande SoU22 om tillsyn över vissa laboratorieverksamheter delar vi helt utskottets bedömning.

Anf. 39 BARBRO WESTERHOLM (fp) replik

Fru talman! Thomas Julins inlägg om mer resurser till vården präglas väldigt mycket av omsorg om arbetstillfällen och mer översiktligt av hur man skall tillfredsställa patienternas verkliga vårdbehov.

Det behövs mer kunskap om otillfredsställda vårdbehov, men därutöver tror jag att en hel del av dessa behov skulle kunna tillfredsställas genom ett mer flexibelt utnyttjande av de pengar vi har inom hälso- och sjukvården och socialtjänsten. Det finns spärrar mellan den kommunala, den landstingskommunala och den statliga potten av pengar, spärrar som vi i en framtid måste bli av med.

Den som har utgiften för en insats tar inte hem vinsten. Det här blir väldigt markant i ett köpa-sälj-system, som nu på gott och ont i stor utsträckning används inom den svenska hälso- och sjukvården.

Jag undrar om Thomas Julin har några kommentarer kring detta.

Anf. 40 THOMAS JULIN (mp) replik

Fru talman! Jag värnar inte bara om de anställda, utan den viktigaste gruppen tycker jag är vårdtagarna. Om man effektiviserar verksamheten och på så sätt får övertalig personal tycker jag att man i stället skall höja nivån på omvårdnaden vad gäller både vård och omsorg och korta vårdköerna. Jag tror att det finns mycket att göra i det sammanhanget. Framför allt ser jag hur det ser ut i dag inom vården. Detta har väl de flesta både sett på nära håll och kunnat ta del av via massmedier.

Anf. 41 ROLAND LARSSON (c) replik

Fru talman! Miljöpartiet och Thomas Julin har, i motsats till vissa andra – jag nämner emellertid ingen särskild nu i denna replik – en finess med sina idéer om att systematiskt försöka förändra finansieringen eller vissa delar av finansieringen av vården. Jag tror att just den finansieringsmodell som Miljöpartiet har pekat på är något man måste titta på i framtiden. Jag tror att man i ett utrednings- och forskningsarbete måste försöka ta reda på om detta är en rimlig väg. Även om det i vissa öron låter litet fult, är detta en systemförändring som behöver göras och som kan vara möjlig. Jag ser alltså detta som en möjlighet.

Däremot har jag inte mycket förståelse för de tankar som Miljöpartiet och även andra har fört fram och som går ut på att man skulle ta från a-kassan och på så sätt kunna bibehålla sysselsättningen inom vården fullt ut, detta i stället för att inom vården göra de strukturförändringar som är nödvändiga och som samhällsekonomin kräver.

Det här, Thomas Julin, är ett sätt att försöka lyfta sig själv i håret; man kommer inte att göra det med någon större framgång. Detta är något som lätt låter sig sägas, och det är i den allmänna retoriken rätt bra att köra med, men det har ingen förankring i den verklighet som vi lever i. Det går nämligen helt enkelt inte. Det är ett reptrick, och detta reptrick går, som andra reptrick, i praktiken inte att genomföra.

Anf. 42 THOMAS JULIN (mp) replik

Fru talman! I viss mån, Roland Larsson, använder man redan i Gävleborgs län arbetsmarknadsmedel på det här sättet, genom något som kallas "hatten" och som går ut på att man utbildar folk medan andra får jobba på vikariat. I denna "hatt" finns en hel del av de här pengarna.

Anf. 43 ROLAND LARSSON (c) replik

Fru talman! Det Thomas Julin nu talar om är något helt annat, och det har prövats också i många andra landsting, bl.a. mitt eget. Man genomför t.ex. via arbetsmarknadsmedel utbildningar i det nödvändiga strukturförändringsarbete som nu pågår i landstingen. Det är något helt annat än att bara passivt låta dem som nu är verksamma inom vården fortsätta att vara det på samma villkor och att betala för detta med arbetslöshetspengar. Det innebär att vi på sikt aldrig kommer att lösa de problem vi har när det gäller att strukturera om verksamheten. Det här är ett precis lika passivt sätt att möta problemet som att passivt betala ut arbetslöshetsersättning.

Det här är ett reptrick, och det är något som låter sig lätt sägas i debatten. Men det har ingen förankring i verkligheten.

Anf. 44 THOMAS JULIN (mp) replik

Fru talman! Jo, jag tror att detta är möjligt, om alternativet är att de här människorna skall stå i arbetslöshetskön. Då tror jag att det här är ett användbart alternativ.

Anf. 45 CHATRINE PÅLSSON (kds)

Fru talman! Värderade åhörare! I dag har vi mycket viktiga frågor att debattera i kammaren. I går talade vi om ekonomi. Det är också viktigt. Delvis hör de olika frågorna ihop.

Ibland tycker jag att den sociala debatten borde få en högre prioritet, inte för saken som sådan, utan för att det rör människan när hon kommer i de allra svåraste situationer, som när man drabbas av sjukdom och ohälsa eller när någon i familjen eller i vänkretsen blir drogberoende och när livskvalitet knappast existerar. Då får man andra perspektiv på livet. Då är det de frågor som vi pratar om här i dag som blir huvudfrågor och viktigare än de som rör det materiella. För människor i sådana situationer är socialpolitiken av en avgörande betydelse.

Fru talman! Jag är glad över att utskottet har enats om socialpolitikens inriktning för framtiden. Det är en oerhörd styrka. Det är ett bevis på att det finns ett stort engagemang och en stor vilja att forma en god socialpolitik. I den delen instämmer jag i Sten Svenssons inledningsanförande. Det är också ett bevis på att det går att samarbeta över alla partigränser. Min förhoppning är att det sätt socialutskottet arbetar på skall kunna entusiasmera fler att göra likadant.

Jag tycker att vi en dag som denna borde ställa oss frågan: Vad är egentligen välfärd? När välfärd diskuteras blir det ofta med enbart ekonomiska perspektiv på frågan. Min bestämda uppfattning är att välfärd är mycket mer än pengar och materiella tillgångar. Ekonomiska resurser behövs ofta, men det är absolut ingen garanti för en bra välfärd.

Nej, välfärd handlar i grunden om trygghet, om tilltro och om stabilitet. Man kan säga att det finns materiell välfärd men att det också finns icke-materiell välfärd. Hur skall vi då nå denna välfärd?

För oss kristdemokrater är det alltid självklart att börja med att tala om det lilla samhället, familjen. Vi tror, vi menar att det är där man har de allra bästa förutsättningarna för att ge en grundläggande trygghet.

Att vara förälder är det allra finaste som finns. Inget ansvar, ingen uppgift kan vara större än att ge barn trygghet och en god fostran. Föräldrarnas kravlösa kärlek, engagemang och intresse för sina barn är av avgörande betydelse för barnets utveckling och kan knappast ersättas av någon samhällelig instans. Ett barn behöver båda sina föräldrar. Det är i familjen som vi lägger grunden för vår karaktär, våra värderingar och vår förmåga.

Tyvärr gick ungefär 50 000 par skilda vägar år 1992. Det är en ökning med 10 000 jämfört med 1986. Separationerna ökar mest i familjer med små barn. Om utvecklingen fortsätter i samma takt kommer 42 % av alla barn att före sin 18-årsdag få vara med om att föräldrarna flyttar ifrån varandra. Det innebär tyvärr också att många barn berövas rätten att få växa upp med både mamma och pappa.

Alltför ofta är det en av föräldrarna som får vårdnaden, och på så sätt mister barnet vardagskontakten med den andra föräldern. Därför anser vi bl.a. att åtgärder borde sättas in för att undvika separationer. Varje separation som undviks är till stor fördel för barnet.

Efter de senaste fallen av brutalt våld – det har vi också hört här i kammaren i dag – har det uppmärksammats att alla barn behöver även sin pappa, särskilt pojkarna; de behöver en man att identifiera sig med.

Fru talman! Föräldrarna är de viktigaste förebilderna för sina barn. Föräldrar kan genom sitt sätt att vara mot varandra visa hur en man och en kvinna kan fungera tillsammans. Föräldrar förmedlar på så sätt värderingar, roller och mönster till barnen. Barnen tillägnar sig dem genom att se vad som försiggår i samspelet mellan föräldrarna.

Det är viktigt att inse att det är genom att underlätta och hjälpa föräldrarna som vi gör de största insatserna för barnen. Genom att sätta in insatser tidigt stärker och utvecklar man föräldrars och barns roll i familjen och familjens roll i samhället.

Jag vet att det görs stora insatser på föräldrautbildningens område; jag tror att detta är en viktig punkt när vi pratar om våld och när vi pratar om människor som mår dåligt.

De tragiska morden i Falun och Stockholm upprör oss alla. Våldet har tydliggjorts på ett alldeles speciellt sätt de här senaste månaderna. En känsla av vanmakt sprider sig. Människor blir rädda. Äldre drar sig för att gå ut på fredagarna eller lördagarna. Vad kan vi då göra för att stoppa våldet?

Vi vet, som jag redan nämnt, att de mest våldsbenägna är människor som egentligen har mycket olyckliga uppväxtförhållanden. De har farit illa, och många av dem har utsatts för övergrepp av föräldrarna och av andra vuxna. Video- och underhållningsvåldet avtrubbar unga människors omdöme och verklighetssinne. Man lär sig att våld är en framgångsrik metod för att lösa konflikter och uppnå makt. Här måste samhället ingripa med kraft.

Vi kristdemokrater har gång på gång fört fram ett krav om förhandsgranskning av videogram men tyvärr inte fått stöd för det. Men vi kan inte fortsätta att inte göra någonting. Samtidigt finns det anledning att ännu en gång prata om alkoholens roll i de här sammanhangen.

Forskarna Mattias Lundberg och Jonatan Hjort från Umeå har gjort en undersökning om kopplingen mellan alkohol och våld. De har kommit fram till att tre av fyra våldsbrott är alkoholrelaterade. Våldsbrotten begås mestadels av unga människor. Hela 40 % av alla våldsbrott utförs av 15–24-åringar. Särskilt förvånande är det att 15–17-åringar är gärningsmän i nästan lika hög grad som de äldre ungdomarna. De yngsta ålderskullarna i undersökningen står för hela 8 % av det alkoholrelaterade våldet. Det är en hög siffra med tanke på att de enligt lagen inte skulle ha tillgång till alkohol.

Undersökningen visar tydligt att våldsproblemet inte kan lösas utan att man samtidigt diskuterar alkoholens roll. Vi har fått bevis för detta ett antal gånger den senaste tiden. Inte minst när det gäller Mattias Flinks dom från Högsta domstolen, där man mycket klart sade att om Mattias Flink inte hade varit alkoholberusad hade mordet inte skett.

Fru talman! Naturligtvis måste vi se till att alla människor som hamnar i ett svårt drogberoende får hjälp. Jag vill gärna redan nu lyfta fram LP-stiftelsen, som i 35 år har gjort enorma insatser för människor som har mycket grava alkoholproblem. När LP-stiftelsen har kommit in

i bilden har samhällets alla andra möjligheter redan varit uttömda. I betänkandet behandlas en motion av Erling Bager m.fl. som jag vill stödja. Jag vill därför redan nu yrka bifall till reservation nr 35.

Jag anser nämligen att riksdagen i dag skall fatta beslut om att ge LP-stiftelsen det här engångsbeloppet. Det är oerhört värdefullt för att verksamheten skall kunna bedrivas vidare. Det handlar här om människosyn – om att vilja hjälpa även dem som har de svåraste problemen. Samtidigt är det viktigt att vi på alla sätt försöker stärka de förebyggande insatserna i samhället, så att de lyfts fram i ännu högre grad. Det är en viktig princip. Om vi kommer in tidigt med den förebyggande verksamheten vet vi också att vi inte bara förebygger mänskligt lidande utan att det också är ekonomiskt gynnsamt.

Fru talman! Jag vill avsluta med att säga att vi också måste bli mycket noga med att göra utvärderingar och uppföljningar av våra beslut. Jag tror att det i ekonomiskt kärva tider är än mer angeläget att vi ser till att vi ger verksamheten en sådan profil att de pengar vi satsar

Den kristdemokratiska profilen när det gäller välfärdsfrågorna och verkligen gör nytta. Det bör vi alla vara måna om när vi fattar beslutet.den ekonomiska situationen är att vi som nästan alltid är friska och tjänar pengar skall betala de stora avgifterna. Vi menar att människor som befinner sig i ett utsatt läge med nästan inga resurser inte skall drabbas lika hårt. Det är en profil som vi vill plädera för i olika sammanhang.

Vi vet att vi inte har hur mycket pengar som helst. Vi vet att vi har en ekonomiskt mycket kärv situation som vi är tvungna att ta på allvar. Gör vi inte det hotas välfärden på sikt. Men vi måste se till att vi får en fördelningspolitisk profil värd namnet, dvs. att vi solidariskt skall bära bördorna.

De kristdemokratiska åsikterna i familjepolitiken kommer Ulla-Britt Hagström att utveckla, men jag vill redan nu yrka bifall till reservation nr 4 och reservation nr 15; reservation nr 35 har jag tidigare yrkat bifall till. Naturligtvis står jag också bakom våra övriga reservationer.

Anf. 46 BARBRO WESTERHOLM (fp) replik

Fru talman! Chatrine Pålsson kom ändå in litet grand på familjepolitiken i början av sitt anförande. Jag ber om ursäkt om jag genom att ta upp det föregriper den debatt en aning som skall följa senare.

Chatrine Pålsson yttrade sig väldigt vältaligt om familjen, om mamma och pappa osv. Jag undrar då: Ser inte Chatrine Pålsson risken för att detta kraftiga understrykande drabbar dem som ändå måste leva ensamstående och som ju kan ha möjlighet att erbjuda sina barn en väldigt god uppväxtmiljö?

Jag tror aldrig vi når det utopiska tillståndet att alla barn lever i en fullständig familj. Det kan t.o.m. vara bättre för somliga barn att föräldrarna särar på sig. Vi skall utgå från barnens behov, och vi får på intet vis diskriminera ensamföräldrarna, tycker jag.

Anf. 47 CHATRINE PÅLSSON (kds) replik

Fru talman! Som Barbro Westerholm säger når vi säkert aldrig det samhälle där alla barn får möjlighet att leva med båda sina föräldrar. Jag är den första att hålla med om att vi tydligare borde lyfta fram ensamföräldrarnas situation, men jag vill samtidigt säga att vi aldrig får låta detta bli en norm. Vi måste som politiker hela tiden ha vårt mål klart: Ett barn har behov av både sin mamma och sin pappa. Om man ändå inte kan undvika en separation måste man försöka åstadkomma att barnet har vardagskontakt med båda föräldrarna i alla fall. Det tror jag är oerhört angeläget. Här måste vi som politiker våga vara tydliga i vår målsättning. Det är det jag framför som vår grundsyn.

Anf. 48 BARBRO WESTERHOLM (fp) replik

Fru talman! Jag ser fortfarande en fara i de här resonemangen, som kan riskera att tolkas som översåtliga så till vida att vi tycker väldigt mycket å andras vägnar. Vi måste utgå från barns behov och individers valfrihet och önskemål om hur de vill leva sina liv. Sedan kan vi behöva stödja på olika sätt för att det skall bli en bra situation för barnen – de går först – och sedan föräldrarna.

Anf. 49 CHATRINE PÅLSSON (kds) replik

Fru talman! Barbro Westerholm talade i sitt inlägg om individens rätt att välja. Det ingår naturligtvis respekt för det.

Jag vill dock se det hela litet mera ur barnens perspektiv. Tyvärr tas inte barnens perspektiv alltid med när man fattar beslut i vårdnadstvister. De vuxnas behov kommer i förgrunden. Ibland skulle jag vilja att barnen i stället fick komma i centrum.

Från den utgångspunkten måste vi försöka fatta beslut om vad som är bäst för barnet. Jag vet att de allra flesta barn vill ha kontakt med både mamman och pappan, och det är viktigt att skapa förutsättningar för det.

Avslutningsvis är det viktigt att vi ställer upp för ensamföräldrarna i alla sammanhang. Det är en oerhört viktig uppgift för oss.

Anf. 50 BO HOLMBERG (s)

Fru talman! Till årets riksdag har det väckts ett antal motioner på temat – Vart är Sverige egentligen på väg socialt och i det goda livet? Motionerna har tagit upp det ungdomsvåld och de platser som vi har diskuterat – Bjuv, Stureplan och Vålberg. Motionärer tar också upp frågan om vad som händer i våra bostadsområden med risk för segregation och vad som kommer att hända med de barn som växer upp där. På motsvarande sätt tar man upp invandrarproblematiken.

När jag bläddrade igenom de här motionerna slog det mig att det är precis samma resonemang som förs och precis samma fråga som diskuteras bland vänner och bekanta: Vart är Sverige på väg socialt och i det goda livet?

Mot den bakgrunden sade vi oss i socialutskottet att vi skulle se om det är möjligt för oss att ta till sig den här gemensamma oron och försöka formulera den gemensamt som en verklighetsbild. Vi kan nog inte

bli överens om hur vi skall lösa alla problem, men vi kan komma överens om att ta till oss det här och göra en gemensam skrivning.

Det visar sig att vi har lyckats med det. Vi har lyckats få ett tillkännagivande till regeringen som går ut på att vi vill att man framgent i betydligt större utsträckning än hittills jobbar med sektorsövergripande politik. Vi har sagt det många gånger. Frågorna i justitie-, social- och bostadsutskottet går in i varandra. Nu börjar vi närma oss den punkt då vi mera medvetet i Sverige måste ta till oss en sektorsövergripande politik. Det budskapet har också kommit från Ingela Thalén i inledningen till välfärdsavsnittet. Där sägs att välfärdspolitiken utsätts för nya utmaningar. Man pekar ut hur den ekonomiska krisen slår i utsatta grupper.

I dag hörde vi på förmiddagen hur Laila Freivalds pekade ut ett initiativ bland statssekreterarna om att också få med den här sektorsövergripande ansatsen.

För att markera det här gemensamma initiativet i socialutskottet bjöd vi in företrädare för justitie- och socialförsäkringsutskottet som fick ge sin syn på det här. Skulle vi ha haft tid skulle egentligen också företrädaren för bostadsutskottet varit här. Man hade gärna sett vad vi framgent kan göra med kulturen som uttrycksmedel i dans, musik m.m. i stället för att gå in på våldets bana. Vi skulle ha kunnat ha med företrädare för idrottsverksamhet och ungdomsidrott. Men vi har ändå visat en bred ansats. Jag tycker att det är en framgång att riksdagen över partigränserna tar till sig den gemensamma verkligheten att vi är oroade och att vi vill ha mera sektorsövergripande politik.

Efter det konstaterandet skulle jag för egen del vilja komma med några personliga synpunkter om hur man skulle kunna gå vidare på det här temat och med den här ansatsen. När jag lyssnade på debatten under förmiddagen fann jag att alla var inne på att vi är på väg mot ett mångkulturellt samhälle i Sverige. Vi som jobbar med politik vet att vi har olika idéer och ideologier. I Sverige har vi nu att acceptera att vi håller på att få ett mångkulturellt samhälle. Människor har rätt till olika religioner. Människor har rätt att vara med i olika politiska partier med olika politiska ideologier. Det måste vi bejaka.

Frågan är dock om inslagen i detta mångkulturella Sverige ändå skulle kunna gå att förena i någon form av gemensam värdebas. Det kan vara fråga om ett kitt, ett etiktorg eller vad ni vill för att alla delar i det mångkulturella samhället ändå skall kunna leva i samexistens, så att det inte bryter ut i våld, motsättningar mellan religioner m.m. Det handlar då om den grundläggande människosynen och etiken. Några talare har varit inne på det.

Det handlar då om de två stora tankevärldarna som bär upp västerlandet i dag, nämligen den humanistiska traditionen med sina rötter i Aten och den judiskt-kristna traditionen med sina rötter i Jerusalem. De har förenats i definitionen av det lika människovärdet. Jag sitter med i regeringens medicinsk-etiska råd, där vi har arbetat fram en sådan bas och i mycket svåra frågor utifrån en gemensam definition om det lika människovärdet tagit oss fram i ganska svåra dagsaktuella politiska frågor. Det går inte på en dag, inte på en månad och knappt på ett år att

ordentligt sätta sig in i frågan om människosynen och dess tillämpning. Men jag tror att det framgent skulle kunna bli en kompass för det mångkulturella Sverige, så att man också i Sveriges riksdag kan finna lösningar på ganska viktiga och allvarliga frågor som rör humanism och det goda livet.

I socialutskottet har vi haft hjälp av etiker och den här människosynen i två viktiga propositioner som vi skall behandla. Det gäller fosterdiagnostiken och allt vad den för med sig samt transplantationer av organ. Vi kommer att möta en proposition om befruktning utanför kroppen. Det här är inte frågeställningar som man bara kan lägga på riksdagens bord, motionera under 14 dagar och sedan tro att det är klart. Det är så djupa och svåra frågor att man måste sätta sig ned och ta längre tid på sig. Man behöver framför allt en genomtänkt människosyn och en etisk kod för att kunna resonera igenom frågorna med ett intellektuellt förhållningssätt och med djupa insikter.

Vi har nu lyckats ta oss igenom frågan om fosterdiagnostik. Jag hoppas – samtliga politiska partier har lyckats ena sig – att vi skall klara av även frågorna om donationer av organ och befruktning utanför kroppen. Detta återstår att se.

Jag känner också ett behov av – nu pratar jag enbart som socialpolitiker och socialdemokrat – att hävda de humanistiska värdena. Jag vill citera vad Wolf Lepenies, utländsk ledamot av Kungliga Vetenskapsakademien, skrev för en tid sedan i Svenska Dagbladet:

"Vi hade glömt att samhällen också är kulturer och att mänskliga handlingar styrs av värderingar som ofta bygger på tämligen irrationella motiv. Vi hade glömt att mentaliteter och mentala strukturer är av största betydelse för den väg historien tar. I dag vet vi i hur hög grad framtidens politik måste ta hänsyn till sådana mentaliteter, men vi vet inte riktigt hur det ska gå till.

Vad jag har sagt gäller – – – framför allt den ekonomiska forskningen. Än i dag är genomsnittsekonomerna övertygade om att deras discipliner är, eller i varje fall oundvikligen utvecklas till, en vetenskap – det vill säga ett forskningsfält där kunskap uppstår i sammanhang där kulturer inte spelar någon roll och att denna kunskap kan tillämpas överallt och i varje ögonblick. God nationalekonomi är som matematik, och om verkligheten inte följer ekonomernas ekvationer så är det fel på verkligheten och inte på dem.

Allt detta skulle inte ha varit så bekymmersamt om inte nationalekonomin hade lyckats erövra en så prominent plats i den akademiska världen och i det offentliga livet i stort."

Jag tar inte det här som generell kritik och säger inte att vi inte måste ha med ekonomiskt tänkande – tvärtom. Jag menar dock att vi som företräder socialpolitik och välfärdspolitik, de mänskliga områdena, med större kraft måste hävda de humanistiska värdena. Då skulle det kunna göras utifrån en syn på det lika människovärdet och med en genomtänkt etisk kod. Man bryter mot dessa viktiga mänskliga värden i större utsträckning i offentlig debatt och i riksdagsbeslut.

Så fyra synpunkter som är viktiga att beakta framgent om vi skall få ett gott liv. När socialutskottet förberedde den här debatten bad vi repre-

sentanter för ett antal sakområden att komma dit. Socialstyrelsen redogjorde för en studie man hade gjort om hur människorna har det i dag i Välfärdssverige. Där hade man negativa definitioner. Man definierade fattigdom så att det gäller om man inte kan leva på sin disponibla inkomst. Hör och häpna, 9 % av Sveriges befolkning kan i dag inte leva på sin disponibla inkomst. Utredningen hade andra negativa definitioner. 15 % hade svårigheter med löpande utgifter. 24 % av svenskarna hade ingen kontantmarginal. De utsatta grupperna är utomnordiska invandrare, ensamstående mödrar och ungdomar.

Detta säger i varje fall oss – och jag tror också att det är en allmän uppfattning från socialutskottets sida – att det är väldigt viktigt att människor har arbete. Det är grunden för att de skall ha ett människovärde. Det är också grunden för att de skall ha pengar, så att de kan försörja sig själva och sina familjer. Som jag ser det står icke en ekonomisk politik som inte sätter dessa värden och bekämpningen av arbetslösheten främst i samklang med en socialpolitik som vill hävda det goda livet.

Det andra jag vill ta upp och peka på är att vi borde få en mer övergripande politisk styrning av innehållet i välfärden och en sektorsövergripande politik.

Vi kan lägga handen på hjärtat och se tillbaka på hur vi har jobbat och debatterat under de senaste 10–15 åren. Rätt mycket av diskussionen om välfärden har handlat om formerna, om man skall organisera si eller så. Varje landsting med självaktning har en egen modell. Det handlar om köpa–sälj-systemet etc. Visst måste vi se över organisationsmodellerna, men i framtiden är det viktigt att man ser till innehållet i välfärden. Det blir än mer viktigt i ett läge då vi drar ner i transfereringssystemen och kommuner och landsting måste prioritera ännu hårdare. Det handlar alltså om verksamhetens innehåll. Hur skall skolan klara av att ge de unga en god start i livet? Hur skall landstingen leva upp till kraven på kvalitet, trygghet och likvärdig vård för alla? Detta är de viktigaste frågorna för människor. Man måste lyfta fram kvaliteten och individperspektivet mer.

Jag vill veta att min pappa får den bästa vården. Om det händer mina familjemedlemmar någonting vill jag veta att de får den kvalitativt bästa vården. Då måste vården visa upp kvalitetsinstrument och vara klart inriktad på ett individperspektiv.

Hela debatten i dag går ut på att man skall styra mot sektorsövergripande insatser. Jag läste i Svenska Dagbladet om händelserna i Vålberg. Företrädare för polisen, skolan och socialtjänsten sade att de sedan en lång tid tillbaka kände till problemen men att de väntade för länge och inte tog i tillsammans. Varför gjorde de inte det? Sten Svensson och jag satt under två tre år i Psykiatriutredningen. Vi kunde konstatera att dessa människor for illa, eftersom de olika myndigheterna puttade dem emellan sig. Varför gjorde de så?

Jag tror att det är nödvändigt att vi som politiker övergripande säger att det måste bli en inriktning på innehållet. Formerna är viktiga, men innehållet och sektorsövergripande insatser är viktigast. Detta förhållande uppstår nämligen inte av sig självt. Tjänstemännen i dessa byrå-

kratier sitter med sina kikarsikten inställda på sina områden och tror att de är världens centrum. De har inte det övergripande perspektivet, och det kanske vi inte heller skall begära. Men vi som politiker skall ha det.

Det tredje jag vill peka på handlar om barn och ungdomar och om en god start i livet. Jag har uppfattat det som att vi är överens om detta.

Låt oss leka med en tanke! Tänk om vi skulle börja med att ta med idén om människors lika värde och de etiska koderna! Hur skulle ett sådant resonemang kunna börja? Då skulle vi få en föreläsning om de etiska koderna som handlar om rättvisa, självbestämmande, godhet, att undvika att göra ont, lidandeprincipen och att medverka till att folk far från illabefinnande till välbefinnande. Då har vi med oss det i bagaget.

Vi vet att det är slumpen som bestämmer hur vi får det. Vi kan födas förståndshandikappade eller väldigt begåvade. Vi kan födas av fattiga eller rika föräldrar. Vi kan födas fysiskt handikappade eller inte. Om man tillämpar de etiska principerna betyder det att samhället inte kan acceptera att vår stund på jorden bara får rulla igenom med så olika livsförutsättningar. Det krävs ett ställningstagande från politikerna om hur dessa förhållanden skall utjämnas, så att dessa etiska principer kan fullföljas. Då är vi inne på ställningstaganden vad gäller handikappolitik, och vi är inne på svåra ställningstaganden i fråga om vi skall stödja föräldrar i hemmet eller inte.

För en tid sedan läste jag om de tragiska händelserna i England 1992. Två tioåriga pojkar mördade – jag tror att det var en februarikväll – en tvåårig pojke. En journalist hade kikat på hur miljön var för dessa barn. Det visade sig att föräldrarna aldrig hann bli vuxna. De satt kvar i tonårsföreställningar och fick sina ideal från västernfilmer, och de drack sprit. De unga pojkarna som blev mördare hann aldrig bli vuxna på grund av en så eländig situation i hemmet. Likväl bedömdes dessa tioåringar av ett vuxensamhälle som vuxna. Detta skedde i rättssalen, i polisförhören och vid inlåsningen. Medierna var inte nådigare mot dem än mot andra. Detta visar på ett dilemma. Hur skall vi stödja och komma in på ett tidigt stadium när vi vet att det kan hända olyckor?

Jag tror att etiken och synen på människors lika värde – när vi diskuterar barn och ungdomar – skulle kunna vägleda oss till djupare ställningstaganden i politiken än hittills.

Socialutskottet har besökt ett LVU-hem. Där fick vi höra om en kille som gick i åttan eller nian. Han hade haft läs- och skrivsvårigheter hela tiden, men det hade inte upptäckts. Det gjorde honom osäker, och han kom in på brottets bana. I utskottet frågade vi oss hur det kan komma sig att skolan låter en ung människa med så grava handikapp gå igenom utan att det upptäcks. Vi har sett flera sådana exempel. I framtiden tror jag att vi skulle ha en press, så att de kunskaper som man har inom kriminalvården och socialtjänsten om hur det går snett och hur tidigt det sker överförs till skolan och också till dagis. Då kan man komma in på ett tidigare stadium. Detta har vi sagt flera gånger. Jag tror att vi måste få en politik för en överföring av kunskap.

De kommersiella TV-kanalerna har varit uppe. Vi vet att videovåldet och våldet i de kommersiella TV-kanalerna stör beteendet. En fråga är: Hur skall socialpolitikens etik bringas i överensstämmelse med den

politik som vi har vad gäller radio och TV? Det är uppenbarligen inte någon harmoni i dag.

Det finns våld bland ungdomar. Allt fler tycker att vi borde få en samordning mellan rättsväsendet och andra berörda myndigheter. Det har varit temat här i dag. Frågan är hur vi skall åstadkomma den samordningen.

Vi har haft en hearing om anabola steroider. Det var intressant att höra den unge tyngdlyftaren Rainhold Gustavsson som kom till utskottets utfrågning. Han kunde vittna om hur han hade börjat äta dopningspreparat. Han berättade om dubbelmissbruk, elände och våld och om hur han tog sig ur detta. Det var en lärdom för riksdagens ledamöter att få detta individperspektiv. Jag hoppas att den här utredningen kommer fram till kriminalisering, mer upplysning och hårdare tag när det gäller de anabola steroiderna.

Jag skall avsluta med att säga något om behovet av bra beslutsunderlag, även sektorsövergripande beslutsunderlag.

Sverige har skrivit på FN:s barnkonvention. Nu har vi haft nedskärningar i välfärdssamhället, och vi hör från föräldrar och dagis att det har skett försämringar för barnen. Då uppstår frågan: Hur är situationen i dag? Vi har inte kommit så långt att vi har ett löpande informations- eller redovisningssystem som kan ge oss en aktuell faktabild. Vi får mycket bra rapporter från Socialstyrelsen, som regeringen begär att man skall göra, och vi har forskningsrapporter. Det är alldeles utmärkt, men det räcker inte. Vi borde kunna gå vidare och ställa ett mer heltäckande informations- och redovisningssystem på fötter som också tar upp kvaliteten – mäter den – och utvärderingar. Då kan vi få svar på frågan om hur välfärden stämmer med medborgarnas behov och önskemål. Det skall vara mer attitydundersökningar i beslutsunderlaget än rena konsumtionsstudier.

Jag vet att kommuner och ett antal berörda myndigheter har börjat med ett sådant här arbete. Jag undrar om man inte kan trycka på politiskt, så att det om tre fyra år finns en mycket bra början till ett heltäckande informationssystem.

Därmed, fru talman, skall jag avsluta med att yrka bifall till hemställan i socialutskottens betänkanden SoU15, om socialpolitiken, SoU13 om dopning, SoU14, SoU16, SoU17, SoU19, SoU20 och SoU22 som behandlas i ett sammanhang. Jag yrkar avslag på reservationerna.

Anf. 51 BARBRO WESTERHOLM (fp) replik

Fru talman! Det som Bo Holmberg tar upp om den etiska kompassen är utomordentligt viktigt. Vi har nu provat på ett arbetssätt som har inneburit att vi utifrån våra olika politiska ideologier och utan prestige har arbetat oss igenom dessa motioner och kommit fram till ett gemensamt resultat. Det har varit en tillgång att vi just har olika politiska ideologier. Jag tror att detta är ett riktigt sätt att arbeta på i framtiden vad gäller många frågor. Avsikten är också att höja allmänhetens förtroende för oss politiker. Detta är en fråga som den informella etikgrupp som jag har varit med i har arbetat med i riksdagen.

Det andra jag vill ta upp är hindren mot sektorsövergripande insatser. Jag tror att det är viktigt att vi nu analyserar var bromsklossarna ligger. Det kan vara sekretesslagen, olika utbildning hos olika personalkategorier, våra olika referensramar eller sätt att hantera vårt eget språk som kan ligga i vägen för ett tvärsektoriellt samarbete. Jag hoppas att arbetet framöver går ut på att undanröja sådana hinder. Vi har inte råd med dem.

Anf. 52 CHATRINE PÅLSSON (kds) replik

Fru talman! Jag vill också instämma i det oerhört angelägna i de etiska grundvärderingarna i allt arbete och speciellt inom detta område. Där vill jag också nämna Prioriteringsutredningen, som kommit fram med ett enigt betänkande. Där finns mycket bra riktlinjer att arbeta efter.

Jag måste också hjälpa Bo Holmberg att rätta till en sak som jag hoppas att han sade fel. Han sade att grunden för människovärde är att ha jobb. Jag vill med bestämdhet säga att alla människor har ett absolut, unikt och okränkbart människovärde vare sig de har arbete eller inte. Det är ett viktigt konstaterande för alla stackars människor som är arbetslösa ute i samhället, att man har ett fullvärdigt människovärde även om man är arbetslös.

Anf. 53 BO HOLMBERG (s) replik

Fru talman! Jag skall genast rätta till det. Vad jag försökte säga var att vi har lyckats, i det etiska rådet och också i Sverige, att förena den kristna människosynen, som bygger på att vi är skapade av Herren, och den humanistiska traditionen. De två människosynerna förenas i definitionen av människors lika värde, som bygger på existensen av våra liv, vad vi är och inte vad vi har eller vad vi gör. Detta är det lika människovärdet, och ingenting annat.

Anf. 54 STIG SANDSTRÖM (v) replik

Fru talman! Det blir kanske inte så mycket en replik utan mera ett instämmande. Jag tyckte att det som Bo Holmberg sade var mycket intressant.

Bo Holmberg ställde humanismen mot ekonomismen. Det var en intressant tankegång, att vi ibland skulle kunna fatta beslut på humanistisk grundval i stället för ekonomistisk.

Bo Holmberg kom också in på hur åtgärder slår mot barn och ungdom och att vi har dåliga känselspröt och vet väldigt litet. Jag undrar hur Bo Holmberg ser på sänkningen av barnbidraget och på vilka grunder ni har ställt förslag till sådana nedskärningar. Är det ett typexempel på att ekonomismen går före humanismen, eller hur bedömer Bo Holmberg det?

För att vinna tid vill jag också ta upp ett par reservationer. Jag har fått en uppmaning från talmannen om att jag yrkade bifall till för många reservationer. Jag skulle vilja dra tillbaka mitt yrkande om bifall till reservationerna 22, 31 och 39. Jag kommer inte att begära någon rösträkning i fråga om de reservationerna utan bara de återstående.

Anf. 55 BO HOLMBERG (s) replik

Fru talman! Jag ville peka på konflikten mellan ekonomism och andra värden. Vad jag ville peka på är att det i dag finns en klar tendens både i Sverige och ute i Europa. Ekonomin har fått alldeles för stort svängrum i förhållande till humanismen och de demokratiska värdena. Det är många med mig som tycker att demokratin och humanismens ideal i f.d. öst har fått stå tillbaka för den s.k. chockterapin.

Vi har i alla europeiska länder skrivit under på de mänskliga rättigheterna. Vi håller tal om etik och humanism. Ändå låter vi detta hemska ske i f.d. Jugoslavien. Det är långt mellan de etiska deklarationerna och verkligheten. Det var detta jag ville påpeka och säga att vi som företrädare i socialpolitiken i större utsträckning skall lyfta fram den humanistiska människosynen, väl medvetna om att ekonomin är sådan att vi tvingas fatta beslut som vi inte tycker om.

Anf. 56 Socialminister INGELA THALÉN (s)

Fru talman! I tider när debatten först och främst, kanske av naturliga skäl, kommit att handla om arbetslöshetsbekämpning och ekonomisk återhämtning och när prioriteringarna är som svårast, krävs det en ordentlig diskussion om socialpolitikens roll och innehåll. Därför är det alldeles extra glädjande att enigheten kring inriktningen och det välskrivna betänkandet blir en så bra utgångspunkt i debatten.

Av socialutskottets betänkande framgår att vi i arbetslöshetens och den ekonomiska krisens spår ser tendenser som är ytterst allvarliga på en rad samhällsområden. Det handlar om tilltagande boendesegregation, ökad utslagning, barn som far illa, alkohol- och drogmissbruk och ett våld som skrämmer.

Min generation har inte tidigare upplevt en arbetslöshet som den vi har nu. Inte sedan andra världskriget har Sverige varit utsatt för så stora påfrestningar som just nu. Hela min uppväxt har präglats av ständiga förbättringar – litet mera, litet bättre.

Många jag möter nu är naturligtvis oerhört oroade och säger: Jag känner inte igen mig längre. De är arga. De protesterar. Men även om de nu är kritiska är deras vrede och deras krav på att vara med och påverka utvecklingen ändå ett stöd.

Men när jag träffar människor som förtvivlat säger: Det går inte att göra någonting, jag har inte en chans, jag ger upp – då blir jag skakad, därför att framtiden är inte ödesbestämd.

Vi kan lösa våra ekonomiska problem och få fast mark under fötterna igen. Vi kan sluta att låna till välfärden, även om vägen dit är lång. Det är därför som regeringen nu genomför ett av de största saneringsprogrammen som något industriland gjort under efterkrigstiden.

Det är nödvändigt att göra detta. Men det är lika nödvändigt att det sker på ett sätt som inte leder till ökande och bestående orättvisor eller till priset av ett för alltid otryggare och osäkrare samhälle för alla. Vi får inte lämna vare sig enskilda eller stora grupper av människor efter oss på vägen mot ökad tillväxt och bättre ekonomi. En sådan krisbekämpning skapar bara nya problem, som kostar både pengar och lidande.

När vi nu måste gå in och spara balanserar vi ibland på en tunn knivsegg. Människor som är i riskzonen för att hamna utanför kan vara barn med arbetslösa föräldrar som har svårt att klara ekonomin och som har tappat tron på sig själva. En del av de barnen är jag mycket orolig för. Barn och ungdomar med invandrarbakgrund som bor i segregerade bostadsområden är en annan riskgrupp. De har svårt att hävda sig i samhället och riskerar också att hamna i ett utanförskap.

Skillnaderna i hälsa ökar mellan olika befolkningsgrupper. Lågutbildade eller kortutbildade kvinnor med tung arbetsbörda både hemma och på jobbet är en annan utsatt grupp. Många av dem drabbas av försämrad hälsa, trots att hälsan hos Sveriges befolkning generellt blir allt bättre.

Många människor kommer in i en ond cirkel som de har svårt att bryta själva. Den som blir av med sin bostad har svårt att klara jobbet och riskerar att hamna i missbruk. Det finns i Stockholmsområdet mellan 500 och 600 hemlösa kvinnor, i härbärgen, inackorderingshem och behandlingshem, som därefter inte har någonstans att ta vägen. De har ingen egen bostad. Det finns bara cirka trettiotalet platser på särskilda kvinnohärbärgen.

Så finns det människor som behöver ett alldeles särskilt stöd av en annan sort. Jag tänker framför allt på människor med funktionshinder, de psykiskt störda och ensamma äldre som inte klarar sig själva.

Vi gemensamt, samhället och samhällsresurserna, måste ta oss an de här människorna även när det är ont om pengar. Skyddsnäten måste finnas för de mest utsatta. Det är livsviktigt att stat, landsting och kommun gör rätt prioriteringar.

Det är när det råder brist i kassan som solidariteten sätts på prov. Det är när vi måste prioritera bort någonting som vår känsla för rättvisa prövas.

Om detta svåra inte görs i dag av oss, då gör någon annan det i övermorgon, och med all sannolikhet utan någon som helst urskillning.

Samhället måste hjälpa till med att skapa de goda cirklarna: utbildning, arbete och bostad. Samhället måste också ansvara för gemensam finansiering. Det nämnde bl.a. Barbro Westerholm. Det är samhällets roll att ansvara för detta, så att goda förutsättningar ges för människor att leva ett självständigt liv och ett så gott liv som möjligt.

Socialförsäkringarna är en stomme, folkhälosarbetet, hälso- och sjukvården en annan. En annan del av detta stöd finns också inom socialtjänsten. Vi kommer tillbaka i riksdagsdebatten litet senare genom en särskild proposition i höst som bygger på Socialtjänstkommitténs betänkande. Det finns naturligtvis redan nu skäl att ange mera principiella deklarationer, nämligen att samhället genom dessa olika strukturer måste ställa upp för dem som behöver extra stöd.

Fru talman! Ingen människa är enbart stark eller svag. Alla kan vara med och bidra till förändringar och förbättringar om de får en rimlig chans. Vi kan inte acceptera att fler och fler människor ställs utanför samhällsgemenskapen och tappar kontrollen över sitt eget liv.

När vi nu i krisens spår ser en allt ökande segregation måste vi reagera. Vi kan inte acceptera att skillnaderna mellan de bäst ställda och

de sämst ställda ökar och att de i allt större utsträckning bor i skilda områden, för att inte säga i skilda världar.

Därför har regeringen bl.a. tillsatt Storstadsutredningen. Syftet med den är att den skall hitta metoder som kan bidra till att bryta den negativa utvecklingen i de mest utsatta bostadsområdena. Storstadsutredningen skall inte i första hand utreda. Den skall komma med förslag som kan bidra till att vända utvecklingen. Den skall ta vara på den kraft och vilja till förändring som finns hos människor som bor i dessa områden.

Här finns förvisso problem, stora problem. Men det finns också stora möjligheter. Det krävs naturligtvis, vilket har lyfts fram i debatten av flera, en samordning t.ex. mellan socialtjänst och arbetsmarknadspolitik, och den är viktig.

Vi har på många håll brist på ekonomiska resurser. Men det finns mänskliga resurser, och strävanden att ge alla förutsättningar att leva ett självständigt och bra liv får givetvis inte mattas av. Omsorgen om dem som behöver extra stöd – barnen, de sjuka och de gamla – får inte gröpas ur. Då riskerar vi inte bara en materiell utarmning utan också social och andlig fattigdom.

I ett sådant samhälle växer vanmakten, oron och misstänksamheten mellan människor. I ett sådant samhälle kan ingen till slut känna sig trygg.

Anf. 57 TREDJE VICE TALMANNEN

Meningsyttringar från läktaren är inte tillåtna.

Anf. 58 Socialminister INGELA THALÉN (s)

Herr talman! Storstadsutredningens syfte är att stärka människor så att de gemensamt i sina bostadsområden skall kunna bryta sig ut och förhindra en sådan utveckling.

Herr talman! Förmiddagens debatt beskrev hur vårt land har skakats av ett antal allvarliga våldsdåd de senaste åren. Det var en väldigt viktig diskussion. De fruktansvärda bilderna av söndersparkade ansikten, avskurna händer och blodet från någon som kom i vägen för ett dödande vapen skrämmer oss.

Det är naturligtvis svårt att med ord beskriva den avsky och den vrede vi känner över att något sådant kan hända. Som medmänniskor reagerar vi starkt. Vi tänker på offren, på deras vänner och anhöriga, på barnen, på syskonen och föräldrarna som har råkat ut för någonting så ohyggligt. Alla drabbas på olika sätt av våldet, också anhöriga till förövarna.

Det finns inga enkla förklaringar och inga enkla vägar att komma till rätta med våld, vare sig det sker på gatan eller i hemmet, vare sig det handlar om en ung pojke som blir nedslagen utanför en restaurang eller ett barn som har misshandlats av sin far.

Precis som Barbro Westerholm sade i sitt inlägg måste vi reagera mot förhärligandet av vissa inslag i medier och marknadsföring. Det är oerhört provocerande. Jag såg på vägen till jobbet i morse en annons där man gjorde reklam för ett medel och där man slutade annonsen med

att säga: Detta kommer att göra pojkar till män. Det är naturligtvis viktigt för oss att vi lyfter upp och pekar på hur den typen av argument och marknadsföring kan leda in på väldigt farliga vägar.

Även om det inte finns några enkla lösningar finns det en stark vilja hos svenska folket att bekämpa våldet. I den viljan finns det en väldig kraft, och ingen får lov att vara tyst. Regeringen vill föra en öppen dialog om hur vi skall minska våldet. Det är en dialog som ligger bortom slagord och de förenklade lösningarna.

Om några veckor kommer regeringen att presentera sina samlade åtgärder. Det är ett arbete som måste ske över ett brett fält, alltifrån att ta fram kunskaper om våldets orsaker, att sammanfatta och ta vara på det som socialutskottet och socialförsäkringsutskottet diskuterat, att analysera dopningens omfattning, att studera våldsskildringarnas effekter till att bekämpa alkohol- och drogmissbruket hos unga. Det gäller också att avsätta medel för bekämpning av rasism och förhindra förekomsten av barnpornografi, att ta fram nya metoder för att minska våld mot kvinnor och en rad ytterligare åtgärder.

Vi kommer samtidigt att genomföra ett rundabordssamtal där representanter för regeringen tillsammans med kungen lyssnar på erfarenheter från ett antal företrädare för organisationer som aktivt arbetar för att bekämpa våldet. Det arbetet är i högsta grad värt att uppmärksammas och att sprida kunskap om.

Det pågår väldigt mycket sådant arbete ute i samhället. Fler kan vara med och se till att deras bostadsområde, deras skola och deras nöjeslokaler blir fria från våld. Föräldrar, lärare, fritidsgårdspersonal och föreningsaktiva, ungdomar och vuxna tillsammans, är en enorm resurs i kampen mot våldet.

Herr talman! I regeringsförklaringen i höstas angav statsministern att den grundläggande uppgiften för regering och riksdag är att åstadkomma en social och ekonomisk modernisering av Sverige och att värna och utveckla välfärden. Detta har socialutskottet väl fångat in i sitt betänkande som svar på ett antal motioner.

Utgångspunkten för det välfärdsprojekt som nu pågår inom Socialdepartementet, och som i stora drag har tre syften, är att skaffa bättre kunskaper om hur de senaste årens stora förändringar påverkat människors liv och vardag. Det gäller inte minst att få bättre kunskaper om hur barn och unga påverkats av arbetslöshet och ekonomisk kris.

Det handlar om att lyfta fram och analysera hur de långsiktiga förändringsprocesserna i samhället, i kommuner och landsting, påverkar välfärden även över sektorsgränserna, såsom Bo Holmberg, Sten Svensson, Barbro Westerholm och andra framfört i sina anföranden.

Det handlar också om att fånga upp hur människors drömmar och visioner om hur ett gott liv ser ut i dag och hur välfärdssystemen skall utvecklas för att svara upp mot framtidens krav och möjligheter. Kunskaper, debatt och idéer är tre viktiga beståndsdelar i ett demokratiskt samhälle om man vill åstadkomma en utveckling som alla är delaktiga i och som alla kan påverka.

Som motionärer och utskottet framför krävs det således ett sektorsövergripande angreppssätt som bygger på en långsiktig strategi för

välfärd, trygghet och arbete. Det är förutsättningen för att Sverige skall fortsätta att vara ett välfärdsland för alla sina medborgare.

Herr talman! Samtliga partier i riksdagen har angett färdriktningen för välfärdsutvecklingen genom sitt tillkännagivande. Detta blir ett starkt stöd i Socialdepartementets arbete med välfärdsprojektet.

Anf. 59 STEN SVENSSON (m) replik

Fru talman! Jag vill gärna rikta ett tack till socialminister Ingela Thalén för att hon här så tydligt tog till sig det enhälliga tillkännagivande som vi i socialutskottet har enats om. Det innebär att vi skall satsa mer på sektorsövergripande verksamhet och att man skall gå in mycket tidigare i problemområdena än vad som hittills har varit fallet.

Jag tycker att det är utomordentligt värdefullt. Det blir, som socialministern själv formulerade det, ett starkt stöd från riksdagens sida för fortsatta insatser på detta område. Vi avvaktar också en lång rad utredningar på dessa områden, som har refererats i betänkandet. Jag går inte in på några detaljer, men det är ganska mycket. Vi ser fram emot resultat av det arbetet.

Den omständigheten att det finns oenighet – det kommer att visa sig här litet senare i eftermiddag, när vårdnadsbidraget och barnomsorgen diskuteras – får inte skymma det faktum att det är möjligt att komma till full enighet mellan alla riksdagens partier i sådana viktiga och avgörande frågor som detta med barn och ungdomar, deras framtid och de problem med våldet som vi diskuterat under hela dagen. Det är utomordentligt värdefullt att vi kan komma överens över blockgränserna mellan alla partier.

Ytterligare ett fall där jag vill instämma med Ingela Thalén är när hon säger att det finns en stark vilja från alla riksdagens partier att värna de sämst ställda grupperna. Hon nämnde som exempel de psykiskt störda. Vi var där återigen totalt eniga i utskottet och i utredningen, där jag och vice ordförande Bo Holmberg, dåvarande ordförande i socialutskottet, tillsammans med ytterligare medarbetare lade fram ett enhälligt betänkande, som sedan på samma sätt följdes upp av riksdagen. Det var på samma sätt när det gäller handikappfrågorna, och det var värdefullt. Jag hoppas att den modellen också kommer att tillämpas av dem som har ansvaret för den ekonomiska saneringen.

Anf. 60 STIG SANDSTRÖM (v) replik

Herr talman! Vårt betänkande har ju varit klart ett par veckor. Det handlar ju inte i och för sig så mycket om ekonomi. Men vi fick i går kompletteringspropositionen, och där föreslås väldigt hårda nedskärningar på Socialdepartementets område.

Det är ett anslag som jag är bekymrad över, bidrag till missbrukarvård och ungdomsvård, som skall minskas med 645 miljoner. Jag vet inte riktigt vad det innebär. Men jag vill ändå ställa en fråga mot bakgrund av den debatt vi fört i dag. Finns det någon förklaring till det? Är det bara en bokföringsteknisk fråga eller är det substantiellt?

Anf. 61 Socialminister INGELA THALÉN (s)

Herr talman! Det speciella anslag som Stig Sandström tar upp skall ses tillsammans med det nya inkomst- och kostnadsutjämningsförslaget för kommuner och landsting. Större delen av dessa medel kommer alltså att ingå i kommunpåsen med undantag för 75 miljoner som kommer att finnas kvar för stimulans och särskilda insatser.

Anf. 62 BARBRO WESTERHOLM (fp) replik

Herr talman! Socialministern tog i sitt anförande upp detta med att det är svårt att göra prioriteringar när pengarna tryter. Till den debatten hör ju den fråga jag ställde i mitt anförande, nämligen vad det var som låg bakom den prioritering man gjorde när man sänkte anslaget till assistansersättningen till handikappade samtidigt som man sänkte matmomsen. Den handlingen stämmer inte med det anförande socialministern höll här.

Anf. 63 Socialminister INGELA THALÉN (s)

Herr talman! Reformen om personlig assistans var naturligtvis mycket svårbedömbar i grundutredningen. Man gjorde den bedömningen att kostnaderna skulle ligga runt 40 kr per timme till en personkrets på strax under 7 000 personer.

När det gäller personkretsen ser det i dag ut som om det är där man ligger. Men timkostnaden ligger inte på 40 kr per timme utan på strax under 70 kr per timme.

I det förslag som vi nu går till riksdagen med lägger vi på 300 miljoner kronor i förhållande till den prognos som den förra regeringen lade fram. Därutöver ber vi en särskild utredare att gå in och analysera vad som är orsaken till den stora skillnaden mellan den beräkning man gjorde på 40 kr per timme och 70 kr.

Jag vill poängtera att de prognoser som den förra regeringen gjorde när det gällde den kostnad inom vilken denna reform skulle hålla sig har kommit på skam. Vi måste gå in och analysera orsakerna. När detta är klart får vi göra en bedömning av var man kan gå in och göra förändringar.

Jag vill understryka, vilket jag sagt i direktivet, att det handlar om att försvara reformen. Det handlar om att se till att de personer som behöver personlig assistans får det i den omfattning som de behöver för att kunna leva ett värdigt liv.

Anf. 64 BARBRO WESTERHOLM (fp) replik

Herr talman! Det var ingen lätt sak att bedöma exakt vad det här skulle kosta. Det skall erkännas att kostnaderna blev högre. Men jag tar fasta på socialministerns sista mening om att de som är i behov av assistansersättningen skall få sina behov tillgodosedda. Att man sedan utreder vad som har legat bakom osv. kan väl vara riktigt. Men ersättningen måste utgå utifrån deras behov.

Anf. 65 Socialminister INGELA THALÉN (s)

Herr talman! I de första rapporter som har kommit in till Socialdepartementet finns det vissa indikationer på att det har skett förskjutningar i andra verksamheter runt om i kommunerna. Man måste göra analyser av dem för att kunna se helheten när det gäller rätten till personlig assistans och rätten till annat stöd ute i kommunerna när det gäller boende och annan service för att kunna göra en korrekt bedömning av det stöd som människor med grava funktionshinder har rätt att få. Man måste se detta i förhållande till rätten till personlig assistans.

Jag vill poängtera att i förhållande till den första prognosen har denna reform fått ytterligare 300 miljoner kronor. Det är definitivt inte någon nerdragning i förhållande till de prognoser man gjorde.

Anf. 66 CHATRINE PÅLSSON (kds) replikHerr talman! Jag vill också instämma i ett tack för socialministerns mjuka och fina anförande.

Men jag måste få fråga socialministern om hon anser att det kommer att vara möjligt med den höga ambitionsnivån med de kraftiga besparingar som kommer att läggas på kommuner och landsting. Jag minns med viss bävan de ageranden som fanns i kammaren under den förra regeringsperioden när vi var med och drog in pengar till kommuner och landsting. Då var ju kommentarerna inte nådiga från den dåvarande oppositionen.

Jag vill också poängtera att man i debatten här för något slags diskussion om man skall ha ekonomiseringsprinciper eller etisk vägledning. Jag anser att detta hör ihop. Vi måste skilja på mål och medel. Ekonomiska möjligheter är medel att nå mål. Det är viktigt.

Jag har också vid något tillfälle tagit upp Prioriteringsutredningens etiska och principiellt viktiga ståndpunkter. Min fråga är då: När kommer propositionen omkring Prioriteringsutredningen?

Anf. 67 Socialminister INGELA THALÉN (s)

Herr talman! Det är landstingen som skulle ha drabbats mest av egenavgifterna om de hade räknat med att bli kompenserade för att man finansierar sjuk- och arbetslöshetsförsäkringar med avgifter. Men de har klokt nog inte räknat med detta. Vi har inte tidigare givit sådan kompensation.

Inkomst- och kostnadsutjämningssystemen bygger på att man skall jämna ut inkomster och kostnader mellan kommuner och landsting så att de får något så när lika möjligheter att bedriva verksamhet. I övrigt är det naturligtvis som Chatrine Pålsson säger att påfrestningarna i kommuner och landsting är stora. Men den största anledningen till den påfrestningen är ju den höga arbetslösheten som minskar deras skatteinkomster på samma vis som statens inkomster minskar när man har hög arbetslöshet.

När det gäller den konkreta frågan om Prioriteringsutredningen kan jag säga att den är ute på remiss. Efter önskemål har vi gett god tid för remissen för att man skall kunna få en fördjupad diskussion. Den är ute på en mycket bred remiss lokalt, regionalt och till de vanliga. Jag tror

inte att vi kan komma med en proposition förrän allra tidigast sent under hösten med hänsyn till remissomgången.

Anf. 68 ROLAND LARSSON (c) replik

Herr talman! Även jag välkomnar mycket det samförstånd som vi har lyckats åstadkomma i arbetet med den här propositionen. Jag uppskattar också det mjuka tonfall som mestadels brukar tillskrivas kvinnliga politiker men som hela den här debatten har präglats av. Jag tycker att det är fint.

Jag tyckte att Bo Holmberg på ett utomordentligt fint sätt gav uttryck för detta när han sade att det är viktigt att man först och främst ser till välfärdspolitikens innehåll och inte till dess former. Jag försökte att säga något liknande även i mitt anförande fast det kanske inte blev lika bra uttryckt, men det var samma tanke som låg bakom.

En förutsättning för att detta skall bli möjligt är ju att regeringen och socialdemokraterna frigör sig från en del av den roll de har iklätt sig att vara de nuvarande formernas försvarare i alla lägen. Därför skulle jag gärna vilja fråga socialministern: Är socialdemokraterna och regeringen, utifrån den här diskussionen med de gemensamma mål som vi är ganska överens om som utgångspunkt, beredda att förutsättningslöst diskutera alla de former som vi i dag driver socialpolitik i? Är ni öppna för en sådan diskussion om vi i huvudsak kan vara eniga om målet?

Anf. 69 Socialminister INGELA THALÉN (s)

Herr talman! Roland Larsson använde formuleringen "alla de former". Om jag skulle vara riktigt ärlig skulle jag säga: Nej, det är jag inte, inte alla de former som verksamhet bedrivs i. Jag har sett former som jag inte vill ha kvar, som jag vill städa undan och som jag inte tycker har god kvalitet.

Men om vi är överens om en formulering där vi säger att det handlar om en gemensam finansiering via skatt och till en liten del genom avgifter. Denna drift, denna verksamhet, kan ske genom enskild vårdgivning, genom kooperation och genom privat verksamhet under sträng kontroll så att de ger det som vi kräver i form av kvalitet, människovärdig behandling och inflytande från de enskilda medborgarna och patienterna. Om vi kan vara överens om detta kan vi mötas på det diskussionsplanet och säkert komma en god bit på väg.

Men det är oerhört viktigt att man är stram när det gäller vad man menar med alla de olika former som kan erbjudas.

Sedan kan frågan om att flytta över verksamhet från landsting till kommun och att flytta över ansvar för verksamhet som har att göra med myndighetsutövning från kommun till enskilda ligga under ytan i den här diskussionen. Här finns en massa fällor i debatten som vi inte riktigt har hittat ännu. Vi får naturligtvis fortsätta den diskussionen. Men låt oss mötas där och resonera förutsättningslöst, men förutsättningslösheten innebär inte en hållningslöshet ifrån min sida.

Anf. 70 ROLAND LARSSON (c) replik

Herr talman! Jag kräver naturligtvis inte att socialministern skall ta ställning till alla mina former, om jag får uttrycka mig så.

Jag ser frågan mer så här: Är socialministern och regeringen beredda att förutsättningslöst ta upp en diskussion? Att sedan acceptera förändringar är något helt annat. Vad min fråga gällde var alltså om ni är beredda att förutsättningslöst öppna för en sådan diskussion. Det är något av ett villkor för att den öppna atmosfär som vi nu har lyckats skapa här får ett genomslag i praktisk handling på något sätt. Att ta ställning till vart detta leder är för tidigt, och jag kräver inte heller att socialministern skall göra det.

Anf. 71 Socialminister INGELA THALÉN (s)

Herr talman! För att det här resonemanget inte på något sätt skall skapa missförstånd vill jag säga att jag när det gäller hälso- och sjukvård har uttryckt min syn på regeringens syn i primärvårdspropositionen, t.ex. när det gäller synen på privata vårdgivare. Vad avser socialtjänstens område tror jag att man har alla skäl att vara oerhört uppmärksam på i vilka former en del av familjevård och annan verksamhet bedrivs.

För att gå in på den del av socialtjänstens område som t.ex. Chatrine Pålsson berörde i sitt inlägg, missbrukarvården, kan jag dela uppfattningen att LP-stiftelsen gör ett utomordentligt arbete, precis som Stadsmissionen, Frälsningsarmén och många andra frivilligorganisationer och folkrörelser. Jag tycker att de har mycket viktigt att ge i form av stöd, vård och daglig samvaro för människor som behöver det, och vi skall naturligtvis på olika sätt försöka ge dem ekonomiskt stöd till detta.

När det gäller finansieringen är det väl ingen hemlighet vad jag tycker. Vi har åtminstone klarat ut vad det gäller i verksamheterna. Sedan kan vi förlänga diskussionen till annan vård och omsorg, t.ex. barnomsorg. Jag tycker att vi därvidlag har stora möjligheter att resonera med varandra.

Anf. 72 GUN HELLSVIK (m)

Herr talman! Jag vill först uttrycka min glädje över att justitieutskottet har givits möjlighet att delta i välfärdsdebatten. Välfärd kan ju bl.a. uttolkas som "att färdas väl", och för att färdas väl genom livet krävs inte bara materiell försörjning. Färden är inte god om vi t.ex. är rädda för att bli offer för brott.

Herr talman! Familjen har avgörande betydelse då det gäller att förhindra att unga människor begår brott. Föräldrarna måste alltid ha huvudansvaret för att barn och ungdomar lär sig respektera andra människor. Bästa sättet att förebygga brottslighet är att barn och ungdomar får lära sig att ta ansvar för sig själva och sina medmänniskor. Som vuxna har vi en skyldighet att dels fungera som goda förebilder för de unga, dels lägga oss i så snart vi upptäcker att unga människor i vår närhet genom sitt beteende signalerar att de är på väg att spåra ur.

Detta innebär bl.a. att vi alla har ett ansvar för att med ord och handling tydligt visa att vi inte accepterar kriminalitet eller andra hänsynslösa beteenden. Föräldrarnas skadeståndsansvar för barns handlingar preciserades och utökades på den borgerliga regeringens initiativ. Denna skärpning är en viktig markering från statsmakternas sida att man numera ser på föräldraansvaret på ett annat sätt än tidigare.

Också försök med frivillig föräldrasamverkan för att hindra ungdomar från att ägna sig åt fylleri, förstörelse och våld är av mycket stort värde. Aktioner av typen "farsor och morsor på stan" är värda all uppmuntran och allt stöd.

Efter familjen är det skolan som har den viktigaste uppgiften då det gäller att förebygga brott. Det är här inte endast fråga om att skolan skall förmedla grundläggande kunskaper om vad som är tillåtet och otillåtet i samhället. Det gäller i lika hög grad att se till att skolarbetet fungerar. Märker elever att de inte behöver följa lärarnas anvisningar eller att de kan skada andra elever eller skolans egendom utan att de möts av en tydlig reaktion, är detta ett svek mot den normförmedling som familj och lagstiftare bedriver.

I vissa av de s.k. miljonprogramsområdena kan vi i dag se att undermåliga kunskaper i svenska språket, som också resulterar i dålig skolunderbyggnad i övrigt, är en bidragande orsak till mycket ont i vårt samhälle. När förmågan att göra sig förstådd med ord inte räcker till ligger våldet ofta nära till hands. Från bl.a. brottsförebyggande synpunkt är det förödande när unga människor lämnar skolan med rakt igenom bristfälliga kunskaper och dåliga betyg och därmed en i princip stängd arbetsmarknad framför sig. Skolans betydelse och ansvar för unga människors utveckling kan därför inte nog betonas.

Det senaste årets brutala våldshändelser har på nytt väckt frågan om medievåldets betydelse för utvecklingen av våldstendenser bland barn och ungdomar. Det finns i samhället starka önskemål om att ta avstånd från yttringar som uppmuntrar till människoförakt och våld. Vi moderater delar naturligtvis den uppfattning som kommer till uttryck i sådana önskemål. Speciellt känsligt är det förstås när barn och ungdomar som ännu inte har hunnit bilda sig en färdig moraluppfattning möter meningslöst våld i olika former.

Men vi är också motståndare till att införa censur och förbud. Anledningen är att vi är övertygade om att förbud inte är bästa lösningen på den här sortens problem. Avgörande för hur man ställer sig i denna fråga är naturligtvis vilken människosyn man har. Man tror antingen på den enskilda människans förmåga att ta ansvar för sig själv eller på att makthavarna är bäst skickade att utforma och överföra normer.

Ett viktigt bidrag för att stävja medievåldet är enligt vår uppfattning att effektivisera videohandlarnas ansvar för otillåten utlämning av film eller videogram. Därför har också vi moderater föreslagit en effektivisering av den regel härom som finns i vår lagstiftning.

Den borgerliga regeringen beslutade i mars 1994 att ge Brottsförebyggande rådet i uppdrag att utarbeta ett underlag för ett nationellt brottsförebyggande program i syfte att samordna rättsväsendets brottsförebyggande arbete med det brottsförebyggande arbete som bedrivs

inom andra samhällssektorer. En central fråga för BRÅ att ta ställning till är vilka åtgärder som krävs för att förhindra att barn och ungdomar dras in i kriminalitet och missbruk. Det ligger också i uppdraget att beakta vad som anges i direktiven till Trygghetsutredningen när det gäller lokalt brottsförebyggande arbete i olika samverkansformer.

Om brottsligheten skall kunna minskas och människor känna trygghet mot brott, måste kriminalpolitiken samordnas och bygga på en helhetssyn. De brottsförebyggande åtgärderna inom rättsväsendet måste därför samordnas med insatser från andra myndigheter samt från enskilda organisationer och näringsliv.

För att uppnå de kriminalpolitiska målen räcker det alltså inte med traditionella kriminalpolitiska åtgärder. Den förebyggande effekten av ett straffsystem skall naturligtvis inte undervärderas, men av avgörande betydelse är att brottsligheten bekämpas på ett tidigt stadium och på bred front. Exempelvis begås det första brottet ofta redan i 10–12-årsåldern. För att hindra uppkomsten av en brottskarriär måste det brottsförebyggande arbetet inriktas på åtgärder före tonåren.

Människors benägenhet att begå brott påverkas i stor utsträckning av hur samhället i övrigt är utformat. Beslut inom andra områden än dem som traditionellt anses tillhöra kriminalpolitiken kan få stora konsekvenser för brottsligheten. Av särskild vikt är åtgärder för att stärka familjens roll och för att bibringa unga sunda normer och värderingar.

Den förra regeringens målsättning att snabbt få fram ett nationellt brottsförebyggande program borde därför också ligga i den nuvarande regeringens intresse. Nu har emellertid tidpunkten för BRÅ:s rapport senarelagts och, än värre, Trygghetsutredningen har fått ytterligare sex månader till förfogande för sitt arbete. Detta innebär att vi kommer att få vänta på det program som enligt moderat mening är behövligt snarast.

Ett gammalt men fortfarande lika aktuellt moderat krav är att återinföra närpoliser. Vi menar att mycket är vunnet med att det finns lokala poliser som är väl förtrogna med situationen inom sitt område, både när det gäller att upprätthålla ordningen rent allmänt och vad gäller uppsikten över unga människor som det av olika anledningar bör riktas uppmärksamhet mot. Vårt mål är ett samhälle där det känns naturligt för människor att se och tala med sin närpolis liksom att informera närpolisen om sådant som försiggår i det område som man bor och verkar i.

Genom samarbete mellan de boende i ett område och närpolisen kan inte bara en stor del av vardagsbrottsligheten, som ofta begås av ungdomar, upptäckas och beivras. Närpolisverksamheten innebär också större möjlighet att i tid ingripa mot dem i ett område som är på väg att spåra ur. Inte minst är detta viktigt när det gäller att fånga upp unga människor som är på väg att hamna fel i livet.

Mot denna bakgrund utgör den socialdemokratiska regeringens nedskärningar med 235 miljoner kronor på polisväsendet ett första steg, varav 198 miljoner avser den lokala polisorganisationen, dvs. basen i polisverksamheten. Det är ett reellt hot mot människors säkerhet.

Vi moderater motsatte oss besparingarna på det lokala polisväsendet. Riksdagens beslut innebär att ambitionen att bibehålla och förbätt-

ra den operativa nivån, vilket var en moderat ledstjärna på polisområdet, inte kan upprätthållas. Regeringen avser enligt förslaget att stoppa rekryteringen till Polishögskolan och att i övrigt genomföra personalminskningar.

Vad regeringspartiet inte tycks förstå är att avsaknaden av utbildade poliser, oavsett om de skall användas i det viktiga arbetet mot vardagsbrottsligheten i närpolisområdena eller i mer kvalificerade brottsutredningar, inte kan kompenseras med vare sig ökade insatser på det sociala området eller allmänt prat om produktivitetshöjningar. Den politik som nu förs är kortsynt.

Den som misstänks för brott men är under 15 år registreras inte. Därför går det inte att säga säkert hur stor del av brottsligheten som de minderåriga står för, men polisen har gjort uppskattningen att det rör sig om ca 3 % av de brott som klaras upp.

Vi moderater anser att även brott som begås av minderåriga lagöverträdare skall registreras. Det är av stor betydelse för polisens kartläggning och bekämpning av brottsligheten i samhället. Därmed skulle möjligheten till snabba ingripanden förbättras betydligt. I dag kan en 15-åring som grips av polisen ha ett synbart rent förflutet, medan han i själva verket kan ha gjort sig skyldig till ett flertal brott.

Förutom att en registrering ger polisen och andra rättsvårdande myndigheter en klarare bild av den gripne ger den också möjlighet att framställa mer rättvisande statistik över brott som begås av minderåriga. Att så kan ske är naturligtvis av stor betydelse då åtgärder mot ungdomsbrottsligheten diskuteras.

Det är av stor betydelse för unga människors utveckling att de redan på ett tidigt stadium i livet får lära sig att ta ansvar för sitt handlande. Ett lämpligt sätt att tydliggöra konsekvenserna av ett visst handlande är att låta unga som begår brott konfronteras med följderna av vad de gjort. Detta kan ske genom att de t.ex. träffar dem som drabbats av deras brott och försöker gottgöra eventuella skador.

På Nya Zeeland har man sedan 80-talet tillämpat ett system med familjegruppskonferenser. I en sådan konferens deltar, förutom en av staten utsedd samordnare, en socialtjänsteman, en polisman, den minderårige förövaren, föräldrarna och andra närstående samt brottsoffret om denne vill. Vid konferensen går man igenom vad den unge förövaren har gjort sig skyldig till. Han skall be offret om ursäkt, och man skall gemensamt fastställa hur han skall gottgöra skadan, t.ex. genom arbete eller skadestånd. Familjegruppskonferensen måste nå enighet mellan alla berörda parter. Om så inte sker går målet vidare till domstol.

Vi moderater anser att det nyzeeländska systemet är mycket intressant och bör kunna vara modell för ett liknande system i Sverige. I detta sammanhang vill vi också erinra om att den borgerliga regeringen gav Riksåklagaren i uppdrag att utarbeta en modell för hur medlingsverksamhet skall kunna bedrivas. Denna redovisning har ännu inte avgivits, och då menar vi från moderat sida att det är lämpligt att Riksåklagarens uppdrag kompletteras så att även familjegruppskonferenser snarast kan användas i Sverige.

Avslutningsvis vill jag ge ett kort svar till Barbro Westerholm på den fråga som ställdes för flera timmar sedan, då jag inte hade rätt att svara.

Barbro Westerholm undrade hur någon kunde ställa sig bakom Sarneckis idé om att hindra ungdomar från att befinna sig ute på kvällarna. För mig är det mycket enkelt. För mig är det självklart att föräldrarna skall ha rätt och skyldighet att säga nej till att barnen är ute på stan sena kvällar. För mig är det därför också självklart att vi måste skapa ett regelsystem, som ger stöd åt föräldrarna så att de har kraft bakom orden när de säger att barnen skall vara hemma en viss tid på kvällen.

Anf. 73 BARBRO WESTERHOLM (fp) replik

Herr talman! För mig rimmade inte det där med utegångsförbud med moderaternas krav på sänkt inköpsålder när det gäller alkohol. Men vi skall inte förlänga debatten om det.

Gun Hellsvik tog upp föräldrarna och skolan men hoppade över ett viktigt led, nämligen barnomsorgen. Det är i barnomsorgen som man kan identifiera riskbarnen. Barnomsorgen behöver bättre utbildning och bättre instrument för att kunna hjälpa de här barnen på olika sätt. Flera undersökningar har visat det. Jag tycker att man skall sätta in mycket av sin kraft på den här åldersgruppen.

Gun Hellsvik anser att unga lagbrytare skall registreras. Jag anser snarare att man skall försöka underlätta samarbetet mellan socialtjänsten, skolan och polisen. Här finns alltså en del av de spärrar som jag talade om förut. Det är viktigare än att hålla på med registrering.

Anf. 74 GUN HELLSVIK (m) replik

Herr talman! Jag hoppas att Barbro Westerholm förstår att det inte var en heltäckande redovisning av mina tankar som jag gav, bl.a. beroende på att det finns en tidsgräns. Att jag inte tog upp barnomsorgen berodde på att ytterligare moderata representanter kommer att tala om andra väsentliga delar.

Däremot skulle jag gärna vilja ytterligare kommentera frågan om registrering och underlättande av samarbete i stort. Jag kan nämna för Barbro Westerholm att under min tid som justitieminister tog vi från Justitiedepartementets sida initiativ till en översyn av sekretessreglerna, med utgångspunkt från en belysning av regler som lägger hinder i vägen för att vi på bästa sätt skall kunna hjälpa de unga. Rapporten skulle avges i oktober 1994. Som Barbro Westerholm känner till fick Sverige en ny regering i oktober 1994, och jag har alltså inte haft möjlighet att närmare ta del av detta. Jag vet dessutom att rapporten blev något försenad. Jag ser samma problem där som Barbro Westerholm.

Intresset av att göra vissa uppluckringar när det gäller sekretessreglerna förutsätter ju också att det finns ett material som icke skall vara sekretessbelagt. I grunden även för Barbro Westerholms resonemang ligger alltså att det måste finnas möjligheter att göra vissa typer av registreringar.

Anf. 75 BARBRO WESTERHOLM (fp) replik

Herr talman! Hela frågan om sekretess mellan olika yrkeskategorier är naturligtvis väldigt knepig. Men vi måste ändå arbeta från utgångspunkten att göra det väl, att skapa de bästa möjligheterna för den person som det gäller. Det är bra att utredningen kommer fram, och vi får se hur vi skall hantera den sedan.

När det gäller barnomsorgen får vi se vad som kommer fram i debatten. Jag tycker att barnomsorgen är mycket viktig; den är ett stöd för de barn som har besvärliga hemförhållanden, genom att de där har någon annan vuxen att knyta an till. Det var därför jag ville understryka det ledet redan här.

Anf. 76 GUN HELLSVIK (m) replik

Herr talman! Jag vill bara göra en kort kommentar. För mig är det viktigt att markera att barnomsorg inte bara omfattar den offentliga omsorgen. Alla som kommer i kontakt med småbarn – i tjänsteställning, som granne eller vad det nu är – har ett ansvar för att våga reagera mot missförhållanden.

Anf. 77 LARS-ERIK LÖVDÉN (s)

Herr talman! Den allmänna välfärdspolitiken är en viktig grund för kriminalpolitiken. En stor del av den sociala välfärdspolitiken har betydande brottsförebyggande effekter. Därför är också vår förmåga att utveckla och garantera välfärdspolitiken av avgörande betydelse för hur framgångsrika vi blir i att motverka och förhindra brottslighet.

Den svenska välfärdspolitiken har säkerligen bidragit till att hålla brottsnivån relativt låg i Sverige om man jämför internationellt. Det svenska samhället har inte förlorat kontrollen över vissa stadsdelar i storstäderna, vilket tyvärr är fallet i många andra länder. Därför har vi större möjlighet än många andra länder att på ett aktivt och kanske framgångsrikt sätt motverka och minska brottsligheten.

En hög brottsnivå försämrar människors livskvalitet och bidrar till att många känner sig otrygga. Utsattheten för brott och upplevelsen av otrygghet är ojämnt fördelade och drabbar ofta människor med sämre ekonomiska och sociala möjligheter. Den ekonomiska krisen och dess konsekvenser i form av arbetslöshet, social utslagning och ökat missbruk utgör ett allvarligt hot när det gäller att aktivt komma åt brottsutvecklingen.

Sverige är fortfarande i många avseenden ett klassamhälle. Tydligast märks detta i storstäderna. Här har stora grupper det ekonomiskt bra. De bor bra och har rika möjligheter till utveckling både i arbetet och på fritiden.

Men storstaden är också en annan bild, med nedslitna bostadsområden, utslagning, misär, ensamhet och utanförskap. Där finns barn som far illa i hemmet och i skolan. Där finns många människor som befinner sig i en utsatt situation. Segregationen i storstäderna bidrar till att befästa de sociala, ekonomiska, kulturella och utbildningsmässiga skillnaderna mellan människor och skapar en grogrund för kriminalitet. Där-

för är också insatser för att motverka segregationen ett mål i sig, men också viktigt av kriminalpolitiska skäl.

För att vi skall kunna vända utvecklingen krävs bl.a. en samlad och uthållig strategi för integration och för åtgärder mot segregationen. En rad organisationer liksom enskilda individer kan och bör aktivt engagera sig i arbetet för att bryta utvecklingen. Det innebär också att vi kan åstadkomma verksamma åtgärder mot brottsligheten.

Jag hälsar med stor tillfredsställelse att regeringen har tillsatt en särskild utredning för att behandla frågorna om segregationen i storstadsområdena. Vi kan, som socialministern anförde, förvänta oss en rad förslag från den utredningen som kan bidra till att vända utvecklingen.

Herr talman! Våra kunskaper om olika sociala faktorers betydelse för brottsligheten måste självfallet vara utgångspunkten för det brottsförebyggande arbetet. Det är ett arbete som bör inriktas på att förhindra nyrekryteringen av unga brottslingar. Insatserna bör särskilt inriktas på de mycket unga, redan före tonåren. Det gäller att stärka de ungas självkontroll och utveckla de sociala band som kan hjälpa till att avhålla dem från brottslighet.

Familjens roll är naturligtvis central. Föräldrarna har det primära ansvaret för sina barn, och det är ett ansvar som självklart också inbegriper att förebygga och förhindra att deras barn begår brott.

Föräldrarnas kontakt med sina barn, insyn i deras liv och deras känslomässiga relationer och kommunikation är avgörande också ur ett brottsförebyggande perspektiv.

Ansvaret för barnen får inte sluta vid den egna familjen. Även samhällets institutioner – förskola, skola och fritidshem – har ett ansvar för ungdomarnas uppväxtförhållanden.

En del föräldrar behöver stöd för att klara sin föräldraroll. Avsaknaden av goda familjeförhållanden måste kompenseras. Barn och ungdomar som gjort sig skyldiga till brott tillhör ofta den grupp som har störst behov av stöd och hjälp.

Barn och ungdomar behöver stabila vuxenkontakter, någon att känna tillit till och förtroende för. När familjen inte räcker till eller rentav saknas behövs ett extra skyddsnät.

Därför är det en huvuduppgift även i ekonomiskt hårda tider att slå vakt om barn- och ungdomsverksamhet. I en tid då många barn och ungdomar saknar hållbara vuxenkontakter är det särskilt angeläget att sådana kontaktytor mellan barnen och vuxenvärlden erbjuds.

Fritidsgårdar, kommunala musikskolor, idrottsplatser, sportanläggningar, bibliotek och liknande mötesplatser har här en viktig roll. Naturligtvis har skolan en central roll när det gäller att etablera goda kontakter mellan vuxna och barn.

Flera talare har varit inne på frågan om att en rad myndigheter har ett gemensamt ansvar för att ge barn och ungdomar goda uppväxtförhållanden och förebygga brott. En särställning i det arbetet intar naturligtvis Polisen, sociala myndigheter och verksamheten i skolan, men också en rad andra organisationer är inblandade. Det är viktigt att vi utvecklar samverkan och samarbetet mellan rättsväsendet, sociala myndigheter och skolan.

Gun Hellsvik berörde Brottsförebyggande rådets uppdrag att ta fram en nationell brottsförebyggande strategi. En sådan strategi kommer att presenteras från Brottsförebyggande rådet inom kort. Det är regeringens avsikt att i höst lägga fram en proposition för riksdagen om det brottsförebyggande arbetet som både innehåller åtgärder på kort och lång sikt.

I årets budgetproposition har regeringen föreslagit att drygt 11 miljoner kronor avsätts för lokalt brottsförebyggande arbete. Jag menar att ambitionen bör vara att bygga upp en brottsförebyggande fond som kan stimulera det lokala brottsförebyggande arbetet – en fond som årligen får möjligheter att disponera ungefär 100 miljoner kronor.

På det viset kan vi stimulera fram en utveckling i kommunerna med samverkan mellan myndigheterna och med framtagandet av lokala brottsförebyggande program för särskilt de utsatta delarna av storstadsområdena.

Herr talman! Jag skall inte ta upp den diskussion om polisfrågorna som i och för sig kunde föranletts av Gun Hellsviks anförande. Jag vill bara göra konstaterandet att det inte finns några delade meningar mellan partierna i riksdagen när det gäller synen på Polisen och dess omdaning till närpolisorganisation. Det är ett enigt ställningstagande från justitieutskottet när det gäller hur Polisen skall arbeta i framtiden.

Det finns delade meningar i andra avseenden, men jag skulle vilja göra konstaterandet att jag faktiskt tror att de besparingar och rationaliseringar som har ålagts polisväsendet har tvingat fram en snabbare takt när det gäller närpolisorganisationen. Det strukturarbetet har en central betydelse för det brottsförebyggande arbetet. Den omdaningen bör påskyndas.

Herr talman! Vi hade i morse en diskussion om våldet i vårt samhälle. Jag tänker bara kort beröra den frågan.

Eftersom den som själv utsatts för våld som barn löper större risk att använda våld som vuxen måste kampen mot våld börja i mycket tidig ålder. Inte minst är de ideal som förmedlas i filmer, radio och TV viktiga för hur barn uppfattar spelreglerna i samhället. Föräldrarna har en viktig roll i att skydda barnen från grova våldsskildringar och motverka den våldsförhärligande syn som förmedlas via medierna.

Kampen mot våldet måste ske på olika plan. Statsmakterna kan bidra med lagstiftning, ekonomiskt stöd och andra åtgärder. Men de insatserna har trots allt relativt begränsade effekter. De insatser som har störst effekt är de som åstadkoms av medborgare – grupper och enskilda personer. Eftersom ett viktigt inslag för att komma till rätta med våldsbrottsligheten är att påverka människors attityder till våld fyller det folkliga engagemanget, särskilt på lokal nivå, en central roll. Vi måste bort från våldet som konfliktlösningsmetod.

En fråga som har stor betydelse när det gäller att motverka våldsbrotten är drogpolitiken. En aktiv och restriktiv drogpolitik utgör därför en viktig del i ett samlat program för att förebygga våldsbrott.

Den ojämförligt vanligaste drogen i samband med brott är alkoholen. Av de personer som grips för våldsbrott är 70 % alkoholpåverkade. Av manliga offer för polisanmält våld är 45 % alkoholpåverkade.

Men även narkotika förekommer i en stor del av brottsligheten. Missbruk av anabola steroider misstänks vara en bakomliggande faktor vid vissa våldsbrott.

Missbruk av alkohol och narkotika har ofta sin grund i sociala missförhållanden, i problem inom familjen, i skolan, på arbetsplatsen, i ensamhet och rotlöshet och hårda storstadsmiljöer. När arbetslösheten är hög och de sociala skillnaderna stora riskerar också missbruksproblemen att bli omfattande.

Därför är den allmänna välfärdspolitiken också på detta område, med en kamp mot arbetslösheten och mot den sociala utslagningen, ett omistligt led i kampen mot drogmissbruket.

Herr talman! Eftersom narkotikapolitiken spelade en viss roll under morgonens och förmiddagens debatt om våldet vill jag göra en deklaration och ett ställningstagande när det gäller narkotikamissbruket.

Narkotikamissbruket är ett allvarligt samhällsproblem, och vi måste motverka det med kraft. Jag tycker att det har varit väldigt glädjande att det har funnits en bred politisk enighet i Sveriges riksdag om en restriktiv narkotikapolitik. Den enigheten finns inte politiskt ute i Europa i övrigt.

Jag tror att det är oerhört viktigt att vi slår vakt om den sammanhållna narkotikapolitik som har varit relativt framgångsrik i Sverige, nämligen förebyggande åtgärder, en utvecklad vård och behandling samt ett restriktivt straff- och kontrollsystem.

Det är först om vi har möjlighet att upprätthålla alla dessa tre fundament – förebyggande arbete, vård och behandling och en restriktiv straff- och kontrollpolitik – som vi kan vara framgångsrika i kampen mot narkotika. Brister det i något avseende på denna punkt, i något av fundamenten, rasar också möjligheterna att motverka narkotikamissbruket.

Det finns i dag tecken som tyder på att missbruket ökar. Det är därför dags för oss att skärpa vaksamheten och kampen mot narkotika. Det finns som jag berörde tyvärr också anledning att känna mycket stark oro för de tendenser till liberalisering i fråga om narkotika som förekommer här och var ute i Europa.

Mycket talar för att misslyckandena vad gäller sysselsättnings- och välfärdspolitiken delvis går hand i hand med en liberalisering av synen på narkotika och narkotikamissbruket ute i vissa länder i Europa.

Vi skall inte ge avkall på vår mycket restriktiva hållning till narkotika. Vi skall gemensamt – här har alla politiska partier ett ansvar – såväl inom ramen för EU-samarbetet som nationellt aktivt arbeta mot de krafter som verkar för en liberalisering av narkotikapolitiken.

Jag tycker som sagt att det är oerhört glädjande att samtliga partier i riksdagen står bakom den restriktiva narkotikapolitiken. Låt oss ta vara på den enigheten och visa den enigheten mot de krafter som i dag verkar i annan riktning.

Anf. 78 GUN HELLSVIK (m) replik

Herr talman! Jag skall inte heller dra igång någon stor debatt om Polisen och besparingarna, men för mig var det ändå självklart att tala

om min oro för framtiden med tanke på att Polisen är en viktig pusselbit i arbetet för att skapa trygghet. Vi har olika uppfattning om möjligheterna. Vi moderater kommer att fortsätta att slåss för en tillräckligt stor poliskår.

Jag begärde replik innan Lars-Erik Lövdén började tala om narkotika. Jag vill gärna ta detta tillfälle i akt att uttrycka min glädje över att jag har noterat att socialdemokrater nu tänker driva kamp i Bryssel mot liberaliseringsivrare, som ju finns i stor utsträckning inom Europa. Det gläder mig att denna kamp tas upp eftersom socialdemokraterna rimligtvis måste ha störst möjlighet att påverka den egna partigruppen.

Det är också min förhoppning att vi inom Sverige nu har befäst den gemensamma grundsyn som kommer till uttryck i olika sammanhang. Det finns bara ett mål för den svenska narkotikapolitiken, nämligen ett narkotikafritt samhälle.

Anf. 79 LARS-ERIK LÖVDÉN (s) replik

Herr talman! Det är ingen nyhet att vi för den diskussionen med våra partivänner i Europa. Vi har hela tiden haft en mycket restriktiv inställning till narkotikapolitiken, och vi har också på det sätt som vi har möjlighet till försökt motverka de liberaliseringstendenser som finns ute i Europa. Det är ingen nyhet.

Vi har ett gemensamt ansvar på det här området. En del personer som står nära Moderata samlingspartiet förespråkar från stund till annan en liberalisering av inställningen till narkotika. Om vi skall kunna hävda oss och stå emot dessa krafter är det väldigt angeläget att vi tar vara på den enighet som vi har om narkotikapolitiken. Jag tror att det är förutsättningen om vi skall kunna stå emot den liberaliseringsvåg som delvis sköljer över Europa.

Anf. 80 GUN HELLSVIK (m) replik

Herr talman! Mitt inlägg var mycket seriöst menat. Om vi skall nå framgång i kampen mot narkotika måste vi bilda en fullständigt enad front.

När vi nu vet var våra partier står tycker jag att vi kan lämna åt sidan eventuella små giftiga pilar om vad andra människor tycker och tänker.

Anf. 81 MARGARETA E NORDENVALL (m)

Herr talman! Talet om det en gång så stolta projektet miljonprogrammet har förbytts till en diskussion om problemområden, segregation och förfall. Problemet aktualiserades i en moderat rapport i juli 1991 som kom litet före sin tid men vars uppgifter nu tyvärr har besannats.

Vad är segregation? Hur kommer det sig att segregationen ökar? Hur kan vi motverka segregationen?

Socialförsäkringsutskottet hade i mars en offentlig utfrågning om invandrartäta bostadsområden där experter från olika delar av landet belyste problemen. Som representant för socialförsäkringsutskottet vill jag tacka för möjligheten att delta i debatten. Jag vill också vända mig

till statsrådet Anna Hedborg som tyvärr inte är här men som kanske kommer in senare.

I Sverige har olika statliga och kommunala aktörer, regelverk och ekonomiska stödåtgärder starkt påverkat hur bostäder har byggts. De boende själva har sannolikt haft mycket litet att säga till om. Efterkrigstidens bostadsbyggande präglades av modernisering och socialt tänkande. Först på 60-talet kom byggandet att präglas av massproduktion, standardisering och likriktning.

Miljonprogrammets bostäder, som byggdes under en och samma tidsperiod 1965-1974, dominerades av hyreslägenheter i tätbebyggda höghusområden i städernas utkant. Lägenheterna var av hög kvalitet och väl materiellt utrustade, medan den fysiska yttermiljön var synnerligen torftig. Uppsvinget inom bostadsbyggandet inträffade samtidigt med invandringen av cirka en kvarts miljon utländska arbetare. Invandrarfamiljerna placerades i dessa höghusområden, som till stor del ägdes av kommunernas bostadsföretag. Samtidigt stimulerades egnahemsbyggandet med statliga subventioner. Genom generösa avdragsregler gavs medelklassen möjlighet att köpa egnahem till en låg kostnad.

Kuusela på Göteborgs universitet har i en rapport från 1993 visat att kommunerna i högsta grad är medansvariga till den boendesegregation som vi har i dag. De har genom sina bostadsföretag aktivt understött koncentration av nya flyktingar och socialt problembelastade hushåll till miljonprogramsområdena. Många gånger har det rört sig om ett kortsiktigt tänkande. Kommunerna har av ekonomiska skäl valt att fylla tomma lägenheter.

I dag försöker man hitta en syndabock till miljonprogrammet. Välkända arkitekter har utsetts som föregångare. Det är dock viktigt att se ansvariga politikers roll i detta sammanhang. Stadsplanering har under socialdemokraterna helt och hållet varit en offentlig angelägenhet.

Enligt socialistiska ideal ville man tillrättalägga människors liv genom att bygga nya moderna samhällen där alla behov var tillgodosedda. Men man glömde bort arbetsplatserna.

Bostäderna skulle ägas av samhället, människorna skulle hyra sin bostad som ett led i avståndstagandet från mera borgerliga ideal. Människornas beroende av samhället skulle ytterligare befästas.

Planlösningar och bostäders standard skulle utformas utifrån experternas ideal, inte utifrån den enskildes behov och önskan.

Massproduktion, tätbebyggda höghusområden med halvfabrikat skulle bidra till låga produktionskostnader och koncentration till de stora byggföretagen.

Projekteringen av miljonprogrammet har gjorts utifrån politiska ideal, där människans behov av natur, närhet och social gemenskap fullständigt åsidosatts.

Herr talman! Jag skall så återgå till de tre frågor jag ställde inledningsvis.

Vad är segregation? Segregation har funnits i alla samhällen. Sociala klyftor tar sig alltid uttryck i en geografisk variation. Ju större skillnader mellan människor, desto större åtskillnad.

Hur kommer det sig att segregationen ökar? Egentligen är det anmärkningsvärt att vi har en ökande segregation i Sverige med tanke på den av socialdemokraterna utlovade utjämningen av klasskillnader. Är det så att socialdemokraterna lovade för mycket, att socialistiska ideal inte gav önskat resultat, att socialistisk politik snarare ökar än minskar de sociala klyftorna? Är det så att förmynderi, misstroende mot den enskilde individens egen förmåga snarare knäcker än stärker individens självförtroende? Är det så att när man tar ansvaret från individen för sin egen försörjning passiviseras vederbörande? Det som var tänkt som hjälp blev snarare stjälp.

Det kravlösa samhället har överlevt sig självt. Facit har vi i dag. Ett av världens rikaste länder har på bara två decennier förvandlats till ett land i snabb utförsbacke.

Jämlikhetstanken i socialpolitiken har fokuserats på grannen eller snarare på standardiserade behov där man inte har utgått från individen. Socialdemokraterna har fört en politik där målet har varit materiell likhet utan hänsyn tagen till att vi alla är olika och har olika behov och förutsättningar.

Det innebär t.ex. att den som är stark och kan klara sig själv har fått samma hjälp till barnomsorg som den som verkligen behöver. Socialdemokratiska ideal grundar sig på att alla skall ha lika hjälp och omsorg, även om behoven är olika. Ett barn som kommer från en trygg och hel familj har sannolikt betydligt bättre förutsättningar att klara sig på dagis än det barn som kommer från en splittrad familj med sociala problem. Det barnet behöver snarare en trygg hemmiljö med ett fåtal barn och en vuxen. Men ropet har hela tiden skallat: Daghem åt alla! Redan där kanske grunden läggs för en ökad segregation. Den starke blir starkare, den svage blir svagare.

Tryggheten finns i familjen. Finns den inte hos mamma och pappa, så kanske den finns hos farfar, mormor eller moster Lisa. Men i den socialdemokratiska ivern att göra människor beroende av staten snarare än av anhöriga har tryggheten i den lilla världen för många försvunnit.

När barnen kommer till skolan förstärks skillnaderna. Där skall också alla barn behandlas lika oavsett förutsättningar. Och inga krav skall ställas. Problemet med detta är att barn som kommer från en akademikermiljö får både krav och hjälp hemifrån – det sociala arvet. De barn som kommer från en lågutbildad familj har inte samma krav och inte heller samma möjligheter att få hjälp hemma. Till detta kommer boendesegregationen, som förstärkts av miljonprogrammet. Det har medfört att barn som växer upp i problemområden enbart träffar likasinnade och blandas inte längre upp i skolan med t.ex. barn till högutbildade. Således får de ingen stimulans via sina kamrater att läsa vidare.

Herr talman! Det är tråkigt att i dag behöva notera att den sociala snedrekryteringen till högre utbildning ökar. Den borde ju minska eftersom alla barn har fått samma skolutbildning de senaste decennierna. Eller är det så att även här har den socialdemokratiska politiken misslyckats? Kraven i skolan har varit för låga. Betyg får sättas på sport och musik i form av inträdesprov men inte i teoretiska ämnen. Individuell

undervisning utifrån elevens egna förutsättningar har saknats. Att ställa krav är faktiskt ett sätt att bry sig om.

Ensamheten som ett resultat av den splittrade familjen är ett stort problem, som förstärks i opersonliga höghusområden. Anonymiteten, bristen på ömsesidigt beroende med grannen eller i familjen leder till ensamhet och främlingskap. Den äldres och den arbetslöses ensamhet bidrar också till segregationen.

Det är naturligt att invandrare och flyktingar söker sig till varandra i ett nytt land. Det är ett sätt att söka trygghet. Som svenskar kan vi ha en hel del att lära av andra kulturer, andra seder och bruk.

Hur kan vi då motverka segregationen? Den ökande segregationen är i dag ett tråkigt faktum som är svårt att åtgärda när pengarna är mer än slut. För invandrare och flyktingar handlar det om att så snart som möjligt slussas in i det svenska samhället. Det görs bäst via ett arbete som ställer krav och där den enskilde känner att hon eller han behövs. Att kunna försörja sig själv ger självkänsla. Många invandrare har erfarenhet av småföretagsamhet, vilket skall uppmuntras. Det behövs fler arbetsplatser i invandrartäta områden för att få ett levande samhälle, och just småföretagsamhet borde stimuleras. Det är också viktigt att skapa en vänligt atmosfär och en trivsam yttre miljö i dessa områden. Många invandrare tycker att deras bostadsområden är fina tills de får höra att svenskarna flyttar därifrån och föraktar dem. Statusen måste höjas.

För dem som tvingas leva på socialbidrag kan krav på motprestation vara ett sätt att förebygga passivisering, ett sätt för t.ex. invandrare att komma in i samhället. Det finns många ensamma äldre i dag som inte får den vård och omsorg som de behöver. Kontakt med en medmänniska kan betyda väl så mycket.

Arbete måste alltid löna sig. Det är tragiskt att i dag höra ungdomar som tycker att de lever bra på bidrag och att det inte finns någon anledning att studera. Det måste finnas mycket starkare incitament för arbete och utbildning. Signalen måste alltid vara att det lönar sig att arbeta, för annars riskerar ungdomar att fastna i ett bidragsberoende och ett beroende av staten – ett beroende som kan sluta i en katastrof när staten inte längre kan fullfölja det staten lovat.

Herr talman! Nu behövs det trygghet i den lilla världen, krav och eget ansvar samt tilltro till den enskilda individen för att stärka självförtroendet. Varje individ måste få möjlighet att utvecklas utifrån sina egna förutsättningar och på så sätt utveckla sin egen personliga förmåga. Nu behövs all tänkbar kreativitet och kraft för att åter bygga upp Sverige genom nya småföretag.

Den socialistiska politik där alla är lika och har lika behov utgår inte från verkligheten. Den utgår inte från det faktum att vi alla är individer – därför har den misslyckats.

Nu förväntar vi oss av er socialdemokrater att ni tar ansvar för effekten av er politik, att ni tar ansvar för att ni har splittrat familjerna och för konsekvenserna därav samt att ni tar ansvar för den bostadspolitik som byggt över våra tillgångar, som förstärkt boendesegregatio-

nen och som dessutom orsakat att många familjer i dag har svårt att klara sin ekonomi.

I dagens debatt har både eget ansvar, krav och individuella behov markerats. Det är därför min förhoppning att det finns möjlighet till en bred lösning på de svåra sociala problem som vi står inför.

Anf. 82 MARGARETA ISRAELSSON (s)

Herr talman! Låt mig inledningsvis få uttrycka min glädje över tillkomsten av denna debatt. Den visar med all önskvärd tydlighet att barnfrågor inte är något som kan skötas isolerat vare sig av ett parti, ett utskott eller ett samhällsorgan eller av en frivillig organisation. Det är just detta som i stället innebär – vi har sett många dåliga exempel på det – att viktiga problem faller mellan stolarna. Jag vill, precis som många andra här i dag, understryka att det behövs mer av samarbete och gemensamma insatser.

Av den anledningen, och med litet koppling till den debatt som fördes under morgontimmarna här om det oprovocerade våldet, skulle jag vilja börja med att ge ett mycket gott exempel från vårt grannland Norge.

Norges justitieminister berättade för mig om ett initiativ som flera ministrar där har tagit. Justieministern, socialministern, kulturministern och, tror jag, utbildningsministern har gått ut i en bred manifestation mot våldet i medierna. Man gör det i samarbete med offentliga organ och med organisationslivet. Konceptet för detta arbete är mycket imponerande och visar på hur man tillsammans på bredden kan möta problemen. Det är just vad det handlar om, dvs. samarbete i stället för konfrontation. Hur skall vi möta våldet, hur skall vi möta ungdomarnas brist på föredömen för hur man möts på halva vägen, om vi väljer konfrontation?

Vi vet att föräldrarnas livssituation många gånger avspeglas i hur barnen mår och har det. Tyvärr multipliceras detta när det gäller invandrarbarnen. De är hårdare utsatta när det gäller boendesegregation, arbetslöshet och utslagning. Det är därför mycket positivt att regeringen har valt att anslå 125 miljoner kronor för insatser i invandrartäta områden. Mycket av de pengarna skall användas till att underlätta möjligheten att få arbete. Jag tycker att just den insatsen har sin speciella betydelse för barnen.

Många gånger när vi talar om arbetslöshet och om hur det påverkar familjeekonomin och den arbetslöses självkänsla glömmer vi bort den ångest som föräldrarnas arbetslöshet ofta skapar hos barnen.

De 125 miljoner kronorna blir på något sätt ändå bara en droppe i havet – om än en betydelsefull sådan. Jag tycker ändå att det är ett sätt att avvakta de mer omfattande förslag till åtgärder som vi kan förvänta oss från Invandrarpolitiska kommittén.

Jag vill gärna understryka betydelsen av att vi nu får två kommittéer som arbetar med just invandrar- och flyktingpolitik. Jag tror nämligen – och det får vi kanske alla ta ett ansvar för – att vi, i en tid av en mycket stor flyktingtillströmning, har koncentrerat oss på frågor om asylregler och mottagning genom förläggningsverksamhet osv. och i alltför liten

omfattning diskuterat hur alla de människor har det som kommer hit som nya invånare och som ofta senare blir medborgare i vårt land.

Barnen är, som jag tidigare nämnt, särskilt utsatta i den här gruppen; först i den pressade flyktingsituationen. Att rymma hemifrån är kanske för många en liten dröm om den lille killen som knyter ett paket om pinnen och säger: Nu rymmer jag hemifrån. Han går ett kvarter bort. Sedan säger han: Nu kommer jag tillbaka, för jag får inte gå över gatan. Vi drar litet på mungiporna åt det.

Den situation som många barn har bakom sig när de kommer hit är naturligtvis mycket mera traumatisk. Oron över vad som skall hända, hur det skall bli, är något som just barnen mycket hårt tar till sig.

Barnen känner också – mot bakgrund av det som de har gått igenom men också just därför att de är barn, och de hör och de lyssnar på hur vi vuxna uppfattar saker – hårdare av den pressade situation som råder när man väntar på besked om man får stanna i det nya landet eller inte.

I den mycket ångestfyllda situationen är det ändå barnen som utgör föräldrarnas sociala kontaktnät. I leken knyts alltid nya kontakter. Barnen lär alltid känna andra barn i leken, och de lär sig språket. Det senare leder också till något som man närmast skulle kunna kalla för segregation inom familjen. Barnen lever ju mer utåtriktat. De har regelbunden verksamhet genom sin skolgång, och de skaffar sig vänner och lär sig språket.

Naturligtvis blir det en kulturkrock när de kommer hem. Samtidigt skall samma barn fungera som familjens tolkar och på så sätt hjälpa till med att lösa vuxenvärldens problem. Hur många svenska barn tvingas ta ansvar för familjens matinköp, för besöket på Arbetsförmedlingen eller för postgirouttaget på Posten?

Lösningen på dessa barns problem ligger inte i ett enskilt beslut här i kammaren utan, som mycket riktigt understrukits i många inlägg i dag, i en samverkan mellan flera organ.

Vi i socialförsäkringsutskottet har vid våra besök kunnat se just det engagemang som finns när en samverkan kommer till stånd mellan invandrarorganisationer och svenska organisationer, i ungdomsorganisationernas arbete osv. Jag nämner organisationerna särskilt därför att jag tror att den typ av kontakter som människor, främst barn, får den vägen har väldigt stor betydelse.

Herr talman! Precis som Margareta E Nordenvall gjorde uttrycker också jag glädje över att även socialförsäkringsutskottet fått möjlighet att delta i den här debatten.

Skälet till att jag har valt att med några ord nämna invandrarbarnens situation är att de frågorna ligger inom vårt ansvarsområde. Många av de saker som socialutskottet tar upp i betänkande nr 15 berör också de problemområden som jag har tagit upp.

Slutligen vill jag säga att jag blev litet besviken över Margareta E Nordenvalls anförande. Som betygsmotståndare vill jag inte fälla omdömen, men krav kan jag ändå ställa. I stället för att använda så mycket energi på att peka ut skiljaktigheter i våra politiska uppfattningar skulle vi väl kunna ägna mera tid i den här debatten, som ju har kommit till

för att visa på enigheten i frågorna om barnen, åt att just diskutera de frågorna.

Anf. 83 MARGARETA E NORDENVALL (m) replik

Herr talman! Jag förstår att Margareta Israelsson reagerar över litet av det som jag har tagit upp. Jag har tagit upp historien. Det har jag gjort med flit, för vi måste lära av historien för att kunna gå vidare. Vi står inför enormt svåra sociala problem. Därför är det viktigt att vi ser till historien. Vi måste förstå vad som har hänt under de två senaste decennierna för att kunna finna lösningarna på hur vi skall komma framåt och lösa de svåra problem som Sverige står inför.

Anf. 84 MARGARETA ISRAELSSON (s) replik

Herr talman! Det är den uppfattning som Margareta E Nordenvall för fram, vilket är fullt möjligt att göra. Jag bara beklagar att man väljer den typen av konfrontation i denna debatt. Jag tror att det kan finnas skäl att ändå vara litet rannsakande, om man skall göra den här typen av bakåtblickande, och också fundera över andra saker som kan ha inverkan på att samhället ser ut som det gör i dag. Det är väl kanske litet enkelt att säga att boendesegregationen beror på någon socialistisk inriktning på att också vanliga medborgare skall få bo i egnahem. Jag tycker att några av dessa inslag inte riktigt hör hemma i den diskussion som vi skall föra här i dag.

Anf. 85 LISELOTTE WÅGÖ (m)

Herr talman! Vi lämnar nu den mer övergripande diskussionen om barns och ungdomars villkor och går över till inriktningen i familjepolitiken, anslagen A 1 och A 4–A 6. Jag kommer enbart att uppehålla mig vid familjepolitiken.

När man bildar familj och väljer att skaffa sig barn är det, enligt mitt sätt att se det, den största investering som man någonsin gör i sitt liv. Då menar jag inte bara att det kostar pengar. Ett barn kräver också kärlek, omvårdnad, omtanke, fostran och inte minst trygghet, vilket jag tycker har kommit fram med all önskvärd tydlighet under den tidigare debatten i dag. Detta är saker som det inte går att sätta någon prislapp på. Som förälder måste man också under vissa perioder under barnens uppväxt avstå från olika saker, t.ex. förvärvsarbete och utbildning.

Det är ett stort ansvar som man har gentemot sina barn. Det är, herr talman, föräldrarna som har detta ansvar. Därför känns det så viktigt att slå fast att det är föräldrarnas och familjens behov som skall vara styrande när man väljer omsorg för sina barn. Omsorgsbehovet är inte lika för alla barn. Barnfamiljer är inte något kollektiv som skall erbjudas en och samma typ av omsorg. Omsorgsbehovet är i allra högsta grad individuellt. Familjen skall inte anvisas omsorg, utan den skall kunna välja just den omsorg som passar just den familjen bäst. Då måste det finnas något att välja på.

Under den borgerliga regeringsperioden infördes dels avdragsrätt för styrkta barnomsorgskostnader, dels ett vårdnadsbidrag. Dessutom avskaffades den s.k. lex Pysslingen, vilket innebar att barnomsorg i

icke kommunal regi jämställdes med den kommunala omsorgen. Vårdnadsbidraget blev en succé. Många småbarnsföräldrar valde vårdnadsbidraget och använde det bl.a. för att kunna vara hemma litet längre eller också för att finansiera den barnomsorg de själva ordnade. Det växte också fram en rad omsorgsformer vid sidan av den kommunala omsorgen. Det gick bra för entreprenörerna. Föräldrar efterfrågade även den här typen av omsorg.

Nu är avdragsrätten och vårdnadsbidraget avskaffat av den socialistiska majoriteten i kammaren. Nu finns inte heller, enligt utskottsmajoriteten, i detta betänkande ekonomiskt utrymme för alternativet att verka på lika villkor som den kommunala omsorgen. Nu sopar man undan möjligheten för den barnfamilj som vill välja något annat än kommunal barnomsorg. Möjligheten att etablera alternativ begränsas kraftigt. Utskottsbetänkandet är ett utomordentligt bra exempel på synen på barnfamiljers valfrihet.

Av alla betydelsefulla frågor som vi har att behandla här i riksdagen tillhör nog familjepolitiken den mest ideologiska. Den ideologiska sprängpunkten handlar inte minst om barnfamiljers lika rättigheter.

Utskottsmajoriteten anser uppenbarligen att staten och kommunerna skall ha ansvar för barnens uppväxt. Föräldrar som tycker annorlunda straffas genom att de går miste om varje form av stöd för sin barnomsorg. Så här kan det inte få vara.

Det familjepolitiska stödet måste i grunden reformeras. Det är inte mer eller mindre av socialdemokratisk familjepolitik som barnfamiljerna behöver eller vill ha utan en annan politik, inte bara i omfattning utan också i idé.

Vi moderater vill ha ett nytt familjekoncept, en politik som tar hänsyn till de förhållanden som råder i samhället, en politik som inte är tillbakablickande eller moraliserande. Vi vill ha en modern familjepolitik som erkänner värdet av samhällets små gemenskaper men som också inser det moderna samhällets komplexitet och mångfald.

Herr talman! Hur familjebildningar ser ut kan variera. Oavsett hur de ser ut, skall föräldrar alltid ha ett ansvar för sina barns väl och ve. Den politik som inte tar hänsyn till detta kommer att skapa system som passar illa för stora grupper i vårt samhälle. Vad det handlar om är valfrihet, solidaritet, rättvisa, jämlikhet, frihet och inte minst trygghet.

I dag har det dess värre blivit så att trygghet har blivit intimt förknippad med offentliga bidrag. Trygghet måste i stället handla om förutsägbarhet, om att vi har möjligheter att styra våra liv. I ett samhälle där ekonomi och politik befinner sig i djup kris är tryggheten kraftigt begränsad för en familj som har merparten av sina inkomster från olika typer av offentliga bidrag. Ett samhälle där de allra flestas liv i högre utsträckning är beroende av beslut som fattas i riksdag och kommunfullmäktige än av de beslut som fattas hemma vid köksbordet är inget tryggt samhälle. Om vi i dag går ut och frågar en barnfamilj på hur lång sikt de tror att de kan förutsäga utvecklingen av sin ekonomi, sitt boende och sin situation i allmänhet får man sannolikt höra att den är mycket kort. Man kanske rent av inte vet hur det är ställt från den ena dagen till den andra.

Det är därför nödvändigt, herr talman, att vi får en ny familjepolitik med klara spelregler och klar ansvarsfördelning, där huvudansvaret ligger hos familjen.

Det är också alldeles tydligt att familjepolitiken berör fler områden än vad som traditionellt har uppfattats som familjepolitik. Ett helhetsgrepp ger vid handen att en rad politiska områden berör just barnfamiljer. Jag kan nämna arbetsmarknadspolitik, skolpolitik, socialförsäkringar, sparande och inte minst skattepolitik.

Den socialdemokratiska skattepolitiken har inverkat mycket negativt. Det höga skattetrycket begränsar familjens valfrihet och därmed utformningen av familjens egna livsförhållanden. Det är den socialdemokratiska regeringen och tidigare socialdemokratiska regeringar som har påverkat denna utveckling och som naturligtvis också måste ta sitt fulla ansvar för detta.

Som exempel kan jag nämna att under vissa skeden var effekterna av marginalskatten så stora att familjer inte hade några möjligheter att förbättra sin ekonomiska situation genom egna arbetsinsatser. Vissa tider har äktenskapet diskriminerats både skatte- och bidragsmässigt.

Att kunna leva på en familjs samlade inkomster framstår i dag som en stor prestation, och detta trots att många småbarnsföräldrar vill ordna det så, att en förälder kan vara hemma när barnen är små. Nu efter regeringsskiftet har den socialdemokratiska regeringen ytterligare begränsat den möjligheten.

Skattepolitiken har inte bara tagit pengarna från familjerna genom höga skatter. Den har också berövat familjen valfriheten och därmed möjligheten att utforma sin tillvaro efter egna önskemål och förutsättningar.

Utbyggnaden av den kommunala barnomsorgen och därmed avsaknaden av alternativ är kännetecknande för detta mönster.

Låt mig nu, herr talman, få säga att vi anser att den kommunala barnomsorgen oftast fungerar bra. Vår kritik är i första hand inriktad på att de socialistiska partierna i riksdagen har motarbetat, försvårat och förbjudit alternativen att verka på lika villkor som den kommunala omsorgen.

Nu bekräftar utskottsmajoriteten detta genom att man slopar den lagstadgade rätten för alternativet att få en rimlig kommunal ersättning för sin verksamhet.

Herr talman! På grund av det utomordentligt allvarliga ekonomiska läge som Sverige befinner sig i har vi i likhet med utskottsmajoriteten lagt besparingarna på det allmänna barnbidraget, dock med den skillnaden att vi föreslår en större besparing, nämligen 1 350 miljarder kronor mer än vad regeringen har föreslagit. Det här är lika smärtsamt för oss som jag förstår att det är för socialdemokraterna här i riksdagen, att behöva gå in och ändra nuvarande spelregler för barnfamiljerna, men det finns ingen – och det vet ni också – återvändo.

Vi föreslår också att sänkningen av barnbidragen med 125 kr per barn och månad skall börja gälla fr.o.m. 1 juli 1995. Den besparing som återstår för att vi skall nå upp till hela vår föreslagna besparing har vi bett regeringen att titta på. Vi vill att regeringen skyndsamt skall

analysera vilka åtgärder som behöver vidtas för att vi skall uppnå den besparing som vi har föreslagit.

Den här typen av ad hoc-lösningar, såsom sänkningen av de allmänna barnbidragen, visar med all önskvärd tydlighet att vad barnfamiljerna behöver är en i grunden reformerad familjepolitik.

När det gäller bidragsförskotten föreslår vi att det, utöver den besparing som utskottsmajoriteten står bakom, borde det finnas ett utrymme för en minskning av bidragsförskotten med ytterligare 500 miljoner kronor. Tankarna kring detta finns utvecklat i vår reservation nr 21.

Herr talman! Avslutningsvis vill jag framhålla att familjen är en av samhällets viktigaste hörnstenar, och detta är kompassen för moderat familjepolitik. Mamma och pappa vet i de allra flesta fall vad som är bra för deras barn. Makars ansvar för varandra och det gemensamma ansvaret för barnen skall respekteras. Familjen är lika viktig i dag och den har lika viktig roll som den har haft i ett historiskt perspektiv. Väl fungerande familjer ger trygghet åt den enskilde och stabilitet åt samhället i stort.

Vi har i våra reservationer utvecklat vad vi anser kan göras på kort sikt och vad som måste göras på grund av det statsfinansiella läget. Vi måste emellertid gå vidare. Viktiga grundmålsättningar för detta långsiktiga arbete måste vara ökad valfrihet och större rättvisa för familjerna, minskad politisk styrning och skatt efter försörjningsbörda.

Herr talman! Jag instämmer i Sten Svenssons tidigare framställda yrkanden.

Anf. 86 KERSTIN WARNERBRING (c)

Herr talman! Det är föräldrarna som i första hand har ansvaret för barnens uppväxt och fostran. Föräldrarnas kärlek och omsorg skapar hos barnet en grundtrygghet som gör det rustat att möta livets olika påfrestningar. Föräldrarnas överföring av normer och ideal lär barnet att visa respekt och hänsyn gentemot andra människor. Att vara förälder innebär ett stort ansvar. För att anknyta till den debatt som hittills har präglat hela dagen, är detta ett ansvar som är ytterst betydelsefullt för hela samhällets utveckling.

Men förutsättningarna för föräldrarna att fullgöra sin viktiga föräldraroll har under några korta decennier förändrats på ett genomgripande sätt. Allt fler barn lever tillsammans med bara den ene föräldern, oftast mamman. Förvärvsfrekvensen bland småbarnsföräldrarna har ökat kraftigt, med allt vad det innebär av slitningar mellan arbete, hem och familj i den stressade vardagen.

Påfrestningarna blir stora, framför allt på kvinnan, eftersom det i de flesta familjer fortfarande är hon som har huvudansvaret för hemmet och barnen. Problem till följd av arbetslöshet och ekonomiska åtstramningar bidrar också i hög grad till ökade påfrestningar på barnfamiljerna. I sin viktiga uppgift att skapa trygga uppväxtvillkor för barnen behöver föräldrarna samhällets stöd mer än någonsin.

Dagens system för stöd till småbarnsfamiljerna är också mycket omfattande, men det innehåller flera oacceptabla orättvisor. I föräldra-

försäkringen, som bygger på att man ger mer bidrag till den som tjänar mer pengar, missgynnas de många ensamstående mammor som oftast är deltidsarbetande eller lågavlönade. Andelen ensamstående kvinnor med barn som är beroende av socialbidrag har också ökat från var fjärde på 60-talet till nästan varannan numera. Med nuvarande föräldraförsäkring får höginkomsttagaren upp till tio gånger högre ersättning per dag för omsorgen om sina barn jämfört med vad låginkomsttagaren får.

Den s.k. generella välfärden omfattar långt ifrån alla i dag. Med generell välfärd menar man att välfärden skall betalas av alla och att alla skall få del av den. Men det fungerar inte så. Det är samhällets uppgift att garantera alla en grundläggande social trygghet, inte minst måste det gälla inom familjepolitikens område. Men dagens familjestöd saknar inte bara rättvisa utan också den flexibilitet och valfrihet som borde vara självklara inslag i ett modernt välfärdssamhälle.

Föräldrarnas möjligheter att själva bestämma vad som passar bäst för deras barn och för deras familjesituation är alldeles för små, inte minst då det gäller valet av barnomsorg. De flesta föräldrar har varit hänvisade till den lösning som hittills ensidigt gynnats i familjepolitiken, dvs. föräldraförsäkringen under det första året och sedan kommunal barnomsorg.

De familjer vilkas barn har plats inom den offentligt finansierade barnomsorgen får en kraftig subvention för varje barn och år. Men de familjer som har barn som inte har fått plats eller de familjer som löser barnomsorgen på ett annat sätt blir helt utan stöd.

Herr talman! Det är den här unika familjepolitiken som Ingvar Carlsson i regeringsförklaringen sade sig vilja värna om. Ja, nog är den unik allt när man värderar barn så olika.

I Centerpartiet anser vi däremot att alla barn är lika mycket värda och att alla föräldrars insatser är lika viktiga. Därför fordras ett rättvist familjestöd som också måste utformas så att det skapas större förutsättningar för föräldrarna att ha tid och ork med barnen.

Ett 30 år gammalt centerkrav på vårdnadsbidrag som genomfördes förra året innebar en valfrihet och rättvisereform som skulle garantera alla barnfamiljer en viss ekonomisk trygghet när barnen var små. Det skulle också göra det möjligt för småbarnsföräldrar att tillbringa litet mer tid med barnen, om de ville det. Men vårdnadsbidraget fick aldrig en chans till etablering, utan det avskaffades omedelbart när socialdemokraterna kom till makten. Ca 170 000 småbarnsfamiljer blev genom den återställaren av med ett välbehövligt stöd och med en ökad rättvisa.

Nu vill vi i Centern gå vidare och utveckla vårdnadsbidraget till ett samlat familjestöd i form av ett barnkonto. Det är barnen som skall vara utgångspunkten, inte föräldrarna och deras inkomster. Därför skall barnkontot vara lika för alla barn under förskoleåldern, alltså under perioden 0–6 år.

Barnkontot skall ersätta föräldraförsäkring och barnbidrag för denna åldersgrupp. Jag vill passa på tillfället att göra läsaren uppmärksam på att det tyvärr har smugit sig in en felskrivning på s. 48 i betänkande nr 15. Där står det att barnkontot skall ersätta det nuvarande systemet

med föräldraförsäkring, barnbidrag och barnomsorg. Det skall inte stå barnomsorg där.

Barnkontot skall alltså ersätta föräldraförsäkring och barnbidrag för åldersgruppen 0–6 år. Det skall vara beskattat med avdragsrätt för barnomsorgskostnader. Föräldrarna måste ta ut ett lägsta belopp varje månad under hela förskoletiden. Överstigande belopp får de disponera fritt. Det innebär att de som vill kan under ett av åren ta ut motsvarande nuvarande föräldrapenning.

I barnkontosystemet uppnås rättvisa då varje barn blir lika mycket värt och då den ensamstående lågavlönade mamman får lika mycket som föräldern med höga inkomster. Dessutom utjämnas det samhälleliga stödet mellan dem som har en offentlig barnomsorg och dem som inte har en sådan.

Barnkontot ökar också familjernas valfrihet och möjligheter att planera utifrån egna önskemål och förutsättningar. Valfrihet innebär både att ha tillgång till den typ av barnomsorg som bäst passar barnet och att ha möjligheter att tillbringa mer tid med barnet.

Därför måste barnkontot kombineras med förlängning av rätten till full tjänstledighet för vård av barn till dess barnet fyllt 3 år och rätt till förkortad arbetstid till dess barnet fyllt 8 år. Med friheten att själva avgöra hur familjestödet skall användas ges också familjerna en stark ställning som finansiärer av barnomsorgen.

Barnomsorgsgarantin, som egentligen var kopplad till vårdnadsbidraget, måste omprövas. Det är fullständigt orimligt att i dagens ekonomiska läge tvinga kommunerna att tillhandahålla kommunal barnomsorg, medan kommunernas skyldighet att ge bidrag till enskilda förskolor och fritidshem skall avskaffas. I stället måste tillkomsten av alternativa driftsformer uppmuntras. Privata lösningar, som föräldra- och personaldrivna daghem och omsorg med olika pedagogiska inriktningar, måste finnas på samma villkor som den offentliga omsorgen. Först då har föräldrarna full valfrihet samtidigt som samhällets kostnader kan minska.

Herr talman! Jag måste få återgå till det jag sade förut om det orättvisa i föräldraförsäkringen. För mig är det faktiskt ofattbart att socialdemokraterna som alltid talat om jämlikhet och rättvisa envist håller fast vid detta orättvisa system, där man ger mest till dem som redan har mest, där höginkomsttagaren får tio gånger mer än låginkomsttagaren.

Jag skulle vilja passa på att ställa en direkt fråga till statsrådet Anna Hedborg: Är inte alla barn lika mycket värda? Är de inte lika mycket värda, eftersom man väljer att sänka barnbidraget, som ändå är lika för alla barn. Och statsrådet Anna Hedborg: Är det inte dags nu med en systemförändring på familjepolitikens område?

Ett system med ett samlat familjestöd i form av ett barnkonto blir enkelt, robust, lättöverskådligt och framför allt värderar det alla barn lika och ger föräldrarna rätten att själva bestämma vad som är bäst för familjen. Statens system får inte styra familjernas liv, utan familjerna skall styra hur man använder systemet. Först då, ja, först då får pressa-

de småbarnsföräldrar ett värdefullt stöd i sin ansvarsfulla uppfostrargärning som är så viktig för hela samhällets framtida utveckling.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationerna 1, 5, 7 och 11 till betänkande nr 15.

Anf. 87 KERSTIN HEINEMANN (fp)

Herr talman! Folkpartiet avvisar besparingarna i form av sänkt barnbidrag och avvecklingen av flerbarnstilläggen. Barnfamiljerna påverkas redan av de besparingar och skattehöjningar som har generell räckvidd, t.ex. höjda egenavgifter och höjda kommunalskatter. Men ovanpå de åtgärderna läggs nedskärningar i stödformer som bara kommer barnfamiljerna till del. I höstas handlade det om sänkta flerbarnstillägg, minskat bidragsförskott och slopat vårdnadsbidrag. Nu tillkommer sänkta barnbidrag, avveckling av flerbarnstilläggen, sänkt ersättningsnivå i föräldraförsäkringen och en viss minskning av bostadsbidragen. Totalt handlar det 1998 om åtminstone 7 miljarder kronor. Därtill kommer att familjer med barn i barnomsorg – som får kommunalt stöd – får betala höjda avgifter.

Herr talman! Folkpartiet har under lång tid varit pådrivande för ett väl utbyggt ekonomiskt stöd till barnfamiljerna. Vår utgångspunkt har varit, och är, att staten skall underlätta för föräldrarna att ta sitt ansvar för barnen. Barnbidraget skall ses som en del av skattesystemet. Statsmakterna har med all rätt velat bygga in hänsyn till försörjningsbördan i skattesystemet. Den som har ett eller flera barn har givetvis mindre möjligheter att betala skatt än den som har samma inkomst men saknar barn.

En sänkning av barnbidraget, som regeringen föreslår, måste alltså ses som en skattehöjning riktad mot barnfamiljerna. Den fråga som därvid uppkommer är om barnfamiljerna som grupp har särskilt stora förutsättningar att bära ytterligare den del av saneringsbördan som nu är aktuell eller om det är rimligare att sprida denna börda på hela befolkningen. Vi anser inte att barnfamiljerna kan bära denna ytterligare börda och vi är inte ensamma om detta.

I Välfärdsfakta nr 1, utgiven av TCO, konstateras att besparingarna slår hårdast mot barnfamiljerna. Man har räknat fram de ekonomiska förutsättningarna för att skaffa barn mellan 1994 och 1997. Man konstaterar att morgondagens föräldrar får lägga ut upp till 15 000 kr ur egen ficka för att kompensera för försämringarna i det ekonomiska stödet till barnfamiljerna. I de här beräkningarna har inte hänsyn tagits till sänkningen av matmomsen, men den torde inte räcka till för att kompensera det som barnfamiljerna drabbas av genom regeringens förslag. Minst i kronor räknat – knappt 7 500 kr – förlorar den lägre tjänstemannafamiljen resp. gruppen samtliga löntagare med två barn. En ensamstående mamma med två barn drabbas av mycket stora försämringar, nära 13 000 kr om året. Den ensamstående mamman har också den lägsta inkomsten av de undersökta hushållen.

Barnbidragets fördelningspolitiska betydelse har också tagits upp i SNS-rapporten Välfärdsstat i omvandling – amerikanskt perspektiv på den svenska modellen. I en gemensam studie menar professorerna

Anders Björklund och Richard B Freeman att den transferering som har starkast utjämnande effekt är barnbidragen, vilket ger ett mycket större bidrag till låginkomstgrupperna än för dem som har höga inkomster.

Björklund och Freeman skriver med anledning av debatten om sänkta barnbidrag: "Vår bedömning är dock att barnbidragen – och särskilt flerbarnstilläggen – har en mycket hög precision som ett fördelningspolitiskt medel trots sin generella konstruktion. Särskilt för familjer med många barn har dessa bidrag en stor betydelse, eftersom de kraftigt utjämnar standardskillnader mellan barn. Faktum är att precisionen hos barnbidragen är så hög att det är en tilltalande strategi att höja dem för att motverka de negativa fördelningskonsekvenserna av andra besparingar och eventuella ökade skillnader i marknadsinkomsterna."

Ett liknande uttalande gjorde ekonomen Pia Nilsson i går kväll i Aktuellt, då hon talade om hur hårt barnfamiljerna drabbas av förslagen. Hon sade ungefär så här: Förr stramade man åt för alla, man höjde t.ex. skatterna för alla och fördelade sedan om till barnfamiljer och pensionärer. I dag gör man tvärtom.

Och visst gör regeringen tvärtom mot vad man har sagt tidigare. I den ekonomisk-politiska propositionen i höstas kommenterades tanken att avveckla flerbarnstilläggen med början nästa år som ett uttryck för en ogenomtänkt och bakvänd fördelningspolitik. Jag citerar ur propositionen:

"I de diskussioner som tidigare förts inom det Socialdemokratiska arbetarepartiet med anledning av de nedskärningar som är nödvändiga inom barnbidragssystemet har ett successivt slopande av flerbarnstilläggen förts fram som en lämplig åtgärd. Undersökningar visar emellertid att de riktigt stora familjerna redan med gällande flerbarnstilläggssystem, i högre grad än familjer med färre barn är beroende av socialbidrag. Att helt slopa flerbarnstilläggen skulle därför innebära ett ökat socialbidragsberoende för de stora familjerna."

Har socialdemokraterna nu bestämt sig för att det är bättre att flerbarnsfamiljerna i framtiden skall vara socialbidragsberoende och lämna över kostnaderna till kommunerna än att behålla flerbarnstilläggen? För det är ju så att i utskottets betänkande finns inget som ger stöd för antagandet att behovet av flerbarnstillägg skulle bli väsentligt annorlunda om de berörda barnen föds efter den 1 januari 1996 än det varit under de år som gått sedan flerbarnstillägget infördes.

Det måste ju också te sig egendomligt för många föräldrar att flerbarnsfamiljer under lång tid kommer att få helt olika bidragsbelopp beroende på när barnen är födda. Den aktuella besparingen kommer att få fullt genomslag först efter ca 15 år.

Herr talman! Regeringen har framhållit att det av statsfinansiella skäl är nödvändigt att sänka det allmänna barnbidraget. Utskottets majoritet instämmer i detta. Folkpartiet har i sin reservation nr 12 avvisat detta. Vi är i högsta grad medvetna om det statsfinansiella läget, och vi har i vår ekonomisk-politiska motion lagt fram besparingsförslag som är större än regeringens förslag, men som är bättre ur fördelningspolitisk synpunkt.

Folkpartiet har slagit vakt om och byggt ut det generella ekonomiska stödet till barnfamiljerna som i praktiken syftar till att bygga in hänsyn till barnfamiljernas försörjningsbörda i skattesystemet. Socialdemokraterna, som tidigare har delat den här åsikten, är nu tydligen på väg att helt ompröva sin tidigare uppfattning.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservation nr 12.

Anf. 88 ULLA HOFFMANN (v)

Herr talman! I går stod finansminister Göran Persson här i talarstolen och sade: Vi måste bli herrar i vårt eget hus. Där försade han sig allt: herre i eget hus. Det är alltså det regeringens politik handlar om – att bli herre i sitt eget hus. Regeringens familjepolitik går alltså ytterst ut på att herrarna – dvs. Göran, P.-O., Ingvar, Åke, Leif, Sven, Anders och Börje – skall bestämma i sitt eget hus. Det är inte konstigt att det blir satsningar på vägar, försvar, bönder och ROT-program i stället för barnomsorg, äldreomsorg, sjukvård och offentliga sektorn. Det är inte konstigt att det med bara herrar blir nedskärningar i den generella välfärden.

På område efter område attackeras nu kvinnors rätt att kombinera förvärvsarbete med vård av barn. Det är för dyrt för det svenska samhället att kvinnor förvärvsarbetar – det kostar föräldraförsäkring, barnomsorg, äldreomsorg och pensioner. När det blir tufft i ekonomin och när det blir ont om arbetstillfällen skall kvinnorna tillbaka till spisen för att i sitt eget och andras hem gratis utföra de arbetsuppgifter som nu utförs i och betalas av välfärdsstaten.

Utgångspunkten borde i stället vara att kvinnor och män skall kunna förvärvsarbeta och ha familj på lika villkor. Föräldraförsäkringen, den utbyggda barnomsorgen och transfereringssystemen, som alla är en del av familjepolitiken, spelar en viktig roll för att kvinnor i Sverige dels förvärvsarbetar i lika stor utsträckning som män, dels också föder näst flest barn i Europa.

I dag ser vi en tydlig europeisering av familjepolitiken. Den gammelnya ideologin – familjefundamentalismen – är en smäll mot kvinnor och vår självständighet genom att de som omfattar den betraktar familjen, inte individen, som samhällets grundval. Familjefundamentalismen genomsyrar i allt väsentligt den borgerliga familjepolitiken. Familjefundamentalisterna vill lasta över ansvaret för omsorgen på familjen, och det går naturligtvis hand i hand med raserandet av den gemensamma sektorn.

Det systemskifte i svensk familjepolitik som av ideologiska skäl startades av den borgerliga regeringen gav dåliga statliga finanser som resultat. Det systemskiftet fullföljs nu av socialdemokraterna, men nu är det av ekonomiska skäl – för att sanera de dåliga finanserna. Paradoxalt nog är politiken densamma. Det enda som skiljer är motiven! En familjepolitik värd namnet måste bygga på att kampen för en bättre livsmiljö och livskvalitet går hand i hand med kampen för ekonomisk rättvisa.

En viktig grund i Vänsterpartiets familjepolitik är att det skapas ekonomisk jämlikhet mellan kvinnor och män. Det är svårt att tala om

en bra familjepolitik utan att samtidigt tala om kvinnans frigörelse. Utan ekonomiskt oberoende blir kvinnan maktlös i samhället. Ett ökat inflytande för kvinnor innebär också att barnens intressen tillvaratas på ett bättre sätt.

Fru talman! I budgetpropositionen säger regeringen: "Familjepolitiken är en del av den generella välfärdspolitiken. Den bygger på principer om jämställdhet mellan kvinnor och män och individuella rättigheter. Målet är att ge barnen en god start i livet samt båda föräldrarna möjlighet att delta i arbetslivet och rätt till nära och tidiga relationer med sina barn."

Detta säger en regering som i rask takt sänkt barnbidrag, flerbarnstillägg och bostadsbidrag, tagit bort barntillägget i vuxenstudiestödet, frusit bidragsförskottet, sänkt pensionerna för förtidspensionärer och sänkt bostadstillägget för pensionärerna, en regering som tillsammans med Centern i kompletteringspropositionen återkommer med ytterligare förslag om sänkning av bostadsbidragen och en sänkning av a-kassan, sjukförsäkringen och föräldraförsäkringen till 75 %!

De besparingar som föreslås i familjestödet och i socialförsäkringssystemen riktar sig direkt mot kvinnorna. Försämrade flerbarnstillägg, fryst bidragsförskott, försämringar i alla de basbeloppsanknutna förmånerna och förtidspensioneringen har alla en klar kvinnoprofil och kommer att begränsa kvinnors rätt att kombinera förvärvsarbete med skötsel av små barn likaväl som kvinnors möjlighet att bryta upp ur dåliga förhållanden.

Kvinnor är mer än män beroende av våra socialförsäkringar. T.ex. använder sig kvinnor mer än män av sjukförsäkringen, föräldraförsäkringen, tillfällig föräldrapenning, förtidspensionering, m.m. Nedskärningar i socialförsäkringssystemen kommer därför att drabba kvinnor hårdare än män. Av de pensionärer som kommer att drabbas mest av nedskärningarna i pensionerna är den största gruppen kvinnor.

Fru talman! Vi EU-motståndare sade att om vi blir medlemmar i EU blir vi – genom det som Maastrichtfördraget stadgar – tvungna att föra en nyliberal ekonomisk politik som riskerar att förvärra de ekonomiska problem vi har. Denna nyliberala politik leder till stagnation i ekonomin, en permanentad massarbetslöshet – som vi sett över hela världen – och ett utpräglat tvåtredjedelssamhälle.

I gårdagens finansdebatt talades det om konvergenskraven för att vi skall "platsa" i EMU. Medlemsländerna skall pressa sina budgetunderskott till 3 % av BNP, statsskulden till 60 % av BNP, pressa sin inflation och ränta. Sveriges stora problem är att med regeringens prognoser om en tillväxt på mellan 2 och 3 % kommer Sveriges statsskuld även år 2000 att ligga på 75 % mot tillåtna endast 60 %. Finansministern vill klara konvergenskraven till 1998. Hur skall detta gå till? Vilka nedskärningar måste han inte ta till om statsskulden skall pressas från 75 % till 60 %? Arbetet med konvergenskraven är redan i gång. Vi har inga undantag i Sverige. Ecofinrådet utarbetar riktlinjer för ländernas ekonomier, och länderna skall svara med konvergensprogram. Det är detta som statsministern inbjudit partiledarna att diskutera den 5 maj.

Fler och fler forskare inom EU menar att om en ekonomisk och monetär union skall fungera i ett gränslöst EU måste även de sociala systemen och socialförsäkringarna harmoniseras på ett eller annat sätt. Detta kommer med andra ord att påverka vårt välfärdssystem och i allra högsta grad kvinnorna. Det sade vi redan då, och nu säger även forskarna det. Men då sade ja-sidan att vi bestämmer detta själva. Det var den politiken som Ingvar Carlsson skulle in i EU för att ändra på. Det är detta som är bakgrunden till nedskärningarna. Finansministern hävdar att vi gör nedskärningarna för att möta nästa lågkonjunktur. Vänsterpartiet hävdar att man gör detta för att anpassa Sveriges ekonomiska politik till EMU.

Fru talman! Hittills har vårt välfärdssystem inte byggt på att kvinnor utför omsorgsarbetet obetalt i hemmet och därmed också får en mycket lös anknytning till arbetsmarknaden. Det är därför mycket viktigt att den förda familjepolitiken lägger fast att kön är en politisk dimension, inte en sakfråga som kan prioriteras eller icke prioriteras. I förlängningen innebär det att allt det som regeringen gör på familjepolitikens område måste prövas ur ett jämställdhetsperspektiv. Jag vill därför klart markera att Vänsterpartiet inte tänker medverka till en återgång till en gammaldags, reaktionär familjepolitik.

I socialförsäkringsutskottets betänkande nr 12 säger majoriteten, dvs. socialdemokrater och moderater, när de sänker studiebidragen och tar bort barntilläggen i vuxenstudiestödet att man inte kan ta hänsyn till familjernas storlek, eftersom sådana förhållanden beaktas inom familjepolitikens ram. Nu är ämnet för den här debatten familjepolitik, och då skulle jag vilja veta på vilket sätt socialdemokraterna i socialutskottet har beaktat familjernas storlek. Är det genom att sänka barnbidragen, studiebidraget och bostadsbidragen? Är det genom att sänka ersättningen i föräldraförsäkringen och sjukförsäkringen? Är det genom att sänka ersättningen i arbetslöshetsförsäkringen och minska resurserna till kommunerna, vilket ökar den kvinnliga arbetslösheten? Allt detta raserar själva förutsättningen för kvinnors möjlighet att förvärvsarbeta och ha familj på samma villkor som män. Alla de besparingar och nedskärningar som nu genomförs på familjepolitiken slår hårdast mot kvinnor – det som slår mot lågavlönade slår allra hårdast mot kvinnor, som i de flesta fall jobbar i låglöneyrken.

Ett av målen med familjepolitiken, säger regeringen, är att lämna särskilt stöd till familjer i utsatta situationer, t.ex. vid stor försörjningsbörda, vid låga inkomster och höga bostadskostnader eller när en förälder är ensam vårdnadshavare. Och vilken typ av familjer tror regeringen drabbas av alla dessa nedskärningar i familjepolitiken? Tror regeringen att det är familjer med liten försörjningsbörda, med höga inkomster och låga bostadskostnader? Är det därför man skär så drastiskt i familjestödet? Är det därför man kommer tillbaka i kompletteringspropositionen med ytterligare sänkningar i bostadsbidragen till barnfamiljer?

I det gamla bondesamhället var familjen en produktionsenhet med målet att skaffa fram mat och andra livets förnödenheter. Vid industrialismens framväxt blev en del kvinnor lönarbetare, andra skötte

hemmet, och familjen försörjdes på lönarbetet. När kvinnors arbetskraft efterfrågades i allt större utsträckning på arbetsmarknaden övertogs kvinnors obetalda arbete i hemmet av den offentliga eller gemensamma sektorn.

Med anledning av alla nedskärningar på familjepolitikens område som regeringen nu genomför tillsammans med Centerpartiet skulle man kunna tro att vi skall föras tillbaka till bondesamhället. Skillnaden nu är att de lågavlönade, arbetslösa kvinnorna och männen inte har någon möjlighet att försörja sig genom att odla sin egen potatis eller sina egna morötter. I stället för ett arrende eller en jordlott får de sänkta barnbidrag, sänkta bostadsbidrag, frysta bidragsförskott, m.m. För att kompensera detta sänker regeringen och Centern matmomsen, vilket får betalas med nivåsänkningar i a-kassan, sjukförsäkringen och föräldraförsäkringen. En ensamstående komvuxstuderande med ett barn tjänar, enligt regeringen själv, 129 kr på den sänkta matmomsen men förlorar över 1 000 kr netto på nedskärningarna i barnbidrag och bostadsbidrag, borttagandet av barntillägget i svux och svuxa och sänkningen av a-kassan. Är det detta som kallas för satsning på lågavlönade, ensamstående familjer?

Bo Holmberg efterlyste i sitt anförande ett övergripande synsätt, och det tycker jag är bra. Han berättade att 9 % av befolkningen inte kan leva på sin disponibla inkomst. Vad är det för övergripande med att höja det procenttalet?

Fru talman! När jag nu talar om Bo Holmberg måste jag faktiskt också få komma med en sakupplysning. Bo Holmberg sade i en replik till Chatrine Pålsson att vi alla är skapade av Herren. Men om jag har läst på rätt gäller det inte alla – vi kvinnor sägs nämligen vara skapade av ett av Adams revben!

Fru talman! För att undvika alla missförstånd senare i debatten vill jag påpeka att Vänsterpartiet har föreslagit alternativa finansieringar. Vi vill i stället spara på försvaret, på vägbyggen och på Justitiedepartementets område. Den som tvivlar vill jag rekommendera att läsa vår ekonomimotion.

Genom alla indragningar i kommuner och landsting kommer välfärdens kärna att drabbas. De kommer att slå hårt mot barnomsorg, äldreomsorg, skola och annan social service, som förutom att den är en arbetsmarknad för kvinnor har gjort det möjligt för kvinnor och män att förvärvsarbeta över huvud taget. Det hjälper inte att omskola kvinnor till jobb i exportindustrin – föräldrarna måste ändå ha en väl fungerande barn- och äldreomsorg, en barnomsorg med pedagogiskt innehåll som ger alla barn rätt till en stimulerande uppväxt. I ett samhälle där många lever med bara den ena föräldern eller har dålig eller ingen kontakt med äldre släktingar innebär en försämring av den offentliga barnomsorgen en ytterligare segregering av barn efter föräldrarnas sociala ställning.

Fru talman! Jag står naturligtvis bakom alla Vänsterpartiets reservationer men nöjer mig med att yrka bifall till vår reservation nr 13 i betänkande 15.

Anf. 89 LISELOTTE WÅGÖ (m) replik

Fru talman! Jag begärde replik därför att jag tyckte att Ulla Hoffmann yttrade sig väldigt vanvördigt om familjen. Jag vill berätta för Ulla Hoffmann att de allra flesta människor i Sveriges land lever i någon form av familjebildning.

Ulla Hoffmann sade också att problemet är att man nu vill föra över ansvaret för välfärden på just familjerna – som hon, som jag nämnde, yttrade sig så vanvördigt om; hon ansåg att den omsorgen bör betalas av välfärdsstaten. Men problemet, Ulla Hoffmann, är att det är länge sedan vi hade finanser som gjorde det möjligt att betala det vi konsumerar på det här området. I realiteten skjuter vi i stället över kostnaderna på kommande generationer, och det tycker jag är allvarligt.

Välfärdssystemen konstruerades naturligtvis i all välmening och med goda intentioner, men de har spårat ur och de har överutnyttjats i en utsträckning som ligger långt utöver vad som är rimligt med hänsyn till samhällskostnaderna. Flera debattörer här i dag har varit inne på det. Systemen konstruerades under en tid när Sverige ansåg sig vara världens rikaste nation, där budgetbegränsningar inte existerade. Jag tror, Ulla Hoffmann, att det är hög tid att vi tänker om när det gäller det familjepolitiska stödet.

Jag sade i mitt inlägg att det här är en djupt ideologisk fråga. Självklart kommer detta mest till uttryck när jag debatterar med Ulla Hoffmann.

Anf. 90 ULLA HOFFMANN (v) replik

Fru talman! Egentligen har ju Liselotte Wågö själv svarat på det hon tog upp i sin replik till mig. Det gjorde hon när hon talade om att det här handlar om ideologi. Det är alldeles riktigt.

Jag vill på det bestämdaste hävda att jag inte har uttalat mig vanvördigt om familjen. Om det är någon som har en öppen familjesyn är det faktiskt Vänsterpartiet.

Jag tycker att Liselotte Wågö borde inse att det faktiskt ligger en fara i att man lägger över ansvaret alltför mycket på familjen. Det är kvinnorna som kommer att få ta hand om vården, precis som det var en gång i tiden.

Anf. 91 LISELOTTE WÅGÖ (m) replik

Fru talman! Jag känner till er speciella syn på ansvarsfördelningen i hemmet och i familjen. Ni vill att politiska beslut så att säga skall styra enskilda människors vardag, det mest privata.

Jag tyckte att Ulla Hoffmann i sitt inlägg sade något om kvinnors frigörelse och jämställdhet mellan könen. Jag kanske skall redogöra för historieskrivningen, Ulla Hoffmann, och hur det gick till när kvinnor fick tillgång till arbetsmarknaden. Jag tycker ibland att det är ganska besvärande med de här vackra och ädla motiven om frigörelser för kvinnor som används i debatten.

De reella och tyngsta motiven var faktiskt akut och långvarig brist på arbetskraft den gången kvinnor först fick tillgång till arbetsmarknaden. Man konstruerade faktiskt system som i praktiken tvingade ut ett

mycket stort antal kvinnor på arbetsmarknaden, även när deras barn var mycket små, trots att kvinnorna själva egentligen ville vara hemma och ta hand om sina barn.

Jag tror inte att man kan generalisera på det sättet som Ulla Hoffmann gör. Jag tror att det finns väldigt många människor som i dag i Sverige saknar möjligheter att ta ansvar för sig själva, sin familj och sina barns väl och ve.

Anf. 92 ULLA HOFFMANN (v) replik

Fru talman! Liselotte Wågö sade att vi anser att politiska beslut skall styra. Låt mig uttrycka det så här. Jag har varit gift ett par gånger och varit beroende av enskilda män. Numera är jag och har varit beroende av staten. Det är faktiskt att föredra i vissa lägen.

Det är lustigt att en moderat skall tala om för mig hur det gick till när kvinnor fick tillgång till arbetsmarknaden. Jag vill påstå att det var när man höll på att bygga upp folkhemmet. När man byggde upp den generella välfärdsstaten, blev det stor efterfrågan på kvinnlig arbetskraft.

Tala om att uttala sig generellt! Liselotte Wågö sade "trots att kvinnorna själva egentligen ville vara hemma". Det är att generalisera.

Anf. 93 RAGNHILD POHANKA (mp)

Fru talman! Statsrådet! Riksdagsledamöter! Jag kommer huvudsakligen att tala om familjepolitiken. Avslutningsvis kommer jag att tala om ett par motioner. Jag kommer inte att yrka bifall till några reservationer i dag, eftersom Thomas Julin redan har gjort det.

Ett land får ju den politik och de politiker man väljer. I valet i höstas hamnade vi långt vid sidan av det målet. Sverige gjorde ett val delvis i opposition mot den borgerliga regeringens katastrofala ekonomiska politik. De rika blev rikare och de med lägre inkomster fick behålla mindre. Bankerna trollade bl.a. bort hundratals miljarder. Arbetslösheten steg så gott som oreglerat. Det är ganska märkligt att höra den gamla fyrpartiregeringen klaga på arbetslösheten.

På grund av nedskärningar och hög arbetslöshet valde svenska folket bort den borgerliga regeringen. Då trodde folket att det skulle byta till sig en socialdemokratisk regering i ordets gamla betydelse. En sådan regering skulle visserligen spara, men bördorna skulle bäras av dem som kunde bära dem.

Massor av neddragningar drabbar nu familjerna. Det har alltså inte blivit så att det är de som kan bära bördorna som får skära ner, utan man skär jäms över. Arbetslösa, även lågavlönade, får 75 %. I föräldraförsäkringen får även de lågavlönade 75 %. Det är likadant med sjukförsäkringen. Barnbidragen sänks till 640 kr för alla. Studiehjälpen för 16–20-åringar sänks för alla. CSN-kortet dras in för gymnasie- och högskolestuderande.

Bostadsbidragen sänks även för personer med låga pensioner. Den här debatten gäller familjepolitiken, men man har talat litet för litet om pensionärerna. Två pensionärer bildar väl också en familj. Ensamstående har ännu svårare att klara sig. Barntillägget tas bort för vuxenstu-

derande. Avgifter på medicin och läkarbesök höjs. Högkostnadsskyddet höjs gång på gång. Förtidspensionärer, även de med låg pension, får hundratals – 400–700 – kronor mindre per månad beroende på hur man räknar.

Många av förtidspensionärerna har också minderåriga barn och drabbas dessutom av övriga nedskärningar och prishöjningar. De blir dubbelt drabbade – även av egenavgifter, höjda skatter och kommunalskatter.

Familjernas ekonomiska situation har på ett drastiskt och orättvist sätt försämrats. Alla skall spara nästan lika mycket, oavsett om de tjänar 10 000 eller 30 000 kr per månad.

Miljöpartiet vill spara på ett fördelningsmässigt solidariskt sätt och skydda låginkomstgrupperna, bl.a. genom ett samtidigt generellt och behovsprövat barnbidrag inbegripet flerbarnstilläggen. Vi skulle alltså höja barnbidraget med 250 kr i månaden om vi fick bestämma. Det ger en god fördelningsprofil och ökar statens inkomster med ca 400 miljoner kronor jämfört med regeringens förslag, vilket innebär en besparing från tidigare år med 2,5 miljarder.

Vi ställer alltså upp på besparingarna. Vi vill bara att besparingen skall bli rättvisare så att man skyddar låginkomsttagarna. Det allmänna barnbidraget är en mycket viktig del i den generella välfärdspolitiken. Det visar på samhällets positiva syn på barnen och bidrar till goda uppväxtvillkor för dem. Barnbidraget har särskilt stor betydelse för familjer med låga inkomster och utgör ett viktigt komplement till yrkesinkomsterna. De personer som har de allra lägsta inkomsterna skulle med vårt förslag få 1 000 kr i barnbidrag. Vi vet att man måste spara. Vi har gått med på besparingarna av den orsaken.

När det gäller förtidspensionerna accepterar vi inte neddragningarna särskilt för personer med låga pensioner. Många av förtidspensionärerna har låga pensioner. Här återfinns det brutna taket, som vi har talat om många gånger. När det gäller belopp upp till 12 000 kr i månaden skall man få högre ersättning och för resten skall man få lägre ersättning. Vi har satsat 400 miljoner på förtidspensionärerna.

Vi vill ha kvar resebidrag för vuxenstuderande för statens skolor för vuxna i Härnösand och Norrköping. Det är en liten summa. Vi kan inte förstå vad det är för mening med att inte behålla det. Jag tror att det gäller 6 miljoner på 18 månader. Vi vill också behålla CSN-kortet och de 280 miljonerna som barntillägget för vuxenstuderande beräknas kosta.

För att klara sig i det socialdemokratiska samhället bör man vara ung, svensk, rik, frisk, man och bosatt i storstad. Då klarar man sig ganska bra.

Det var det viktigaste jag ville säga på det här området. Jag tänker även prata litet om CSN-kortet, eftersom det hänger ihop med den här finansieringen. Barnen får ta ännu mer ansvar för sin egen ekonomi än tidigare på grund av arbetslöshet och familjernas dåliga ekonomiska standard. Då är det mycket hårt att ta bort de här resebidragen genom CSN-kortet. Det gäller även studenter. Innan de har bildat egna familjer hör de faktiskt till den ursprungliga familjen. De behöver komma hem

och träffa sina föräldrar och vänner. Om de väljer en studieort långt hemifrån, vilket vi nu skall kunna göra, missar de chansen att behålla en god kontakt med sina föräldrar. Det här tycker jag är mycket viktigt.

Jag skall nu tala om de allra svagaste i samhället. Till de allra svagaste hör även de handikappade, men jag tar inte upp den gruppen just nu. Den grupp jag avser har vi alla sett. Det är inte pojkar som letar tomglas för att utöka veckopengen utan vuxna män och kvinnor som samlar tomburkar för sitt uppehälle. De flesta som går förbi vänder bort ansiktet eller ser rakt fram. Några tittar nyfiket.

Jag talar om de hemlösa. Man säger att de är ca 6 000 i Stockholm, varav 1 000 är kvinnor. Kanske är de sammanlagt 10 000 i Sverige. Men redan på 60-talet ansågs de vara 6 000 i Stockholm. Åren 1988–1991, då Miljöpartiet satt i riksdagen och jag arbetade med de här frågorna, förmodade man samma antal. Även i dag får vi samma siffror, som jag inte längre tror på. De hemlösa har blivit fler, men det är inte precis de människor som låter skattskriva sig, som går att räkna in.

Reportage i tidningar, TV och radio saknas inte, sådana kommer med jämna mellanrum. Vi är alltså informerade. Det politiska etablissemanget – åtminstone i riksdag och regering – står handfallet. Jag vet att man gör det i kommunerna också. Det här är en svår fråga. Det finns ingen orsaksanalys. Den saknas.

Det förekommer att man säger att det här beror på att mentalsjukhusen har avvecklats. Det finns några hemlösa som kommer från mentalsjukhusen. De allra svagaste av de hemlösa är de som kommer från mentalsjukhusen och som har blivit missbrukare. De dör undan ganska snabbt.

Ibland säger man också att det är fråga om människor som frivilligt vill ha det så här. Det kanske finns några som vill det. De finns, men de är få.

Det finns således ingen saklig analys. Den lyser med sin frånvaro. Vi vet inte om det främst handlar om brist på resurser och organisation eller brist på samarbete mellan olika sociala instanser och nivåer. Jag vet att man jobbar mycket med det här. Jag har själv varit ute och tittat på i stort sett alla hem i Stockholm där uteliggare övernattar.

Det är en stor brist på sängplatser under vintern. Det finns många som arbetar med det här inom socialen, Frälsningsarmén och andra organisationer. Det finns människor som är mycket berörda av det här.

Redan 1990 svarade Bengt Lindqvist på en av mina frågor med att säga att vi måste ta tag i var och en av dessa människor och inte släppa taget förrän de har fått fotfäste i tillvaron igen. Han sade att vi måste erkänna det här problemet. Det är förvisso erkänt i dag. Men vad har gjorts? Man har i stort sett inte gjort någonting. Man måste ge dem en sängplats även om de inte förmår vara nyktra. De ligger 14 stycken i ett rum. Det är vad de står i kö för. Det är således inte fråga om några kostsamma lägenheter.

De som har det svårast, förutom missbrukarna, är kvinnorna. De är delvis dolda. Vid Stadsgården finns ett hem för ungefär tolv kvinnor. Det är alltså mycket viktigt att man speciellt ser över kvinnornas situation. De är också ofta prostituerade. Vi vill att 10 miljoner av statens

pengar skall delfinansiera boendet för de hemlösa, i första hand i storstäderna.

Vi har en lösning. Vi vill ge Socialstyrelsen i uppdrag att utforma direktiv för hur kommunerna skall arbeta i det här avseendet. Behovet av sängplatser måste uppskattas. Först när de här människorna har fått en sängplats eller någonstans att sova och någonting att äta, kan man möjligen tänka sig att rehabilitera dem. Det är naturligtvis målet. Alla går inte att rehabilitera, men de har ändå rätt att få ett värdigt liv den tid de har.

Det händer faktiskt att familjer och att mannen – oftast – blir bostadslös. Det kan gå mycket snabbt utför för dem. De kan ha sitt jobb kvar kanske en viss tid, men de klarar inte av att arbeta om de inte har någonstans att bo.

Jag tycker att det är viktigt att riksdagen griper tag i det här och att man ställer krav på att kommunerna gör insatser. De har också en svår ekonomisk situation, men här måste man göra någonting. Det är inte billigt för kommunen med hemlösa personer. De svårare fallen kostar t.ex. någon miljon i sjukvård om året. Det är billigare att låta dem bo någonstans.

Jag vill nämna något om punktskriftsbiblioteket. Mycket få synskadade och blinda kan läsa punktskrift så bra att de kan läsa böcker. En kunskap kan gå förlorad. De har både nytta och glädje av att kunna punktskrift – både i Sverige och internationellt. Därför har vi satsat en blygsam summa på punktskriftsbiblioteket – 1 miljon kronor.

I övrigt instämmer jag i tidigare yrkanden från Miljöpartiet.

Anf. 94 ULLA-BRITT HAGSTRÖM (kds)

Fru talman! Finns det något skönare än harmoniska barn? Som lärare under några decennier har jag mött dem. De finns i skolan, med sin nyfikenhet, kreativitet och lust att lära. Samhället måste ge sitt stöd till goda miljöer för barn. Det finns också barn som jag har undrat över hur de har kraft och ork att komma till skolan för att arbeta och lära sig. Det är barn från svåra familjeförhållanden. Samhället måste ha råd att ge dessa barn extra stöd.

Att vara förälder är det finaste som finns. Inget ansvar och ingen uppgift kan vara större än att ge barn trygghet och en god fostran. Föräldrarnas kravlösa kärlek, engagemang och intresse för sina barn är av avgörande betydelse för barnens utveckling och kan knappast ersättas av någon samhällelig instans. Ett barn behöver båda sina föräldrar. Det är i familjen som grunden läggs för vår karaktär, våra värderingar och vår förmåga. Jag vill därför se en konstruktiv familjepolitik.

Familjepolitiken måste inriktas på att ge de enskilda familjerna huvudansvaret för besluten om omsorgen om barnen. Det måste finnas daghemsplatser, familjedaghemsplatser, olika former av alternativ barnomsorg osv. Det måste också finnas möjlighet till stöd så att föräldrarna kan få mer tid med barnen. Därför var det ytterst beklagligt att vårdnadsbidraget inte fick chansen. Det var också klåfingrigt att ta bort möjligheterna för enskild barnomsorgsverksamhet och göra den helt beroende av kommunens goda vilja. Det är som katten på råttan och

råttan på repet – staten på kommunen och kommunen på familjen. Var finns valfriheten? Den enskilda familjen måste ges en reell chans att välja barnomsorg. Det är föräldrarna som bäst känner barnen, inte kommunen. Det är också föräldrarnas ansvar att fostra barnen, inte i första hand kommunens. Själv har jag haft förmånen att ha mina fyra barn på dagis. Jag var kund 1972–1992. Eftersom barnen kom vid litet olika tidpunkter har jag faktiskt varit kund till samma dagis under en 20-årsperiod. På Luciamorgonen sjöng alltid mina barn: inget dagis synes än. Jag lyckades aldrig lära dem den rätta strofen. För dem var dagis så naturligt. För mig har det varit en mycket bra lösning. Jag vill heller inte sticka under stol med att jag har subventionerats en hel del ekonomiskt för min barnomsorg.

Fru talman! För en annan familj krävs en annan lösning. Vårdnadsbidrag skapar större rättvisa eftersom också de föräldrar som inte har valt att använda den offentliga barnomsorgen ges ett offentligt stöd. Varje familj måste få avgöra hur den vill ordna sin barnomsorg. Kan det var någonting som är gammaldags och reaktionärt? Det kan jag inte förstå. Statens och kommunens uppgift måste vara att underlätta familjens önskemål och inte att styra familjens val. När nu staten har dragit in vårdnadsbidraget är det orimligt att kommunerna skall vara förbjudna att betala ut ersättning till barnfamiljerna. När inte storebror vill ser han också till att inte lillebror får. Barnomsorgslagen och vårdnadsbidraget måste vara reformer som går hand i hand. Kommunerna förlorar 5 miljarder. Barnomsorgsköerna växer. Det bekymrar inte Göran Persson som också kan tänka sig att sätta kommunerna under tvångsförvaltning, enligt det besked som vi fick i går. Återigen är katten på råttan och råttan på repet. Detta handlar om förmynderi och inte om kommunalt självstyre.

Vi kristdemokrater var med och drev igenom en bra reform. Vårdnadsbidraget kostade 24 000 per år för staten, och för kommunerna uppstod en ren vinst. En nyproducerad barnomsorgsplats för barn mellan ett och tre år kan kosta kommunerna över 100 000 kr. Vårdnadsbidraget var också ett led i utvecklingen mot att familjer skulle kunna ordna barnomsorgen mer flexibelt. Det var en rättvisereform. Intresset blev så stort att 70 % av alla familjer med barn mellan ett och tre år valde vårdnadsbidraget. Av dem som fick vårdnadsbidraget tog nästan 70 % ut hela beloppet, vilket innebär att de antingen hade privat barnomsorg eller att föräldrarna skötte barnomsorgen själva. Då skall man beakta att vårdnadsbidraget var väldigt lågt. Det skulle egentligen behöva vara mycket högre. För de 30 % som inte fick vårdnadsbidrag förändrades ingenting.

Det är mycket viktigt att vi undanröjer hinder för kommunen att uppfylla de mål och lagar som staten har bestämt. Om inte staten vill ge vårdnadsbidrag, vilket vi helst vill, måste det kommunala självstyret främjas, så att kommuninvånarna kan få del av den service som de önskar. Kommunerna är olika och har olika förutsättningar. Därför är det viktigt att de får de bästa förutsättningarna, och även handlingsfrihet, för att uppfylla kommuninvånarnas behov. Alla familjer är inte lika. Alla har inte nio-till-fem-jobb. Många barnfamiljer bor i glesbyg-

den, där det kanske inte finns något kommunalt daghem eller där det är mycket stora avstånd till kommunal barnomsorg.

För att kommunerna skall kunna leva upp till barnomsorgslagens intentioner vill vi i första hand återinföra det statliga vårdnadsbidraget, men vi tycker också att kommunerna borde få möjlighet att betala någon form av ersättning direkt till de familjer som önskar och behöver en sådan. Detta stöd kan kallas kommunal vårdlön. Om ett statligt vårdnadsbidrag skulle återinrättas – om man äntligen kunde släppa på prestigen eftersom barnfamiljerna vill ha detta bidrag – skulle kommunerna ha möjlighet att komplettera för syskon i stället.

Fru talman! I samband med att vårdnadsbidraget togs bort togs också möjligheten till tjänstledighet bort. Tala om förmyndarsamhälle! Rimligen kan inte rätten till tjänstledighet under tre år belasta statskassan, om det nu handlar om ekonomin. Det är viktigt att denna rätt finns kvar för föräldrar som önskar och behöver den. Regeringen borde släppa på sin prestige och återinföra vårdnadsbidraget tillsammans med avdrag för styrkta barnomsorgskostnader och rätt till tjänstledighet till dess att barnet har fyllt tre år. Chatrine Pålsson har redan yrkat bifall till reservation 4. Därför tar jag inte upp den.

Separationerna ökar mest i familjer med små barn. 1992 gick 50 000 par skilda vägar. Det är en ökning med 10 000 jämfört med 1986. I går besökte vi Psykologförbundet. Där diskuterades ökningen av antalet anmälda till barn- och ungdomspsykiatrin i landet. Det senaste året har det skett en ökning på upp till 40 % på olika håll i landet. Man talade om mellan 15 och 40 %. Samhället måste ge familjerna sitt stöd. När det går så långt som till BUP är det en dyr kostnad. Ett bättre stöd till barnfamiljer skulle kunna förebygga detta.

Tyvärr kan flera barnfamiljer tvingas begära socialbidrag. Det är fel att familjer skall behöva begära socialbidrag på grund av att de har barn. Jag tycker att socialbidrag är en god service och en rättighet som verkligen behövs, men man skall inte vara beroende av det om man har barn. Egentligen kan man konstatera att kommunerna redan har svarat på detta. Man har nödgats höja skatten med i genomsnitt 45 öre. I kommunerna finns nämligen barnen, de medelålders, familjerna och de äldre. Det handlar om medborgare som är beroende av insatser från kommun, landsting och staten.

Hushållsekonomin försvagas från 1994 till 1996. Det tillkommer många förluster för barnfamiljer, men man kan bara titta på barnbidragen. För ett hushåll med ett barn handlar det om drygt 1 000 kr per år. För ett hushåll med två barn handlar det om ca 2 500 kr. För ett hushåll med tre barn – nu accelererar det – handlar det om ca 5 000 kr. För ett hushåll med fyra barn handlar det om drygt 7 000 kr. För ett hushåll med fem barn handlar det om mellan 9 000 och 10 000 kr. Och för ett hushåll med sex barn handlar det om ungefär 12 000 kr. Jag menar att vi har långt till målet att försörjningsbördan skall vara avgörande. Snarare försvårar regeringen medvetet för familjer som önskar ha flera barn.

I Sverige har vi haft generella barnbidrag sedan 1948. Idén är att skillnader mellan barnfamiljer och icke-barnfamiljer skall utjämnas.

Man kan i dagens ekonomiska läge dock fråga sig om det är rimligt att ge ett bidrag till dem som inte behöver det. Vissa ser inte ens barnbidraget. Det går direkt in på bankboken, medan andra, trots barnbidraget, kämpar för sin ekonomi. Barn får för vissa familjer inte bli en orsak till att de måste söka socialbidrag. Jag återupprepar detta.

Vi kristdemokrater vill svara med att återinföra vårdnadsbidraget, att sänka den generella delen av barnbidraget med 150 kr för att, märk väl, använda detta utrymme till bostadsbidragets barnrelaterade del. Då får vi en fördelningspolitik som kan hjälpa de familjer som har det kärvt ekonomiskt. Antalet hushåll med bostadsbidrag ökade mellan 1993 och 1994 med drygt 80 000. Två tredjedelar av den ökningen stod hushåll med barn för. Vi tycker att bostadsbidraget bör gälla alla barn i familjen. Det skulle innebära att begränsningen till tre barn upphör. Bidraget skall också gälla det fjärde barnet osv. En ytterligare höjning för det fjärde barnet kompenserar förändringen i flerbarnstilläggen. Vi kristdemokrater vill uppnå solidaritet och framför allt fördela stöd rättvist till familjer som behöver det. Vi tycker att regeringen visar prov på en negativ inställning till flerbarnsfamiljer. Jag hoppas att det inte är en medveten intolerant hållning. Andra europeiska länder premierar familjer med flera barn. Vi kristdemokrater vill att flerbarnstillägget skall vara relaterat till barnbidraget. Det skall vara 50 % av barnbidraget för det tredje barnet och 100 % för det fjärde barnet och följande barn. Detta har vi beskrivit i reservation nr 15 av Chatrine Pålsson. Jag stöder den.

Fru talman! Som jag ser det skulle socialdemokrater och kristdemokrater ha kunnat träffa en uppgörelse om ett behovsprövat barnbidrag innehållande flerbarnstillägg. Den möjligheten har vi inte fått. I stället blir det en felaktig fördelningspolitik som inte tar hänsyn till ekonomiskt svaga familjer. Dessutom blir det enligt regeringens förslag ensamföräldrar och stora barnfamiljer som får bära bördorna. Regeringen borde, enligt min mening, bättre studera Europakonventionen. Det borde också Centern göra. Genom sänkt matmoms menar Centern att flerbarnsfamiljer kompenseras. Om staten skall styra att flerbarnsfamiljerna skall äta sig ur krisen är det så, men den lokala demokratin borde stå för ett större självbestämmande. Låt familjerna själva bestämma hur de vill fördela pengarna!

Det är också angeläget att den aviserade översynen av familjestödet kommer i gång. Denna översyn bör belysa effekterna av flera olika åtgärder, t.ex. beskattade barnbidrag, skattereduktion, behovsprövade barnbidrag, förstärkt stöd till familjer med små barn osv. Vid ett besök på Riksförsäkringsverket nyligen fick vi veta att det inom ramen för samhällets stöd till barnfamiljer finns 46 specialdestinerade stöd; jag bad om en upprepning av siffran. Jag trodde nämligen inte att det fanns 46 sådana. Det kommer att göras en kartläggning i sommar för att man skall få en större överblick.

Fru talman! Till sist vill jag säga att vi kristdemokrater vill se en annan tingens ordning för familjerna och en mer solidarisk fördelningspolitik.

Jag skall lämna familjepolitiken och tacka för reservation nr 26 om små väl fungerande vårdhem av Sten Svensson m.fl. Den stöder min motion om ansvarsfördelningen när det gäller vården av vissa grupper av psykiskt sjuka personer.

Anf. 95 ULLA HOFFMANN (v) replik

Fru talman! Kunden Ulla-Britt Hagström för tillsammans med Kerstin Warnerbring in vårdnadsbidraget i debatten. Jag har inte tagit upp det, eftersom jag trodde att den debatten var slut och att vi skulle slippa den.

Ulla-Britt Hagström berättar att barnomsorgsköerna växer. Det problemet tror hon skulle lösas om man inför ett vårdnadsbidrag på 2 000 kr. Hur då? Det är klart att man löser problemet med barnomsorgskön om kvinnorna stannar hemma. Eller förväntar man sig att mormor eller farmor skall ta hand om barnbarnet?

Jag var med och startade en förening som heter MFMV. Det står för Mormödrar och farmödrar mot vårdnadsbidrag. Detta gjorde jag av den enkla anledningen att jag inte har tid att ta hand om mitt barnbarn.

Separationerna ökar i familjer med små barn, säger Ulla-Britt Hagström. Det är helt riktigt. Hon menar att samhället måste ge stöd till dessa familjer. Det tycker jag också är riktigt. Men till skillnad från Ulla-Britt Hagström menar jag att det bästa stödet är en bra barnomsorg som kan ge barnen stöd när familjerna spricker. Det kan, om inte annat, AnnBritt Grünewald som är en annan av grundarna till MFMV, vittna om.

Anf. 96 ULLA-BRITT HAGSTRÖM (kds) replik

Fru talman! Vad jag talar om är valfrihet. Det är familjerna, mamma och pappa, som bäst känner barnen och vet vad barnen bäst behöver. Det är inte bättre att, som nu är fallet, barnomsorgsköerna ökar i kommunerna och att kommunerna svarar med större barngrupper. Jag skulle vilja se om det kan vara så mycket bättre för ett barn som upplevt en separation att hamna i en stor grupp, med de svårigheter med personal osv. som finns i och med de besparingar och indragningar som kommer att bli i kommunerna i framtiden, om nu föräldrarna anser att de klarar att hitta andra lösningar med de 2 000 kronorna. De kan ju också gå ner i arbetstid och få mer tid för barnen.

Om föräldrarna anser att 2 000 kr räcker för att hitta en annan lösning, varför skall vi från samhällets sida förvägra dem det, när vi tjänar väldigt mycket på det? Jag tycker att det är fel. Barnen behöver stöd.

Anf. 97 ULLA HOFFMANN (v) replik

Fru talman! Det är ingen som har ifrågasatt att barnen behöver stöd. Jag delar Ulla-Britt Hagströms uppfattning om just nedskärningarna i den kommunala ekonomin. Det är någonting som vi inte skall ställa upp på, för det kommer ytterst att drabba just barnomsorgen. Om barnomsorgsköerna ökar vore det bättre att satsa på den kommunala ekonomin än att satsa på vårdnadsbidrag, enligt min mening.

Anf. 98 ULLA-BRITT HAGSTRÖM (kds) replik

Fru talman! Det är bara det att vi får satsa kanske fyra gånger mera för ett barn i den kommunala ekonomin. Jag har inte siffrorna här. Jag räknade ut hemma i kommunfullmäktige i Skövde vad jag skulle ha sparat in åt samhället om jag, i stället för att ha subventionerad barnomsorg under denna långa tid, hade kunnat välja vårdnadsbidraget. Det är stor skillnad. Detta skulle räcka till mycket mera stöd åt de barn som verkligen behöver, medan familjerna finge möjlighet att själva bestämma och ha mera tid för sina barn. Det är denna valfrihet jag eftersträvar.

Anf. 99 KERSTIN WARNERBRING (c) replik

Fru talman! Jag begärde en replik på Ulla-Britt Hagström när hon tog upp den sänkta matmomsen. Ulla-Britt Hagström säger sig tro att Centern tror att småbarnsfamiljerna skall äta sig ur krisen. Samtidigt efterlyser Ulla-Britt Hagström fördelningspolitiska instrument.

Jag finner det på sin plats att påpeka för Ulla-Britt Hagström att sänkt matmoms är ett utomordentligt bra fördelningspolitiskt instrument. Det är just de familjer som har låga inkomster som får använda största delen av sina inkomster till livsnödvändigheter som mat och boende. Därför är det för dem viktigt med sänkta kostnader för det. Skulle det händelsevis bli någonting över av inkomsten har man då möjlighet att kosta på sig någonting annat än maten.

Anf. 100 ULLA-BRITT HAGSTRÖM (kds) replik

Fru talman! Jag ber om ursäkt om jag spetsade till det litet. Visst har flerbarnsfamiljerna nytta av detta. Men detta är ju en satsning som är lika för alla i hela landet, både barn och vuxna, både väl bemedlade och icke väl bemedlade osv. Den ger inte heller någonting till statskassan utan tar från de besparingar vi hade kunnat göra. Hade vi kunnat ta hela den summan och satsa på de familjer som verkligen behöver stöd, hade det varit en fördelningspolitisk satsning i stället.

Anf. 101 KERSTIN WARNERBRING (c) replik

Fru talman! Som jag sade innan är det en fördelningspolitisk satsning därför att den gynnar småbarnsfamiljerna mest, även om själva matmomssänkningen slår igenom för alla olika lönegrupper.

Det finns också en annan viktig del i detta som kommer att komma barnfamiljerna till del så småningom, nämligen att sänkt matmoms kan verka återhållsamt på lönerörelsen. Det gör att vi kanske undviker inflation. Det har också en stor betydelse för KPI, alltså konsumentprisindex, som på sikt kommer att ha betydelse för svensk ekonomi. Följaktligen kan detta på flera olika områden vara bra för småbarnsfamiljerna. Det är ett fint fördelningspolitiskt instrument.

Anf. 102 MARIANNE JÖNSSON (s)

Fru talman! Vi socialdemokrater vill att Sverige i framtiden skall vara ett välfärdsland där människor har arbete och där de offentliga

finanserna är i balans. Detta kräver kraftfulla insatser för ekonomisk tillväxt, ökad sysselsättning och sanerade statsfinanser.

Budgetunderskottet gör det nödvändigt att minska utgifterna på en rad områden. Effekterna av sådana åtgärder blir kännbara för många människor. Alternativet med fortsatt höga räntor och långvarig ekonomisk kris skulle dock drabba barnfamiljer, ungdomar och många äldre ännu hårdare.

För att ränteutgifterna inte skall tränga undan välfärden måste statsskuldens utveckling vändas. Detta är nödvändigt för framtiden och främst för barnens skull.

Fru talman! Vi föreslår att de nödvändiga besparingarna görs på transfereringar, bidrag och subventioner. Vi vill så långt det är möjligt värna de sociala verksamheterna i omsorgen, skolan och hälso- och sjukvården.

Vi anser att alla, oberoende av inkomst, skall ha tillgång till bra barnomsorg, god utbildning, hälso- och sjukvård och äldreomsorg av hög kvalitet.

Tillgång till omsorg, utbildning och vård bidrar till att skapa förutsättningar för ökad tillväxt och sysselsättning.

Vi anser att rättvist fördelade välfärdstjänster och en väl utbyggd social infrastruktur är en förutsättning för ett modernt samhälle där både män och kvinnor förvärvsarbetar.

Den socialdemokratiska familjepolitiken är en viktig del av den generella välfärdspolitiken. Den sätter barnens bästa i främsta rummet. Målet är att ge barnen en god start i livet och ge båda föräldrarna rätt till nära och tidiga relationer med sina barn och möjlighet att delta i arbetslivet.

Vi vill värna alla barns rätt till barnomsorg av god kvalitet. Barnomsorgen skall i samarbete med föräldrarna ge omvårdnad och skapa goda förutsättningar för varje barns utveckling.

Fru talman! Sverige har under en rad av år haft både hög kvinnlig förvärvsfrekvens och höga födelsetal. Föräldraförsäkringen, barnomsorgen och en arbetsmarknad som accepterar deltidsarbete har gjort det möjligt för både kvinnor och män att förena familj och förvärvsarbete också under den tid barnen är små. Så vill vi socialdemokrater att det skall vara även i framtiden. Det synsättet har präglat de prioriteringar vi gjort när vi nu tvingas lägga fram förslag om nedskärningar i välfärdssystemen.

Vi vill behålla den nuvarande inriktningen av familjepolitiken eftersom den erbjuder familjerna flexibla lösningar.

Det statsfinansiella läget gör det nödvändigt att sänka nivån på barnbidraget. Vi föreslår att det görs med 110 kr per barn och månad. Det är dock viktigt att det behåller sin generella karaktär. Barnbidragen tillförsäkrar alla barnfamiljer ett grundläggande ekonomiskt stöd. Grundtanken är att alla barn i samhället är lika mycket värda och att barnen är allas ansvar.

Barnbidraget är en viktig del i det generella välfärdssystemet som bygger på att vi skall ha så få inkomstprövade bidrag som möjligt. Barnbidragen ger inga besvärliga tröskeleffekter, har en enkel admi-

nistration och innebär ingen sortering och inget utpekande. Barnbidraget är ett stöd till alla barn på lika villkor. Och så vill vi att det skall förbli.

Flerbarnstillägget får man i dag fr.o.m. det tredje barnet. De förändringar som vi nu föreslår kommer att genomföras successivt. Reglerna kommer att ändras så att inga nya flerbarnstillägg betalas ut efter den 1 januari 1996. De som nu får flerbarnstillägg kommer med andra ord att få behålla dem.

Fru talman! Förvärvsarbete är den faktor som har störst betydelse för familjernas ekonomi. Därför är det vår viktigaste uppgift nu att få fart på tillväxten och att fortsätta bekämpa arbetslösheten.

De nedskärningar vi nu föreslår är ett led i detta arbete. Vi tänker inte låta statsskulden tränga undan välfärdssamhället.

Det är vår avsikt att även framtidens socialdemokratiska välfärdssamhälle skall innehålla familjepolitik med föräldraförsäkring, god barnomsorg och barnbidrag till alla barn på lika villkor.

Fru talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan beträffande inriktningen på familjepolitiken och familjer och barn och avslag på samtliga reservationer.

Anf. 103 LISELOTTE WÅGÖ (m) replik

Fru talman! I inlägget pratar Marianne Jönsson om rättvisa och flexibla lösningar. Jag vill då ställa en fråga till Marianne Jönsson. Vad är det för rättvisa när många familjer ställs utanför samhällets stöd? Vad är det för flexibla lösningar som Marianne Jönsson pratar om? Utskottsmajoriteten har ju de facto försvårat för alternativ barnomsorg, och man har tidigare här i riksdagen fattat beslut om att avskaffa vårdnadsbidraget.

Känner Marianne Jönsson till att det i Malmö finns familjer som i dag går på socialbidrag, familjer som tidigare kunde klara sin försörjning genom en deltidssysselsättning med det tillskott vårdnadsbidraget gav? Köerna till barnomsorgen i Malmö är nämligen så långa att de familjerna inte har några möjligheter att få in sina barn i kommunal barnomsorg. Jag skulle gärna vilja att Marianne Jönsson i sitt replikskifte med mig utvecklade litet vad som ligger bakom orden rättvisa och flexibla lösningar, om vi nu skall tala om alla barnfamiljer i Sverige.

Anf. 104 MARIANNE JÖNSSON (s) replik

Fru talman! Jag vet att vår familjepolitik har innehållit mycket rättvisa och innebär en rättvis fördelning genom att vi har en bra föräldraförsäkring, en god barnomsorg och barnbidrag. Anledningen till att kommunerna fick tillbaka möjligheten att själva bestämma över alternativ barnomsorg var att man måste ge kommunerna möjlighet att planera och se vad de har råd till. Om man hade fått lov till etablering av vilken barnomsorg som helst i kommunerna, skulle de ekonomiska möjligheterna ha varit ännu sämre än i dag.

Anf. 105 LISELOTTE WÅGÖ (m) replik

Fru talman! Nu är väl barnomsorgen inte i första hand till för de kommunala förvaltningarna utan för barnen. Jag upprepar med envishet frågan: Vad erbjuder Marianne Jönsson de familjer som i dag inte kan få kommunal barnomsorg, därför att den inte är tillräckligt utbyggd? Det kan också vara så att den kommunala barnomsorgen inte passar familjens behov. Vad erbjuder Marianne Jönsson just de barnfamiljerna för flexibla lösningar? Vad står ordet rättvisa för?

Anf. 106 MARIANNE JÖNSSON (s) replik

Fru talman! Jag tycker att den borgerliga regeringen skulle ha frågat sig detta när man införde vårdnadsbidraget, som inte var något särskilt rättvist system. Det gav inte på något sätt möjlighet för en ensamförsörjande förälder att utnyttja bidraget

Dessutom vill jag fråga Liselotte Wågö vilken rättvisa och valfrihet de borgerliga regeringsåren gav när det blev en rekordhög arbetslöshet, höga räntor och höga boendekostnader.

Anf. 107 KERSTIN HEINEMANN (fp) replik

Fru talman! I mitt anförande citerade jag ur regeringens ekonomiskpolitiska proposition från i höstas, där regeringen sade att om man skulle slopa flerbarnstillägget skulle det innebära ett ökat socialbidragsberoende för de stora familjerna. Nu gör man det. Jag måste faktiskt fråga Marianne Jönsson: Är det meningen att de stora barnfamiljerna i större utsträckning skall behöva bli beroende av socialbidrag i framtiden? Det finns inget i betänkandet eller någonting annat som kommit fram som visar att barn som föds efter den 1 januari 1996 i flerbarnsfamiljer har ett mindre behov av flerbarnstillägg än barn som fötts tidigare.

Anf. 108 MARIANNE JÖNSSON (s) replik

Fru talman! Det kan tyckas orättvist att en barnfamilj med äldre barn får större barnbidrag genom att den får flerbarnstillägg än en barnfamilj med yngre barn, som blir utan. Vårt sätt att fasa ut flerbarnstillägget gör trots allt att familjerna ges möjlighet att planera sin ekonomi.

Det är faktiskt på det sättet att vi måste spara. På det här viset rycker vi inte undan flerbarnstillägget för de familjer som har sin ekonomi planerad efter att få det. Jag vill påminna om att vi befinner oss i en oerhört svår ekonomisk situation. Alla besparingar som föreslås här föreslås inte med någon glädje utan av tvång.

Anf. 109 KERSTIN HEINEMANN (fp) replik

Fru talman! Det är helt riktigt att vi behöver spara. Men man kan spara på många olika sätt. Just när det gäller stödet till flerbarnsfamiljerna och barnfamiljer över huvud taget har vi från Folkpartiet ansett att vi inte skall spara.

Jag kan gärna hänvisa till vår ekonomisk-politiska motion. Där finns det bättre sparförslag än de som nu läggs fram och som drabbar barnfamiljerna.

Anf. 110 MARIANNE JÖNSSON (s) replik

Fru talman! Eftersom jag inte har sett de sparförslagen kan jag inte kommentera dem. Men våra sparförslag ligger här på bordet, och de yrkar jag bifall till.

Anf. 111 RAGNHILD POHANKA (mp) replik

Fru talman! Vi i Miljöpartiet tycker också att vi skall spara. Vi har faktiskt ställt upp på samma sparbeting som Socialdemokraterna när det gäller stödet till barnfamiljer. Det kan man i och för sig ifrågasätta, men det har vi gjort. Men vi vill att det skall vara en rättvisare fördelning.

Vi vill ha ett beskattat barnbidrag. Det gör att det blir både generellt och beskattat, och därför kan man säga att det är behovsprövat. Det är en lösning till att spara den stora summa pengar som det är frågan om. På samma sätt vill vi göra med flerbarnstilläggen.

Att ta bort flerbarnstilläggen helt och hållet är mycket betänkligt. Vi får då en belastning på kommunerna med socialbidrag för de stora familjerna. Att minska dem något kunde man kanske ha tänkt sig, men det här förslaget innebär ett totalt stopp från den 1 januari för nyblivna flerbarnsfamiljer.

Anf. 112 MARIANNE JÖNSSON (s) replik

Fru talman! Jag tycker det är hedervärt av Miljöpartiet att det vill ställa upp på besparingen. Det har varit ledsamt att vi inte har kunnat komma överens om en gemensam modell.

Vi kan inte gå med på den beskattade varianten, eftersom den egentligen bara ökar rundgången av pengar i systemen. Den ökar också administrationen. Det blir alltså litet dyrare där.

Sedan tycker jag att det finns brister i Miljöpartiets förslag. Man kan inte tala om vem i familjen som skall uppbära bidraget, dvs. vem som skall beskattas. Det finns stora risker att en ensamförsörjande egentligen förlorar på förslaget.

Anf. 113 RAGNHILD POHANKA (mp) replik

Fru talman! Jag håller med Marianne Jönsson att det finns vissa brister och att det inte riktigt är helt färdigbearbetat. För det behöver man ekonomiska beräkningar, och det finns inte. Men tanken är riktig. De beräkningar som vi har gjort visar att det slår väl ut.

Jag vill också ge en eloge till den familjepolitik som Sverige har haft, och vi måste värna om den. Annars får vi en mycket svår situation i landet.

Anf. 114 ULLA HOFFMANN (v) replik

Fru talman! Nyss hörde vi att tillväxten är god. I går sade också finansministern att vi kommer att få bukt med budgetunderskottet mycket

snabbare än vad han hade förväntat sig och att besparingarna som finns i kompletteringspropositionen görs för att möta nästa lågkonjunktur.

Jag tänker inte gå in på debatten om rättvisa, eftersom jag anser det vara ett ideologiskt begrepp. Däremot skulle jag vilja ställa en fråga till Marianne Jönsson. Det står i kompletteringspropositionen: Var och en skall efter förmåga delta i den gemensamma strävan. Vi har i dag fått höra att 9 % av befolkningen inte klarar sig på sin disponibla inkomst.

När jag tittar på diagrammet som fanns i budgetpropositionen och som nu återkommer på s. 38 i kompletteringspropositionen vill jag fråga Marianne Jönsson: Vad menas med "var och en efter förmåga"? Det diagrammet visar inte att det handlar om var och en efter förmåga.

Anf. 115 MARIANNE JÖNSSON (s) replikFru talman! Jag vill påpeka för Ulla Hoffmann att den politik som har förts hitintills under de senaste sju månader av Socialdemokraterna, bl.a. tillsammans med Vänstern, har inneburit att vi har höjt skatterna för höginkomsttagarna och på det sättet gjort en fördelningsprofil.

Jag vill också påminna om att vi har ett stort budgetunderskott. Trots att vi gör stora besparingar på 115 miljarder fram till 1998 kommer vi att 1995/96 att ha ett budgetunderskott på 213 miljarder kronor. Vi är alltså tvungna att spara.

Anf. 116 ULLA HOFFMANN (v) replik

Fru talman! Det är riktigt att Socialdemokraterna och Vänsterpartiet har höjt skatterna, och det har inte varit något som vi har varit speciellt ledsna för, måste jag säga. Men fortfarande återstår faktum, om man tittar på dessa diagram. Skattehöjningarna är en sak. De betalas av dem inom den högsta decilen. Men de inom de lägsta decilerna får sedan betala näst mest enligt detta diagram. Vad menas med "var och en efter förmåga"?

Anf. 117 MARIANNE JÖNSSON (s) replik

Fru talman! Jag har tyvärr inte det diagrammet framför mig, och jag kan därför inte kommentera det.

Anf. 118 Statsrådet ANNA HEDBORG (s)

Fru talman! Det är gamla, sjuka och barnfamiljer som får den helt övervägande delen av de sociala utgifterna. Det är därför de som drabbas av besparingar. Om de friska, medelålders och barnlösa krävs skatter och avgiftshöjningar. Därför har vi också arbetat med skattehöjningar och avgiftshöjningar.

På familjepolitikens område är de största utgiftsposterna barnomsorgen, föräldraförsäkringen och barnbidragen. Barnomsorgen har vi i möjligaste mån försökt att skydda från ytterligare nedskärningar. Kommunernas verksamhet är avgörande för vilket liv som gamla, barn och sjuka kan leva. Men också för deras familjemedlemmar är tillgången till god service viktig, eftersom det framför allt möjliggör förvärvsarbete för kvinnor.

Transfereringarna till barnfamiljerna har däremot inte kunnat gå fria från besparingar. Här har vi valt att skära i bidragsnivåerna och inte ändra i bidragskonstruktionerna. När man måste göra nedskärningar i statens sociala utgifter är det viktigt att inte förstöra väl fungerande system i strävan att snabbt uppnå sparbeting.

Den välfärd som uppkommer genom transfereringar och verksamheter är inte bara beroende av mängden resurser som satsas, utan i minst lika stor utsträckning av konstruktionerna av stödformerna eller organisationen av verksamheten.

En utmärkt jämförelse som visar hur fel det kan bli är skillnaden mellan den svenska och amerikanska sjukvården. De totala svenska sjukvårdskostnaderna är bara en liten del av vad de amerikanska är. Men Sverige har trots det mycket lägre spädbarnsdödlighet och längre genomsnittlig livslängd. Det är bra indikatorer på hälsotillståndet i befolkningen.

Skillnaden mellan USA och Sverige är inte betingad av att läkarna eller att den medicinska tekniken skulle vara sämre där än här, utan den är i stället kopplad till sjukvårdens organisation och finansiering. Samma förhållande gäller för många andra socialpolitiska insatser. De kan organiseras så att man undviker krånglig administration, missriktade drivkrafter och möjligheter till fusk som undergräver systemens legitimitet.

Detta är viktigt att ha i åtanke när man bygger upp trygghetsförsäkringar och verksamheter. Men det är ännu viktigare när man måste göra nedskärningar. När resurserna är knappa, som i dag, är det ännu mer betydelsefullt att de används så rättvist som möjligt. Men man måste också ta hänsyn till att förändringar som görs i systemet i sin tur kommer att påverka socialpolitikens möjligheter i framtiden. Man måste därför ha både kortsiktiga och långsiktiga mål för ögonen när besparingar görs.

Barnbidraget, som vi nu är tvungna att minska, är en av de enklaste och mest lyckade bidragsformerna i Sverige. Det beskrev Marianne Jönsson konkret just nu. I de svenska socialförsäkringarna och bidragssystemet har precis som för barnbidraget mycket av administrativa problem och drivkraftsproblem undvikits.

Med det vill jag inte säga att alla våra stödformer är konstruerade på det mest tillfredsställande sättet. Där vi tror att det finns vinster att göra vad gäller organisation av socialförsäkringar och bidragssystem har vi satt in utredningsresurser som skall göra en översyn för att kunna förbättra dem. Bidragsförskotten är ett exempel.

Vad gäller barnbidragen stod det tidigt klart att det enda sättet att minska utgifterna var genom en generell sänkning av nivån och inte en genomgripande förändring av systemet. Processen för att nå fram till den bästa utformningen av besparingen har trots det inte varit enkel.

Ett viktigt skäl var frågan om hur man skulle behandla de två familjetyper som har sämre ekonomisk standard än genomsnittsfamiljerna, flerbarnsfamiljerna och enföräldersfamiljerna, som naturligtvis därför är särskilt beroende av barnbidraget.

Även om bara en liten del av alla vuxna lever i sådana familjetyper är det en betydligt större andel av barnen som gör det. Nästan hälften av alla barn, 48 %, antingen i en familj med tre eller fler barn eller med en ensamstående förälder, och betydligt många fler gör det någon gång under sin uppväxt.

De ensamstående föräldrarna, som i många andra länder är en växande skara av de fattiga, har det i Sverige betydligt bättre. Andelen fattiga i denna grupp är inte speciellt mycket större än bland tvåföräldersfamiljerna. Men en stor del av enföräldershushållen hamnar inte så långt över socialbidragsnormen.

De låga fattigdomstalen bland ensamföräldrarna beror inte i första hand på de bidrag som utgår till de ensamstående föräldrarna utan i stället på att de förvärvsarbetar mer än de flesta andra. Bra daghem till överkomligt pris är alltså den allra viktigaste insatsen för ensamföräldrarna.

I en nyligen publicerad studie visade det sig att 87 % av de ensamstående mammorna i Sverige arbetade. Det var den ojämförligt största andelen bland de 17 länder som ingick. I Holland arbetade bara 29 % av de ensamstående mammorna, i Storbritannien 38 % och i Tyskland 58 %.

De allra flesta ensamstående föräldrar i Sverige arbetar dessutom heltid. Av förskolebarnen i Sverige är det bara 19 % av dem i tvåföräldershushåll som har föräldrar som bägge arbetar heltid. I enföräldershushållen har däremot nästan hälften av barnen en heltidsarbetande förälder.

Men trots att ensamföräldrarna arbetar så pass mycket är deras ekonomiska standard märkbart mycket sämre än i tvåföräldersfamiljerna. De har heller inte, till skillnad från andra barnfamiljer, tagit del av den ekonomiska standardförbättring som ägde rum under slutet av 80-talet. Denna berodde i stor utsträckning på att många kvinnor ökade sin arbetstid från halvtid till trekvartstid. Ensamföräldrar, som redan i stor utsträckning arbetade heltid, kunde inte öka sina inkomster på det sättet. Och även om svenska ensamföräldrar i huvudsak får sin inkomst från arbete är bidragen särskilt viktiga för dem för att de skall komma över fattigstrecket.

Den något sämre ekonomiska situationen för flerbarnsfamiljerna beror på att det är flera i familjen som skall dela på inkomsterna, men även på en något lägre grad av förvärvsfrekvens i dessa familjer. Men det är få tvåföräldersfamiljer som återfinns i socialbidragssystemet, vilket ger familjepolitiken ett gott betyg.

I arbetet med de familjepolitiska förändringarna har strävan varit att den generella barnbidragssänkningen skall bli så låg som möjligt samtidigt som man inte vill utsätta familjetyper med en mer utsatt situation för alltför stora ekonomiska påfrestningar.

I en sådan svår fråga, där man vet att de beslut man fattar får direkta och stora effekter på de svenska barnfamiljernas ekonomi, måste man låta processen ta den tid som krävs. Den modell som socialutskottet fastnade för var en sänkning av barnbidraget med 110 kronor per barn och månad och en utfasning av flerbarnstillägget. Det ger en större

besparing än den som föreslogs i budgetpropositionen och det ger oss större möjligheter att reformera bidragsförskottssystemet, med de sparkrav som finns där, utan att det skall leda till alltför stora påfrestningar för ekonomiskt pressade familjer.

Utfasningen av flerbarnstilläggen leder till att flerbarnsfamiljerna inte drabbas av någon ytterligare försämring vid sidan av barnbidragssänkningen. Däremot kommer inte några ytterligare barn att uppbära flerbarnstillägg, som sagts här tidigare. Detta faktum har i alla fall de framtida flerbarnsfamiljerna möjlighet att ta hänsyn till när de planerar för framtiden.

Det är inte med någon glädje som jag presenterar förslaget om sänkningen av barnbidragsnivån. Men alla grupper, även barnfamiljer, måste vara med och dela på de bördor som den ökande statsskulden har lagt på oss. Inte minst för barnen är det viktigt att vi får kontroll över statsfinanserna. Det är inte något som vi kommer undan genom önsketänkanden av olika slag.

Men det politiska ansvaret för det här beslutet har de flesta andra partier i riksdagen inte känt sig mogna att ta. Att jag kan notera att många tyckt att det varit enklare att rida den egna käpphästen så där i princip, och därmed slippa att i praktiken stå upp för besparingar på de allmänna barnbidragen, gläder mig egentligen.

Barnbidraget är fast förankrat. Det är i praktiken familjepolitikens minsta gemensamma nämnare. Det visar, liksom det allmänna motståndet mot sänkningen, vilken styrka det finns i den generella välfärdspolitiken. Denna inneboende styrka i goda socialförsäkrings- och bidragssystem måste vi ta fasta på. Vi får inte ge upp dem för att vinna kortsiktiga vinster.

Det har förts en diskussion här i dag om valfrihet och rättvisa. Liselotte Wågö sade en sak som jag höll med om, jag tror att det var en, nämligen att de allra flesta lever i någon form av familj. Det är sant. Det är också så att familjen är det värdefullaste i många människors liv. Det är något att utgå ifrån vardagsvis från barndom och framåt. Det skiljer inte det ena partiet från det andra. Det är likadant för alla människor. De nära människorna är de viktigaste människorna.

Det är naturligtvis just därför som vi har den uppfattningen att en chans för familjen också förutsätter förutsättningar i samhället för att alla barn, alla familjer och alla sorters familjer skall kunna få samma goda chanser som de starka familjerna alltid får i alla samhällen. Då krävs det en samhällelig politik som skapar dessa förutsättningar för alla barn, alla familjer och alla sorters familjer.

Valfriheten skulle vara hotad sade bl.a. Margareta E Nordenvall, Liselotte Wågö, Kerstin Warnerbring och Ulla-Britt Hagström av det faktum att vi tog bort vårdnadsbidraget. Det brukar ju också sägas att vårdnadsbidraget ökar valfriheten. Men jag frågar mig för vem. Vilken valfrihet får en ensamstående mamma genom ett vårdnadsbidrag på 1 600 kronor? Hon måste i praktiken förvärvsarbeta för att försörja sig och sitt barn. Jag har visat att hon också gör det. Det är en av de riktigt stora poängerna med det svenska systemet. Det gör att svenska ensamstående kvinnor lever ganska normala liv, och kan göra det.

För att kunna göra det måste hon ha tillgång till bra barnomsorg som, om hon skall ha råd med den, finansieras av samhället. Om hon hade en sådan barnomsorg fick hon inget vårdnadsbidrag med den konstruktion som det hade. Hon kunde inte ens förkorta sin arbetsdag från åtta till sex timmar eftersom barnomsorg mer än 30 timmar per vecka innebar att man inte fick något vårdnadsbidrag.

Ökade då valfriheten för den kvinna som var gift eller sambo? Ingen skall få mig att tro att ett vårdnadsbidrag på 1 600 kronor per månad är något alternativ till en normal förvärvsinkomst som uppgår till det mångdubbla. Ej heller hon kunde förkorta sin arbetstid från åtta till sex timmar. Nej, den valfrihet som vårdnadsbidraget kunde ge gavs bara till dem som redan har valfrihet. Vårdnadsbidraget gynnade främst familjer där mannen var högavlönad och där kvinnan därför redan har möjligheter att vara hemma och så förstås de familjer som har ekonomiska möjligheter och lust att anställa en hemhjälp.

Nu försöker vi att klara besparingar på ett sådant sätt att vi kan fortsätta att ha världens mest framgångsrika familjepolitik när det gäller att skapa rimliga förutsättningar för alla barn och för alla föräldrar. I det sammanhanget var det ofinansierade vårdnadsbidraget inget lyckat inslag.

Anf. 119 LISELOTTE WÅGÖ (m) replik

Fru talman! Jag vill inledningsvis kommentera något av det som statsrådet Hedborg sade när det gällde fördelningen av besparingarna. Anna Hedborg sade bl.a. att sjuka, barnfamiljer och gamla får vara med och betala, men att även friska får göra det genom höga skatter.

Men nu är det faktiskt på det sättet, Anna Hedborg, att även sjuka, gamla och barnfamiljer drabbas av höga skatter. Jag trodde faktiskt inte att jag skulle behöva informera statsrådet Hedborg om att problemet i Sverige inte är låga skatter utan brist på sysselsättning. Det är inte nivåerna på barnbidraget eller i socialförsäkringarna som skapar fattigdom utan brist på sysselsättning.

Den uppmärksamme lyssnaren har kunnat märka att den största kritiken i dag i kammaren har kommit från Centerpartiets representant Kerstin Warnerbring. Jag har en fråga till statsrådet. När kommer ett gemensamt förslag på det familjepolitiska området som är undertecknat av Socialdemokraterna och Centern?

Anf. 120 Statsrådet ANNA HEDBORG (s)

Fru talman! Det är alldeles rätt att brist på sysselsättning är det klart största problemet i det svenska samhället i dag. Vad är det då som konstituerar den krisen? Vi har med oss en ekonomisk kris i detta land som fördjupades under tre år till något som har kommit att innebära just sysselsättningskris, och därmed också ekonomisk kris och statsfinansiell kris. Det ärvde vi. Det försöker vi nu att göra något åt. Vi gör så gott vi kan på ett sådant sätt att alla skall vara med och bära bördorna.

Det är alldeles riktigt att skatt också betalas av människor som är sjuka eller gamla. Men skillnaden mellan skatter och t.ex. pensioner

och barnbidrag är att de även betalas av alla. Om vi ger oss på utgifterna i staten blir dessa utgifter det som är inkomster för dem som får. Det är gamla, sjuka och barnfamiljer till ungefär 90 %.

Anf. 121 LISELOTTE WÅGÖ (m) replik

Fru talman! Det hedrar Anna Hedborg att hon använde uttrycket att den ekonomiska krisen fördjupades under den borgerliga regeringsperioden. Vi kan väl vara ganska överens om att dessa problem inte är nya på något sätt. Grunden för den här ekonomiska utvecklingen lades ju långt tidigare. Det känner både jag och Anna Hedborg väl till.

Alla barn och alla barnfamiljer skall ha möjlighet till ett rättvist stöd från samhället. Vad är det för rättvisa i att vissa barnfamiljer helt ställs utanför samhällets stöd?

Som jag sade tidigare kan man ibland av olika anledningar inte utnyttja kommunal barnomsorg. Familjebildningen gör kanske att man inte kan använda sig av denna. Vad finns det för rättvisa i detta? Här används konstiga honnörsord som att "vi har lagt grunden för detta genom ett stabilt förslag som omfattar alla". Det är inte på det sättet, Anna Hedborg, att alla barnfamiljer får stöd från samhällets sida. De får vara med om att betala för det familjepolitiska stödet, men de får inte själva del av samhällets stöd när det gäller barnomsorgen.

Anf. 122 Statsrådet ANNA HEDBORG (s)

Fru talman! Den svenska barnomsorgen är nu näst intill fullt utbyggd, så att alla som vill det kan få en plats. Det är en fantastisk framgång, och det har naturligtvis tagit sin tid innan man har kommit dithän. Det finns visserligen platser där det fortfarande återstår en bit innan man är där, men den är då ganska liten.

Detta är valfrihet. Om något är valfrihet, är det att kunna få en barnomsorgsplats när man behöver det, också om man är lågavlönad och inte har råd att betala stora delar av den själv. Förklaringen till att svenska kvinnor lever med en långt större valfrihet än kvinnor i de flesta andra länder är att det i praktiken faktiskt är möjligt att förvärvsarbeta och samtidigt ha barn.

Anf. 123 KERSTIN WARNERBRING (c) replik

Fru talman! Jag ställde i mitt anförande ett par frågor till statsrådet Anna Hedborg och noterar att jag inte fick svar på dem.

Anna Hedborg inledde med att säga att regeringen i dessa besparingens tider har valt att skära i konstruktionerna i stället för att ändra dem. I ett akut läge vill regeringen inte ändra i ett väl fungerande system, sade statsrådet. Dessförinnan hade vi hört Marianne Jönsson säga att man vill behålla nuvarande inriktning på familjepolitiken, eftersom den ger flexibilitet och rättvisa.

Jag noterar att statsrådet Anna Hedborg över huvud taget inte tog upp det orättvisa i att de familjer som utnyttjar kommunal barnomsorg får en mycket stor subvention från staten, medan de som står utanför den kommunala barnomsorgen över huvud taget inte får någonting.

När Anna Hedborg talade om vårdnadsbidraget nämnde hon över huvud taget ingenting om att det faktiskt bidrar till en rättvis fördelning av denna typ av subventioner.

Jag har full förståelse för att man inte i ett akut läge ändrar i stora system. Det behöver man både utredningstid och planeringstid för, vilket Centern har begärt. Men jag kan inte förstå att man kan kalla det för ett fungerande system när man i dagens föräldraförsäkring ger tio gånger mer till höginkomsttagarna än till låginkomsttagarna. Jag upprepar min fråga: Är inte alla barn lika mycket värda?

Anf. 124 Statsrådet ANNA HEDBORG (s)

Fru talman! Jag fick två frågor. Jo, alla barn är lika mycket värda, men förutsättningarna för att de och deras föräldrar i praktiken skall kunna leva ett liv som de själva har valt är litet olika, eftersom alla barn och alla föräldrar inte är lika. Det gäller att genom samhällets politik skapa förutsättningar för att det lika värdet skall få en chans. Därvidlag är svensk familjepolitik unikt framgångsrik.

Nej, det är inte dags för ett skifte i familjepolitiken.

Anf. 125 KERSTIN WARNERBRING (c) replikFru talman! Hur kan alla barn vara lika mycket värda mot bakgrund av att t.ex. den ensamstående lågavlönade mamman eller den mamma som ännu över huvud taget inte har kommit in på arbetsmarknaden fick 60 kr per dag före nedskärningarna i systemen? Hur gör man en sådan familj lika mycket värd som den familj där mamman fått 600 kr per dag? Det är ju fullständigt omöjligt att det kan fungera. En ensamstående kvinna och ett barn kan inte leva på 60 kr per dag. Därför är föräldraförsäkringssystemet oerhört orättvist.

Vi vet av utredningar som har genomförts på sistone att man förra året räknade med att 400 000 barn i Sverige växer upp i familjer som har svårt att få inkomsten att räcka ens till mat och kläder. Om man gjorde en total systemförändring skulle man kunna åstadkomma en mycket större rättvisa.

Det är en sådan systemförändring, t.ex. på grundval av Centerns förslag till barnkonto, som måste till för att vi skall få en rättvis ordning som verkligen stöder alla föräldrar i deras ansvarsfulla gärning, inte bara vissa föräldrar och familjer.

Anf. 126 Statsrådet ANNA HEDBORG (s)

Fru talman! Nej, den ensamstående lågavlönade kvinnan och hennes barn kan inte leva på 60 kr om dagen. Det finns bara en chans för henne, nämligen att hon får ett arbete. Jag försökte i mitt anförande visa att hon i Sverige faktiskt har den chansen i större utsträckning än i något annat land. Hela vår familjepolitik ger ganska goda förutsättningar för att hon sannolikt har ett arbete när hon får barn och dessutom kan utnyttja den kommunala barnomsorgen och därmed upprätthålla ett arbete.

För en ensamstående mamma är det den absolut nödvändigaste insatsen för att hon skall kunna leva ett gott liv med sitt barn.

Anf. 127 KERSTIN HEINEMANN (fp) replik

Fru talman! Statsrådet Anna Hedborg sade i sitt anförande att de ensamstående föräldrarna har en bekymmersam situation men att många ändå ligger ovanför socialbidragsnormerna, bl.a. beroende på att de arbetar ganska mycket.

Enligt TCO:s beräkningar, som jag redovisade i mitt anförande, kommer en ensamstående lågavlönad mamma med två barn att förlora 13 000 kr per år på grund av de besparingar som nu görs på det familjepolitiska området. Har man inte från regeringens sida studerat detta och tagit med i beräkningarna att man med sådana här besparingar försätter de ensamstående föräldrarna i en mycket bekymmersam situation, som kan leda till att de i stället för att ligga precis över socialbidragsnormen ramlar under den? Därmed slår man undan benen på de hårt arbetande ensamstående föräldrarna, i första hand kvinnor.

Anf. 128 Statsrådet ANNA HEDBORG (s)

Fru talman! Jo, vi har studerat hur de besparingar som vi har föreslagit utfaller. Naturligtvis har också de ensamstående föräldrarna, även om de arbetar mer än andra, i sin ekonomi en relativt stor andel av generella bidrag. Visst kommer besparingarna att märkas för de grupper i vars ekonomi bidrag har en stor andel.

Jag har efter att noga ha funderat igenom var de besparingar som dess värre måste göras skall ske funnit att om man för framtiden skall kunna försvara de generella systemen, måste man också skära generellt. Det är därför som vi har valt den ordningen. Trots allt är daghemmen det allra viktigaste för de ensamstående mödrarna, och vi har från statlig sida försökt undvika att göra något som innebär några besparingar där.

Anf. 129 KERSTIN HEINEMANN (fp) replik

Fru talman! Staten gör inga indragningar vad gäller den kommunala barnomsorgen, men kommunerna höjer avgifterna. Många sådana saker tillsammans kan göra att ekonomin blir mycket ansträngd och rasar ihop.

Jag får bara konstatera, fru talman, att fler grupper som de ensamstående föräldrarna, speciellt kvinnorna och, vilket jag har tagit upp tidigare, flerbarnsfamiljerna riskerar att bli beroende av socialbidrag. Man lastar då över kostnaderna på kommunerna.

Anf. 130 Statsrådet ANNA HEDBORG (s)

Fru talman! Det vore fel att förneka att det finns en risk för att flera kommer att bli beroende av socialbidrag i en situation där vi skär ned på bidrag som är viktiga för människor – och det är ju därför som vi har dessa bidrag. De har inte införts i onödan utan därför att de är viktiga.

Men det allra viktigaste för att dessa grupper skall kunna få reda i sin ekonomi och få en förbättring är att sysselsättningen ökar. Vi gör ingreppen därför att vi måste göra dem, för att försöka att få reda i det råttbo till ekonomi som vi ärvde. Vi tvingas faktiskt att göra det, inklu-

sive att skära i utgifterna. Och när man skär i bidrag som är viktiga inkomster för människor får det dess värre effekter.

Anf. 131 RAGNHILD POHANKA (mp) replik

Fru talman! Ja, det finns en styrka i det generella välfärdssystemet, Anna Hedborg och Marianne Jönsson. Vi anser också att besparingar är nödvändiga, men vi vill att besparingarna inte skall drabba generellt. Vi vill t.ex. inte sänka matmomsen, som någon sorts kompensation för nedskärningar. Den sänkningen blev också så kostsam att besparingarna i kompletteringspropositionen nästan försvann. Vi sparar alltså ytterligare pengar genom att inte sänka matmomsen. Vi vill också fördela mera rättvist.

Anf. 132 Statsrådet ANNA HEDBORG (s)

Fru talman! De besparingar som vi gör i barnbidragen och som vi diskuterar här i dag handlar i mycket hög grad om att göra de neddragningar på utgiftssidan som är nödvändiga för att vi skall klara budgetunderskottet. Det är i sin tur nödvändigt för att vi skall kunna värna välfärden på längre sikt. De besparingar som dessutom har tillkommit genom ersättningsnivåer på 75 %, som vi hörde i diskussionen i går, handlar också om att vi skall skapa beredskap för en situation där vi återigen riskerar att hamna i en lågkonjunktur, med de påfrestningar på systemen och utgifterna som det annars kan bli fråga om.

Det är ändå på det sättet att vi nu har gjort så mycket när det gäller besparingar på olika grupper att det är viktigt att också lindra effekterna, vilket ändå sker när man sänker matmomsen. Det är ett sätt att sänka skatter och att göra det på ett sådant sätt att kompensationen hamnar där den behövs mest, dvs. där matkostnaderna utgör en stor del av familjens kostnader.

Anf. 133 RAGNHILD POHANKA (mp) replik

Fru talman! Vi anser att man kanske inte skall lindra generellt på det sättet, utan att man skall göra det mera vinklat. Däremot menar vi att bidragen skall vara generella. Vi är inte emot besparingar. Vi inser problemen, och om vi kommer ur den här krisen får vi en helt annan styrka när det gäller ekonomin både internationellt och inom landet. Men vi vill fortfarande framhålla att de sänkningar som är nödvändiga måste drabba på ett annat sätt än vad de gör nu. De drabbar ju dem som har mycket dåliga inkomster.

Anf. 134 ULLA-BRITT HAGSTRÖM (kds) replik

Fru talman! Anna Hedborg talar mycket om valfrihet och rättvisa, men vilken rättvisa är det? Det verkar vara så att flerbarnsfamiljer, som kämpar med näsan ovanför vattenytan, glöms och att ensamföräldrar lyfts fram. Det är i och för sig bra, men jag tror att ensamföräldrar inte bara finns i en och samma grupp, utan i olika grupper. Det kan vara en ensamstående mamma som har det mycket besvärligt, men det kan också vara en ensamstående förälder som själv har valt att leva så och som vill leva så och som kanske tycker sig leva tillräckligt bra.

I en bekymmersam situation skall de då t.o.m. konkurrera om daghemsplatser med familjer som inte vill ha platserna utan hellre skulle vilja ha vårdnadsbidrag. De blir tvingade att ta dessa platser. Jag tycker att det är fel att ingen skall få möjligheten bara därför att inte alla kan utnyttja systemet till hundra procent. Jag tycker att det hade varit bättre om Socialdemokraterna hade tagit till sig vår idé med fördelningspolitik och åtgärder på barnbidragssidan i stället.

Anf. 135 Statsrådet ANNA HEDBORG (s)

Fru talman! Det kanske inte är så konstigt att Ulla-Britt Hagström tycker att deras idé hade varit bättre. Vi tycker trots allt att det är bättre att försvara de generella systemen. Vi tror och hoppas på en tid efter denna, när situationen skall vara bättre och när det finns möjligheter att fundera över var man behöver göra insatserna för att samhället skall bli ännu mera rättvist. Vi är då alldeles säkra på att de system som finns, som är generella till sin karaktär, har en väldig styrka i det faktum att de upplevs som rättvisa och uppfattas så att man därmed vill stå upp för och försvara dem.

Jag tror t.ex. på en systematisk ordning på lång sikt, när inkomsterna i samhället ökar igen, där barnfamiljernas ekonomi fortsätter att hänga med den övriga befolkningens ekonomi. Då behöver man öka barnbidragen. Om det skall finnas förutsättningar för att öka barnbidragen måste de vara generella.

Anf. 136 ULLA-BRITT HAGSTRÖM (kds) replik

Fru talman! Detta kan flerbarnsföräldrar inte uppleva som rättvist. Det är också en annan helhetssyn än t.ex. inom skolans område, där barnen också finns. I den nya läroplanen framhålls flexibilitet, ansvarstagande, eget val, fostran till självständiga beslut osv. Samtidigt vill regeringen likrikta familjerna genom barnomsorg osv. Det är någonting som inte stämmer i det här tänkandet.

Anf. 137 Statsrådet ANNA HEDBORG (s)

Fru talman! Det vore oss fjärran att vilja likrikta någonting på det här området. Vi vill ge människor frihet att forma sina liv. Vi vet hur viktigt det är för både kvinnor och män att få möjlighet att förvärvsarbeta. Det är en mycket viktig grund för friheten att skapa sitt liv. Om det skall vara möjligt måste det finnas möjligheter till en god barnomsorg till ett rimligt pris. Då måste det också finnas ett kommunalt ansvar för en sådan barnomsorg. Den kan se ut på väldigt många olika sätt – det gör den, och det skall den göra. Men om man skall kunna ta ansvar för ekonomin i det här fallet måste kommunerna själva få göra de avvägningarna och fälla de avgörandena.

Anf. 138 MARIANNE ANDERSSON (c)

Fru talman! Jag skall uppehålla mig vid en fråga som behandlas i den här debatten, och det är amalgamfrågan. Jag har med intresse och viss resignation läst betänkandet om amalgam och även den del i det

stora socialbetänkandet som handlar om min och Görel Thurdins motion om en översyn av Socialstyrelsen.

Först och främst vill jag givetvis uttrycka en stor tillfredsställelse över att amalgamanvändningen nu skall upphöra. Jag vet att den är på väg att upphöra – det är ganska naturligt just nu. Jag hör till dem som upprepade gånger har haft detta som motionskrav. Jag vill gärna säga att det var tack vare Görel Thurdins enträgna arbete i den förra regeringen som beslutet kunde fattas. Det kan tyckas paradoxalt att hon som biträdande miljöminister ville avveckla amalgam även av hälsoskäl, medan dåvarande biträdande socialministern ville avveckla det endast av miljöskäl. Egentligen är det inte så konstigt att en miljöminister inser att det som är farligt för djur och växter och för miljön också är farligt för människan.

Min resignation beror mycket på att riksdagen ständigt fattar en rad beslut som skall hjälpa människor som drabbas och förebygga ytterligare skador, och man ger Socialstyrelsen rekommendationer i enlighet därmed. Problemet är ju bara att Socialstyrelsen och en hel del forskare också tycks se det som sin livsuppgift att bevara det bestående och till varje pris negligera all forskning som tyder på något annat än deras förutfattade mening. All erfarenhet negligeras också. Det är erfarenhet som vunnits under lång tid och som enligt min uppfattning kan anses som beprövad. Jag kan ta forskningen som exempel.

Riksdagen anslog för några år sedan 16 miljoner kronor till forskning om vilka skaderisker som fanns med amalgam. De pengarna fördelades till största delen till en grupp forskare som delade den uppfattning som den lilla gruppen inom Medicinska forskningsrådet hade. Efter några år anordnades en "State of the Arts"-konferens, där deltagarna var ganska noggrant utvalda. De allra flesta hade samma uppfattning. Samtidigt anordnades en alternativ konferens här i Riksdagshuset, med forskare som under stort motstånd hade lyckats komma fram till rön som visade att det finns hälsorisker med amalgam och att man kan bli kvicksilverförgiftad av amalgam. Alternativkonferensen vållade naturligtvis stor irritation i Medicinska forskningsrådet. Efter "State of the Arts"-konferensen gick man ut mycket tydligt och sade: Amalgam är billigt och bra – det var slutsatsen. De kritiker som fanns fick inte komma till tals. Det var ganska uppseendeväckande, tycker jag.

I Socialstyrelsens senaste utredning, som presenterades i december, avfärdas också sambandet mellan ohälsa och amalgam. Det är många som har granskat denna utredning som har sett att den är behäftad med en mängd svagheter. Jag kan bara läsa upp ett citat från utredningen som finns med i betänkandet: "Andra diagnoser än kvicksilverförgiftning har ibland kunnat förklara patientens besvär." Det är nästan så att man tar sig för pannan när man läser det. Det skulle alltså tas som ett bevis och stödja annan bevisföring för att något samband inte existerar. Ingen som arbetar med kvicksilverförgiftning påstår att alla svårförklarade symtom beror på kvicksilverförgiftning. Det är en missuppfattning.

Det faktum att både det vetenskapliga etablissemanget och våra myndigheter aktivt motarbetar ett erkännande av amalgamets hälsoris-

ker är ganska allvarligt. Det som jag tycker är särskilt allvarligt är att man inte tillämpar försiktighetsprincipen. Vi vet att det har funnits andra gifter och företeelser i vår miljö som ingen har velat erkänna, men till slut har man blivit överbevisad. Jag kan bara nämna dioxinet och neurosedynkatastrofen. Det finns en mängd mer eller mindre allvarliga sådana frågor, där man har fått ändra uppfattning på grund av att forskningen har gått framåt och kunnat visa hur det förhåller sig.

Jag tycker att man borde tillämpa försiktighetsprincipen i sådana här allvarliga frågor som berör så många människors hälsa, och inte uttala sig på det tvärsäkra sätt som man har gjort under så många år från så många håll.

Med tanke på detta ville vi att hela frågekomplexet skulle utredas. Det handlar inte bara om avvecklingen utan om hur diagnos skall ställas, vilka forskningsrön det finns internationellt och i Sverige, om hur patienterna skall tas om hand, om hur vi skall få en bra utbildning och fortbildning av tandläkare och om hur patienterna skall rehabiliteras.

Ofta skickar man dem på sjukgymnastik eller andra typer av rehabiliteringshjälp. Är man kvicksilverförgiftad är den behandling man får fullständigt felaktig och får motsatt effekt.

Vi ville ha en ordentlig parlamentarisk utredning, eftersom frågan är infekterad. Vi ville samla ihop. Det är inte så att vi politiker skall forska. Det är inte det vi menar. Vi menar att man skall samla ihop den erfarenhet och de kunskaper som verkligen finns och granska dem opartiskt. Jag tycker att det är mycket tråkigt att utskottet inte vill tillsätta en sådan utredning.

Det som jag har beskrivit är ganska allvarligt, för det undergräver förtroendet för dem som säger sig stå för vetenskap och i förlängningen förtroendet för all vetenskap. Förtroendet blir ganska urholkat. Vi ser att det händer saker och ting. Jag skall inte säga något mera, men vi vet hur aktuellt Medicinska forskningsrådet är i dessa dagar.

Jag läser vidare i betänkandet och kan konstatera att frågorna känns igen efter många års arbete inom detta område. När det t.ex. gäller produkt- och biverkningsregister för dentala material är det en ganska lång lidandets historia. Jag har inte motionerat om frågan i år, men många gånger tidigare.

Det förefaller egentligen självklart att de material som tandläkare stoppar i våra munnar skall ha en klar innehållsdeklaration, så att det går att undvika sådant som patienten inte tål. Det handlar inte bara om amalgam utan också om andra material.

Jag bläddrade i några gamla papper och stötte då på en fråga som jag ställde till Ingela Thalén förra gången hon var socialminister. Redan då var frågan gammal och irritationen över att ingenting hänt stor. Socialministern hänvisade underdånigt till att EG arbetade med denna fråga och att vi skulle avvakta. Vi skulle minsann inte leda någon utveckling.

Vi ser vad som har hänt. Amalgam är ännu inte klassificerat. Det gör kanske inte så mycket här i Sverige eftersom vi skall avveckla amalgamanvändningen, men det är ändå viktigt för människor som har problem och för andra som inte har kommit så långt.

Jag vill upprepa att det är lika viktigt att alla andra tandlagningsmaterial blir klassificerade och att vi kommer framåt i denna fråga.

Vi har yrkat att Riksdagens revisorer bör granska hur Socialstyrelsen och Riksförsäkringsverket har följt riksdagsbeslutet om att man skall få byta sina amalgamplomber utan kostnad eller till den vanliga tandvårdstaxan. Här hänvisar utskottet till de allmänna råd som dessa båda myndigheter gett ut. Där framhålls ganska tydligt att det är allergi och lichenförändringar som kan ge kostnadsfritt utbyte. Generella symtom som pekar på kvicksilverförgiftning tas ringa hänsyn till. Man avfärdar de flesta diagnosmetoder.

Därför menar vi att det är mycket angeläget att en sådan granskning som vi begär kommer till stånd. Detta är ytterligare ett exempel på att en myndighet inte lever upp till de beslut som riksdagen har fattat, i varje fall som jag tolkar det.

När det gäller vårt krav i betänkande 15 om en översyn av Socialstyrelsens verksamhet måste jag bara beklaga att utskottet inte orkade ta steget och göra en genomlysning och utvärdering. Man konstaterar bara helt lamt att det är angeläget att patienter med symtom av kvicksilverförgiftning eller elöverkänslighet behandlas med respekt.

Det är jättebra. Det skrivs alltid väldigt positivt, men problemet är bara att det inte sker något – åtminstone inte på långt när överallt inom sjukvården.

Vi menar att det är ytterst angeläget att svenska folket har förtroende för sina myndigheter. Förtroendet urholkas när man ser att beslut och verkställighet inte stämmer.

Jag står självklart bakom reservation nr 40 som handlar om denna översyn, men jag inser att det inte är meningsfullt att begära votering. Jag hoppas att motionen och hela dess innehåll – jag hinner inte referera det här, men det motiverar en översyn mycket tydligt – ger anledning till såpass mycket tankearbete och insikt att regeringen så småningom kan lägga fram förslag och genomföra en sådan översyn. Jag tror att det är viktigt.

Vi är ett litet land. Vi har starka myndigheter. Vi har en forskningsorganisation som med naturlighet är ganska begränsad. Därför är det angeläget att man ser över och granskar dessa verksamheter väldigt ofta och väldigt klart och tydligt. Annars finns det stora risker att det går snett, och det vill inte någon av oss.

Jag hoppas att det leder till eftertanke. Jag kommer i varje fall att fortsätta att driva frågan.

Anf. 139 LEIF CARLSON (m)

Fru talman! Jag skall kort ta upp några av de punkter som Marianne Andersson tog upp. Jag tycker att hon är litet orättvis mot utskottet. Samtidigt kan man säga att det är riktigt att debatten här speglar oron i samhället.

Kvicksilver är förvisso ett farligt gift. Vi vet också att små mängder frisätts i samband med amalgamfyllningar. Det är klart att det skapar oro. Det blir ännu mer oro när olika uppgifter förs fram från olika vetenskapliga håll. Det är ingen tvekan om att många människor lider av

symtom av olika slag som kan ha grund i kvicksilver och amalgam eller i andra orsaker.

Det viktiga är, som man säger på många håll, att människors lidande minskas, oavsett vad orsaken till att de upplever dessa symtom är. Man måste behandla människorna med respekt.

Jag tycker att utskottet har tagit frågan på största allvar och gjort vad man rimligen kan göra.

Det kom en avvecklingsplan redan förra året. Vi sade redan då att man får överväga lagstiftning om den inte följs. Det gör vi trots att det vetenskapliga underlaget faktiskt är väldigt bräckligt. Det *är* mycket bräckligt. Trots detta har människors oro fått komma i första hand.

För barn är frågan i praktiken redan avklarad. Amalgam används inte. Även användningen för vuxna minskar mycket snabbt.

Kemikalieinspektionen – en av våra myndigheter – och Socialstyrelsen har i uppdrag att till den 1 juli 1996 redovisa hur avvecklingstakten är, bl.a. för att vi skall kunna komma tillbaks med en lagstiftning om det behövs. Man måste rimligen ge myndigheten möjligheten att verka, i varje fall till den tidpunkt som är sagd.

Självfallet skall forskningen fortsätta. Det finns alla skäl till det. De flesta av oss kommer att bära amalgam i många år till. Det är viktigt att veta vad som är sant och inte sant. Sista ordet är säkert inte sagt, men det har också sagts väldigt många överord, och det har dragits för stora växlar på många rätt klent underbyggda synpunkter.

Det är kanske inte riksdagens uppgift att tala om hur forskningen skall bedrivas, var den skall bedrivas och om den är bra eller dålig. Det måste vi överlåta till de professionella – dem vi betalar för att kunna verksamheten och bedriva en opartisk forskning efter de premisser som forskning bedrivs på.

Det sker alltid felaktigheter, men det gör inte att riksdagen skall styra just hur forskningen bedrivs.

Utbildningen måste naturligtvis också, som utskottet hela tiden understryker, fortsätta. Det finns nya material med nya risker, nya faror och nya tekniker. Det måste vi också vara medvetna om. Diskussionen pågår på de odontologiska fakulteterna. Arbetet där är under full gång.

Det finns en produktlag för medicintekniska produkter och ett biverkningsregister. Riksdagen begärde förra året att det skulle bli ett sådant. Vi var precis som Marianne Andersson säger trötta på att ingenting hände. Det registret skall träda i funktion vid halvårsskiftet i år. Då är man alltså framme vid det mål som Marianne Andersson tar upp.

Jag tror inte att det är en parlamentarisk utredning man behöver. Vi måste ge forskningen möjlighet att verka och fortsätta på det sätt som utskottet har sagt. Vi får följa vad som händer. Jag tror inte att man kommer någonstans med en parlamentarisk undersökning. Därför har utskottet också avvisat detta.

Marianne Andersson tog också upp frågan om Riksförsäkringsverket och ersättning för amalgamsanering. Jag tycker att man får ha förståelse för att utskottet har intagit ståndpunkten att Riksförsäkringsverket måste följa de regler som finns, dvs. att det skall finnas ett samband

mellan en avvikande reaktion och det dentala materialet om verket skall gå in med medel.

Underlaget är faktiskt svagt. Det visar de utredningar som har gjorts vid amalgamenheten i Huddinge. Det visar LEK-undersökningen i Dalarna, Halmstadundersökningen och de epidemiologiska studier som publicerades från Göteborg. Det är ett klent underlag.

Eftersom en sanering är smärtsam, långvarig och jobbig är det inte rimligt att den utförs annat än då man verkligen har ett samband mellan en avvikande reaktion och det dentala materialet om man skall gå in med allmänna medel. Varje människa har naturligtvis ändå rätt att göra en sådan sanering om hon vill, men vi måste ändå följa de undersökningar som har gjorts. Det tycker jag är en förståelig inställning.

Med detta, fru talman, vill jag understryka att jag tycker att utskottet liksom riksdagen har tagit folks oro på mycket stort allvar, trots ibland bristande underlag, överord och överreaktioner och trots att vi inte kan få ett vetenskapligt stöd för de beslut som är fattade. Här har försiktigheten fått gå före. Omsorgen om människors oro har gjort att vi har gått så långt att amalgamet de facto numera inte är ett problem utan kommer att vara helt borta inom ett par år. Det tycker jag är raskt marscherat.

Anf. 140 MARIANNE ANDERSSON (c) replik

Herr talman! Det var ganska många frågor som Leif Carlson bemötte. Jag har full respekt för att utskottet känner som man gör och visar hänsyn, om man nu tror att man gör det som är rätt och riktigt. Jag är inte den som tycker att riksdagen skall styra forskningen. Jag skulle verkligen inte vilja föra en debatt om det. Men man måste reagera när man har sett att forskningen styrs mot en annan form. Det sitter en liten grupp som fördelar pengar. De forskare som har visat att detta är ett problem får inte pengar medan andra får pengar. Leif Carlson tog upp som exempel amalgamenheten i Huddinge. Där har det gjorts en undersökning om vilka som hade blivit bättre efter en sanering. Många av dem som aldrig över huvud taget hade varit sjuka hade sanerat i förebyggande syfte därför de inte vill ha kvicksilver i munnen. Förutsättningarna var inte redovisade.

Det finns alltså många svagheter på båda sidor. Jag tycker också att det är väldigt dumt att ta till överord. Det är ingen som tjänar på överreaktioner. Men mycket har vuxit fram av människors förtvivlan. Man har ju sett att många faktiskt blivit bättre vid en sanering. Jag känner en mängd människor som jag vet har blivit mycket bättre. Med blotta ögat har man kunnat se det. Man har över huvud taget inte haft några förutfattade meningar eller trott att det beror på tänderna att man mår dåligt, utan det har kommit fram när allt annat har misslyckats. Ändå möts man i samhället med uttalanden som att det inte finns några problem med amalgam, att det inte är bevisat.

Den senaste utredningen, som presenterades i december, har dissekerats, smulats sönder. Det har sagts att den inte var relevant, att det fanns många svagheter i den.

Den här tvärsäkerheten möter man ifrån forskarsamhällets sida. Leif Carlson måste väl erkänna att det har varit så. Detta är olyckligt och skapar missförhållanden.

Anf. 141 LEIF CARLSON (m) replik

Herr talman! Marianne Andersson säger att vi knappast kan göra annat än det vi tror är riktigt. Det vore märkligt om vi gjorde det som vi trodde var fel. Vi tror att det här är ett riktigt sätt att handla. Vi har stött oss på det underlag som finns tillgängligt.

Jag kan hålla med Marianne Andersson om att det kan finnas skäl, inte bara här utan i fråga om mycket annat, att se över på vilket sätt fördelningen av resurser till forskningen sker och vilka som skall bestämma – detta med tanke på vad som har hänt i övrigt. Det finns goda skäl att göra det ur många synpunkter. Men jag tror inte att vi av det kan dra slutsatsen att all forskning därmed är korrumperad och tro att om vi gör tvärtom så blir det rätt. Så är det ju inte. Vi kan räkna med att den forskning som ändå bedrivs i Sverige till nästan 100 % är seriös forskning och väl underbyggd.

Jag tycker inte att man är så tvärsäker i forskarvärlden som Marianne Andersson säger. Man säger att det inte i dag går att i några uppföljande undersökningar fastställa det faktum att många blir bättre, som Marianne Andersson säger. Det går säkert att hitta enstaka fall, men man kan inte få ett underlag för att bevisa att det förhåller sig så att en sanering har den effekten. Ändå säger ingen på vetenskapligt håll som sysslar med detta på Huddinge att den möjligheten är utesluten. Det kan vara på det sättet, även om vi fortfarande inte kommit ända fram till det. Det tycker jag är en klart ödmjuk inställning. Trots att man själv ännu inte kan belägga det är man öppen för att det kan vara så när man driver forskningen vidare. Det är den inställningen vi måste ha.

Anf. 142 MARIANNE ANDERSSON (c) replik

Herr talman! Man kan inte påstå att det är en särskilt ödmjuk inställning. Det har ju förts en debatt i massmedierna, både i TV och i tidningar, där man över huvud taget inte har varit ödmjuk när det gäller inställningen i denna fråga. Det måste man nog säga. Det är inte heller en ödmjuk inställning när man tvärsäkert efter konferensen State of Arts går ut och påstår att amalgamet är billigt och bra. Jag tycker att det egentligen var ett ganska uppseendeväckande påstående. Så tvärsäker kunde man vid det tillfället egentligen inte vara. Det fanns andra rapporter.

Jag vill inte misstänkliggöra all forskning. Men det är viktigt att ta itu med saker när man ser sådant som är litet tvivelaktiga. Jag påstår inte att all forskning skulle vara korrumperad. Men det är viktigt att man tar itu med de avarter som man ser. Utan tvekan har det varit så och är fortfarande – det står jag faktiskt för – att man inte har den förutsättningslösa inställningen, utan man säger att det inte finns något samband mellan amalgamsanering och det att man mår bättre. Man hänvisar t.ex. till undersökningar där det inte har funnits kontrollgrupper. Det är svårt att göra sådana här undersökningar och ha en dubbel-

kontroll i den här typen av problem. Det är inte lätt, och ingen har tagit något initiativ till eller satsat pengar på att göra några undersökningar heller. Därför står ord mot ord. Det händer aldrig någonting på grund av att det finns låsningar. Jag kan förstå det, men jag tycker att det är på tiden att man lägger all prestige åt sidan och talar med varandra förutsättningslöst.

Anf. 143 LEIF CARLSON (m) replik

Herr talman! Jag sade just att man skall ha en ödmjuk inställning och ett förutsättningslöst sätt.

De undersökningar som Marianne Andersson vänder sig mot har publicerats även i utlandet, och man har gjort reproducerbara försök för att andra skall kunna se om man har rätt. De som har haft inställningen att amalgam är kolossalt skadligt och att alla som har sagt sig ha besvär verkligen har besvär har inte publicerat sina studier. De har inte gjort reproducerbara försök, de har inte ens haft en korrekt journalskrivning. Det är ett problem. Ur den synpunkten vore de faktiskt önskvärt att det gjordes rakt igenom så att det skulle gå att jämföra bättre. Ur vetenskaplig och litteraturkritisk synpunkt måste jag säga att de som haft en mer försiktig inställning till amalgamets skadeverkningar har en betydligt högre kvalitet i sin verksamhet.

Marianne Andersson säger att det finns de som säger att amalgamet är billigt och bra. Det beror naturligtvis på vad man jämför med och vilken tidsperiod det gäller. I dag finns ersättningsmedel som sägs var överlägsna om de används på rätt sätt och kombineras på ett visst sätt. Men det går inte att komma ifrån att amalgamet har använts sedan 1850-talet på miljarder tandytor. Biverkningsfrekvensen har faktiskt varit, med tanke på den omfattande användningen, förbluffande låg. Det får man göra klart. Få saker är så använda som amalgamet. Det har rört sig om tiotals miljoner lagningar per år. Då måste jag säga att de flesta material som använts så flitigt skulle ha kunnat ge rätt kraftiga biverkningar, oavsett vad det är för material.

Anf. 144 BO HOLMBERG (s) replik

Herr talman! Riksdagen har ju beslutat att amalgamet skall avvecklas. Det är då märkligt att en av regeringens myndigheter, Socialstyrelsen, kommer ut med en studie som signalerar att amalgamet inte kan ses innebära några större problem. Det är också olyckligt att det blir motsättningar inom den akademiska världen om vem som har vetenskapligt rätt eller fel. Det är ytterst patienterna som blir lidande.

Nu vet jag att Socialstyrelsen kommer att arbeta för ett bättre bemötande av patienterna. Jag tror också att man borde titta på hur riksdagens beslut tillämpas vid utbyte av plomberna.

Jag skulle vilja slå ett slag för att man ger ordentlig information så att de tandläkare som skall hålla på med sanering verkligen lär sig hur de skall göra, så att patienterna inte far illa i onödan. Det är några få som kan göra det på ett bra sätt. De flesta kan det inte.

För egen del skulle jag önska att man kunde vara litet generös på forskningssidan med att ge stöd och resurser till det amalgamenheten i

Uppsala håller på med. Jag tycker att det rent vetenskapligt är intressant. Det är också intressant att man tar upp frågan om det positiva bemötandet av patienterna. Skulle man inte kunna tänka sig att gå vidare? SPU är ju en myndighet som kan vara med och hjälpa till så att man forskningsmässigt verkligen kommer loss och inte sitter fast och slåss inom professionen, till nackdel för patienterna

Anf. 145 LEIF CARLSON (m) replik

Herr talman! När det gäller bra bemötande råder det väl ingen oenighet, likadant är det när det gäller utbildning. Det är väl alldeles riktigt som Bo Holmberg säger att detta skall göras på ett korrekt sätt.

Jag blir ändå något orolig när Bo Holmberg säger att Socialstyrelsen inte rättar sig efter de beslut som riksdagen har fattat. Efter ett avvecklingsbeslut lägger man fram en rapport som visar var vetenskapen står i dag, att man anser att problemen kanske inte ser ut så som vissa har sagt. Det måste väl ändå finnas en objektivitet, oavsett om riksdagen säger att amalgam skall avvecklas, i den rapport som en myndighet lägger fram. Den skall inte lägga fram en rapport så att den blir osann och passar till riksdagens önskemål. Då har vi lämnat forskningens ledstjärna långt bakom oss. Myndighetens uppgift är att presentera det som vetenskapen i dag kan säga, alldeles oavsett vad politiker tycker. Det måste vara forskningens frihet att kunna presentera materialet på det sättet. Därför blev jag något oroad.

Stödet till Uppsala må väl vara. Jag har inte sagt något om det. Men det går inte att komma ifrån att hittills under fyra år är det beträffande publikationerna en artikel, i "Toxicology in vitro", som har publicerats därifrån. Andra ställen däremot uppvisar många publikationer och framför allt reproducerbara försök.

Skall man fördela medel måste man naturligtvis ta hänsyn till om det på ett visst ställe produceras sådan forskning som avsätter resultat eller inte. Det måste ju ligga i riksdagens intresse att medel verkligen går till forskning som ger resultat, inte till forskning som bara verkar vara allmänt spännande.

Anf. 146 BO HOLMBERG (s) replik

Herr talman! Vi är helt överens, Leif Carlson, om att forskningen måste få ha sin väg, oavsett vad riksdagen säger.

Jag hade en formulering om konstiga signaler när riksdagen fattat beslut och det sedan kommer en sådan här rapport. Självfallet måste vi hålla fanan högt för den fria forskningen.

Om vi ser bakåt i den här debatten finner vi att det är ett antal tandläkare, nu generaliserar jag, som har väldigt bestämda åsikter om amalgamet och dess hälsoeffekter –tandläkare som inte har medicinsk utbildning.

Jag tycker att Sverige, liksom en del andra länder, borde pröva att först ha en grundläggande medicinsk utbildning. Sedan blir man specialiserad. En specialitet skulle kunna vara att bli tandläkare.

Jag har inte särskilt stor respekt för dem som ganska ytligt håller på inom sin profession. Jag tycker att i en demokrati måste i alla fall de

folkvalda, och den möjligheten har vi, kunna påtala behovet av mera forskning på ett område och se till att man får resurser till det. Det var i det avseendet som jag uttalade intresse vad gäller amalgamenheten i Uppsala.

Anf. 147 LEIF CARLSON (m) replik

Herr talman! Vi är inte särskilt oeniga här. Det kan finnas vissa punkter där vi tycker olika. Men det väsentliga är att både Bo Holmberg och jag står bakom vad ett enigt utskott här säger. Vi tycker att vi just har tagit mycket stor hänsyn till människors oro och till deras rätt att bli bemötta på ett värdigt sätt, oavsett orsaken till deras lidande. Det är utskottets inställning, och utskottet är, som sagt, enigt. Därför tror jag inte att vi behöver träta ytterligare om detta i dag.

Anf. 148 EVA ZETTERBERG (v)

Herr talman! Jag skall börja med att tala om att jag inte har några yrkanden. I stället instämmer jag i det som Vänsterpartiets representanter tidigare har framfört. För övrigt instämmer jag i det som socialutskottet säger.

Vad jag vill ta upp gäller några motioner om barn och om barn i kris. Jag själv och ett flertal andra personer från andra partier har motionerat och framfört att vi anser att riksdagen med betydligt större intresse än hittills bör se vad vi gör för de barn som faktiskt har en svår levnadssituation.

Riksdagen och utskottet har behandlat de här motionerna. Vi förde en debatt i morse som handlade om det oprovocerade våldet och där flera debattörer frågade efter anledningen och tyckte att vi skall gå djupare och se vilka orsakerna är bakom våldet, framför allt det oprovocerade våldet från ungdomar. Utifrån den debatten menar jag att vi måste komma tillbaka till frågan om vad vi gör för barn som befinner sig i kris och vad vi gör för att barn *inte* skall befinna sig i kris. Det måste vara grundläggande här.

Från utskottets sida finns det en bra beskrivning av motionerna. I mina ögon har utskottet lyft fram att de krav som vi har ställt är rimliga. Bl.a. har vi föreslagit att man skall överväga ett samlat barnperspektiv på forskningen. Över huvud taget måste man se närmare på barnens situation i samhället. Dessutom måste man gå vidare för att hitta nya infallsvinklar för att se till att barn som behöver stöd faktiskt får det, och på ett mycket tidigare stadium.

Jag menar dock att utskottet inte har gått tillräckligt långt på det här området. I betänkandet säger man:

"Ett samlat, löpande informationssystem, som föreslås av vissa motionärer, bör enligt utskottet övervägas för att ge en bättre faktabild av barnens situation i samhället. Ett 'barnperspektiv' i forskningen skulle också kunna bidra till en större kunskap om barnens förhållanden."

Detta visar att man bara allmänt har sagt sig vara villig att titta på det här – det skall övervägas. Men man har faktiskt inte framfört krav till regeringen om hur regeringen skall gå vidare.

Det är naturligtvis av största vikt när vi diskuterar förhållanden för barn i kris att se på det generella välfärdssystemet. Det har flera debattörer tidigare varit inne på. Det gäller betydelsen av barnbidrag och en bra barnomsorg. Vidare gäller det Vänsterpartiets förslag om sex timmars arbetsdag och ett flertal andra förslag. Men jag menar att man också där måste gå vidare. Vi vet ju hur besparingarna har drabbat barn och gjort att barn som skulle kunna klara sig hyggligt inte gör det, därför att de inte får tillräcklig uppmärksamhet på grund av att vuxna inom barnomsorgen – på fritis osv.– inte hinner med.

Vänsterpartiet har tidigare lagt fram förslag som diskuterats i en debatt med Anna Hedborg. Det gällde det som den norska regeringen gör – en särskild barnbilaga till budgeten, där man på ett samlat sätt kan se vad som görs och inte görs för barnen. Det märks väldigt tydligt att detta saknas.

I min förra diskussion med Anna Hedborg blev jag lovad att det här kommer till nästa budgetomgång. Det är gott och väl. Men jag vill också genom Anna Hedborg skicka med till regeringen ett utmärkt förslag som en medlem av Psykologförbundet kom med i en diskussion när riksdagens tvärpolitiska barngrupp hade träff. Där sade man: Vi har ju miljökonsekvensbeskrivningar innan stadsplaner ändras. Innan vi går in i den fysiska miljön krävs det att kommunerna ser till vad det får för konsekvenser för miljön.

Den här psykologen frågade mig: Varför finns det inte krav på en barnkonsekvensbeskrivning? Varför ställs det inte i samband med olika politiska beslut förslag om att man skall se vilka konsekvenserna blir för barnen? Jag tycker att hans förslag var utmärkt och hoppas att Anna Hedborg kan ta det med sig och att hon ser till hur man kan förverkliga sådana här tankegångar.

Anf. 149 CHARLOTTA L BJÄLKEBRING (v)

Herr talman! Ett flertal betänkanden behandlas i dag. Jag har valt att tala om dopning.

I det aktuella betänkandet föreligger inga reservationer. Ett enigt utskott har avstyrkt de motioner som lades fram under den allmänna motionstiden och hänskjutit dem till den pågående dopningutredningen.

Eftersom vi på förmiddagen hade en debatt om det oprovocerade våldet anser jag att det är på sin plats att också ta upp dopningen i denna debatt. Flera andra har gjort det, och jag såg en möjlighet att göra det i dag.

Såvitt jag känner till började bruket av dopningspreparat inom idrottsrörelsen. Idrottsutövare försökte med hjälp av dopning förbättra sina resultat. Problemet inom idrottsrörelsen kan i dag sägas vara under kontroll. Vi har ju sett att resultaten inom vissa idrottsgrenar faktiskt har försämrats under senare år, därför att det nu är kraftigare kontroller beträffande användningen av dopning. Därmed har resultaten inom vissa idrottsgrenar faktiskt försämrats.

På 80-talet, då man började testa dopning bland idrottsutövare, var uppemot 20 % dopade. Men i dag är det ytterst få som använder dopningspreparat, åtminstone i Sverige.

Problemet gäller alltså i huvudsak inte idrottsutövare, i alla fall inte dem som är organiserade inom Riksidrottsförbundet. Jag anser att det stora problemet i stället finns bland dem som inte är tävlingsidrottare och dem som använder dopningspreparat och som tränar för "skönhetens skull" eller för att försöka skapa sig en identitet genom att bli stora muskelknippen.

Vi i Vänsterpartiet anser att manipulation av kroppen för att skapa sig en identitet är helt oacceptabelt. Man måste ju kunna bli sedd och respekterad utan att behöva se ut på ett speciellt sätt.

Arbetslösheten, reklamen och TV- och videovåldet uppmuntrar till bruk och manipulation för att bli någon – ett bruk som i sin tur leder till en belastning på samhället inom sjukvården genom ökade våldsbrott. Jag anser att vi politiker måste ta ansvar här. Vi måste skapa arbetstillfällen. Jag anser också att de som producerar videor, TV-program och reklam måste ta ett större ansvar än de gör i dag.

I proposition 1990/91:199 står det att anabola steroider inte kan anses vara lika farliga som narkotika, eftersom de inte bedöms vara beroendeframkallande. Man bedömde då att dopningen inte skulle kriminaliseras och att det inte heller skulle göras jämförelser vad gäller strafftidens längd och narkotiska preparat.

Jag delar inte den uppfattningen. Anabola steroider är *inte* beroendeframkallande med tanke på de abstinensbesvär osv. som föreligger vid narkotisk avvänjning.

Men helt tydligt kvarstår dock det psykiska beroendet. När man under en period använt t.ex. anabola steroider så växer muskelmassan, i alla fall på de flesta människor som tränar. Det ger i sig en väldigt kraftfull psykologisk kick – man blir ju större och starkare.

När man sedan gör uppehåll i användandet av anabola steroider minskar muskelmassan betydligt, vilket gör att det är lätt att ta till anabola steroider igen.

Jag vill förklara att det inte enbart handlar om anabola steroider utan också om testosteroner o.d., men det är ett begrepp som vi väl alla använder. Jag hoppas att ni förstår att det egentligen inte bara är anabola steroider jag menar när jag talar om det.

När man gör uppehåll i dopningen är det väldigt vanligt att man kommer in i en depressiv fas, och man vill ju faktiskt inte må dåligt. Man vill i stället må bra, växa och bli större. Då hamnar man lätt i ett fortsatt missbruk, som innebär att man faktiskt också ökar dosen.

Min bedömning är att dopningspreparat borde jämföras med narkotika, både vad gäller strafftid vid försäljning och en kriminalisering av bruket.

Herr talman! En annan sak som jag har reagerat på är att det vid våra gym och träningslokaler finns förhållandevis litet eller obefintlig information om dopningen och dess skadeverkningar. Biverkningarna är ju som sagt inte få. Biverkningarna hos män är bl.a. bröstförstoring, ökad sexlust eller impotens, acne, blod i sperman, hjärtsvikt, näsblödningar och förhöjda levervärden. De biverkningar som förekommer hos kvinnor är skäggväxt, basröst och clitorisförstoring. Dessutom före-

kommer stora psykiska biverkningar, t.ex. sömnproblem, ångest, depression, självmordstankar och aggressivitet.

Detta avspeglar sig i sjukvården och även i samhället i övrigt. Man söker sig ju till sjukvården för sina biverkningar. Jag vill därför uppmärksamma socialutskottet och Anna Hedborg på att man faktiskt måste utöka sjukvårdspersonalens utbildning, så att patienterna får den rätta behandlingen.

Man kan också misstänka att förekomsten av dopning är större än vad statistiken på området visar. 1994 beslagtogs 500–1 000 kurer. De som dopar sig tar i genomsnitt två kurer per år. Betänker vi då att Tullen enbart får fatt i 10 % av det som smugglas till Sverige, så förstår man att det är många personer som dopar sig i Sverige i dag.

Det är viktigt med information för att förhindra ytterligare spridning av dopningspreparat. För dem som vill ha ytterligare information om dopning vill jag upplysa om att dopningsjourens telefonnummer är 020-546 987.

Jag har inga egna yrkanden utan står bakom utskottets hemställan i detta betänkande. Tack för ordet!
(forts.)

Beslut om uppskjuten votering

På förslag av tredje vice talmannen medgav kammaren att nu pågående ärenden, tidigare debatterat ärende samt de ärenden som hann debatteras färdigt under dagens sammanträde fick avgöras vid morgondagens arbetsplenum.

5 § (forts.) **Socialpolitik - inriktning och anslag, m.m.** (forts. SoU15, SoU13, SoU14, SoU16, SoU17, SoU19, SoU20 och SoU22)

Anf. 150 EWA LARSSON (mp)

Herr talman! Till att börja med yrkar jag bifall till reservation 36, mom. 53.

Jag tänker tala om en del av det ökade våldet – det sexualiserade våldet mot kvinnorna. Jag vill påstå att attityder kan förändras, t.ex. hur vi uppfattar oss själva.

påverkar självfallet vårt sätt att vara och reagera på varandra. De trådsmala kvinnorna och de muskulösa männen skapar konstlade könsroller. Vi har ju tidigare hört talas om hjälpmedel för att bli ännu mer konstlad. Reklamen tenderar dessutom att bli alltmer sexualiserad. Vuxna män och kvinnor klär ut sig till barn. Den här typen av reklam har en stor marknad i Sverige, medan den faktiskt är förbjuden i Norge. Här måste vi göra något.

Jag är mycket orolig, herr talman, över att våldsinslagen i vanlig spelfilm och i television ökar. Våra attityder förskjuts hela tiden, så att vi accepterar allt grövre sexualiserat våld mot kvinnor och barn.

Våldet mot kvinnor speglar den obalans som råder i maktförhållandet mellan könen. Våldet i samhället ökar. Stödet till de utsatta grupperna måste därmed öka.

Riksorganisationen för kvinnojourer i Sverige, ROKS, är en stor folkrörelse med 133 kvinnojourer och ca 10 000 enskilda medlemmar. Rörelsen behöver utökad ekonomisk hjälp för att klara behovet av rådgivning och stöd till de utsatta kvinnorna. Därför vill vi att riksdagen avsätter ytterligare 1 miljon kronor. I utskottet är man positivt inställd till kvinnojourerna och anser att deras arbete med att bistå kvinnor som utsatts för misshandel och sexuella övergrepp är viktigt. Men man menar att bidragets storlek redan har ökat tidigare år. Därför anser man att nivån nu är den rätta. Men anledningen till att medelstilldelningen ökat är ju att våldet mot kvinnor ökat. Vi kan inte se att den kurvan har brutits, utan snarare tvärtom. Våldet ökar, och då måste ju också medelstilldelningen öka.

Kunskapen i samhället om sexualiserat våld är i dag mycket större än någonsin tidigare. Det har resulterat i ett allt större tryck på Riksorganisationens kansli och på de lokala jourerna. De skulle kunna göra så oändligt mycket mer om de fick den extra miljonen. I dag är risken stor för att de som arbetar med de utsatta bränner ut sig.

Vill vi ha en förändring, vill vi ha slut på mäns sexuella våld mot kvinnor och barn, så är ytterligare en miljon kronor till ROKS en droppe i havet. Här krävs politisk vilja att synliggöra konsekvenser av förtryck och konkreta förslag till förändring av fundamentala orättvisor, exempelvis lönediskriminering. Attityder kan förändras.

Vi får se om den stora kvinnorepresentationen i riksdagen har en gemensam vilja till förändrade attityder.

Anf. 151 BIRGER SCHLAUG (mp)

Herr talman! Ledamöter, ni som sitter på läktaren och alla ni som tittar på Öppen kanal i kabel-TV! Pengarna tryter. Därför har vi inte råd att satsa på barnfamiljerna, men vi gör vårt bästa. Detta har många politiker sagt här i dag. Vi vill inte dra ned, men vi måste. Vi vill inte försämra det sociala skyddsnätet, vi vill inte göra neddragningar för kommunerna, men vi måste.

Ont om pengar, sade Ingela Thalén. Men, kära ledamöter, ni som tittar på kabel-TV och ni däruppe på läktaren, det här är ju faktiskt struntprat och inget annat. Ni vet väl att om två veckor i denna kammare kommer en majoritet att sitta och rösta för 55,8 miljarder till nybeställningar av militära medel. 55,8 miljarder!

Den totala besparingen i kompletteringspropositionen var 3,6 miljarder. Ibland finns det pengar. Ibland finns det väldigt mycket pengar, och ibland finns det inga pengar. Då måste man ju ställa sig frågan: Vad är hotet mot Sverige och det svenska samhället i dag? Rör det sig om det militära hotet eller det sociala hotet? Finner man att det handlar om det militära hotet, så kanske man skall satsa 55,8 miljarder på nybeställningar under de närmaste 18 månaderna. Uppfattar man att det sociala hotet är det största hotet i Sverige, så känns denna prioritering fullständigt befängd.

Politik är att vilja är det någon som har sagt. Ingela Thalén sade dessutom: Det är när vi måste prioritera bort något som vi prövas. Just det. Här väljer vi bort sociala bitar och satsar på militära vapen, ledningscentraler, nya u-båtar, flundror och annat. Det är att prioritera, att välja.

Därför tycker jag att det är tråkigt att så många i denna debatt inte har vågat ta i detta. Visserligen är ni allihop socialpolitiker. Men här behövs ett litet vidgat grepp, för ni som socialpolitiker kommer om två veckor att sitta här och rösta ja till 55,8 miljarder till militära investeringar.

Herr talman! Ledamöter! Det var egentligen inte detta jag skulle prata om, men sinnet rann till när jag såg debatten på mitt rum. Jag skall egentligen tala om något helt annat, om den största framtidsfrågan av alla, gentekniken. Den berör alla människor – alla här inne och alla andra.

Det som händer när det gäller genteknik går väldigt fort. Det som var fantasier för 30 år sedan blev verklighet för 20 år sedan. Det som var fantasier för 20 år sedan blev verklighet för 10 år sedan.

Det som var fantasier för 10 år sedan är verklighet i dag. Det som är fantasier i dag blir verklighet i morgon.

Gentekniken i sig är en fullständig revolution, en teknik som styr samhället och som vi medborgare och politiker inte själva kan styra, om vi inte ser till att hela samhället blir involverat i den debatt som pågår, om vi ser till att medborgare inte känner sig överkörda när det ena experimentet efter det andra har lyckats och om vi ser till att medborgarna får vara med i den debatt som leder till det nya samhället.

En moderat landstingspolitiker i Stockholm har krävt utredningar om hur mycket landstingen kan spara om man med hjälp av gentekniken sorterar ut foster, dvs. bedriver traditionell rashygien. Det här är möjligheter i dag och hot, framför allt hot. Det man av tekniska orsaker inte kunde på 30-talet, det kan man nu. Det här är allvarligt.

I EU-parlamentet sitter det socialdemokrater, moderater och folkpartister och röstar för rätten till patent på liv. Det är fråga om svenska socialdemokrater, svenska folkpartister och svenska moderater! Socialdemokraterna i Sverige hade inte medhåll från de flesta andra socialdemokrater i EU, men de svenska socialdemokraterna röstade för patent på liv, patent på avkomma.

Man kan t.o.m. ta produktpatent på isolerade mänskliga celler och gensekvenser. Och det här har svenska folket över huvud taget inte fått vara med att debattera!

Det går fort, det går svindlande fort. Gentekniken är den största frågan som vi någonsin har ställts inför.

I reservation nr 28, vilken jag yrkar bifall till, kräver Miljöpartiet att 50 miljoner kronor anslås under den här 18-månadersperioden till en fond där skolor, högskolor, företag, studieförbund – ja, alla – kan söka medel för att informera och starta debatt om gentekniken, precis på samma sätt som man en gång startade debatten när det gällde kärnkraftsomröstningen eller EU-omröstningen. Men den här frågan är faktiskt ännu större.

Jag vill citera Eva Moberg som i en krönika i Dagens Nyheter för en tid sedan skrev så här:

"För en tid sen såg jag 'Gensvar', en soppteaterföreställning om genteknik. Det var mycket roligt och välspelat. Men när de hisnande farorna och problemen hade gestaltats, så förklarade det tillkallade oraklet, Forskaren, att vi nu alla delar ansvaret för vad som händer med den här tekniken. Och skådespelarna tycktes fromt instämma. Publiken skulle nu fromt ta sitt ansvar, det var budskapet. I helvete!"

Hur skall vi som medborgare kunna ta ansvar om inte vi som politiker ser till att debatten förs ut till hela samhället? De som avslår den här reservationen gör det på grund av att de är rädda för debatt och rädda för information.

Anf. 152 BARBRO WESTERHOLM (fp)

Herr talman! Jag begärde replik på Marianne Andersson, men fick veta att jag bara kunde få ordet sist på talarlistan. Jag fick höra att Bo Holmberg missade att få replik på Marianne Andersson och fick i stället replik på Leif Carlson. Jag begriper inte riktigt det här.

Det är av största vikt att man tar dessa patienters problem på allvar och att man gör det förutsättningslöst och inte riskerar att fälla fel ko. Jag vill illustrera risken med att dra förhastade slutsatser om vad det är som ligger bakom en patients besvär genom att relatera till erfarenheterna från amalgamenheten vid Huddinge sjukhus. Där har man undersökt ca 200 patienter med misstänkt påverkan från amalgamfyllningar. Man har inte hittat något samband mellan amalgamet och patienternas symtom. Ändå är man positiv till avveckling av amalgamet, det skall understrykas. Vad man har hittat är människor med järnbrist/anemi och med underfunktion av sköldkörteln. T.o.m. människor med cancersjukdomar har återfunnits i denna grupp. Dessa människor har sedan fått adekvat behandling. Man avslutar sin sammanfattning så här: I flera fall ställdes andra specifika diagnoser. De flesta patienter var nöjda med den utredning som genomfördes och de besked som lämnades.

Jag vill understryka att amalgamenheten vid Huddinge sjukhus gör ett väldigt viktigt jobb för att hjälpa dessa patienter med oklara symtom och med okänd orsak bakom deras hälsoproblem.

Anf. 153 KERSTIN WARNERBRING (c)

Herr talman! För tids vinnande vid voteringen i morgon avstår jag från att yrka bifall till reservationerna 7 och 11 till betänkande 13. Jag yrkar alltså bifall bara till reservationerna 1 och 5.

Anf. 154 MARIANNE ANDERSSON (c)

Herr talman! Jag begärde inte ordet med anledning av Barbro Westerholms inlägg, utan det hade jag gjort innan.

Jag delar uppfattningen att man skall behandla patienterna förutsättningslöst. Jag har mött så många människor under deras sjukdomsperioder, som har fått olika diagnoser och olika behandlingar, men ingenting har hjälpt. Sedan har man kommit fram till att det kan vara påverkan av amalgam. En patient hade förhöjd kvicksilverhalt i blodet.

Efter en mödosam kamp har hon kommit tillbaka efter amalgamsanering. Det finns alltså en lång rad sådana exempel.

I samband med undersökningen vid Huddinge sjukhus sade man att det också fanns andra förklaringar. Men det är ju självklart, och det sade jag också tidigare i debatten. Det är ingen som påstår att diffusa symtom bara beror på kvicksliverförgiftning. Det har jag aldrig påstått, och jag har inte heller hört någon annan som har sagt det. Det blir så lätt förenklingar i debatten, men det är ju inte fråga om det.

När det gäller den här undersökningen var det väldigt många som hade bytt ut sina fyllningar fast de inte hade några problem, så det var väldigt svårt att göra en ordentlig undersökning. Den var inte heller särskilt vetenskaplig. Om man dömer ut andra undersökningar kan man också döma ut den eller granska den kritiskt.

Anledningen till att jag begärde ordet var för att jag ville fortsätta diskussionen om amalgam. Det handlar om forskning och beprövad erfarenhet. Det gäller det som Leif Carlson sade om att de som arbetar på amalgamenheten i Uppsala – som vi vet ligger litet grand i fejd med amalgamenheten i Huddinge, vilket är mycket tråkigt, men det beror nog inte på amalgamenheten i Uppsala – inte har publicerat sig internationellt. Såvitt jag känner till arbetar de oerhört mycket med att hjälpa patienterna, och det tycker jag är värt all respekt. Just detta skall inte vändas emot enheten i Uppsala. Det finns en lång rad internationella artiklar publicerade som också är kritiska.

Anf. 155 BARBRO WESTERHOLM (fp)

Herr talman! Marianne Andersson tog upp risken med förenklingar. Den är sannerligen aktuell när det gäller just synen på riskvärderingar. Som jag sade i morse hör det till de svåraste frågeställningar en riskvärderare kan ha.

När det kommer in en patient med misstänkt läkemedelsbiverkan har man att se om det föreligger ett samband eller inte. Som regel finns det inte ett fullständigt vetenskapligt underlag. Det kan ta många år att få fram ett sådant. Då måste man alltså fatta beslut på grundval av det underlag som man har och som är ofullständigt. Man får då väga in vilka konsekvenser en indragning av det aktuella preparatet medför. I de fall där man misstänker att problemet har uppstått är det kanske inte så stora svårigheter, men för alla andra som använder preparatet utan bekymmer kan det vara det. Man måste fråga sig om det finns något ersättningsmedel som man vet lika mycket om, som är lika riskfritt eller riskfriare.

Det här är ett väldigt svårt ställningstagande varje gång. Det ligger mycket tankemöda och vånda bakom.

Anf. 156 MARIANNE ANDERSSON (c) replik

Herr talman! Det är naturligtvis väldigt viktigt att man varje gång gör en riskbedömning och värderar de symtom som en person har. Då är det viktigt att man arbetar med att få fram ordentliga diagnosmetoder. Men det har inte funnits något intresse från forskningen och från myndigheterna att verkligen se till att det kommer fram ordentliga

diagnosmetoder. Jag förstår att det är svårt. Men även när det gäller den fråga som vi nu diskuterar är det viktigt att man får fram diagnosmetoder, och det är det som man arbetar mycket med på amalgamenheten i Uppsala. Det är självklart att det arbetet måste gå framåt.

Vi talade om beprövad erfarenhet och rapporter. Det gäller både tandläkare och läkare som har arbetat med diagnos, sanering och behandling under många år. De har mestadels långa köer och därför har de kanske inte kraft att göra en i vetenskaplig mening riktig rapport. Däremot finns det rapporter från dem som har arbetat väldigt mycket med patienterna. Jag vill påstå att också detta borde betraktas som beprövad erfarenhet, eftersom de har en sådan mångårig erfarenhet av detta arbete.

Det finns en del omdömen om sådana här rapporter. Bl.a. sades det att dessa läkare hade behandlat sina patienter väl. Det är också en lättsinnighet från den andra sidan att uttrycka sig på det sättet. Då skulle man ju kunna tro att alla andra läkare och tandläkare behandlade sina patienter illa, och det är väl ingen som tror att det är på det viset.

Anf. 157 BARBRO WESTERHOLM (fp) replik

Herr talman! Vi är överens om att det behövs satsningar på forskning. Socialutskottet medverkade också till att få fram ett antal miljoner för några år sedan till den här forskningen.

Problemet är bara att det här är forskning som kräver forskare kunniga i epidemiologi och hur man arbetar med riskforskning. Vi har mycket ont om sådana i Sverige. Det är bara att beklaga att den här typen av forskning inte har kommit i gång på det sätt som vi hade önskat.

Det hade varit mycket bra att i dagsläget ha studier som visar vad det är som de patienter som har de här besvären från munhålan har gemensamt och vad som skiljer dem från patienter som har amalgamfyllningar men inte har några besvär. Då skulle vi kanske ha kunnat få fram vad som ligger bakom många av de här patienternas bekymmer.

Anf. 158 MARIANNE ANDERSSON (c) replik

Herr talman! Jag vill hänvisa till Bo Holmberg som tidigare i dag sade att det viktigaste av allt är att patienterna blir bra. Det måste vara målet med sjukvården över huvud taget, att förebygga och bota sjukdomar. Sedan kan vi strida litet ibland om forskning och annat, men ser vi att patienter blir bra tycker jag att det är skäl nog att också använda metoderna, att fortsätta att arbeta på det sättet och öka det arbetet så att människor verkligen blir bra. Det handlar inte bara om sanering. Det handlar om rehabilitering och det handlar även om andra behandlingsmetoder.

Anf. 159 LEIF CARLSON (m)

Herr talman! Marianne Andersson sade tidigare att man i Uppsala har så mycket att göra med att hjälpa patienter att man inte hunnit publicera sig. Eftersom jag är kliniker själv är jag den siste att ringakta den

kliniska erfarenheten och dess betydelse. Men man får ändå inte låta tanken leda vill på det här området.

Om vi inte bedriver reproducerbar forskning vet vi faktiskt inte om vi hjälper patienterna. Då arbetar man i blindo, tror sig hjälpa utan att ha belägg för att man gör det. Det är inte acceptabelt, menar jag. Har vi vid ett akademiskt centrum avdelat personer för forskning inom ett mycket svårgripbart område – där det finns bristande resurser, som framhålls här – kan vi inte säga att vi från början är så övertygade om att vi hjälper patienter med det vi gör att vi inte bryr oss om att lägga upp en forskning som är reproducerbar och som kan publiceras. Det kan vi inte göra. Det kravet måste vi ha.

Det är svårigheter med de diagnosmetoder som Marianne Andersson sade att man just i Uppsala arbetar med. Men det är också det som är problemet. De har diagnosmetoder, som de behandlar utifrån, som inte är verifierade och som inte har kunnat påvisas ställa de diagnoser som man säger att de gör. Det blir då inte fråga om ett vetenskapligt experiment. Det blir bara experiment på patienter och inte någon säker hjälp.

Jag tycker att man skall vara försiktig med att säga att man bara experimenterar och att man inte ens belägger det man gör så att det kan föras till ett vetenskapligt experiment.

Anf. 160 MARIANNE ANDERSSON (c)

Herr talman! Vi är väl överens om att det här är ett stort folkhälsoproblem, för det finns många sjukdomar som har diffusa symtom och som är svåra att diagnostisera.

Jag menar naturligtvis också att forskare skall publicera sig. Det är klart att de skall göra. Sådana är ambitionerna också. Att man inte har gjort det beror mycket på resursbrist och på att man har haft svårt att få pengar i inledningen av en process. Även om vi tycker att den har hållit på länge är det ändå vad det handlar om.

Men vi vet också att det finns forskarrapporter och vetenskapliga artiklar som är publicerade internationellt. Det vi bl.a. menade med kravet på en parlamentarisk utredning var att man skulle göra en sammanställning av alla de rön som finns, så att man verkligen har ett bättre underlag och ser vad som finns internationellt på det här området.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 27 april.)

Ajournering

Kammaren beslöt kl. 17.51 att ajournera förhandlingarna till kl. 19.00 för middagsuppehåll.

Återupptagna förhandlingar

Förhandlingarna återupptogs kl. 19.00.

6 § Näringspolitik

Föredrogs
Näringsutskottets betänkande 1994/95:NU18
Näringspolitik (prop. 1994/95:100 delvis)

Anf. 161 PER WESTERBERG (m)

Herr talman! Till att börja med vill jag markera att vi självfallet står fast vid alla de reservationer vi har undertecknat. Vi kommer att begära votering och rösträkning på reservation 1 till betänkandet.

Herr talman! Världens mest framgångsrika industrinationer kännetecknas av ett antal saker. De framgångsrika nationerna har framför allt låga räntenivåer, låg inflation. Det har de inte av en tillfällighet, utan som en följd av en långsiktig politik som leder till lågt risktagande med investeringar i näringsliv och inom bostadsbyggandet.

De har också låga skatter, i synnerhet på arbete, riskkapitalbildning och företagande. De kännetecknas även av betydande kraftfulla satsningar på utbildning, forskning och utveckling. Man arbetar för stabila spelregler med stabila valutor utan stora fluktuationer. Ytterligare ett kännetecken är att de står för frihandel och marknadsekonomi, och att man satsar mycket kraftigt på privat ägande.

Herr talman! Jag är dess värre beredd att säga att ett antal av dessa de viktigaste framgångsfaktorerna för några av våra främsta industrinationer inte stämmer överens med den situation vi har i Sverige.

En f.d. socialdemokratisk vice statsminister har uttryckt att den bästa näringspolitiken är en stram finanspolitik, något som jag är den förste att instämma med. En stram budget leder till låga räntor och låg inflation och därmed även till den stabila valutan. Det är fundamentalt för att våga göra långsiktiga investeringar inom företagande och näringsliv, få kvalificerade jobb och avancerade investeringar och därmed bra lönenivåer.

Det är därför jag beklagar att vi inte har stramhet i budgeten, det budgetunderskott vi har, den sjunkande valuta och höga räntenivå som skapar några av de problemställningar som vi i dag kämpar med inom svenskt företagande. Den s.k. marknaden, som styr räntenivåer och en hel del av vår valutautveckling, är i praktiken långivarnas förtroende för hur kungariket Sverige skall klara av att stå för sina betalningar framöver.

Dess värre är situationen den att vi inte har ett så gott förtroende som en del av våra grannländer utan därmed belastas med alltför höga räntor och väl låg valuta, vilket träffar investeringar och framtidssatsningar i Sverige, jämfört med det som i dag gäller.

Det är med visst beklagande som jag noterar att den socialdemokratiska utskottsmajoriteten i detta betänkande vill rösta ned ett antal av

de besparingar som vi moderater och ett antal av de borgerliga partierna har föreslagit. Vi är däremot glada att den socialdemokratiska finansministern har tagit upp ett antal av dessa besparingar och yrkar på genomförande av delar av dem i samband med kompletteringspropositionen, ett något underligt förfarande här i kammaren från socialdemokratisk sida.

Sverige har i dag en ganska lång väg att vandra för att få konkurrenskraftiga skatter. Det gäller inte minst riskkapitalförsörjningen. Det är bara att konstatera att vi i dag har en situation där det svenska riskkapitalet beskattas avsevärt hårdare än vad som gäller utomlands. Även de utländska investerarna i Sverige har en väsentligt lägre skatt på sina svenska investeringar än vad motsvarande svenska investerare har.

Vi gör bedömningen att en av de viktigaste faktorerna är att vi i Sverige får en riskkapitalbeskattning som är jämförbar med den i omvärlden. Vi måste fullfölja arbetet att bredda riskkapitalmarknaden för att få fram erforderligt kapital till tillräckligt låga kostnader för att skapa en situation där vi får erforderliga investeringar och därmed erforderliga jobb i den sektor som inte belastar skattebetalarna.

Av det skälet vill vi starkt påfordra återinförande av enkelbeskattningen vid aktieutdelningar. Vi är glada över om man nu är beredd att ta delsteget att göra det åtminstone för icke-börsnoterade bolag. Men vi vill också peka på den mycket hårda beskattningen som i dag träffar tjänsteföretagen och tjänstesektorn och som gör att denna sektor i Sverige inte utvecklas på det sätt som den gör i en lång rad andra länder i Västeuropa, vilket varit en mycket starkt bidragande orsak till tillväxten av nya arbetstillfällen.

Enligt vår uppfattning finns det – förutom att vi skall ha konkurrenskraftiga skatter, konkurrenskraftiga räntor, konkurrenskraftig inflation och stabil valuta – främst tre särskilda områden som näringspolitiken skall koncentrera sig på.

Det gäller först och främst teknikförnyelse och satsningarna på forskning och utbildning. Det är därför med fortsatt förvåning vi ser på de försök att bryta upp de tekniska forskningsstiftelser som inrättades under den förra regeringen. Det var en av Västeuropas största satsningar på industrirelevant teknikförnyelse som skall öka teknikinnehållet i svenska företag och svenska produkter så att vi därmed kan konkurrera med teknikhöjd i stället för med låga löner.

Det gäller också satsningarna inom informationsteknologin och på tekniskspridning, och inte minst datorisering av Patent- och registreringsverket och digitalisering av Sveriges tekniska attachéers rapporter och en del av forskningsarbetet för att på detta sätt göra det tillgängligt för en lång rad småföretagare över hela landet.

Vi gör här även noteringen att fortsatta besparingar inom utbildningssektorn och forskningssektorn riskerar att skapa ett ökande utbildningsunderskott i Sverige som än mer leder till att vi konkurrerar med lönenivåer i stället för kompetens och teknikhöjd.

Enligt vår uppfattning är det de områdena som framför allt måste vara fredade. Det är där våra framstidssatsningar måste ligga ifall Sverige skall bibehållas som ett välfärdsland med goda lönenivåer och

konkurrens på rätt sätt med kompetens och teknikhöjd och inte låga löner.

Vi menar också att en statlig näringspolitik måste främja nyföretagandet och småföretagandet och minska etableringströskeln för många företag. Självfallet är ett införande ånyo efter sex månaders uppehåll av kvittningsrätten vid start av företag positivt. Men det finns mer att göra här.

Vi tycker att det är negativt när man på nytt rör nyföretagar- och kvinnolånen genom koncentration av dessa eller monopoliseringen till ALMI. Det är ingen tvekan om att det gamla systemet fungerat alldeles utomordentligt väl, gett ca 5 000 nya jobb, skapat väldigt många nya företag och varit mycket kostnadseffektivt.

Vi förstår fortfarande inte varför denna monopolisering skall genomföras när det bara drar bort en stor del av de organisationer och olika fristående grupper som varit med att stötta och driva fram nyföretagande, med viss koncentration på speciellt kvinnligt nyföretagande och nyföretagande bland invandrare.

Förutom teknikförnyelsen och nyföretagandet är det framför allt exportfrämjandet och investeringsfrämjandet som vi ser som en viktig näringspolitisk insats. Men det gäller att ha seriositet och långsiktighet och inte fladdra fram och tillbaka med olika förslag hela tiden.

Det var positivt när en av mina företrädare som näringsminister inrättade ett första anslag för främjande av investeringar i Sverige av utländska investerare. Vi fortsatte och fullföljde den uppbyggnaden, men vi tycker att det är mindre ansvarsfullt att försöka tiodubbla den satsningen under loppet av några månader eller veckor utan att egentligen ha en plan för hur detta skall gå till. Innan klubban ens har fallit för detta beslut i riksdagen börjar man dessutom dra ner anslagen även på denna punkt i kompletteringspropositionen.

Litet mer stabilitet, litet mer uthållighet tror vi skapar en betydligt bättre penninganvändning och därmed också ett främjande av såväl investeringar som export.

Tendensen i dag är tyvärr alltför tydlig. Den svenska kronan åker rutschkana, och det är bara att notera att den svenska kronan gentemot den finska marken sedan det gångna valet har förlorat ungefär en procentenhet per månad, ungefär 7 %. Sverige har alltså under det senaste halvåret i förhållande till Finland blivit ungefär 7 % fattigare. Vi börjar således i större och större utsträckning att konkurrera med låga svenska löner i stället för med kompetens och teknik, något som jag anser att den sittande regeringen bär ett utomordentligt tungt ansvar för.

Den samling som finns i Finland över partigränserna kring den strama finanspolitiken har gett resultat, och man är på rätt väg, om än från ett dåligt utgångsläge.

I det här betänkandet behandlas även en privatisering som inte jag har ställt mig lika entusiastisk till som en del av mina socialdemokratiska vänner, nämligen försäljningen av aktierna i Atle och Bure. Kammaren kommer säkert ihåg att dessa uppkom i samband med avvecklingen av de löntagarfonder som ställde till så mycket förtret. Tanken var att det skulle vara fråga om långsiktighet under minst fem år

och att pengarna skulle satsas i mindre och medelstora företag för att skapa riskkapital. Bolagsordningarna låstes av kammaren på fem år i enlighet med de direktiv som de kompromisser som föregick kammarbehandlingen gav upphov till.

Nu vill man redan efter ungefär halva perioden sälja aktierna, de statliga innehaven i de här bolagen. Eftersom en stor del av substansen i bolagen består av börsnoterade aktier är risken enligt min uppfattning att man får alldeles för stora substansrabatter om man därmed realiserar ut skattebetalarnas pengar, löntagarfondernas pengar, på ett mindre ansvarsfullt sätt. Man borde i stället se till att pengarna placeras i andra företag, i företag där de kan arbeta. Därmed skulle man få en bättre placering och ett bättre pris när man privatiserar Atle och Bure, för det tycker jag naturligtvis på några års sikt är en helt korrekt åtgärd.

Vi är i kammaren eniga om att vi behöver 500 000 nya jobb i Sverige och att vi behöver dessa 500 000 nya jobb i privat sektor. För mig går det därmed inte ihop med skattehöjningarna på arbete, företagande och riskkapital i företagen, vilket gör att dessa skatter hamnar på en högre nivå än motsvarande skatter i våra viktigaste konkurrentländer. Det går inte ihop att genomföra besparingar på teknikutveckling, forskning och utbildning när vi skall konkurrera med kompetens och hög teknisk nivå. Det går inte ihop med det här fladdrandet med budgetbesparingar, att avdrag avskaffas och sedan återinförs om några månader. Det skapar instabilitet, svårigheter att uppnå långsiktighet och trovärdighet. Därmed får vi en sämre utveckling än vad som skulle vara nödvändigt.

Herr talman! Det finns en känd före detta socialdemokratisk riksdagsman och professor vid namn Bo Södersten som har sagt att det var kapitalismen som byggde Sverige. Jag tycker att han har utryckt detta på ett utomordentligt bra sätt. Det är inte så att välfärdssamhället värnas genom höga skatter och genom en hård beskattning av företagandet, utan det är precis som den söderstenska boken ger vid handen, att förmågan att värna om företagandet, företagandets utveckling och expansion med fler jobb som inte belastar statskassan skapar utrymmet för värnande av välfärdsstaten.

Det finns egentligen aldrig något alternativ till detta, och det är därför med beklagande jag ser den förda socialdemokratiska näringspolitiken.

Anf. 162 KJELL ERICSSON (c)

Herr talman! Sveriges ekonomi har varit i blickpunkten under en längre tid. Senast under gårdagen debatterades den frågan ganska mycket här i kammaren.

Helt avgörande för lösningen av den ekonomiska krisen är att vi får ett bra företagsklimat. Ett livskraftigt och produktivt näringsliv i hela landet är också en förutsättning för vår välfärd. En mångfald av olika företag i skiftande ägandeformer leder också till både utveckling och nytänkande.

Svenskt näringsliv har haft några synnerligen bekymmersamma år efter 80-talets spekulationsekonomi. Tyvärr var det då mer lönsamt att

spekulera och tjäna pengar på pengar än att göra långsiktiga satsningar i företag. Svensk industri satsade stora resurser och investeringar under 80-talet, och detta gav ungefär 300 000 nya jobb. Men investeringarna gjordes utomlands och icke i Sverige. Här i Sverige gjordes inte nödvändiga investeringar och förändringar, och samtidigt steg kostnaderna i rask takt. Det här gjorde att många svenska företag straffades ut från marknaden. Vi förlorade också hundratusentals jobb i den svenska industrin.

Vid regeringstillträdet 1991 fick fyrklöverregeringen ta itu med den besvärliga situation som då rådde för svensk ekonomi och svenskt näringsliv. Därför var de åtgärder som utfördes under perioden 1991–1994 helt nödvändiga för att vända den nedåtgående trenden.

De här åtgärderna bestod bl.a. i en sänkning av tillväxthämmande skatter och avgifter och en förbättring av riskkapitalförsörjningen. Även situationen för uppfinnare och innovatörer förbättrades under den här tiden. Dessutom reformerades arbetsrätten, regionalpolitiken förstärktes, stora satsningar skedde på en utbyggnad av infrastrukturen, dvs. på vägar och järnvägar, liksom på forskning och utbildning.

Alla de åtgärder som genomfördes återupprättade Sverige som en industri- och företagarnation.

Tyvärr återställdes en del av de här åtgärderna strax efter regeringsskiftet 1994. Jag vill därför nu betona vikten av att näringslivet får långsiktiga spelregler. Ökad sysselsättning kan inte kommenderas fram genom slagord, utan det är genom politiska beslut om bra villkor för våra företag som man kan skapa nya arbetstillfällen. Det gäller framför allt satsningar som gynnar småföretagen, eftersom det är inom de små och medelstora företagen som de nya jobben kommer att skapas.

Vad som nu är avgörande för den ekonomiska situationen är kombinationen av hur räntan utvecklas, hur lönerörelsen utfaller och hur vi klarar av att sanera statsfinanserna. En ekonomisk politik som ger utrymme för en lägre ränta är alltså nödvändig. Företagarna i Sverige måste ges en tydlig signal om att näringsklimatet skall förbättras och att spelreglerna blir hållbara över tiden.

Jag hälsar med tillfredsställelse förslagen i kompletteringspropositionen, bl.a. återinförandet av kvittningsrätten, införandet av ett riskkapitalavdrag och viljan att diskutera en arbetsrätt som är småföretagsanpassad.

Herr talman! Det finns många delar i det här betänkandet, men jag tänker bara beröra några av dem. Jag har redan i inledningen berört inriktningen. I propositionen föreslår regeringen bl.a. att nyföretagarlånen överförs från Industri- och nyföretagarfonden till ALMI Företagspartners regionala bolag. Jag tycker att det är en riktig åtgärd att decentralisera beslutanderätten vad gäller nyföretagarlånen ut till regionerna, men jag vill här betona att det ur både konkurrenssynpunkt och effektivitetssynpunkt är viktigt med mångfald. Därför är det viktigt att ALMI:s regionala bolag anlitar fristående organ, som t.ex. nyföretagarcentrum, handelskamrar och även andra fristående konsulter, vid beredning av de här låneärendena.

När det gäller riskkapitalbolagen Atle och Bure föreslår regeringen att statens aktier skall försäljas. Jag tycker att det är ett riktigt förslag. Atle och Bure bildades av löntagarfondsmedel under förra valperioden, men de fungerar nu som vanliga investmentbolag, och därför finns det inga skäl till att staten skall ha kvar några resurser i de här bolagen. Försäljningen av aktierna skall ske på ett sätt som gör att aktierna säljs till ett riktigt värde, och det är också viktigt att frigjorda medel går till riskkapitalverksamhet.

Även om det har gjorts mycket för att få fram riskkapital finns det fortfarande betydande brister. För att ytterligare komplettera möjligheterna att starta företag har vi i Centern föreslagit en företagsgaranti. Avsikten med den garantin är att man ute i regionerna, gärna ihop med ALMI, bildar holdingbolag som kan garantera ett nystartat företag under uppbyggnadsperioden.

Det fungerar ungefär som när ICA-kedjan tar in en ny företagare. I inledningsskedet skall företagaren få hjälp av erfarna styrelseledamöter i holdingbolaget. De fungerar då som mentorer. Efter hand som företagaren får vinster kan han köpa loss företaget från holdingbolaget. För de garanterade lån som utnyttjats under uppbyggnadsskedet skall företagaren också betala royalty. Detta handlar alltså bara om garantier och inte om några subventioner.

Under den förra valperioden fattades flera viktiga beslut för att stärka uppfinnare och innovatörer. Bl.a. inrättades Stiftelsen innovationscentrum. Eftersom uppfinnarna och innovatörerna är en mycket viktig del för en positiv utveckling i vårt näringsliv behöver det här området förstärkas ytterligare. Jag vill först uttala en förhoppning om att Svenska uppfinnareföreningen får minst samma anslag under innevarande budgetår som man har haft tidigare. Uppfinnareföreningens verksamhet, bl.a. med regionala rådgivare, har en stor betydelse för uppfinnarna. I övrigt bör de innovationsfrämjande åtgärderna inriktas på en ökad rådgivning och utbildning samt till en ökad samverkan mellan nationella och internationella organisationer.

I Sverige utbildas vi ofta till att bli löntagare trots att landet behöver många nya företagare och entreprenörer. Därför menar vi i Centern att det bör göras ökade satsningar på entreprenörskap. Förståelse för företagarnas vikt och villkor bör grundläggas redan i ett tidigt skede. Utbildning i entreprenörskap bör därför också ske redan i grundskolan och gymnasieskolan. Även på högskole- och universitetsnivå bör möjligheterna till utbildning i entreprenörskap utökas.

En viktig del av det här betänkandet handlar om kvinnors företagande. Kerstin Warnerbring kommer senare att utveckla vår syn i den frågan.

Tekniköverföring är också ett viktigt inslag för att öka kompetensen i små och medelstora företag. Fyrpartiregeringen satsade stora resurser på utbildning och forskning. Bl.a. tillfördes stora resurser till strategiska forskningsstiftelser. Även den industrirelaterade forskningen fick förstärkta resurser. Men trots detta finns det behov av ytterligare åtgärder.

Små och medelstora företag behöver använda sig av utomstående kompetens för att lösa tekniska eller andra problem som berör produkter, marknader eller organisationen. I Sverige finns den här kompetensen inom konsultföretag, industriforskningsinstitut, teknikcentrum, högskolor osv. Men det behövs kanske en stimulans för att sammanlänka de små- och medelstora företagen med dessa resurser.

Jag tror också att det är nödvändigt med ett intimt samarbete mellan gymnasieskolan och företagen. Jag har ett gott exempel på ett fint samarbete mellan Taserudskolan i Arvika och företagen i västra Värmland. Där håller man nu också på att undersöka möjligheterna att starta ett gemensamt industri- och utvecklingscentrum. Till ett sådant projekt kan det här nya anslaget vara bra att ha.

Över huvud taget är det viktigt att man kan satsa ytterligare på förädling och teknisk utveckling av våra svenska råvaror, inte minst när det gäller skogsråvaran. Där finns det många nya möjligheter om man ger tillräckliga resurser till det.

Miljöfrågorna har en stor betydelse även i näringspolitiken. Även här gjorde den förra regeringen stora insatser. Bl.a. genom beslut i kretsloppsfrågorna tog man ett stort steg framåt. Man inrättade även olika stiftelser, t.ex. teknikbrostiftelserna och Stiftelsen för miljöstrategisk forskning. Den här utvecklingen bör fortsätta. Centern anser att man bör inrätta regionala miljöteknikcentrum.

Miljöteknik och arbetstillfällen inom den gröna sektorn kan leda till många nya företag och många nya jobb.

Herr talman! Vi står självfallet bakom alla de reservationer som Centern avlämnat till det här betänkandet, men av tidsskäl yrkar jag bara bifall till reservationerna nr 12 och 14.

Anf. 163 EVA FLYBORG (fp)

Herr talman! Jag skall inleda med att ställa mig bakom alla de reservationer som Folkpartiet har i detta betänkande, men för tids vinnande skall jag enbart yrka bifall till två av reservationerna. Dessa är reservation nr 1 om näringspolitikens inriktning och reservation nr 20 om kvinnors företagande.

Herr talman! Två problem präglar Sverige och därmed den politiska debatten, nämligen arbetslösheten och underskotten. Det presenteras ständigt nya och gamla sparförslag för att få bukt med statsskulden. Det pytsas ut en strid ström av nya bidrag och arbetsmarknadsåtgärder för att få bukt med arbetslösheten. Det senaste mer generella förslaget är att vi skall sänka matmomsen med 8 miljarder kronor och äta oss ur krisen.

Om vi skall få fler jobb i det här landet är det faktiskt nödvändigt att börja i en helt annan ände, hos den enskilda människan, entreprenören, småföretagaren. Bara om han eller hon får verka på rimliga, inspirerande och uppmuntrande villkor kommer vi att få alla de nya växande företag vi behöver för att lösa problemen i samhällsekonomin.

Problemet med regeringen är att den hävdar att vi inte kan diskutera detta med tillväxt innan det är ordning på statsfinanserna. Det är ju tillväxten i näringslivet som skall åstadkomma just en förbättring i

statsfinanserna. Att nu göra en engångsindragning genom en tidigarelagd momsinbetalning på 8 miljarder är därför helt fel. Det är som om man skulle svälta kon till döds för att få råd med fodret som skall föda kon.

Kampen mot arbetslösheten måste därför vara en kamp för de människor som skapar de nya jobben i Sverige. Det kan låta självklart, men alltför ofta handlar den svenska debatten om att rädda jobb i stället för att skapa jobb. Alltför ofta framställs arbetsmarknadsministern och AMS-chefen som huvudpersonerna i kampen mot arbetslösheten. Det är de inte, och det har de egentligen aldrig varit.

Vad är det då som skall till för att individen skall vilja och kunna satsa? Det som definitivt saknas i regeringens alla s.k. paket är de långsiktiga tillväxtfrämjande villkor som krävs för att kreativiteten och viljan skall blomstra till fullo. Det är inte nya bidrag som får en människa att starta ett företag. Det är inte krångligare arbetsrätt som får en att anställa fler. Det är inte heller höjda skatter som inspirerar till investeringar.

Det är den egna drivkraften och viljan att skapa något eget, att pröva sina egna idéer, att få råda över sin egen tid och sin egen livssituation eller kanske att slippa flytta från hembygden när många andra jobb försvinner. Orsakerna är antagligen lika många som företagarna själva.

Det Sverige därutöver behöver är en ny ekonomisk kultur. Hundratusentals enskilda människor i vårt land skall känna att det är mödan värt att starta ett nytt eget företag eller expandera ett småföretag som redan finns. Det vi politiker kan göra är främst två saker, nämligen att undanröja hinder och ge signaler i stort som i smått om ett nytt företagsklimat i vårt land.

Hela det svenska utbildningssystemet är dessutom inriktat på att lära upp kompetenta löntagare. Vi skulle behöva en helt ändrad inställning till kreativitet, entreprenörskap och eget företagande. Det kan vara alltifrån uppfinningstävlingar för lågstadiet som Snilleblixten t.ex. till företagsspel på gymnasiet. Det måste vara något fel med inställningen i ett land som gratulerar den som vunnit 9,5 miljoner på Bingolotto – det kan i och för sig vara ett trevligt program – och samtidigt misstänkliggör dem som har satsat egna sparpengar och arbetsveckor på över 100 timmar i en egen firma. För att inte tala om i fall detta lilla företag skulle råka gå med vinst – hemska tanke.

De välståndsbildande krafterna har försummats i Sverige under en lång rad av år. Under efterkrigstiden har Sverige inte haft något nettotillskott av jobb i den privata sektorn. Detta måste nu ändras.

Det måste ändras om vi skall ha en chans att konkurrera med svenska produkter på den hårda världsmarknaden. Det måste ändras om vi vill kunna behålla välfärdsstaten i Sverige.

När jag någon gång konfronteras med små barn och skall tala om sambandet mellan välfärden och näringslivet brukar jag förenkla det genom att säga att vinsterna från bilarna skall gå till dagisen. De enda pengar som vi kan använda oss av är ju de som människor är villiga att betala för de varor och tjänster som vi producerar. Därför är det så viktigt att förstå företagens och företagarnas situation.

Herr talman! Till för något halvår sedan hade jag min dagliga gärning i ett företag. Det var inte precis något småföretag, men jag vågar ändå påstå att jag därför har ganska bra inblick i hur man tänker och agerar inom näringslivet och hur konjunktursvängningar och skatteregler, valutakriser och räntehöjningar påverkar affärer och satsningar.

Trots rådande högkonjunktur väljer alldeles för många av de svenska företagen att hålla inne med satsningar och investeringar på grund av den osäkerhet, villrådighet och brist på visioner som regeringen tyvärr uppvisar. Förtroendeklyftan mellan svenskt näringsliv och regeringen är djup och kostar både jobb och investeringar.

Lars Ramqvist är VD för Ericsson och har redan tidigare dömt ut regeringens politik från näringslivets perspektiv. Han kallar den t.o.m. för kontraproduktiv och menar att samtliga åtgärder är fel i sak och fel i tid. I en artikel i Veckans Affärer av den 10 april fortsätter den tuffa kritiken mot regeringens politik, och man talar om en djup förtroendeklyfta inom svenskt näringsliv – något som vi egentligen inte har upplevt tidigare. För även om socialdemokrater aldrig riktigt har förstått sig på småföretagen, har de åtminstone haft goda relationer med de stora företagen. Men inte heller där lyckas man längre.

De tillväxtbefrämjande åtgärderna i regeringens förslag lyser tyvärr med sin frånvaro. Men det mest allvarliga är den totala brist på visioner som socialdemokratin uppvisar. Var är de bärkraftiga visionerna om Sverige som ett land med en framtid? Var finns satsningarna på den nya tekniken? Var finns dessutom insikten om att kvinnors företagande är en av nycklarna till de nya jobben? Socialdemokraterna säger att de tycker att detta är mycket viktigt – och drar sedan ner på anslaget Kvinnliga företagslån med 50 miljoner kronor.

Hur kan s avfärda den explosiva dynamik som ligger i kvinnors företagande vad gäller en sådan här viktig symbolfråga? Om i dag t.ex. lika många kvinnor som män startade och drev företag, skulle det faktiskt innebära ca 400 000 nya jobb. Jag påstår inte att det här sker över en natt, men det är kortsiktigheten i s-förslagen som gör att framtidstron och trovärdigheten blir noll. Man säger en sak i brödtexter och i politiska debatter och gör sedan något helt annat i verkligheten.

Herr talman! Allt tyder på att det är i de små företagen som den stora potentialen för nya jobb långsiktigt står att finna. Jag har en kamrat som driver just ett av dessa små företag. Hon är som många andra inte speciellt intresserad av politik men har ändå mycket åsikter om det mesta. Hon ringde häromkvällen och frågade varför vi i detta hus fattar en mängd irrelevanta beslut om RAS eller NYS, rekryteringsstöd och bidrag, bidrag, bidrag...

Hennes budskap till mig och till alla ledamöter här i kammaren var att det är roligt att få vara företagare, att få rå sig själv och att ta risker och chanser, men att det är en konstig syn som politikerna har när de försöker förvandla henne och alla andra företagare till administratörer, när de borde få vara entreprenörer.

Som liberal tycker jag att respekten för bångstyrigheten och egensinnigheten hos många småföretagare är en förutsättning, en tillgång och en självklarhet. Det finns andra som är bättre pappersvändare och

bidragssökare. Låt därför företagarna göra det som de är bäst på, nämligen driva företag. Dessutom finns det en uppenbar risk för att alla dessa bidrag innebär att staten snedvrider konkurrensen, om inte alla företag söker samma bidrag.

Det är detta som är problemet med socialdemokratisk näringspolitik. Socialdemokraterna saknar en grundläggande förståelse för företagarna, vad som driver dem och vad som hindrar dem. De saknar långsiktiga visioner om vart de vill komma. De reagerar på långivarnas krav med desperata piruetter med hjälp av än den ena, än den andra samarbetspartnern. Detta kortsiktiga beteende befrämjar verkligen inte nya företag, växande företag och nya jobb. Det är dags att sluta reagera och att i stället börja regera.

Till sist skulle jag vilja fråga: Var är näringsministern under denna den största näringsdebatt som riksdagen genomför? En ministers uppträdande sänder signaler om vad man tycker är viktigt och inte. Näringsdebatten i Sveriges riksdag är tydligen inte så viktig för ett socialdemokratiskt statsråd. Att prioritera rätt saker är inte en av Sten Heckschers bästa grenar.

Anf. 164 LENNART BEIJER (v)

Herr talman! Vad gäller näringspolitikens målsättning kan man konstatera att det finns en betydande samsyn. Vi är bl.a. överens om behovet och nödvändigheten av långsiktigt fasta och sunda spelregler i näringslivet, och vi är åtminstone i ord överens om de små och medelstora företagens betydelse i kampen mot arbetslösheten.

Men det föreligger naturligtvis också stora skillnader.

Vänsterpartiet och majoriteten i utskottet anser att högt ställda miljökrav på näringslivet kan vara och framför allt kan bli en avgörande konkurrensfördel. Höga miljökrav är lättare och lämpligare att ställa i högkonjunktur. Exportindustrins rekordvinster, som i hög grad beror på lågt värderad krona, skapar ett mycket lågt omvandlingstryck. Det finns en uppenbar risk att exportindustrin nu vilar på sina lagrar och därför förlorar tempo i moderniseringsprocessen.

Därför är det nu rätt tid att höja ribban – att genom miljö- och energiskatter skapa motivation för ytterligare modernisering och miljöanpassning av industrin.

Moderaterna, med sina bundsförvanter, anser att perioden 1991 – 1994 var en mycket lycklig period för företagandet i Sverige. Inriktningen av näringspolitiken gav, som man säger, ett bra resultat. Jag tycker att detta i sanning är ett förbluffande påstående. För folk i allmänhet var 1991 ett eländesår för svensk arbetsmarknad. Under perioden 1991 – 1994 skapades rekordarbetslösheten.

När de borgerliga partierna nu föreslår att denna sorts politik skall fortsätta, tycker jag att det bara visar på dålig fantasi och ett fasthållande vid principer som tillhör en gången tid.

Herr talman! De borgerliga partierna klamrar sig fast vid i huvudsak tre frågor. De anser att näringslivet och främst småföretagandet mår bäst

1. om löntagarnas rättigheter och frihet begränsas,

2. skatterna sänks i företagen och
3. statliga företag och kommunala verksamheter privatiseras.

Denna dogmatism är naturligtvis beklaglig.

För att hemmamarknadsindustrin skall få fart och för att skapa många nya enmans- och fåmansföretag är det andra åtgärder som är viktiga. Det måste bli en betydligt högre nivå på nybyggnads- och ombyggnadsverksamheten, räntorna måste pressas ner genom konkurrens i banksystemet och efterfrågan måste öka. Då kan vi inte som i kompletteringspropositionen minska efterfrågan hos dem som handlar och öka den för dem som har utrymme att spara.

Små företag med under 50 anställda bör få hjälp till investeringar till rimlig ränta, och enmansföretag bör slippa egenavgifter på sina först intjänade 40 000 kr, vilket vi har föreslagit vid tidigare tillfällen. Viktigast är nog ändå långsiktigt att öka friheten för arbetare och tjänstemän att under tolv månader ges möjlighet att prova på eget företagande. Jag skulle direkt vilja fråga Per Westerberg och Kjell Ericsson om de är beredda att vara med på dessa förändringar i arbetsrätten.

Herr talman! I kds-motionen kan man läsa att partiet förordar en marknadsekonomi baserad på etiska principer och styrd av sociala och ekologiska hänsyn. Jag tycker att det är en tjusig mening. Med anledning av denna skrivning vore det ytterst intressant att få höra om Kristdemokraternas syn på de svenska bolagens utdelning av bonusar och konsultarvoden till VD:ar och styrelseordförande.

För att gå in på detaljerna i betänkandet är det något oroande att utskottets majoritet nu vill sälja ut Atle AB och Investment AB Bure. Dessa bolag startades med medel från löntagarfonderna i samverkan mellan den borgerliga regeringen och Ny demokrati. Det viktiga var sannolikt att riva upp de fonder som skapats av de svenska löntagarna – inte så mycket att skapa riskkapitalbolag. Som riskkapitalbolag har Atle och Bure knappast varit särskilt lyckade.

Vänsterpartiet motsätter sig en försäljning, då detta sannolikt kommer att innebära en kraftig rabattering. I dag handlas dessa aktier till en rabatt om ca 30 %. En snabb försäljning torde innebära att köparen gör ett klipp om uppemot 2 miljarder kronor. Det är därför bättre att staten blir helägare av Atle och Bure. Slutresultatet blir sannolikt detsamma, men överskottet från försäljningarna kan förväntas stärka budgeten.

Majoriteten i utskottet vill både sälja så fort som möjligt och självklart få ut högsta möjliga pris. Frågan är då hur stor rabatt vi är beredda att ge på löntagarnas pengar.

Herr talman! Vad gäller geologisk undersökningsverksamhet har utskottet enligt min mening dels ett positivt, dels ett negativt beslut. Först det positiva: Hotet mot den maringeologiska verksamheten är avvisat för denna gång. Det känns mycket bra att utskottet blivit överens på denna punkt. Enligt utskottet har den maringeologiska verksamheten ett vidare syfte än vad som anges i propositionen. Verksamheten tillhandahåller information som kommer till användning inom många områden, bl.a. miljövård, fysisk planering, försvaret och fiskerinäringen. Det vore därför naturligt att verksamheten i framtiden finansierades av flera departement. Utskottet vill därför att regeringen anmodas att ta fram

förslag till en annan finansiering av den maringeologiska verksamheten.

Jag tycker att detta är bra, och jag vill passa på att berömma utskottets socialdemokratiska ledamöter, som på olika sätt medverkat till att frågan fått en positiv lösning.

Däremot är det beklagligt att utskottet inte vill ha en mer offensiv landbaserad prospekteringsverksamhet. Sveriges riksdag borde rimligen ha intresse av att ha ett avgörande inflytande över användningen av de svenska naturtillgångarna. Den förändring av regelsystemen som sägs vara under förberedande i departementet hastar verkligen.

Siv Holma kommer senare att utveckla synpunkter på dels mineralprospektering, dels placeringen av Rymdbolagets huvudkontor.

Herr talman! I tre motioner har man tagit upp frågan om träskiveindustrins framtida råvaruförsörjning. Man kan här säga att motionärerna är ute i god tid. Just nu är tillgången på s.k. industrispån, dvs. sågspån och kutterspån, mycket god. Det är dock mycket lätt att se problemen i framtiden. Vid en mer normal sågverkskonjunktur kommer konkurrensen om industrispån att hårdna. Industrispån är nämligen eftertraktat också av brikettfabriker och värmeverk.

Spånskive- och boardindustrin är naturligtvis viktig för landet och de berörda kommunerna. Råvara till bränsle och till brikettillverkning finns det tillräckligt av ändå – man behöver inte konkurrera om industrispån. Det vore mycket tacksamt om regeringen, i god tid innan nedgången i sågverkskonjunkturen, återkom med förslag till riksdagen.

Herr talman! Jag vill yrka bifall till reservationerna 2, 9, 27 och 37.

Anf. 165 PER WESTERBERG (m) replik

Herr talman! Det är bara att konstatera att den statliga prospekteringspolitik som drevs under 70- och 80-talen, till mycket höga kostnader för skattebetalarna, nästan inte gav några nya gruvor eller nya gruvjobb. De liberaliseringar av gruvlagen som gjordes, med kronandelens avskaffande och inmutningssystemets förändringar, har ju lett till betydande prospekteringar. Även om det sker av både svenska och utländska prospektörer ger det förutsättningar för nya gruvor. Som bekant är det inte så lätt att ta gruvor i Sverige under armen och springa i väg med dem, utan det blir arbetstillfällen i Sverige, som förhoppningsvis blir bestående.

När det gäller den ränta och den räntenivå som vi är ense med Vänsterpartiet om att försöka få ned, är det trots allt så att den höga räntan i Sverige i väldigt stor utsträckning skapar ett misstroende mot vår förmåga att betala våra skulder. Det är alltså den gamla strama finanspolitiken som måste till, där vi håller nere statsutgifterna och balanserar budgeten. Det är det som kan få ned räntan, öka företagandet och investeringarna och ge nya jobb.

Till sist, herr talman, vill jag säga något om arbetsrätten och vad som hände 1991–1994. Självfallet vill vi förändra arbetsrätten. Vi är mycket ledsna över den upprivning av den utpräglat småföretagarinriktade förändringen av arbetsrätten som kammaren har gjort sedan i höstas.

När det gäller vad som hände under mandatperioden de tre gångna åren, är det bara att hänvisa till Aftonbladets löpsedlar våren 1991, om 1 000 jobb som förlorades per dag, och löpsedlarna våren 1994, där det konstaterades att man fick ungefär 1 000 nya riktiga jobb per dag.

Konkurrenskraftig beskattning av företagande, bra satsningar på teknikutveckling och ett bra företagarklimat – det brukar ge jobb, även om det tar tid.

Anf. 166 LENNART BEIJER (v) replik

Herr talman! Jag är kanske inte så förvånad över att Per Westerberg tycker att den nuvarande tingens ordning vad gäller prospektering är bra. Jag är däremot orolig för att landet har gett upp litet i fråga om möjligheterna att själv styra utvecklingen av och kontrollen över naturtillgångarna.

Vad gäller arbetsrätten vet jag mycket väl vilken ståndpunkt Per Westerberg har, men min direkta fråga var: Är Per Westerberg beredd att göra en sådan ändring av arbetsrätten att även anställda i den privata industrin och det privata näringslivet kan ges tillfälle att under ett år pröva nyföretagande?

Anf. 167 PER WESTERBERG (m) replik

Herr talman! Ett direkt svar på den sista frågan är att vi självfallet är beredda att testa den typen av lösning. Det är helt uppenbart att det inte alltid är hantverkaren som står för den nya sysselsättningen, utan det är i stor utsträckning just avknoppningar från befintliga företag eller forskningsbaserade resultat som ger de snabbväxande företagen. Vi är mycket öppna för att pröva alla möjligheter som kan ge resultat i den sektorn.

Jag vill bara säga några ord om prospekteringen. Jag kan förstå, från Lennart Beijers utgångspunkt, oron när det gäller kontrollen över gruvor. Men jag har alltid haft väldigt svårt att förstå att man inte hyser samma oro när det gäller läkemedelsindustri eller elektronikindustri, som snabbt kan flytta från landet. En gruva ligger där den ligger, utomordentligt fast i berget, med utomordentligt god kontroll från regering och riksdag. Något som är mer kontrollerat är det väl svårt att se.

Anf. 168 LENNART BEIJER (v) replik

Herr talman! Så långt är det riktigt, men det finns också många exempel på att det just i gruvindustrin är mycket enkelt att så snabbt som möjligt komma in, så snabbt som möjligt ta ut så mycket som möjligt ur gruvan och så snabbt som möjligt försvinna därifrån. Det ligger i sakens natur. Om man klarar av allt det på en gång är det naturligtvis en lysande affär. Det är just den biten, dvs. att kunna ha en långsiktig prospektering och gruvverksamhet, att se till att vi även i framtiden har kontroll över naturtillgångarna, som är litet speciell när det gäller gruvverksamhet.

Anf. 169 KJELL ERICSSON (c) replik

Herr talman! Lennart Beijer pratar om en lycklig period 1991–1994. Jag vill inte påstå att det var någon lycklig period. Det var en mycket arbetsam period. Beroende på en massa felaktigheter tidigare, under 80-talet, fick man ta hand om en ekonomi i förfall, och det gjorde att man måste vidta en mängd åtgärder för att ge ett bättre företagsklimat i det här landet. Man satsade framför allt på små och medelstora företag, genom att sänka skatter och avgifter, förbättra riskkapitalförsörjningen och vidta åtgärder i arbetsrätten.

Jag förstår inte Lennart Beijers illvilja när det gäller att småföretagen skall få en något mera anpassad arbetsrätt. Det var nämligen fråga om en mycket försiktigt anpassad arbetsrätt, med en provanställning på tolv månader och med två nyckelpersoner i företagen.

Jag förstår inte heller vad det egentligen hjälper de anställda. Vad hjälpte LAS när företagen inte klarade av att behålla personal? Anställde man nya personer i stället? Icke! Man vågade inte göra det. Är det inte bättre att man sänker tröskeln, så att småföretagen vågar anställa personer i stället? Jag hoppas att just den småföretagsanpassning som gjordes då och som var mycket försiktig kommer tillbaka igen.

Jag håller med om att räntan måste gå ned till en låg nivå. Jag tror att alla vill det. Det kan bara ske genom en ekonomisk politik som är stram och som man kan ha förtroende för. Det är också en av orsakerna till att vi har gått in i ett samarbete om kompletteringspropositionen, för att få en stabil majoritet bakom en stram finanspolitik.

Anf. 170 LENNART BEIJER (v) replik

Herr talman! Kjell Ericsson tar upp arbetsrätten och menar att den återställare, som han kallar det, som har skett inte är lycklig. Jag vill ändå att vi skall komma ihåg att det inte gjordes några nyanställningar 1991–1994 och inte heller efter det att nya arbetsrättsregler kom till. Tvärtom gick det åt andra hållet.

Jag tror därför att det fortfarande är räntenivåer och efterfrågan på varor som gör att företagare anställer.

Även i dag är det felaktigt att sprida uppfattningen att det finns risker med att anställa folk, att företagen på något sätt skulle vara rädda för att anställa därför att arbetsrätten är så krånglig. Ni borde hjälpa till nu och tala om att det inte finns några risker med att anställa nya människor i företagen. Det finns naturligtvis olika uppsägningstider om man har jobbat en tid, men det är inga konstigheter. Det är fortfarande så, att när företag går bra och har avsättning för varorna kan de anställa. När det inte går bra är det ganska naturligt att de kan säga upp folk. Det är så det har fungerat sedan länge i det här landet.

Anf. 171 KJELL ERICSSON (c) replik

Herr talman! Lennart Beijer säger att det här inte har lett till några nyanställningar. Per Westerberg sade tidigare att det försvann 1 000 jobb varje dag 1991. Det var alltså 1 000 varsel varje dag. 1994 tillkom det 1 000 nya jobb varje dag. Det visar mycket klart att det kom många nya jobb och att småföretagen vågade börja anställa.

Som jag sade tidigare, är det här en väldigt försiktig åtgärd. Det är inga stora saker det handlar om. Det är tolv månaders provanställning eller att man kan behålla två nyckelpersoner i företagen vid varsel. Det är alltså mycket små, försiktiga åtgärder som det handlar om. Jag tycker därför att det är en sak som man bör diskutera i konstruktiv anda, för att försöka få en småföretagsanpassad arbetsrätt också i fortsättningen.

Andra åtgärder som också behövs är åtgärder för att skapa en ännu bättre riskkapitalförsörjning.

Jag tycker att det är mycket bra att kvittningsrätten kommer tillbaka, att man kan göra riskkapitalavdrag osv. Det är sådana åtgärder som leder till positiva resultat för småföretagen.

Anf. 172 LENNART BEIJER (v) replik

Fru talman! Kjell Ericsson menar att den återställda arbetsrätten är ett hinder för anställningar och för företagens utveckling. Jag måste säga att jag sällan har sett eller hört talas om att den är ett hinder – inte ens från företagarna själva, fast jag träffar ganska många. Det är andra saker som styr.

Vi skall komma ihåg att arbetsrätten naturligtvis inte från början var till för företaget eller företagaren, utan arbetsrätten är till för att se till att löntagarna har sina rättigheter på arbetsplatsen. Då bör det vara det som är styrande.

Jag tycker ändå att just den diskussion som Kjell Ericsson fortsätter, om det olyckliga med nuvarande arbetsrätt, försvårar litet grand och är ett hinder i att få företagen att börja anställa ordentligt.

Anf. 173 BIRGER SCHLAUG (mp)

Herr talman! Jag hoppas att det inte var socialpolitiken som talmannen avsåg när han sade att det var dags för väsentligheterna när näringspolitiken skulle debatteras. Jag antar att också socialpolitiken är väsentlig, och att det kanske var middagen som var oväsentlig.

Herr talman! Ledamöter och ni på läktaren! Vi är väl alla överens om att vi vill ha ett bra näringsliv. Frågan är bara vad som är bra. Det är en nyckelfråga.

Låt mig också slå fast att ökad produktion i sig inte är något självändamål. Tvärtom måste vi naturligtvis styra produktionen så att den blir hållbar. Det är inte självklart att det är positivt med fler bilar, fler prylar och fler kemikalier även om det leder till ökad produktion. Det är inte självklart. Det kanske i själva verket är precis tvärtom.

Även den näringspolitiska debatten måste bygga på kunskaper om naturens spelregler och livsförutsättningarna. De kunskaper vi har är ändå följande.

Varenda atom som vi plockar upp från jordskorpan och producerar någonting av tar vägen någonstans när vi har använt den. Det är detta som är grunden till all miljöförstöring. Därför är det viktigt att konstatera att ökad produktion, som ni talar om i allmänna termer, i själva verket kan innebära en gravt allvarlig miljöförstöring.

När de fria atomer som har legat lagrade i årmiljoner i jordskorpan förs upp blir de oordnade. Vi får molekylsopor. Det är det som är grunden för miljöförstöringen.

Om man inte har dessa naturvetenskapliga spelregler klara för sig är man väldigt illa ute.

En annan grundbult som jag tror är väldigt viktig när man diskuterar näringspolitik likväl som all annan politik är att människans celler är väldigt lika växters och djurs celler. I dag pågår det en kemisk krigföring mot våra celler som aldrig någonsin tidigare under livets historia. Detta är faktum.

Har man inte detta till grund för den näringspolitiska debatten är det väldigt lätt hänt att vi hamnar väldigt snett.

Det är också viktigt att konstatera att marknaden har allvarliga brister. Det är brister som vi politiker i själva verket skulle ta itu med.

Naturen har ingen röst på marknaden. Hade naturen haft en röst på marknaden hade det naturligtvis varit fruktansvärt dyrt att utrota en enda art. I dag utrotas mellan 50 och 100 arter varje dygn.

Ett annat stort problem på denna marknad – för övrigt också ett stort problem för näringslivet och för politiker – är att kommande generationer inte heller har någon röst på marknaden. Hade kommande generationer haft en röst på denna marknad hade varenda atom som har legat lagrad i jordskorpan – det kan vara i fossila bränslen eller i malmer – varit så dyr att vi för länge sedan levt i ett kretsloppssamhälle.

Det är allvarliga problem att varken naturen eller kommande generationer har någon röst på marknaden.

Det finns ett tredje stort problem som man måste ha klart för sig när man diskuterar näringspolitik. Den gamle liberalen Adam Smith – nationalekonomins fader brukar han kallas – var dessutom moralfilosof. Han byggde in två spärrar i systemet för att det skulle fungera, någonting som dagens liberaler och även socialdemokrater kanske skulle ta till sig.

Han menade att systemet fungerar utmärkt under två förutsättningar: För det första att man inte vill lura sin granne på marknaden, och för det andra att man inte vill göra någonting så att man får skämmas inför kyrkan och Vår Herre.

Det fanns etiska spärrar som Adam Smith byggde in i marknadsekonomin. I dag finns inte de spärrarna kvar. Det är ett avgörande problem. Etik figurerar inte längre på marknaden.

Vi politiker måste därför införa spelregler som gör att systemet fungerar ändå. Vi måste se till att det som är hållbart långsiktigt också blir lönsamt kortsiktigt. Gör vi inte det kommer näringslivet att bli ett hot mot människan och samhället – inte en näring. Det är ett stort problem. Tar vi det inte på allvar kommer det att bli ännu värre om fem eller tio år.

Vi politiker har alltså ett ansvar. Ett sätt att ta det kan vara att se till att dagens marknadsekonomi blir en riktig marknadsekonomi, någonting som Per Westerberg och Moderaterna avskyr. Man avskyr den riktiga marknadsekonomin.

Vad är riktig marknadsekonomi, Per Westerberg? Det är ju att aktörerna på marknaden också får ta ansvar för de externa effekterna och betala för dem. Men Moderaterna och även andra partier vill privatisera vinsterna men socialisera kostnaderna. Det är det som är effekten av att marknadens aktörer inte tvingas ta hänsyn till de externa effekterna i form av t.ex. miljöförstöring.

Vi behöver alltså ett skattesystem som medför att det som är långsiktigt hållbart också blir lönsamt kortsiktigt. Där är det väldigt centralt att diskutera skatteväxling, dvs. radikalt sänkta arbetsavgifter och i stället höjda energiskatter, råvaruskatter och utsläppsskatter. Det leder nämligen till att återvinning av de atomer som vi har tagit upp från jordskorpan blir företagsekonomiskt lönsamt. Vi återanvänder de atomer vi har tagit upp i stället för att hela tiden plocka upp nya. Det var de nya som var grunden till miljöförstöringen och till hotet mot våra celler. Därför är skatteväxling viktigt för en långsiktig hållbar utveckling.

Med skatteväxling blir det också mer lönsamt för hushållen att reparera och underhålla, vilket naturligtvis också är grunden för ett kretsloppssamhälle.

Skatteväxling gynnar också teknikutvecklingen. Vi kan inte låta Sverige och svensk basindustri leva i en skyddad verkstad. Vi måste få miljöteknikutveckling – modern utveckling. Det får man inte genom låga energiskatter och höga arbetsgivaravgifter. Det leder till att man konserverar gammal teknik och gamla strukturer. Denna konserverande vilja finns hos alldeles för många politiker i denna kammare, inte minst hos Moderaterna och Socialdemokraterna.

Herr talman! Jag har nu talat om det reella innehållet i reservation 3 från Miljöpartiet, och jag yrkar bifall till den.

Jag vill också kommentera reservation 1 från den samlade borgerligheten. Att Moderaterna skrivit på den är rimligt. Det finns viss logik i Moderaternas galenskap. Men kds, Folkpartiet och Centern verkar i ett avseende litet vilsna.

Ni skriver att det är av yttersta vikt att få ned räntorna. För någon vecka sedan stod vi här i kammaren och debatterade bankavgiften. Då ville ni införa ett system som skulle öka räntorna. Var är logiken?

Det låter säkert kul och populistiskt med bankavgift, men faktum är att den leder till ökade räntekostnader för småföretag, för lantbrukare och för vanliga familjer. Jag förstår inte riktigt hur ni får ihop det, om jag skall vara ärlig.

När det gäller riskkapital vill Vänsterpartiet och regeringen att AP-fonderna skall kunna gå in också i småföretag. Vi i Miljöpartiet tror inte på den modellen. Även om det känns litet ovanligt att hamna på samma sida som Per Westerberg, gör jag det den här gången också. Jag gjorde det också i en fråga förra gången vi debatterade.

Vi menar att staten inte skall äga i andra fall än när det gäller naturliga monopol eller när det helt klart gynnar miljön. I övrigt skall staten sätta upp spelregler och ramar. Riskkapital kan vi ordna på annat sätt, t.ex. genom införande av närfonder, och helst framför allt genom att totalt sett sänka arbetsgivaravgifterna som ett led i skatteväxlingen.

När det gäller pengar till näringslivet hade den borgerliga regeringen tidigare, och den socialdemokratiska nu, en viss förmåga att gödsla näringslivet med pengar. Jag tror inte på ett bidragsberoende näringsliv. Men på ett märkligt sätt har man under 20 år gödslat näringslivet med pengar. Det måste vi få slut på.

Därför har vi i flera motioner krävt indragningar av bidrag till näringslivet. Det gäller NUTEK och Ingenjörsvetenskapsakademien. Är det någon som kan motivera dessa enorma bidrag som vandrar ut till näringslivet år efter år, dessutom på ett ganska ospecificerat sätt?

En av de viktigast sakerna i betänkandet är trots allt talet om livstidsspecifikation. Det står inte i själva betänkandet så mycket men i en reservation från Miljöpartiet. Skall vi få ett kretsloppssamhälle som kombineras med goda demokratiska modeller krävs att marknadsekonomin blir en sund marknadsekonomi eller, som vi skulle kunna kalla den, en realekonomi i stället för den symbolekonomi som vi i dag lever i. En livstidsspecifikation innebär att konsumenterna kan träffa kloka, rationella och effektiva val när de handlar. Annars blir marknadsekonomin producenternas egen lilla planekonomi. Det är väl ändå inte så vi skall ha det. En marknad förutsätter ju att producenter och konsumenter får ungefär samma information om t.ex. varor.

Miljöpartiet kräver alltså en lag som säkerställer att konsumenterna alltid får full information bl.a. när det gäller vilka naturtillgångar som använts vid produktionen, vilka biprodukter som uppstår, vilka risker som finns för dem som arbetar med produktionen, vilken energianvändning som har varit och vilken verkningsgrad som har varit aktuell, skrotningsspecifikation och förväntad livslängd. Får man den här informationen som konsument, kan vi börja tala om en verklig marknad. Men får man inte det, då är det tveksamt.

Avslutningvis vill jag säga att alltför många vill privatisera vinster men samtidigt socialisera kostnader. Moderaterna är värst i det fallet.

Jag står naturligtvis bakom alla våra reservationer men yrkar bifall till reservationerna 3 och 44.

Anf. 174 PER WESTERBERG (m) replik

Fru talman! Jag skall försöka fatta mig kort.

Jag vill till att börja med notera de åtgärder som vidtagits för att försöka få i gång mer av kretsloppstänkande när det gäller produkter och därmed kunna få återvinning och sätta prislappar på miljökostnader. Jag vågar säga att vi i Sverige har kommit utomordentligt långt. Därmed inte sagt att det inte finns mycket mer att göra. Det får vi göra steg för steg.

Birger Schlaug sade att vi skulle vilja privatisera vinster och socialisera kostnader. Jag noterar bara att var sak skall bära sina egna kostnader och ta sina egna vinster. Det är fullkomligt självklart. Den principen står vi för.

Jag delar gärna Birger Schlaugs uppfattning om att vi skall ha mindre av bidragstänkande i näringslivet. Men jag drar radikalt annorlunda slutsats än vad Birger Schlaug gör. De stora stöd som i dag går till näringslivet går via arbetsmarknadspolitiken, som står för 35–40 % av

bidragen till företagen för olika typer av anställningar. Ytterligare ungefär en tredjedel är regionalpolitiskt bidrag. Den sista delen gäller teknisk utveckling, industrirelevant forskning och exportfrämjande, där jag i synnerhet vill lägga tonvikten på den sistnämnda. Vi skall slå vakt om teknikutvecklingen, kompetensutvecklingen hos personalen, dvs. det som bygger upp bra lönenivåer i Sverige. Vi skall konkurrera med kompetens och teknik i stället för låga löner.

Anf. 175 BIRGER SCHLAUG (mp) replik

Fru talman! Det var intressant att höra att Per Westerberg nu tycker att aktörerna på marknaden – det kan vara företag av olika slag – skall bära sina egna kostnader. Men i går kunde vi höra Bo Lundgren oja sig över koldioxidskatt och uranskatt. Men det är just dessa miljöskatter som innebär att man faktiskt får betala för de externa effekterna. En riktig marknadsekonomi innebär ju att man får betala för de externa effekterna. Så är det inte i dag. Moderaterna har varit motståndare till miljöavgifter och annat.

När det gäller teknisk utveckling tror jag inte alls på specialriktade pengar mer än i enstaka fall. I stället skall vi naturligtvis se till att vi får generella ekonomiska styrmedel som gynnar teknikutvecklingen. Vi politiker skall inte peta i allting. Vi skall ange ramar och sjysta spelregler som gynnar det vi vill. Och är det skatteväxlingen i sig som leder till teknikutveckling. Höjda energiskatter leder naturligtvis till ny energiteknik och energieffektivisering. Höjda utsläppsskatter leder naturligtvis till nya produktionsmetoder som leder till mindre utsläpp. Det är genom sådana saker vi skall få teknisk utveckling, inte genom konstgjorda pengar på det sätt som Moderaterna har en viss förkärlek för.

Anf. 176 PER WESTERBERG (m) replik

Fru talman! Sjysta regler, generella regler för företagen, säger Birger Schlaug. Ja, det skall vara sjysta regler.

Jag är gärna med på att det kan finnas behov av miljöavgifter. Men det går inte att sätta ensidiga starka avgifter på svenska företag och kanske få produktionen flyttad till andra sidan Östersjön. Det måste vara någorlunda likvärdiga spelregler. Därför är det viktigt att man harmoniserar miljöavgifter, krav på säkerhet, miljö och produktionen m.m. Det tror jag leder till väsentligt bättre miljöresultat än ensidiga försök att slå ihjäl svenskt företagande.

Detsamma gäller beskattningen av uran och koldioxid. Vi måste se till att vi inte bara slår mot svensk verksamhet och i stället börjar importera el exempelvis från Sosnovy Bor eller något annat ställe, vilket knappast ger några bra resultat.

Självfallet skall varje sak bära sina egna kostnader. Jag vill, fru talman, till sist säga att finns det något ett land skall göra för att få bra välfärd, bra teknikutveckling och god levnadsstandard är det att se till att befolkningen är välutbildad, att man har kvalificerade produkter att konkurrera med. Då får man bra utveckling. Det är inte låga löner vi skall konkurrera med. Annars blir vi ett riktigt fattigt land.

Anf. 177 BIRGER SCHLAUG (mp) replik

Fru talman! Det sistnämnda håller jag verkligen med om. Jag förstår inte varför Per Westerberg sade det. Jag tror inte det finns någon här som tycker något annat.

Det var intressant att Per Westerberg tycker att vi skall konkurrera med välutbildade människor. Då är det väldigt tråkigt att vi drar in bortåt 9 miljarder från kommuner och landsting, vilket bl.a. kommer att drabba just skolan och utbildningen. Det är väl inte så vi får välutbildad arbetskraft.

När det gäller sjysta regler säger Per Westerberg att vi inte kan gå före, för då kanske vi måste importera el från kraftverk som släpper ut allt möjligt elände i andra länder. Per Westerberg vet lika väl som jag – eller också är han inte alls kunnig inom området – att svensk industri betalar hälften per kilowattimme jämfört med genomsnittet i EU-länderna enligt OECD:s siffror. Vi kan mycket väl höja uranskatten rejält utan att det drabbar svenska företag. Kanske kan Per Westerberg berätta för mig till vilket land de svenska företagen skall flytta, var de kan få lägre elpriser förutom i Norge – Norge ligger ju inte i EU.

Anf. 178 KJELL ERICSSON (c) replik

Fru talman! Jag kan hålla med Birger Schlaug om att en hållbar utveckling är viktig i näringslivet, likaså de långsiktiga spelreglerna. Under förra regeringsperioden infördes kretsloppsfrågorna som ett begrepp. Man införde också producentansvar. Man skulle bruka utan att förbruka. Det var alltså början på en viktig epok.

Birger Schlaug tar upp diskussionen om bankavgifter igen. Vi hade en debatt om det för en vecka sedan, så vi behöver inte upprepa den nu. Den miljard som vi föreslår skall dras in gäller bankernas vinster som uppstått efter det att staten gjort stora insatser under de svåra åren. Det påverkar inte räntorna, utan det är av bankernas vinster som dessa pengar skall tas. Räntorna kan påverkas av konkurrens i bankvärlden. Det är mycket viktigt. Det är framför allt viktigt med en ekonomisk politik och finanspolitik som gör att man får sänkta räntor. Det är bland det väsentligaste.

Beträffande stöden till företagen måste man komma ihåg att en väldigt stor del av dem utgörs av arbetsmarknadspolitiska åtgärder. Jag vet inte vad Birger Schlaug skulle göra i stället när vi har så många arbetslösa om inte insatser för dem. Till en väldigt stor del handlar det här om det.

När det gäller regionalpolitiken och teknisk utveckling får man också se hur vår omvärld hjälper sina företag och satsar på teknisk utveckling, forskning och annat. Jag tror att Sverige där ligger i underkant. Till stora delar handlar det alltså om arbetsmarknadspolitiska åtgärder.

Anf. 179 BIRGER SCHLAUG (mp) replik

Fru talman! Arbetsmarknadspolitiska åtgärder har jag alls inget emot. Tvärtom tycker jag t.ex. att man drar in för mycket där, så det är inte det som det handlar om. I stället handlar det om de ganska så

ospecificerade pengar som går till NUTEK, till Ingenjörsvetenskapsakademien osv. Vi menar att det är fel och att man i stället kan spara.

Det är bättre att se till att vi genom skatteväxling får spelregler som leder till att det blir lönsamt för företagen att själva jaga den nya tekniken. Vi politiker skall se till att det blir verklighet och inte hålla på och pytsa ut pengar till alla möjliga saker.

Med en stram ekonomisk politik kan vi få ned räntorna.

Ökad konkurrens – javisst. Vi kunde se till att vi får en så pass stram politik – finanspolitik och ekonomisk politik – att Kjell Ericsson t.ex. om två veckor här stöder Miljöpartiets krav på att i denna kammare inte ge regeringen i uppdrag att satsa 55,8 miljarder kronor på militära investeringar under de närmaste 18 månaderna. 55,8 miljarder – har vi råd med det?

En bankavgift leder naturligtvis till höjda räntor. Självklart är det så. Det diskuterade vi förra gången. Jag tror att Per Westerberg gärna hoppar in i debatten för att säga att jag har rätt. Det är inte varje gång han säger det, men i det här fallet gör han det.

Anf. 180 KJELL ERICSSON (c) replik

Fru talman! När det gäller skatteväxlingen är vi, Birger Schlaug, överens om att skatt skall införas på miljöförstörande verksamhet och om att skatten på arbete skall sänkas. Det är sådant som vi också försöker oss på, så det finns ingen oenighet om den saken.

I fråga om bankavgiften har vi många gånger sagt vad det gäller. Det är alltså från bankernas vinster som vi vill dra in 1 miljard kronor. Därmed berörs inte räntemarginaler i detta läge. Vi tycker inte att det är fel, i ett läge där staten lagt ut stora medel och stora garantier när det gäller bankerna, att man får tillbaka en del av de här pengarna.

Anf. 181 BIRGER SCHLAUG (s)

Fru talman! Det låter ganska vackert, Kjell Ericsson! Men i själva verket leder det naturligtvis till höjda räntor för vanliga hushåll, småföretag och lantbrukare. Svårare än så är det faktiskt inte.

Skatteväxling är viktigt. Kjell Ericsson talade vidare om det producentansvar som den borgerliga regeringen tog ett ansvar för. Ja, det är till viss del bra. Men problemet är ju att majoriteten i utskottet säger att producentansvaret står i en sorts motsatsförhållande till livstidsspecifikation på varor. Jag förstår inte hur ni kan motivera det. Men det är faktiskt motivet i utskottets betänkande till ett avslag på kravet på en livstidsspecifikation på produkter – en specifikation på varor som skall ge oss konsumenter sådan information att vi kan göra rationella och kloka val. Jag förstår inte varför ni säger nej till det i utskottet.

Anf. 182 GÖRAN HÄGGLUND (kds)

Fru talman! Dagens debatt har sin utgångspunkt i budgetpropositionen och i de motioner som väckts med anledning av densamma. De här förslagen skulle enligt planerna i dag omvandlas till beslut, men beslutet kommer väl i morgon. Redan innan debatten är avslutad har regeringen dock kommit med nya förslag i form av kompletteringsproposi-

tionen som delvis kommer att kullkasta det beslut som kammaren fattar efter dagens debatt. Detta gör naturligtvis att diskussionen blir något mera förvirrad än den kanske annars hade behövt vara.

När det gäller inriktningen på näringspolitiken finns det en skillnad i grundsynen mellan regeringen och de partier som står bakom reservation 1 i betänkandet. Regeringens politik präglas i inte obetydlig omfattning av ett synsätt som bygger på att politikerna styr och ställer också på detaljnivå, inte minst genom en mycket detaljerad lagstiftning, genom höga skatter och genom subventioner och stöd som bygger på att politiker i stor utsträckning förstår saker och ting bättre än företag och företagare.

Reservanternas inställning bygger på ett mera generellt synsätt som innebär att politiken har till främsta uppgift att utforma spelplan och fasta regler inom vilka företag och företagare agerar liksom, naturligtvis, vi som inte är företag och företagare.

Vidare är det politiska systemets uppgift att granska spelet och att beivra när regelöverträdelser sker. Genom ett fritt näringsliv ges utrymme för det oväntade och det förnyande. Det är i detta, tillsammans med ett hårt arbete, som nya företag skapas, växer och ger människor trygga arbeten. Det är alltså inte politiker som skapar arbeten, men det är politiker som har ansvaret för att ett klimat skapas som uppmuntrar till företagande och investeringar.

Vi i kds förordar en marknadsekonomi med etiska principer samt sociala och ekologiska hänsyn. Det här har belysts mycket i modern ekonomisk forskning, där man betonar institutionernas roll för utvecklingskraften i ett samhälle och för ekonomisk utveckling. Man framhåller normer och värderingar. Ett handslag kan gälla mellan två företag samt mellan kund och företag. Det spelar en mycket stor roll, för annars blir transaktionskostnaderna – kostnaderna för affärer – så höga att det försvårar för utvecklingskraften i ett företag.

Det har tidigare diskuterats en del om skatteväxling som ett korrektiv i en marknadsekonomi. Det är en tanke som också vi företräder och som vi har arbetat ganska mycket med under senare år. Den tidigare regeringen beslutade om en utredning som den nuvarande regeringen har fullföljt i och med att en ny utredning i dagarna äntligen håller sitt första sammanträde för att utforma grunderna för ett nytt skattesystem. Jag tror att det blir nästa stora skattereform och att den kommer att spela en mycket stor roll för alla och envar.

Under den föregående mandatperioden vidtogs en rad åtgärder i syfte att förbättra möjligheterna att starta och att driva företag. För småföretagen handlar det bl.a. om åtgärder på skatteområdet samt om arbetsrätten, avbyråkratisering, forskning, utbildning, konkurrens och infrastruktur.

Just dessa områden tillhör dem som har drabbats av flera s.k. återställare, som jag är övertygad om försämrar tillväxtmöjligheterna för framtiden.

Tidigare debatterades arbetsrätten här och vad den uppluckring kunde innebära när det gäller de strikta arbetsrättsregler som den tidigare regeringen gjorde och som nu har återställts. Jag tror att effekterna

av den liberaliseringen hade blivit mätbara först när ekonomin var i uppgång – alltså i ett läge som nu när företag har möjlighet att anställa nya människor. Det får vi dock inte se i just den här fasen, men det kommer. Regeringen har ju signalerat förändringar i den riktningen.

När det gäller tillväxten vill jag här i kammaren förtydliga vårt synsätt: Tillväxt är definitionsmässigt inte någonting gott, utan det handlar om en tillväxt som är långsiktigt uthållig. Då är självklart miljömässiga hänsyn av avgörande betydelse. En långsiktigt hållbar utveckling är möjlig enbart när miljöns begränsningar får utgöra ramar för ekonomin.

Sunda statsfinanser spelar naturligtvis en närmast avgörande roll för företagens möjligheter. Genom sunda statsfinanser kan vi få lägre ränta – vilket kan ge fler investeringar, vilket ger nya jobb, vilket gör att vi kan slå vakt om välfärden, vilket i sin tur ger positiva effekter. Det finns en positiv spiral att beskriva i det här sammanhanget. Det gäller att vi tar steget in i den positiva spiralen.

Däremot tycker jag att regeringens politik, som den nu är utformad, delvis präglas av ett kameralt stirrande på budgetsaldot. Det är ju ganska enkelt att formulera kraftfulla besparingar som också innebär att man rejält försämrar möjligheterna att få en ekonomisk tillväxt på längre sikt. Jag tycker att vi håller på att komma i det läget. Man måste ha vad som på idrottsspråk kallas för *split vision*, förmåga att titta åt två håll samtidigt – i det här fallet på budgetsaldo och på tillväxtens förutsättningar.

I budgetpropositionen i januari månad fanns det en hel del välvillig text som betonar nödvändigheten av tillväxt. För att i någon mån fylla detta med innehåll, det bör ju finnas ett visst samband mellan textmassorna och de medel som anvisas, har det beskrivits att regeringen skall återkomma med förslag om riskkapitalavdrag – för övrigt något som vi kristdemokrater under lång tid har förordat. I den kompletteringsproposition som vi fick i tisdags förvarnas det ånyo om att ett sådant avdrag skall införas. Det tycker vi är bra.

Vidare sägs i kompletteringspropositionen att kvittningsrätt vid underskott i näringsverksamhet skall återinföras. Också i denna del skall regeringen återkomma med konkreta förslag - jag vet att detta är komplicerat. Det innebär att den återställare som regeringen tog till efter valet nu än en gång återställs, dvs. att vi är tillbaka till utgångspunkten, vilket jag i detta sammanhang alltså tycker är bra. Nu väntar vi på att orden skall omvandlas till nödvändig handling.

När det gäller ALMI har vi tillsammans med Centern och Folkpartiet uttryckt oro för en alltför stark koncentration. Vi har i en reservation som är fogad till betänkandet betonat att ALMI verkligen skall anlita andra organ som kan bidra när det gäller prövningen av nyföretagarlån. Det handlar om konsulter, handelskamrar och kanske inte minst nyföretagarcentrum, som har visat sig kunna spela en väldigt viktig roll. Detta skall syfta till att man så långt som möjligt kan hålla isär beredande och beslutande funktioner.

När det gäller Atle och Bure har vi uppfattningen att de skall säljas och att medlen skall användas för att förstärka riskkapitalförsörjningen

för små och medelstora företag och att man självfallet skall följa marknadsutvecklingen för att hitta det rätta tillfället för försäljning.

Kvinnligt företagande är något som diskuteras i detta utskottsbetänkande. På detta satsas pengar. Hos kvinnliga företagare finns kanske inte samma traditioner som hos män. Detta bör vi tillsammans försöka ändra på genom utbildning, riktade stimulanser som stödet till kvinnligt företagande och genom informationsinsatser. Här finns en betydande potential.

Så till ett par av de tidigare inläggen. Lennart Beijer vände sig till mig. Han har tydligen läst den kristdemokratiska näringspolitiska motionen. Jag gratulerar till det. Utifrån en marknadsekonomi baserad på etiska principer och styrda av sociala och ekonomiska hänsyn, citerar Beijer och undrar hur vi ser på utdelning av bonus och konsultarvoden från företag. Jag tycker att det är bra att Lennart Beijer tog upp denna fråga.

Ledare har ju ett otvetydigt ansvar – det gäller inte minst i den svåra situation som vi nu befinner oss i – när det gäller att vara ledare och föredömen. Här finns en rad exempel på ledare som har agerat på ett sätt som jag inte tycker anstår ledare i sådan ställning då det gällt att närmast roffa åt sig i vissa situationer.

Birger Schlaug vill lära Kjell Ericsson och mig något om populism. Jag respekterar Birger Schlaug som auktoritet på detta område. Det gällde bankavgifter och räntenivåer. Man frågar sig då om han anser att de nuvarande räntenivåerna beror på att vi tar ut en avgift för Bankstödsnämnden. Det gör de naturligtvis inte, utan det beror på att vi har en usel balans i de offentliga finanserna, vilket är någonting som vi måste ägna väldigt mycken möda åt. Det är också det som vi har betonat i reservation nr 1.

Jag står bakom alla de reservationer som är fogade till betänkandet där mitt namn förekommer men nöjer mig med att yrka bifall till reservation nr 1.

Anf. 183 BO BERNHARDSSON (s)

Fru talman! Jag börjar med att yrka bifall till utskottets hemställan och avslag på samtliga reservationer.

Ett starkt näringsliv är förstås en avgörande förutsättning för att vi skall klara jobb och välfärd. Politiken spelar i detta sammanhang en roll på två huvudområden.

Den ena huvuduppgiften är att erbjuda bra, generella villkor för företag och företagande. Den andra huvuduppgiften består i att genom riktade insatser, som vi brukar kalla den selektiva näringspolitiken, komplettera marknadsekonomin där den uppvisar brister.

I den situation som Sverige befinner sig i kan det möjligen tyckas vara överflödigt att påpeka – andra har gjort det före mig – att framgången i budgetsaneringsarbetet och utvecklingen på ränteområdet självfallet också är näringspolitiskt avgörande.

Sveriges underskottsproblem och de höga räntorna har lett till vad jag skulle vilja kalla en tyngdpunktsförskjutning inom politiken. Den övergripande uppgiften, nämligen att få ner underskottet och sänka

räntorna, har kommit att dominera det politiska skeendet allt starkare. Jag tror att det också har inneburit att den övriga näringspolitiken har kommit i skymundan.

Åtminstone ett par talare har här påpekat att det i kompletteringspropositionen läggs fram förslag om minskade ambitionsnivåer, räknat i kronor och ören, i förhållande till de förslag som vi diskuterar i dag. Per Westerberg tycker att det är ett underligt förfarande och säger att detta innebär att vi har antagit moderata förslag. När det gäller det sistnämnda är det bara att räkna, så inser man att det inte är fråga om någon exakt kopiering av moderata förslag.

Men jag vill påpeka att detta närmast är en illustration till just den tyngdpunktsförskjutning som har skett och som ständigt sker, vilket gör att vi tvingas att föra den ekonomiska politiken alltmer bestämt. Budgetunderskottet skall bort, statsskulden skall vara under kontroll och räntorna skall ner. Detta är just nu den dominerande politiska uppgiften, självfallet också detta med näringslivets bästa för ögonen.

En helhetsbedömning ligger ju alltid till grund för våra politiska beslut, där de övergripande prioriteringarna måste göras. När förutsättningarna förändras och vissa uppgifter – i det här fallet budgetsaneringen – måste prioriteras ännu hårdare leder det naturligtvis till omprioriteringar, som också påverkar de områden som vi nu skall fatta beslut om. Kompletteringspropositionen skall nu behandlas i vanlig ordning av utskott och riksdag, och det finns ingen anledning att föregripa behandlingen. Den principiella inriktningen av näringspolitiken påverkas inte utan ligger fast, även om summorna i viss mån har förändrats.

Fru talman! Den näringspolitik som bedrivs och som vi diskuterar här i kammaren i dag förtjänar att lyftas fram. Den innebär ett målmedvetet arbete för att skapa växtkraft i svensk ekonomi och för att skapa nya arbetstillfällen. Näringspolitiken innehåller åtgärder som skall påskynda den teknologiska förnyelsen, öka förädlingsgraden, öka kunskapsinnehållet i produktionen, stimulera nyföretagande och ge befintliga företag förutsättningar att växa.

En viktig ambition är att statens roll och de näringspolitiska åtgärderna samordnas, renodlas och effektiviseras. Det kommer bl.a. till uttryck genom att ALMI ges en tydligare roll som ett nav för den statliga näringspolitiken på regional nivå. ALMI skall vara den självklara ingörsporten för den småföretagare, nyföretagare eller uppfinnare som söker råd eller stöd. Företagaren skall veta vart man vänder sig. Statliga och andra näringspolitiska resurser skall finnas lätt tillgängliga för den som efterfrågar dem.

Detta, Per Westerberg, har ingenting att göra med monopol eller koncentration, vilket påstås i reservation 6 och som även har sagts här i debatten. ALMI skall stå till tjänst med egna resurser, men ALMI skall också ta hjälp av eller lotsa företagaren till andra resurser – samhällets eller privata – såsom länsarbetsnämnden, Handelskammaren, Exportrådet, fristående konsulter osv. Detta är inte alls detsamma som monopol.

Fru talman! Flera förslag har som mål att påskynda kunskaps- och tekniköverföringen till i första hand de små och medelstora företagen. Det handlar om att påskynda den process genom vilken nya forsknings-

rön och befintlig kunskap tillämpas, vilket snabbare leder till nya företag och nya arbetstillfällen. Det handlar också om att stimulera avknoppning från befintliga högteknologiska företag.

Anslaget för tekniköverföring är till för att skapa nätverk och bygga kunskapsbroar som gör de kunskaper som finns på skilda håll i samhället tillgängliga i företagen.

Andra åtgärder som föreslås och som vi skall fatta beslut om har till uppgift att underlätta riskkapitalförsörjning och kredittillgång på områden där den marknadsstyrda kapitalförsörjningen inte fungerar tillfredsställande. Hit hör förslaget om riskkapitalavdrag, som aviserades i budgetpropositionen och som Socialdemokraterna och Centern kommit överens om.

Fru talman! Det finns faktiskt en betydande politisk enighet om näringspolitiken och dess utformning. Det gäller t.ex. vikten av långsiktigt stabila regler för näringslivet. Det gäller i hög grad målen för och inriktningen av näringspolitiken.

Vi är, som jag har förstått det, överens om att det är viktigt att främja tillämpad forskning, att det behövs insatser för tekniköverföring, att uppfinnandet skall erbjudas gynnsamma villkor m.m. Vi är också överens om att det är samhällets insatser för de små och medelstora företagen och för nyföretagandet som bl.a. måste prioriteras.

Vi är också överens om att särskilda insatser är nödvändiga för att främja kvinnligt företagande, om än i varierande grad. Vi är till yttermera visso, även om det också är med en viss variation, överens om att det är livsviktigt att miljöns krav ges en framträdande roll även i näringspolitiken.

Det finns självfallet skillnader, både när det gäller betoningen av olika politikområden och när det gäller tilltron till marknadens förmåga att lösa allehanda uppgifter. Synen på skatter är ett sådant område där skillnaderna kommer till uttryck. Här intar främst Moderaterna en bekymmerslös hållning. Skattesänkningar är alltid viktiga att genomföra – i lågkonjunktur, i högkonjunktur och t.o.m. när den förra regeringen slog världsrekord i utgiftstryck och sänkte skatter för högavlönade och aktieägare. Det sades att detta skulle gynna företagandet och skapa jobb. Nu blev det inte riktigt så.

Enligt Moderaterna är det alltid nyttigt för företagandet att skatter sänks – vilka skatter som helst. Däremot är det av någon underlig anledning helt riskfritt för företagandet att göra besparingar som går ut över vanligt folk, över arbetslösa eller över offentlig verksamhet.

Problemet med den förenklade synen är förstås att företagen nog är minst lika och egentligen mera beroende av att olika grupper har köpkraft och av efterfrågan som konsumenter och offentlig sektor svarar för, som av skattesänkningar på inkomster som ännu inte har skapats. Detta är naturligtvis den svåra avvägningen i konjunkturpolitiken. Hur mycket kan man strama åt? Skatter och åtstramningar för löntagargrupper eller inom den offentliga verksamheten har i princip samma inverkan. Den är problematisk för företagandet.

Socialdemokraterna har en mera sammansatt syn, vill jag påstå, på skatter och besparingar. Däremot är vi öppna för att diskutera sådana

skattepolitiska förändringar som kan tänkas ha strategisk betydelse för innovationsklimat och för företagande. Riskkapitalavdraget är ett exempel.

Fru talman! En viktig område där det ännu inte tycks finnas någon mera utvecklad samsyn gäller hur man skapar stabila spelregler för företagen. Att de skall finnas är vi uppenbarligen överens om.

I reservation 1 hävdar reservanterna med Per Westerberg i spetsen att de av den socialdemokratiska regeringen och riksdagen genomförda s.k. återställarna står i strid med en strävan att skapa långsiktiga, stabila villkor för näringslivet. Detta bygger enligt vår uppfattning på en mycket grundläggande missuppfattning.

Stabila villkor kan aldrig baseras på ensidighet. Stabila villkor förutsätter per definition, så som vår parlamentarism fungerar, att man tar hänsyn över blockgränserna, att man lyssnar på samtliga parter på arbetsmarknaden och att man med de utgångspunkterna kompromissar och bygger hållbara regler.

Stabila regler kan aldrig baseras på att man upprättar en beställningslista från Svenska arbetsgivareföreningen. Därför var och är de socialdemokratiska återställarna logiska. De innebar på något sätt: Tillbaka till ruta ett, och låt oss sedan börja om och diskutera på riktigt över blockgränserna hur arbetsrätten skall förändras eller hur skatterna skall utformas för att bli riktigt stabila. Det är det arbetet som den här regeringen, Socialdemokraterna och Centern har påbörjat.

Som betonats i flera andra debatter i den här kammaren står dörren öppen för andra partier som vill medverka till verkligt stabila och långsiktiga villkor för näringslivet.

Avslutningsvis kan jag inte låta bli att säga att jag lider litet med min samarbetsbroder Kjell Ericsson. Han säger nämligen att det förra förhållandet med Moderaterna och inom fyrpartiregeringen inte var lyckligt. Först har Kjell Ericsson ägnat sig åt att rensa upp efter socialdemokratin. Nu har han tyvärr tvingats rensa upp efter det som han själv var med om att ställa till tidigare.

Anf. 184 PER WESTERBERG (m) replik

Fru talman! Om Bo Bernhardsson verkligen hade menat vad han har sagt, att man vill föra en näringspolitik för tillväxt, hade jag varit mycket, mycket tacksam. Det är det jag så starkt kritiserar, att man inte alls har nått fram med det här.

För det första är det centrala att man försöker få ned räntenivåerna i samhället, vilket måste bygga på en skuldsanering i den svenska statskassan. Det innebär att man måste dra ned på utgifterna. Det går inte att höja skatterna.

För det andra är det inte ökad konsumtion vi i första hand behöver i Sverige utan ökade investeringar. En mycket stor andel av alla våra konsumtionsvaror utgörs av importvaror. Vi har inte längre någon sluten ekonomi, utan investeringsvarorna tillverkas i mycket stor utsträckning i Sverige. För mig är det en gåta att man tror att man får bra ekonomisk tillväxt långsiktigt, inte bara på toppen av högkonjunkturen,

om man inför en straffbeskattning på investeringskapital i Sverige som är dubbelt så hög som för utländska investeringar.

Vi är på väg att få utlandsdominans i flera av de största och mest centrala svenska företagen – spjutspetsföretagen. Hur kan man riva upp en arbetsrätt som är starkt koncentrerad för att hjälpa fram företagandet bland de små företagen? Man vill slå mot de stora satsningarna för forskning och industrirelevans för att därmed dra undan en del av framtidsinvesteringarna och spara på utbildningen.

Jag håller med om att vi skall ha stabila spelregler, Bo Bernhardsson, men då måste varje enskild regel vara konkurrenskraftig när det gäller vad som händer utomlands. I annat fall kommer vi aldrig att klara att konkurrera långsiktigt. Man kan då inte virra fram och tillbaka med anslagen till investeringsfrämjande, kvinnligt företagande, kunskapsöverföringar, självrisker i de övre ersättningsnivåerna, kvittningsrätten när det gäller nyföretagande m.m., m.m. Det skapar inte stabilitet. Det skapar bara förvirring.

Anf. 185 BO BERNHARDSSON (s) replik

Fru talman! Problemet är väl i någon mån att Per Westerberg vill bestämma själv vad som är konkurrenskraftigt och vad som är stabila spelregler. Det var det jag försökte påpeka. Om man vill ha stabila spelregler är det liksom en absolut grundförutsättning att man lyssnar över blockgränserna och verkligen samverkar. Man måste lyssna på arbetsmarknadens båda parter och inte bara på en av dem.

Det här illustrerar bara vad jag sade i mitt inlägg. Per Westerberg säger att vi skall minska budgetunderskottet. Han litar inte riktigt på att vi har samma ambition. Vi skall sänka räntorna, och Per Westerberg litar inte heller på den ambitionen. Skillnaden är att vi skall minska budgetunderskottet – vi har gjort det oerhört kraftfullt så här långt – men vi använder inte enbart besparingar som drabbar människor som kanske har det sämre. Vi använder även skattehöjningar och inkomstförstärkningar i budgeten. Det är en riktig politik.

För mig är det obegripligt att man kan tro att besparingar skulle vara ofarliga för företagsamheten. De har naturligtvis konjunkturpolitisk betydelse. Det finns en risk för att det i så fall har samma inverkan som och kanske värre än skattehöjningar. Det innebär att köpkraft faller bort. När köpkraften försvinner drabbar det till syvende og sidst inga andra än just företagen.

Anf. 186 PER WESTERBERG (m) replik

Fru talman! Det sista Bo Bernhardsson sade i sin replik skulle nog vara sant om vi gick tillbaka ett antal årtionden. I dag är nog Bo Bernhardsson väl medveten om att en mycket stor del av konsumtionsvarorna är importvaror. Det ger i och för sig arbetstillfällen utomlands. Jag vill dock gärna ha dem i Sverige.

Stabila spelregler är inte alltid vetorätt för socialdemokratin. Vetorätten kommer enligt min uppfattning från den internationella marknaden. Vad är jämförbara spelregler i våra viktigaste konkurrentländer?

Bara för att vi är svenskar är vi inte så mycket bättre att vi kan kosta på oss vad som helst.

Sedan har vi räntan och besparingarna. Självfallet måste vi spara och självfallet måste vi klara intäktssidan, men inte genom att slå mot arbete, investeringar och företagande. I stället skall vi spara på RAS, som ingen tror på. Spara i stället genom att inte sänka matmomsen! Det skapar knappast några nya arbetstillfällen. Se i stället till att vi får pengarna till det som ger konkurrenskraft, inte bara i morgon utan långsiktigt, i kompetensutvecklingen, i teknikutvecklingen, i investeringarna, i det som ger bra lön och därmed skapar utrymme för ett bra välfärdssamhälle.

Anf. 187 BO BERNHARDSSON (s) replik

Fru talman! Per Westerberg säger att det jag hävdar kanske var rätt för ett antal decennier sedan. Men i dag är det inte rätt. I dag företräder Per Westerberg egentligen bara en internationell logik här i Sverige, och han är relativt ensam om den.

,insett att stabila spelregler faktiskt innebär att man måste lyssna på andra, att man måste agera över blockgränserna och att man måste samverka i ordets riktiga mening.

Anf. 188 BIRGER SCHLAUG (mp) replik

Fru talman! Jag är djupt förvånad och nästan litet skakad över socialdemokraternas inkonsekvens. Vad i Herrans namn håller ni på med?

Bo Bernhardsson sade att företagen är beroende av svenska folkets köpkraft. Men vad i Herrans namn gjorde ni då i går och häromdagen? Jo, ni drog ju undan köpkraft för dem som faktiskt konsumerar för sina pengar. Hade ni menat allvar med det här hade ni gjort följande:

Ni hade höjt barnbidraget till 1 000 kr och beskattat det. Då hade de som bara konsumerar för dessa pengar haft kvar sin konsumtion, medan vi som också sparar hade drabbats.

Om Bo Bernhardssons parti hade menat allvar hade ni naturligtvis sett till att de nödvändiga indragningarna i socialförsäkringssystemen hade gjorts på ett sätt så att inte köpkraften drabbats. I stället för att sänka till 75 % för alla hade ni naturligtvis sett till att 80 % ersättning var kvar för låt oss säga de första 12 000 kronorna. För den del som ligger därutöver får man bara 40 % ersättning. Då hade ni sett till att de som konsumerar inte hade drabbats.

Hur skall ni ha det nu? Är köpkraften viktig för att hålla i gång ekonomin eller är den det inte?

Anf. 189 BO BERNHARDSSON (s) replik

Fru talman! Birger Schlaug har inte insett problematiken vi har att hantera. Om vi skall ta ner budgetunderskottet är det i högkonjunktur. Det är nu vi måste ta ner budgetunderskottet för att inte gå in i nästa lågkonjunktur med ett jättelikt budgetunderskott i bagaget. Det är uppgiften.

Det ändrar inte det förhållandet att både skattehöjningar och besparingar har den effekten att de delvis kan ta udden ur en konjunkturupp-

gång. Det är därför det är så oerhört viktigt att göra denna avvägning rätt. Det har sagts av bl.a. Göran Persson i den här kammaren vid ett flertal tillfällen. Det är det som är den svåra balansgång vi har att utföra på slak lina, att inte ta i för mycket, men att ändå ta i tillräckligt, så att vi får kontroll på statsutgifterna. Det är ett oerhört svårt dilemma. Det är uppenbart att Birger Schlaug inte har förstått detta. Det är detta som verkligen är svensk ekonomis dilemma i dag.

Anf. 190 BIRGER SCHLAUG (mp) replik

Fru talman! Jag tror att Bo Bernhardsson har ramlat ner från linan fullständigt just nu. Med den modell som Miljöpartiet lade fram när det gäller barnbidraget, dvs. en höjning med 1 000 kr som beskattas, får låginkomsttagarna behålla den större delen av barnbidraget och vi med höga inkomster blir av med mer. Det hade sparat precis lika mycket som de 125 kronorna.

Vår modell för socialförsäkringssystemen, 80 % upp till de första 12 000 kronorna och 40 % för den del som ligger därutöver, hade sparat 6,6 miljarder, Bo Bernhardsson. Visst sjutton sparar vi! Men vi sparar på ett sätt så att inte den ekonomiska utvecklingen hämmas. Det är det som är skillnaden mellan Socialdemokraternas och Centerns förslag och Miljöpartiets förslag. Ni skall inte dra undan köpkraft för dem som faktiskt konsumerar för pengarna.

När det gäller statens dåliga finanser är det väl märkligt att Bo Bernhardsson och de flesta andra här om två veckor förmodligen kommer att trycka på den voteringsknapp som innebär att regeringen får i uppdrag från riksdagen att de närmaste 18 månaderna beställa militära materiel för 55,8 miljarder kronor. Hur mycket sparade vi i kompletteringspropositionen? Var det 3,6 eller 3,9 miljarder? Hur kan vi då på fullt allvar sitta här och fatta beslut om 55,8 miljarder till militära materiel? Är inte det sociala hotet i Sverige mycket större i dag än det militära?

Anf. 191 BO BERNHARDSSON (s) replik

Fru talman! När jag förut lyssnade på Birger Schlaugs huvudinlägg i kammaren gjorde jag den reflexionen att i den världen är ingenting särskilt problematiskt. Det var ett anförande om atomer, celler, miljöpolitik och allting. Man får liksom intrycket att egentligen är det inget problem. Man kan göra allting på samma gång. Man kan klara miljön och atomerna och landstingen och kommunerna. Man behöver knappt spara där heller, och man klarar att få balans i budgeten. Alla goda gåvors givare på en och samma gång. Det är mitt huvudintryck.

Jag tror tyvärr inte att det är riktigt så enkelt som Birger Schlaug gör det.

Anf. 192 KJELL ERICSSON (c) replik

Fru talman! Bo Bernhardsson utnämnde mig till städare under de senaste åren. Det har faktiskt varit ganska mycket städning. Lennart Beijer pratade förut om den lyckliga tiden, de borgerliga åren 1991–1994, och då var det mycket städning.

Det gällde då att förändra möjligheterna för företagsamheten, att sänka skatter och avgifter, förbättra riskkapitalförsörjningen och att reformera arbetsrätten. Jag tror att den städning som gjordes var bra, för då vände trenden.

Men jag sade också i mitt inledningsanförande att jag känner en stor tillfredsställelse över det som finns i kompletteringspropositionen. Man skall se över företagsbeskattningen med särskild inriktning på de små och medelstora företagen. Det känns riktigt att man gör det. Jag vill uttrycka en förhoppning om att man vid den här översynen även kan slopa dubbelbeskattningen, åtminstone för småföretagare.

Kvittningsrätten är åter. Det tycker jag är mycket bra. Riskkapitalavdraget, som också införs här, tycker jag också är mycket bra. Jag hoppas också att det omfattar uppfinnare och innovatörer. Det skall skapa utrymme för kompetensutveckling inom företagen. Det tycker jag också är mycket bra.

Man pratar om arbetsrätten och att man i den kommission som nu arbetar skall se över den, speciellt när det gäller småföretagen. Den tillfredsställelsen är också en form av städning. Jag kanske känner mig som en städare. Men de här förslagen är bra och dem vill vi köra vidare med.

Anf. 193 EVA FLYBORG (fp) replik

Fru talman! Jag skulle vilja fråga Bo Bernhardsson vad det är han menar att regeringen gör för att skapa det positiva företagsklimat som även han nu talar om, som får enskilda människor att starta företag. Är det RAS, är det den sänkta matmomsen, är det arbetsrätten, är det höjda skatter eller vad menar han att regeringen gör?

Hur menar han dessutom att neddraget stöd till kvinnors företagande ger resultat inom detta område? Jag förstår inte alls det. Varför går man t.ex. tillbaka till ruta ett och återställer innan man vet om det är bra eller inte? Jag skulle gärna vilja ha en förklaring av de här sakerna.

Anf. 194 BO BERNHARDSSON (s) replik

Fru talman! Det vi gör för att underlätta för företagandet räknade jag upp i talarstolen. Men jag kan gärna repetera det en gång till. Det första och viktigaste är att vi bedriver budgetsaneringsarbetet aktivt med sikte på att få kontroll på statsutgifterna, att få ned räntorna. Det är det allra viktigaste för företagsamheten i dagsläget.

Sedan hade jag en lång lista på åtgärder inom näringspolitiken som gäller tekniköverföring, förenklingsarbete, samordning av statliga insatser, effektivisering osv.

Vi har bara börjat. Vi kommer att fortsätta på den vägen. Det rör sig alltså om en hel del. Jag behöver väl knappast räkna upp allt en gång till, utan det finns att läsa i protokollet från tidigare inlägg.

Sedan vill jag också berätta att Sten Heckscher befinner sig tillsammans med en näringsdelegation i Fjärran östern. Det kan vara viktigt att tala om. Jag förmodar att det också är rätt viktiga uppgifter ur de perspektiv som vi här diskuterar.

Anf. 195 EVA FLYBORG (fp) replik

Fru talman! Jag vill bara anmäla att jag tycker att det är helt otillräckliga satsningar som socialdemokraterna nu kommer med. Man säger ett, men man gör egentligen någonting helt annat.

Jag undrar återigen: Var finns visionerna om vart Sverige är på väg? Hur skall vi ta oss ur den här krisen? Jag tycker inte att vi får något bra svar här i dag.

Anf. 196 KERSTIN WARNERBRING (c)

Fru talman! Det finns runt om i hela Sverige en enorm kvinnokraft med en unik förmåga att med små medel ta sig an olika samhällsproblem, utvecklingsprojekt och allehanda idéer. Otaliga är de exempel på hur kvinnor själva har ordnat barnomsorg, skolor och äldreomsorg, hur kvinnor uppmärksammat och åtgärdat olika miljöproblem och hur kvinnors uppfinningsrikedom har skapat mängder av nya arbetsplatser.

Ändå är kvinnorna inte speciellt synliga i företagsvärlden. Andelen företag som leds av kvinnor är bara ca 15 %. Kunskapen om villkoren för kvinnligt företagande har varit minst sagt dålig.

På uppdrag av förre arbetsmarknadsministern Börje Hörnlund gjorde NUTEK, tack och lov, en utmärkt analys av hinder och möjligheter för kvinnligt företagande. Jag säger tack och lov, därför att det var tack vare den analysen som man i dag bättre kan rikta insatserna mot kvinnorna och öka andelen kvinnliga företagare. Den förra regeringen satsade på flera åtgärder som visade sig mycket framgångsrika för att främja kvinnors företagande.

Analysen visar att kvinnor oftast startar sina företag ytterst försiktigt och i liten skala. De utgår från egen yrkeskunskap, investerar mindre än män, lånar mindre än män, vill ha rådgivning lokalt och helst av kvinnliga rådgivare. De startar ofta i servicesektorn och arbetar gärna tillsammans med andra kvinnor i s.k. kooperativ.

Men så är det ju också ytterst litet av de resurser som samhället satsar på företagande som kommer kvinnorna till del. Deras sätt att starta och driva företag är inte allmänt accepterat, vare sig av rådgivare eller bankmän. Det är männens sätt att starta och driva företag och de branscher som traditionellt startas och drivs av män som är normgivande. Finansieringsrådgivning och bidragssystem har anpassats till detta. Ett exempel är att Industri- och nyföretagarfonden normalt inte ger stöd på mindre än 100 000 kr. Det finns förstås också en hel del andra hinder för kvinnor för att komma i gång med företagande. Låt mig nämna ett: försäkringsfrågor i samband med barnafödande. Därför krävs det en förbättring av socialförsäkringssystemet. Centerpartiets förslag om ett grundtrygghetssystem skulle kunna åtgärda en hel del.

De nya jobben måste komma i små och medelstora företag, det hör vi ständigt och jämt. Inte minst inom tjänstesektorn växer en mängd möjligheter fram till eget företagande som alternativ till den offentliga sektorn. För att möjliggöra de många nya nödvändiga jobben krävs en politik som prioriterar små och medelstora företag och som också visar att Sverige behöver både kvinnor och män som startar och driver företag. Jag kan i varje fall inte inse att arbetsgivaravgiftshöjningarna, som

regeringen ägnade sig åt under hösten, skulle vara rätt sätt att stimulera företagande på.

Centerpartiet föreslår en skatteväxling för att man skall få sänkt skatt på arbetskraft. Nog måste det ha en mycket större stimulanseffekt. Det skulle också alldeles särskilt gagna kvinnors företagande, som ju ofta är arbetskraftsintensiv tjänsteverksamhet.

Den återställarpolitik som regeringen ägnade sig åt i höstas gick stick i stäv mot Ingvar Carlssons vackra ord i regeringsförklaringen, att småföretag skall prioriteras. Lyckligtvis kan jag konstatera att regeringen har lyssnat på Centern och efter hand kommit till en viss sans.

På centerinitiativ införde den förra regeringen speciella medel för särskilda kvinnolån på små summor till förmånliga villkor. Dessa lån har varit mycket attraktiva, och lånemedlen var slut i början av det här året. S-regeringen fortsätter med samma satsning för att täcka det stora behovet av lån till kvinnors företagande, och det är bra.

Många kvinnor har fått chansen att förverkliga drömmen om en egen verksamhet tack vare fyrklöverregeringens satsning på starta-eget-bidrag. S-regeringen fortsätter den satsningen. Det är också bra.

Ett särskilt program för att anställa kvinnliga rådgivare startades under den förra mandatperioden, och särskilda kvinnliga resurscentra har på Börje Hörnlunds förslag inrättats. I dessa centra skall kvinnor kunna få hjälp med allt från personlig utveckling till skräddarsydd utbildning och företagande.

Det nationella kvinnliga resurscentrum, knutet till NUTEK, som nu äntligen har kommit i gång skall vara spindeln i nätet och "serva" regionala centra. Det här arbetet måste också fortsätta att utvecklas. Det är viktigt att kvinnliga resurscentra verkligen kommer till stånd i varje län.

Fru talman! Det är som sagt var bra att regeringen fortsätter med de satsningar som på Centerns initiativ påbörjats för att underlätta för kvinnor att starta företag. Men ambitionsnivån måste höjas.

Näringsministern Sten Heckscher har i en artikel uttalat att "särskilda insatser för kvinnors företagande skall redovisas i budgeten". Jag hade tänkt fråga näringsministern vart dessa "särskilda insatser" har tagit vägen. I budgeten finns det ju inga nyheter. Nu kan näringsministern inte höra mig, eftersom han är ända borta i Fjärran Östern, men måhända kan jag få svar på den frågan av Bo Bernhardsson.

Jag undrar också om AMS nu har fått det uppdrag som finns beskrivet i arbetsmarknadsbilagan. Där står det att regeringen kommer att uppdra åt AMS att senast den 1 oktober i år "redovisa en strategi för hur man avser att verka för att öka kvinnors företagande. Av strategin bör också framgå hur AMS avser att samverka med NUTEK inom detta område."

Jag undrar alltså om AMS har fått detta uppdrag. Varför måste man vänta ända till den 1 oktober med att redovisa sin strategi?

För övrigt undrar jag också: Är det bara AMS strategi som skall inväntas? Har inte regeringen någon egen strategi utifrån dessa speciella särskilda insatser som näringsministern har talat om?

En målsättning för näringspolitiken i handling och inte bara i ord måste vara att prioritera små och medelstora företag och att stimulera till nyföretagande. Det är absolut nödvändigt för att få Sverige på fötter.

En annan målsättning måste vara att vartannat nytt företag skall startas av en kvinna. För att nå det målet fordras en mängd olika insatser från rådgivning och utbildning till riskkapital och bättre försäkringsvillkor. Alltför länge har företagsamheten gått miste om en stor del av den kompetens som kvinnor står för. Sverige har inte råd med det längre.

Fru talman! Jag instämmer i Kjell Ericssons yrkande.

Anf. 197 EVA FLYBORG (fp) replik

Fru talman! Jag tycker att det är väldigt bra att Centern och Kerstin Warnerbring tror på kvinnokraften. Hon har dessutom många bra frågor och synpunkter som jag gärna skulle vilja instämma i.

Ställer Centerpartiet upp på den neddragning som Socialdemokraterna har föreslagit i kompletteringspropositionen just för lån till kvinnors företagande? Kjell Ericsson har kanske tagit i litet väl häftigt med kvasten och städat bort ett eget förslag?

Folkpartiet har en utmärkt reservation till detta betänkande, där vi vill satsa 250 miljoner kronor på kvinnors företagande. Välkommen ombord!

Anf. 198 KERSTIN WARNERBRING (c) replik

Fru talman! Den förra regeringen avsatte 50 miljoner till ett speciellt kvinnolån från halvårsskiftet 1994. De 50 miljonerna varade fram till januari, början av februari i år.

Den socialdemokratiska regeringen har nu fullföljt ambitionen och avsatt 150 miljoner. Det var alltså avsatt 200 miljoner, men vi har där gått med på att sänka det till 150 miljoner, vilket exakt motsvarar den summa som den borgerliga regeringen föreslog.

Jag tror nu inte att Eva Flyborg behöver vara orolig för att detta inte skulle räcka till. Det finns möjlighet att spä på det om efterfrågan visar sig vara ännu större. Dessutom finns i ALMI åtskilliga miljarder, eller kommer att finnas. Det finns redan nu 2,5 miljarder, som kommer späs på med pengar från Industri- och nyföretagarfonden. De pengarna är också möjliga för kvinnor att utnyttja.

En eventuell försäljning av aktier i Atle och Bure skall också utnyttjas just för den här typen av företagande. Jag tror inte att Eva Flyborg behöver vara orolig. Kvinnorna kommer att få de resurser de behöver.

Anf. 199 EVA FLYBORG (fp) replik

Fru talman! Jag kommer inte ihåg exakt vad som stod i texten. Men enligt bedömningarna behövdes det mer, uppemot 200 miljoner kronor, där Folkpartiet har lagt på ytterligare 50 miljoner kronor.

Man kan också med fog anta att detta är en av de viktiga signaler som vi behöver ge till kvinnor och till marknaden i övrigt. Återigen: Välkommen ombord på Folkpartiets reservation!

Anf. 200 KERSTIN WARNERBRING (c) replik

Fru talman! Jag kan bara återupprepa, Eva Flyborg, att det finns gott pengar på olika håll hos ALMI och Industri- och nyföretagarfonden att spä på med om det visar sig behövas. Dessutom finns alla de vanliga lånen som är tillgängliga för män såväl som för kvinnor.

Anf. 201 RONNY KORSBERG (mp)

Fru talman! Jag skall ta upp en annan aspekt på näringsliv och företagande. Det har här i kväll pratats väldigt mycket om pengar, räntor och annat. Man kan av debatten få intrycket att det är det enda som intressant när det gäller företagande och näringsliv. Vad vi glömmer bort är att företag består av människor. Det jag skall uppehålla mig vid en liten stund är den demokratiska aspekten av företagandet.

Vi är ju alla överens om att det behövs fler företag. Det finns olika sätt att driva företag. Det jag tänker tala om är det vi kallar för kooperativt företagande, dvs. människor i samverkan som jobbar med demokratiska företag.

I mitten av 80-talet tog man på förslag från, om jag inte minns fel, fru talmannen själv initiativ till att bilda LKU-verksamhet i landet som skulle vara ett sorts komplement till utvecklingsfonderna för att ge bl.a. gratis rådgivning åt människor som ville starta företag och ville göra det i demokratisk form.

Det som kännetecknar den här typen av företag är dessutom att man ofta har en annan målsättning med sitt företagande. Det är normalt sett inte kapitalassociationer som har till syfte att ge avkastning på kapital, utan de har i stället till syfte att upprätthålla sysselsättningen på en viss ort eller att förse medlemmarna i företaget med en viss service.

Den här verksamheten har fått en väldigt positiv utveckling. I dag finns det 21 sådana rådgivningsverksamheter runt om i landet. Man har också organiserat sig i en central organisation för att stärka sin röst.

Detta komplement har utvärderats av Riksrevisionsverket, vilket tas upp i betänkandet. Det man har pekat på är att detta fungerar för de grupper som normalt sett kanske har svårt att göra sig gällande i företagssammanhang. Det är de människor som bor på landsbygden och har behov av att sysselsättningen finns just där, det är kvinnor, som Kerstin Warnerbring sade väldigt mycket klokt om här tidigare, och det är ungdomar, som i dag har svårt att komma in på arbetsmarknaden.

För dem har det visat sig vara ett bra sätt att komma i gång och få en meningsfull sysselsättning att sluta sig samman i kooperativa företag. Det gäller även alla de invandrare som kommer till vårt land med ofta hög kompetens men som av olika skäl inte kommer in på arbetsmarknaden. Det har visat sig att också de har kunnat starta verksamheter på det sättet.

Det har som sagt varit en mycket effektiv verksamhet, som har utvecklats mycket positivt. Men som också har påpekats från Riksrevisionsverket är det nödvändigt att man utvecklar den här verksamheten vidare och utökar samarbetet med t.ex. ALMI. Det är onödigt att man på två håll parallellt bygger upp samma typ av verksamhet. Vi vet ock-

så att det samarbetet pågår på många håll runt om i landet och fungerar alldeles utmärkt.

Den reservation som Miljöpartiet har i detta avseende, och som jag inte tänker yrka bifall till av respekt för den överenskommelse som finns, talar om att man behöver satsa litet mer pengar på den här typen av verksamhet. Vi har föreslagit att man skall ta en del av de pengar som i dag satsats på regional utveckling och lägga dem på den här typen av verksamhet, dvs. dessa lokala kooperativa utvecklingscentrum.

Varför behövs då dessa pengar? Det finns flera skäl. För det första har dessa centrum ökat i antal. Det finns i dag 21 rådgivningscentraler runt om i landet. De har att dela på de pengar som finns i den fasta potten. Nu är ytterligare två på gång att bildas. Ju fler de blir desto mindre blir naturligtvis potten för var och en.

Det andra skälet, som är väl så viktigt, är att mycket av den tid som man i dag lägger ner på LKU går åt till att skaffa pengar. Det kan inte vara ett särskilt klokt sätt att bedriva verksamhet att man ibland i vissa sammanhang kanske skall behöva ägna halva sin tid åt att söka skaffa pengar.

Ett tredje skäl är att vi har blivit medlemmar i EU. Det har förändrat situationen för många företag och många människor som tänker starta företag. De målområden som finns inom EU kan i dag vara bidragsgivare. Man kan söka medel från EU:s fonder för att starta verksamheter. Det innebär ett mycket stort merarbete, och det gör att man behöver fler människor.

Ett fjärde skäl är att man behöver höja kompetensen. Det är ett krav inte bara från dem som skall starta företag och en säkerhet för dem utan också önskvärt ur andra synvinklar.

Det femte skälet är att man måste höja ambitionen på det här området. Det räcker inte med de relativt få verksamheter som i dag har startats. Man har i dag för små resurser för att nå ut till tillräckligt många människor. Det är helt klart så.

Det framgår av den utvärdering som Riksrevisionsverket har gjort att om man hade haft mer resurser skulle man ha kunnat nå ett mycket bättre resultat. Som jag sade inledningsvis är alla överens om att vi behöver fler företag. Då är detta en oerhört effektiv metod att skapa förutsättningar för det.

Det vi har föreslagit är egentligen en mycket liten del av de pengar som i dag satsas på regional utveckling. Vi menar att de skulle gå direkt till LKU-verksamheten i stället för att som i dag kräva att hälften av de medel som man får skall sökas lokalt. Det är en omväg där människorna som jobbar i verksamheten skall söka pengarna, och sedan skall någon sitta och granska och bedöma ansökningarna och bestämma om pengar skall delas ut. Det är ett oerhört ineffektivt sätt att fördela stimulansmedel. Det skulle alltså höja effektiviteten högst väsentligt om man fördubblade de här anslagen, som i dag är drygt 9 miljoner för de 18 månader som budgeten omfattar. Man skulle alltså på det viset få ut oerhört mycket mer för de pengar man satsar.

Anf. 202 SIV HOLMA (v)

Fru talman! Jag skall börja med att instämma i reservation nr 37 under mom. 37 angående en lokalisering av Rymdbolagets huvudkontor till Kiruna. Bakom reservationen står Vänsterpartiets och Miljöpartiets representanter i näringsutskottet, Lennart Beijer respektive Eva Goës. Det är visserligen Rymdbolagets styrelse som fattar beslut om huvudkontorets lokalisering, men precis som det står i reservationen skulle ett uttalande av riksdagen ses som en markering av statsmaktens uppfattning.

I dag saknar Rymdbolagets styrelse ledamöter från den norra landsdelen. Alltför mycket av verksamhet som bedrivs och av utvinning i denna landsdel kontrolleras och styrs från annat håll. Det har i och för sig inte alltid bara varit negativt.

Sedan 60-talet har rymdforskningen i Kiruna och till denna anknutna verksamheter och tillämpningar steg för steg blivit av allt större betydelse, inte minst arbetsmarknadsmässigt, vilket är en mycket viktig aspekt i dessa dagar, med de höga arbetslöshetssiffror som vi har. Avgörande för såväl miljö- som rymdforskningsverksamheten i Kiruna är den höga latituden, den orörda naturen och den successivt utvecklade vetenskapliga miljön. Det finns naturliga fördelar med att bedriva rymdverksamheten i glesbygd, som inte bör begränsas av att huvudkontoret är stationerat i en storstadsregion.

Förslaget läggs också fram mot bakgrund av att en besparing på 50 miljoner kronor skall göras till 1998. I det ljuset blir det svårare att försvara att man har ledningen placerad på två orter. Rymdverksamheten bedrivs i huvudsak i Esrange, och det vore en naturlig utveckling att även ledningen flyttade närmare denna verksamhet. Eftersom en besparing innebär mindre resurser, vore det minst skadligt för den framgångsrika forskningen att just samordna ledningsfunktionen genom att flytta huvudkontoret från Solna till Kiruna.

Jag yrkar också bifall till Vänsterpartiets och Miljöpartiets reservation om prospektering, nr 27 under mom. 26. Reservanterna har en annan uppfattning än utskottsmajoriteten vad gäller vikten av att bilda ett statligt mineralprospekteringsbolag. Förslaget finns ursprungligen i två separata motioner, en av Lennart Klockare m.fl. socialdemokrater och en av Vänsterpartiet väckt av mig m.fl.

Det är viktigt att ha en offensiv näringspolitik för att skapa vettiga förutsättningar för fler arbetstillfällen. Sverige är fortfarande intressant ur malmprospekteringssynpunkt. Bergslagen samt Norr- och Västerbotten tillhör Europas viktigaste områden för potentiella malmfyndigheter. Prospektering är grunden för den brytning av malm och industrimineraler som skall ske i framtiden och är till sin natur långsiktig. Om den kortsiktiga marknaden får styra prospekteringen dras den ner där malmpriserna är låga och blir gärna en prospektering som bedrivs omedelbart i närheten av befintliga gruvor.

I utskottets betänkande framgår att prospekteringskostnaderna har ökat från 101 miljoner 1993 till 146 miljoner 1994. Antalet undersökningstillstånd har också ökat under samma period, från 149 till 199. Men det ökande intresset kommer främst från företag med i huvudsak

utländskt ägande. I stort sett avser hela ökningen utländska företag. Av de totala prospekteringskostnaderna svarade de nämnda företagen för cirka hälften 1994, jämfört med en tredjedel 1993.

Det här talar för att staten bör ha ett avgörande inflytande över användningen av de svenska naturtillgångarna. I en utredning som kallas Prospektering, utförd av bergsingenjör Lars-Göran Ohlsson på uppdrag av Länsstyrelsen i Norrbottens län, framkommer det att det för att ersätta den malm som årligen bryts i de två nordligaste länen krävs prospektering för minst 300 miljoner kronor per år. Jämför den siffran med prospekteringskostnaderna 1994, som uppgick till endast knappt hälften av denna summa, dvs. 146 miljoner kronor!

Det är alltså viktigt att samhället har ett avgörande inflytande över hur de svenska naturtillgångarna används, för att förhindra rovdrift och miljöförstöring och för att trygga långsiktig sysselsättning. I det här fallet anser jag att det endast är ett statligt bolag som tillsammans med gruvbolagen kan axla ett sådant samhälleligt och offensivt närings- och miljöpolitiskt ansvar.

Detta är en uppfattning som också gruvfacket redovisade i en tidningsartikel i Norrbottenskuriren för ett par månader sedan. Gruvfyrans ordförande Hans Larsson säger: "Vi har från fackligt håll hela tiden hävdat att svenska tillgångar ska ägas och styras av svenska folket. Svenska staten ska satsa på prospektering tillsammans med gruvbolagen, svenska såväl som utländska." I samma artikel redovisas även Norrbottens länsråd Jan-Olof Hedströms synpunkt att det är viktigt att satsa på ny, kraftfull prospektering.

Fru talman! Bolaget skulle också kunna spela en positiv roll i samarbetet med Östeuropa. Då tänker jag speciellt på samarbetet inom Barents region. Mineralprospekteringsbolaget skulle kunna åta sig prospekterings- och malmvärderingsuppdrag på Kolahalvön, som har rika mineraltillgångar och där nya möjligheter har öppnats. Till skillnad från ett privat skulle ett statligt bolag genom den demokratiska insynen och kontrollen kunna utföra de här uppdragen på ett seriöst och hållbart sätt, utan kortsiktiga intressen.

Anf. 203 ELISA ABASCAL REYES (mp)

Fru talman! Ledamöter! Jag vill tala om en sak som på ett helt fantastiskt sätt har negligerats av utskottet, nämligen invandrarnas inverkan på svenskt näringsliv och framför allt de tendenser som har visat sig i form av ett ökat småföretagande bland invandrare.

Låt mig först och främst säga att den helhetssyn som krävs för att man skall kunna bedöma svenskt småföretagande och annat företagande i dag också innebär att man behöver en helhetssyn på vad samhället tjänar på och inte tjänar på. När det gäller att spara, vilket är ett honnörsord i den här riksdagen, måste vi därför också titta på vad som är verkliga kostnader för staten och vad som inte är det.

Låt mig ge några exempel på saker som kostar i en icke-perfekt värld. Sådana exempel är akutsjukvård för barn, allergier, som ökar, rening av vatten, sanering av miljöförstörda områden. Oljeutsläpp

kostar, klimatförändringar, som ger följder som onormala orkaner, torka, osv., kostar. Arbetslösa människor kostar också.

Detta visar alltså – apropå vad som sades om Miljöpartiets perfekta värld och celler – att miljövänlighet lönar sig i längden. Det gör också ett socialt ansvar, och det gör också en helhetssyn på svenskt näringsliv.

Om vi skall karakterisera småföretagande bland invandrare kan vi plocka ut några små kännetecken. Ett sådant är att det rör sig om familjeföretagande. Arbetet sprids ut i familjen, vilket gör att det kan bli en ganska dålig insyn i löneförhållanden, osv. Det är konsumtionsvaror och service som man framför allt ägnar sig åt. Man har dessutom en dålig tillgång till kapital och en låg trovärdighet hos olika kreditinstitut.

Här vill jag också anknyta till en artikel av moderaten Tomas Gür, som har skrivit om etnisk företagsamhet att det faktiskt lönar sig att vara mindre fördomsfull. Därför bör bankväsen och kreditinstitut saneras på fördomar vad gäller den här branschen, och jag vore tacksam om utskottet kunde ta något initiativ i den riktningen i framtiden.

Låt oss titta på den potential som invandrare i dag utgör för svenskt näringsliv. För det första är andelen högutbildade högre bland invandrare än bland svenskar. Det gäller särskilt inom tekniska och naturvetenskapliga yrken där näringslivet i dag har ett stort behov. Skulle man komplettera denna kompetens med en enkel entreprenörsutbildning, inte just genom universitetens institutioner, skulle man skapa en ganska stor kraft och konkurrensförmåga hos dessa personer.

En annan sak är den åldersfördelning som vi har bland invandrare. Vi kan t.ex. jämföra och se att bland svenska medborgare är andelen människor över 64 år 38 % och bland invandrare är den endast 19 %. Detta är en kurva som visar sig rätt igenom vid en jämförelse. Det här gör att en entreprenörsutbildning skulle öka den kapacitet som vi faktiskt efterfrågar i samhället i dag.

Sedan handlar det också om människosyn. Där gäller det att skapa viktiga attitydförändringar, nämligen att invandrare inte bara skall ses som en belastning och tas upp i sociala frågor och arbetsmarknadsfrågor utan även uppmärksammas i näringspolitiken. Där har vi noterat att regeringen inte har med en enda utomeuropeisk person i det småföretagarråd som man har skapat.

Marginaliseringen har självfallet kostnader. Arbetslösheten bland invandrare är 30–50 %. Det gör att det egna småföretagandet i högsta grad bör uppmuntras och stödjas genom utbildning. Miljöpartiet vill inte på något sätt skapa konkurrensfördelar. Vi vill helt enkelt stödja de delar där man kan göra det utan att skapa konkurrensnackdelar. Vi vill tvärtom minska konkurrensnackdelarna.

Det har visat sig att endast 8 % av de invandrare som har fått starta-eget-bidrag har återvänt till arbetsförmedlingen efter sex månader. Det måste ses som ett mycket bra resultat. Det har också visat sig att den egna arbetsinsatsen bland invandrare i småföretagandet är mycket högre än bland svenskar.

Att satsa, att uppmärksamma och att poängtera nya svenskars roll i svenskt småföretagande är av yttersta vikt. Vi i Miljöpartiet tror att

småföretagande och kooperativ är en bra och sund ryggrad i svensk ekonomi.

Jag är inte nöjd med den formulering och det utrymme som utskottet har gett åt den här frågan. Det finns en klar orättvisa när det gäller invandrares situation i fråga om småföretagsamhet jämfört med naturaliserade svenskar. Då vill jag anknyta till det jag började med att säga, nämligen misstroendet från kreditinstituten.

Det finns också en annan aspekt på detta som jag skulle vilja ta upp litet snabbt. Det är den ekonomiska brottslighet som ofrivilligt och omedvetet eller frivilligt och medvetet finns i invandrares småföretagande. Genom misstroende från olika kreditinstitut, genom svårare förutsättningar, genom att man saknar investeringskapital osv. tvingas invandrare in i en subekonomisk etnisk kultur som är kännetecknande för flera stora europeiska huvudstäder i dag.

För att undvika detta bör det ligga i samhällets intresse att vidta åtgärder mot det. Jag hoppas att det kommer mer initiativkraft från utskottet i framtiden. Jag yrkar inte bifall till reservation 16, men jag vill att det tas till protokollet att jag i själ och hjärta står bakom tanken.

Anf. 204 BO BERNHARDSSON (s) replik

Fru talman! Jag vill bara understryka att det inte är så att utskottet negligerar frågan om företagsamhet bland invandrare. Vi anser att den är viktig, och vi inser att invandrarna är en viktig resurs även på detta område.

Men vi har utgått ifrån att de näringslivsorgan vi har, skolsystemet, ALMI och andra näringslivsorgan också är en resurs för invandrarna, inte minst i de områden och regioner där det finns många invandrare, som t.ex. den jag kommer ifrån. Redan i skolsystemet bör man uppmuntra företagande, som vi har varit inne på tidigare. Vi tror att de inrättningar vi har till förfogande tar det här på allvar. Vi har inte negligerat frågeställningen.

Anf. 205 ELISA ABASCAL REYES (mp) replik

Fru talman! De inrättningar som finns fyller inte den här funktionen. De har ingen möjlighet att göra det heller. De fyller inte det behov som småföretag som drivs av invandrare har. De behöver inte lära sig att t.ex. vilja arbeta hårt eller många andra saker. De behöver tekniska detaljer som de inte har kunnat tillgodogöra sig eftersom de inte är uppväxta i det svenska samhället.

Via t.ex. universitetsstudier ökar den privata belåningen. Dessutom är det också andra kriterier för att söka in på ett universitet. Det gör att de nuvarande institutionerna inte fyller den funktion som behövs. Detta skulle förstås ligga under AMS eller i kommunal regi. Men där finns det ju inga pengar i dag.

Anf. 206 BO BERNHARDSSON (s) replik

Fru talman! Jag vill bara berätta för Elisa Abascal Reyes att arbetsmarknadsmyndigheter och näringslivsmyndigheter inte ägnar sig åt lära

folk att arbeta hårt. Det är faktiskt andra saker man gör. Det är rådgivning som rör företagande. Det är teknikfrågor, som hon själv belyser.

Jag tror nog att de organ som finns och som är avsedda för detta bör ha uppgiften att jobba även med företagsamhet bland invandrare. Det är alldeles klart.

Anf. 207 ELISA ABASCAL REYES (mp) replik

Fru talman! Jag skall be att få återupprepa en mycket tråkig aspekt med småföretagande bland invandrare som Bo Bernhardsson säkert är bekant med. Det gäller den ekonomiska brottslighet som följer av otillräckliga kunskaper och otillräcklig kapacitet. Det har de nuvarande institutionerna inte kunnat motverka. Den kapaciteten har inte funnits. Det är bara att konstatera det.

Anf. 208 PER LAGER (mp)

Fru talman! Jag tänkte prata litet om SGU, Sveriges geologiska undersökning. Miljöpartiet har haft en hård och restriktiv inställning i årets budgetförslag. Vi har dragit ner på det mesta, men just på det här området, SGU:s viktiga karteringsverksamhet, har vi ansett att vi måste avstå från nerdragningar.

I vår motion om SGU:s marina undersökningar visar vi hur avgörande denna uppgift är för miljöövervakningen, kommunernas översiktsplaner, fiskenäringen, havsforskningen, försvaret och inte minst för våra internationella åtaganden. Man skall självfallet inte göra sig av med undersökningsfartyget Ocean Surveyor, och det måste självfallet finnas medel till driften och själva undersökningsarbetet.

Enligt SGU behövs 13 miljoner för att med minsta möjliga marginal kunna driva verksamheten vidare som nu. Det har också varit kravet från Miljöpartiet.

Det är glädjande att utskottet inte delat regeringens bedömning och därför inte ställt sig bakom förslaget om en nedläggning av verksamheten och en utförsäljning av fartyget. Utskottet har i stället hamnat på ett kompromissförslag om 10 miljoner kronor, som föreslås tas från Energiteknikfondens innestående medel i Riksgäldskontoret. Samtidigt medger man att summan inte räcker till hela det förlängda budgetåret 1995/96. Därför ombeds regeringen återkomma under budgetåret med förslag om hur man långsiktigt skall säkerställa verksamheten.

Miljöpartiet har i sitt balanserade budgetförslag finansierat satsningen och vill inte ta den ifrån verksamheter som vi redan dragit ner på. Av 15 miljoner kronor i vår reservation är 13 till den marina verksamheten. De övriga 2 är till landkarteringen. Vi måste vara effektiva när medlen är knappa. Men det är inte effektivt att orsaka en sänkning av karteringstakten och dubblera tiden för det långsiktiga kartläggningsmålet av den svenska kontinentalsockeln från 60 till 120 år.

Ett fartygs livslängd brukar nämligen beräknas till 30 år. För att klara kartläggningsmålen på 60 år krävs två fartyg, men förlängs tiden till 120 år behövs det fyra fartyg. Kostnaderna för en långsammare arbetstakt blir förhållandevis alltför stora. Därför är det viktigt att inte återgå till den genomförandetid som gällde före 1989 utan att nuvaran-

de takt bibehålls. Då behövs det 13 miljoner kronor. Det måste i det här sammanhanget vara det mest ekonomiskt effektiva även på kort, men framför allt på lång sikt. Ett halvt fartyg och en inkomplett instrumentuppsättning kommer man inte långt med. Vem förstår inte det?

Fru talman! Av respekt för överenskommelsen mellan partierna avstår jag härmed från att yrka bifall till vår reservation men stödjer den likafullt.

Anf. 209 KRISTINA ZAKRISSON (s)

Fru talman! Näringsutskottet har behandlat vår motion om rymdverksamheten, forskning, utbildning och utveckling, och hänvisar till den utredning som skall göras om den svenska rymdverksamheten. I denna utredning skall ingå en omvärldsanalys, där utskottet menar att frågan om insatser för utveckling av rymd- och miljöforskning skall ingå.

Utskottet har i februari besökt Esrange i Kiruna och har då förhoppningsvis kunnat konstatera att verksamheten håller hög internationell klass. Men vi måste få möjligheter till fortsatt utveckling av rymdverksamheten i Kiruna för att vi skall kunna behålla denna position internationellt.

Nyligen avslutades en ozonforskningskampanj i Kiruna, där ett hundratal internationella forskare deltog. En sådan här kampanj, där ett stort antal människor under en kortare eller längre period arbetar på en sådan här liten ort, betyder väldigt mycket för näringslivet. Esrange betyder mycket för hotellen, affärerna och restaurangerna men också för småföretagen. Dessutom har rymdverksamheten haft stor betydelse för andra etableringar. Lantmäteriets LM-Kartor och Satellitbild i Kiruna AB är exempel på etableringar som skett på grund av rymdverksamheten.

I förslaget till utvecklingsplan för målområde 6, som nämns i betänkandet, poängteras att kommuner inom målområdet kännetecknas av att de i hög grad utgör egna arbetsmarknader med sin specifika sysselsättningsstruktur. Det framgår också att småföretagarna är sårbara och avsätter sina produkter och tjänster till stor del på den lokala marknaden.

Det borde alltså finnas goda möjligheter att inrymma en satsning på miljö- och rymdforskning inom ramen för EU:s mål 6-medel. I övre Norrlands inland måste alla möjligheter till utveckling av näringslivet tas till vara.

Fru talman! Jag har med detta inlägg velat peka på vikten av fortsatta satsningar på utveckling av rymd- och miljöverksamheten i Kiruna.

Anf. 210 LENNART KLOCKARE (s)

Fru talman! Gruvverksamhet är en viktig näring, och den har stor betydelse för sysselsättningen och förädlingsverksamheten, framför allt i norra Sverige. Utan prospektering kommer inte nya fyndigheter att upptäckas, och därmed kommer heller inte några nya fyndigheter att brytas.

Under 80-talet var antalet meddelade prospekteringstillstånd i storleksordningen 250 - 300 årligen, men under åren 1992 och 1993 minskade antalet prospekteringstillstånd. År 1992 meddelades 134 tillstånd, och 1993 var antalet 149. Skälet till att prospekteringen minskat är bl.a. att statens engagemang upphört. Vad som är glädjande är att antalet under 1994 har ökat, så att 199 tillstånd meddelats. Men detta är långt ifrån det som förekom under 80-talet och långt ifrån vad som är nödvändigt för att säkerställa råvarubehovet för framtiden.

Vi kan konstatera att det i huvudsak är utländska bolag som har begärt undersökningstillstånd. Skälet till detta är väl att det bl.a. i Norrland finns geologiska områden med hög potential för nya mineralfyndigheter. Det är därför anmärkningsvärt att det inte finns inhemska intressen i minst samma omfattning som de utländska.

Det skulle enligt min mening vara önskvärt att samhället hade ett engagemang i prospekteringen, detta ur flera aspekter. Syftet skulle vara dels att finna nya brytvärda förekomster, eftersom de nuvarande fyndigheterna kan vara utbrutna inom en period på åtta år, dels att behålla kompetensen på området. Med enbart utländska bolag finns risk för att kompetensen inte behålls i landet. Dessutom skulle samhällets engagemang innebära en ökad prospektering, och fler arbetstillfällen skulle skapas i framför allt Norrbotten och Västerbotten, där arbetslösheten redan är hög.

Av betänkandet framgår att man inom Näringsdepartementet överväger att göra vissa förändringar i regelsystemet innebärande att den erfarenhet som företagen tillägnar sig skall kunna bevaras på lämpligt sätt. Det är självklart att de erfarenheter som framkommer vid prospektering skall tas till vara. Samhället skall naturligtvis ha kännedom om våra gemensamma naturresurser.

Jag måste, fru talman, få framföra att jag inte är nöjd med utskottets ställningstagande till motionen N268. Jag kommer ändå inte att ställa något yrkande men avser att följa frågan i fortsättningen och agera när jag finner det lämpligt. Jag hoppas naturligtvis att också näringsministern och andra ansvariga följer frågan. Visar det sig att prospekteringen också fortsättningsvis kommer att ligga på nuvarande låga nivå, måste ett engagemang från samhällets sida komma till. I annat fall kommer det att bli det brist på råvaror, och det skulle även vara ett slöseri att inte ta till vara de naturtillgånger som finns i landet.

Anf. 211 JAN BACKMAN (m)

Fru talman! I det digra betänkandet NU18, som vi nu snart har debatterat färdigt, finns ett avsnitt som Per Lager redan tidigare har pekat på och som handlar om Sveriges geologiska undersökning, SGU. Regeringen har valt att i budgetpropositionen föreskriva att sparkravet på myndigheten SGU, som uppgår till 10,7 miljoner kronor, skall uppnås genom att den maringeologiska verksamheten avvecklas och det maringeologiska undersökningsfartyget avyttras.

Denna form av detaljstyrning förekommer mycket sparsamt i övrigt i budgetbilagan och motiveras i det här fallet av att förslaget läggs "efter en noggrann genomgång av de olika verksamheterna". Dessvärre

är nog detta ett försök av den ansvarige ministern att förvanska fakta. Det märks inte minst av det faktum att förslaget har kritiserats i motioner från samtliga partier utom kds. Företrädare för socialdemokraterna uppmanar t.ex. regeringen att än en gång överväga konsekvensen av sitt förslag och befarar att en nedläggning av undersökningarna kan få mycket negativa samhällseffekter.

Motionärer från flera av de övriga partierna pekar på att Sverige har anslutit sig till internationella konventioner där vi förpliktigat oss till att hålla oss underrättade om förhållandena på vår kontinentalsockel. I några av motionerna nämns också att företrädare för myndigheter som lyder under andra departement har uttalat sig för att verksamheten skall fortsätta, eftersom de har behov av de undersökningsresultat som kommit fram.

Fru talman! Den voteringsmatematiska sanningen gick i det här sammanhanget tidigt upp för utskottets socialdemokrater. Vi har alltså i enighet kunnat komma fram till att vi inte delar regeringens bedömning att den maringeologiska verksamheten bör läggas ned. I just detta ärende har sakskälen fått verka med full kraft. När verkligheten och kartan inte stämde överens valde utskottet att låta verkligheten gälla. Traditionen vidmakthölls. Utskottet har än en gång valt att just i en geologifråga göra en annan bedömning än regeringen.

När vi sedan skulle gå vidare med ärendet och försöka komma fram till hur den maringeologiska verksamheten skulle finansieras blev enigheten inte längre total. Till slut blev det dock majoritet för att följa förslaget i en folkpartimotion om att bevilja 10 miljoner kronor till verksamheten och dessutom för att dessa pengar inledningsvis skulle tas från Energiteknikfondens innestående medel.

För de resterande medel som behövs föreslår utskottet att regeringen skall ta fram ett förslag som innebär samfinansiering mellan olika berörda departement. Miljöpartiets oro för att SGU skall behöva gå ut med ett halvt fartyg är alltså obefogad.

Den långsiktigt viktiga delen av det beslut som riksdagen kommer att fatta är dock denna mening: "Regeringen bör därför under det kommande budgetåret återkomma till riksdagen med förslag som säkerställer verksamheten på längre sikt."

Fru talman! Alla goda krafter har alltså samverkat till att utskottet nu lägger fram detta förslag.

Jag yrkar bifall till hemställanspunkten 25 beträffande geologisk undersökningsverksamhet och avslag på reservationerna 25 och 26.

Anf. 212 LENNART BEIJER (v)

Fru talman! Jag vill självfallet också hjälpa till att så långt möjligt spara tid. Jag drar med en viss motvilja tillbaka yrkandet om bifall till reservationerna 2 och 37.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 27 april.)

7 § Sveriges samarbete med Central- och Östeuropa

Föredrogs
Utrikesutskottets betänkande 1994/95:UU16
Sveriges samarbete med Central- och Östeuropa (prop. 1994/95:160)

Anf. 213 GÖRAN LENNMARKER (m)

Fru talman! Vi skall nu diskutera Sveriges samarbete med Central- och Östeuropa. Det är en viktig fråga, en fråga som har blivit ett centrum i svensk utrikespolitik under de senaste fem sex åren.

Vi kan konstatera att det har skett en enorm förändring i Europa. Proletariatets diktatur har upphört. Det socialistiska ekonomiska och sociala system som fanns i Central- och Östeuropa är nu på väg att avvecklas.

Den första och kanske viktigaste strategifrågan i det här sammanhanget var hur man skulle bete sig i Central- och Östeuropa när frihetens timme kom i slutet på 80-talet och början på 90-talet. Det var en diskussion om man skulle gå långsamt till väga, om man skulle reformera sina ekonomier och sina samhällssystem i långsam takt eller om man skulle göra det fort.

Det som kom att bli stilbildande var övergången i Polen, där Balcerowicz, den förste finansministern, myntade uttrycket chockterapi. Han sade att man inte kan hoppa över en avgrund i två steg, utan man måste ta ett steg.

Den utveckling som har varit sedan januari 1990, när systemskiftet i Polen inleddes, har också visat att just detta snabba och tydliga systemskifte har varit det rätta. Chockterapin har varit den rätta lösningen för Central- och Östeuropa. Vi ser det tydligast i de länder som inte har slagit in på den vägen. De som har valt att ta en försiktigare takt eller inte reformerat sig alls har betydligt större fattigdom och elände, och hoppet om en snabb förändring kanske inte finns.

Ett område som i särskilt hög grad drabbades var miljön. Det är en fullständigt ofattbar miljöförstöring och ett resursslöseri som vi ser i Central- och Östeuropa. Man kan dra två väldigt viktiga slutsatser av denna iakttagelse. Den ena är att det är viktigt att se till att staten upprätthåller sin roll som kontrollant, inte som producent. Det stora bekymret i Östeuropa var just att staten i sin roll som producent kom att nonchalera hänsyn till miljön och även för övrigt, i en rovdrift på människor, i sin iver att producera. Femårsplanerna gick över varje hänsyn.

Den andra viktiga slutsatsen är att nolltillväxt inte är särskilt bra för miljön. Central- och Östeuropa uppfyllde mycket högt ställda krav på nolltillväxt, t.o.m. negativ tillväxt. Det ledde inte alls till någon bättre miljö. Tvärtom kan vi se just hur tillväxten har ett betydande kvalitativt innehåll, kanske mycket större än vad vi normalt uppfattar. Mycket av kritiken mot miljöförstöringen har kommit att associeras med kritiken mot tillväxten. I Central- och Östeuropa var det precis tvärtom. Nolltillväxten, bristen på tillväxt och bristen på utveckling, var en av de främsta orsakerna till att det gick så illa för miljön.

Man kan fråga sig varför de här systemen fanns så länge. De fanns över 70 år i Sovjetunionen och drygt 40 år i Central- och Östeuropa. Ja, själva grundmotivet var ju det sociala. Det fanns en föreställning om att man med ett förtryck men också med ett socialistiskt system skulle uppnå goda sociala förhållanden, sociala framsteg. Även på det här området ses misslyckandet kanske allra tydligast.

Pensionerna var låga. Sjukvården var med västliga mått urusel, barnadödligheten hög och medellivslängden låg. Man var t.o.m. rädd för att gå till sjukhusen. Jag har själv besökt många sjukhus i Central- och Östeuropa, och jag får säga att standarden var på en nivå som kan associeras till u-länderna.

Man hade en hög arbetslöshet, även om den formella arbetslösheten var noll. Det stod i konstitutionen att alla skulle vara tillförsäkrade arbete. Nu var man inte det, utan man var tillförsäkrad en anställning. Det beräknas att ungefär 30, 40 eller 50 % av befolkningen inte arbetade i sin anställning utan hade ett formellt arbete, i praktiken en form av arbetslöshetsersättning.

Utbildningen var förbluffande låg – ungefär fyra år kortare i genomsnitt än i väst.

Behandlingen av handikappade – också samhällets olycksbarn – var brutal.

Allt detta var egentligen motivet för att hela detta system skulle finnas. Det skulle nämligen vara socialt bra. Man skulle göra stora eftergifter på andra av samhällslivets områden, men man skulle åtminstone uppnå det socialt goda. På det här området misslyckades systemen extra mycket.

Slutsatsen är tydlig: Man kan inte skapa en socialistisk välfärdsstat. Det går inte. Det har gjorts försök, för stora delar av mänskligheten under lång tid, och det har blivit fiasko.

Nu är länderna i en enorm omvandling, och det är enorma spänningar inom länderna. Det är spänningar mellan det nya och det gamla. De som kommer in i den nya marknadsekonomin har en enorm tillväxt – mycket snabbare än vad statistiken utvisar, eftersom den har en tendens att bara registrera det synliga och det inrapporterade. Om det under femårsplanernas tid var så att man ljög om allting i syfte att överdriva prestationer och produktion, är förhållandet nu det omvända. För att slippa skatt och annat tiger man om mycket, och mycket sker svart eller grått.

Den del som förändras växer snabbt. Det är en enormt stor standardökning för de människor som kommer in i det nya. Problemen har de som finns i det gamla, både i de statliga företagen, kolchoserna m.m., som arbetar där eller inte arbetar men finns där. De ser sin standard sjunka och ser naturligtvis också den stora klyftan mellan dem och det framväxande nya. Det gäller inte minst pensionärerna, som har tjänat ihop till sin standard under det gamla systemet. De kan ju inte leva om sitt liv, utan de är fångade i denna fattigdomsfälla.

Här är det viktigt att inse att det behövs ett socialt systemskifte, i lika hög grad som det vi normalt förknippar med ekonomin som sådan.

De östeuropeiska systemen var egentligen en form av brukssamhällen, i den meningen att bruket skulle sköta allting. Den sociala tryggheten var förknippad med arbetsplatsen. Lenin hade väl förläst sig på brukssamhället, och det kom att bli en mycket ålderdomlig struktur i hela systemet vad gällde det sociala.

Här gäller det att man går över till ett västligt, kapitalistiskt eller vad man skall kalla det, socialförsäkringssystem, genom att se till att frikoppla den sociala tryggheten från arbetet, så att den sociala servicen och stödet inriktas på individen och inte på arbetsplatsen.

Väldigt mycket av det sociala stödet finns fortfarande kvar i öst. Man satsade inte *litet* på det sociala. Man satsade enormt mycket, men man satsade fel.

Över halva Rysslands budget – den som antogs i vår av den nya duman – gällde egentligen sociala satsningar. Det är bara det att man satsar så in i helskota fel – ursäkta uttrycket. Man satsar på subventioner till kolchoser och till statliga företag. Det är den vägen man vill garantera den sociala stabiliteten, i stället för att bygga upp den efter den typ vi har, nämligen direkt stöd till individen.

Därför är det som står i propositionen fel. I övrigt tycker jag att den innehåller en del förtjänstfulla saker, men man försöker ge bilden av att det inte satsas socialt. Det görs, men det satsas fel.

Det sociala system som finns där borta skall inte bibehållas. Det är lika viktigt att byta detta som att byta system vad gäller den direkta produktionen av varor och tjänster, dvs. det som vi normalt associerar med näringsliv.

Det är viktigt att komma ihåg att det är väldig skillnad på det stöd man ger för att hjälpa Central- och Östeuropa att utvecklas och det stöd man ger till u-länder. De central- och östeuropeiska länderna är egentligen underutvecklade industriländer. De har en struktur som påminner om industriländernas rent statistiskt. Industrisektorn är stor. Jordbrukssektorn är visserligen inte så liten som den normalt är i väst, men den är i alla fall betydligt mindre än vad den är i u-länderna.

Det är inte ett strukturfel i den meningen, dvs. vad gäller den traditionella utvecklingsstrategin. Det handlar om en felutveckling inom ramen för en industriell utveckling. Därför går mycket av västs stöd till att se till att dessa strukturer förbättras och att de rätta incitamenten kommer till.

Vi skall inte från väst subventionera verksamhet som under ett antal decennier varit subventionerad av en statsmakt och som producerat fel saker till fel pris – ofta i en kvalitet som gjort att ingen har kunnat använda dem när de väl producerats.

Det västliga stödet bör delvis inriktas på att bygga upp rättsstaterna. Dessa stater har varit överlastade av många uppgifter. De har tagit på sig nästan alla uppgifter och vanskött alla. Statsmakten i dessa länder, som är så korrumperad och i ett sådant vanrykte, måste ändå bygga upp rättsstaten. Att garantera rätten, lagen, och se till att den verkligen efterföljs kan enbart staten göra. Vi ser tydligt att det är ett enormt problem i praktiskt taget alla länder.

Just att hjälpa till med att bygga upp rättsstaten är en central del i det offentliga stödet.

En annan del är att bygga upp suveräniteten och återskapa de nygamla länderna i Baltikum. Det är naturligtvis särskilt viktigt från en svensk och nordisk horisont. Suveränitetsstödet har varit unikt lyckosamt i sin inriktning. Jag är glad att det fortsätter enligt det förslag som riksdagen nu skall ta ställning till.

Ett tredje område är miljön. Det är lätt hänt att många miljösatsningar kommer längre ned i prioriteringsordningen när man gör systemskiftet. De gjordes inte tidigare, så det handlar inte om att man bryter den tidigare traditionen.

Det är angeläget för länderna själva, men det har naturligtvis ett visst egoistisk syfte för oss i väst, för oss i Sverige, att satsa just på miljösidan. Kärntekniken för att förbättra reaktorsäkerheten är naturligtvis en oerhört central del. För Sveriges del gäller det närområdet.

En annan sak är vattenreningen och luftreningen. Det gäller inte minst Östersjön – detta hav som vi tillsammans delar mellan oss och de andra.

När det gäller biståndet och stödet till omvandling i Central- och Östeuropa är det viktigt att hålla ut ett antal år. Det har innevarande år en volym på närmare 1,4 miljarder, om man räknar in alla dess olika delar. En viss del av miljösatsningarna har sin grund i svensk miljö, men satsningarna görs likväl i Central- och Östeuropa.

Jag noterar att förslaget innebär en ganska kraftig neddragning av det bilaterala stödet både vad gäller miljön och andra områden. Det kompenseras delvis av det ökade stöd från EU som blir följden av att vi går in i EU, men likväl är det en neddragning jämfört med innevarande år.

Från moderat håll menar vi att man borde hålla kvar den ambitionsnivå man har innevarande år och som man byggt upp under de närmast föregående åren, och därför har vi också föreslagit ungefär 200 miljoner kronor mer till detta. Vi har omprioriterat denna utgift gentemot andra utgifter i statsbudgeten.

Det är nog viktigt att vi håller i stödet till omvandlingen under några år.

En del av dessa länder kommer senare att fasas ut. Polen är ett av Europas mest snabbväxande länder. Estland är möjligen på väg att bli ett sådant. Det är en verksamhet som inte skall pågå i all oändlighet, men just nu är det viktigt att hålla i stödet.

Fru talman! Låt mig avslutningsvis säga ett ord om ett uttryck som har använts i propositionen, nämligen "gemensam säkerhet". Det är ett bra uttryck, men det används fel när man hävdar att det på något sätt skulle vara en fortsättning av det begrepp som användes för tio år sedan.

I dag har vi ett helt annat gemensamt säkerhetsbegrepp. I dag bygger det på föreställningen om noggrant iakttagande av mänskliga rättigheter, samverkan mellan demokratier och respekt för minoriteter.

Det begrepp som myntades i början på 1980-talet innebar precis motsatsen. Det innehöll faktiskt ett slags accept av att det var diktatur i

Central- och Östeuropa. Vi hade faktiskt t.o.m. en socialdemokratisk utrikesminister som hävdade att man inte fick kritisera systemen i Central- och Östeuropa utan möjligtvis enskilda händelser.

Jag tror att vi skall vara mycket observanta på att den användning av begreppet "gemensam säkerhet" som nu präglar hela vårt västliga synsätt just innebär att man strikt iakttar demokratin, de mänskliga rättigheterna, minoriteternas rättigheter osv.

Med detta, fru talman, ber jag att få yrka bifall till reservation nr 1 i detta betänkande.

Anf. 214 HELENA NILSSON (c)

Fru talman! Centerpartiet anser att det samarbete mellan Sverige och Central- och Östeuropa vi i kväll diskuterar i anledning av betänkandet är ett mycket viktigt stöd för den demokratiska och ekonomiska utvecklingen i detta område. Det kommer också att påverka mot en fredlig utveckling i vårt närområde och i Europa.

Trots en kärv ekonomisk situation de föregående åren prioriterade fyrklöverregeringen detta samarbete bl.a. genom att kraftigt höja anslagen under sin regeringsperiod. Vi har också sett att det har skett en översyn av insatserna som till övervägande del har gett positiva omdömen.

I det fortsatta samarbetet har regeringen ställt upp fyra mål. Man skall främja en säkerhetsgemenskap, fördjupa demokratins kultur, stödja en socialt hållbar utveckling och stödja en miljömässigt hållbar utveckling.

Detta stöder Centerpartiet, liksom det som framförs i propositionen om den strävan Sverige har att Estland, Lettland och Litauen fullt ut skall integreras med Europa.

Det vi i huvudsak kritiserar i propositionen är samarbetet på miljöområdet. Vi vet att behoven på miljöområdet är enorma, och vi anser att den nuvarande regeringen inte anslår tillräckligt med resurser just när det gäller samarbetet på miljöområdet. Det sker de facto en nedskärning jämfört med tidigare.

Vi är också kritiska mot att ansvaret för miljösamarbetet flyttas från Miljödepartementet till Utrikesdepartementet. Jag är, herr talman, medveten om att det är regeringen själv som avgör vilket departement som skall ansvara för vilka ärenden och områden, men tycker likväl att riksdagen skulle kunna ha en mening därom.

Det står i propositionen att Miljödepartementet och Utrikesdepartementet skall ha en gemensam policygrupp. Det övertygar mig inte. Tvärtom är det ett mellansteg som kan fördröja viktiga policybeslut.

Därför vill jag redan nu yrka bifall till reservation 5, där vi dels berör organisationen, dels anvisar 245 miljoner i anslag för just miljöområdet.

Centerpartiet har också i sin motion särskilt uppmärksammat behovet av miljöanpassade energisystem och har därför velat anvisa medel till NUTEK:s program för Öst- och Centraleuropa. Den uppfattningen delar utskottet i sak, men vill vänta med den resurstillförsel som behövs till kommande budgetår.

Vi vill alltså göra en förstärkning med 100 miljoner redan nästa budgetår. Vi tycker att varje fördröjning med att införa miljöanpassade energisystem i de här områdena, inte minst när vi ser att koldioxidutsläppen ständigt ökar, är olycklig. Därför yrkar jag bifall till reservation 10.

Ett stort samarbetsområde som berörs i betänkandet gäller kärnkraftverk och kärnsäkerhet. Vi har i två gemensamma reservationer med Centern, Vänsterpartiet och Miljöpartiet betonat att inga som helst insatser på miljöområdet i Öst- och Centraleuropa får innebära att kärnkraftsenergiproduktionen ökar eller att man startar nya kärnkraftverk eller färdigställer t.ex. det kärnkraftverk som planeras vid den slovakisk-österrikiska gränsen. Våra reservationer bygger på den grundläggande uppfattning som vi har, att kärnkraften skall avvecklas och inte utvecklas. Det skall också vara en ledstjärna för vårt biståndsarbete på miljöområdet.

Jag yrkar bifall till reservationerna 7 och 8.

Anf. 215 LENNART ROHDIN (fp)

Herr talman! Folkpartiet ställer sig i allt väsentligt bakom de förslag som läggs fram i propositionen och i betänkandet. Sveriges samarbete med de nya demokratierna i Öst- och Centraleuropa är, som vi ser det och som vi alla är överens om, en av hörnstenarna i vår utrikespolitik.

Jag vill emellertid ta upp några aspekter på den bakomliggande analysen av förhållandena och utvecklingen i Öst- Centraleuropa. Vi har där en reservation och även ett särskilt yttrande från Folkpartiets sida. Jag tror att den bakomliggande analysen är rätt viktig för förståelsen för och förhållningssättet till det vi skall hantera.

I vårt särskilda yttrande berör vi de skrivningar som finns i betänkandet kring gemensam säkerhet. Låt mig slå fast att kommunismens och planekonomins fall var en stor seger för folken i Central- och Östeuropa. Det var inte väst som besegrade öst. Det var öst som bröt samman på grund av systemets oförmåga att överleva. Det var folken i öst som vann sin frihet.

Skrivningarna i betänkandet är därför inte alldeles givna. I själva verket tryckte staterna i väst in i det sista väldigt hårt på stabilitetsaspekterna. Man hade kontakt med och satsade på herrar som Gierek, Honecker, Brezjnev och Gorbatjov ända tills sammanbrottet var fullständigt.

I själva verket var det under 80-talet – jag har själv sett det – MR-rörelser och t.o.m. fredsrörelsen i väst som mest klart och entydigt satsade på demokratirörelserna i Östeuropa. Ängslan och tveksamhet präglade väldigt länge västs förhållningssätt. I någon mån fortsätter det än i dag.

Det utskottet skriver om systemskifte, synen på marknadsekonomi och hastigheten med vilken dessa förändringar borde ske tycker jag att det finns anledning att uppmärksamma. Utskottet skriver att marknadsekonomin innebär begränsningar. Vi som lever i en marknadsekonomi har naturligtvis klart för oss vilka svagheterna är. Men när det gäller utvecklingen av de nya demokratierna i Öst- och Centraleuropa är ett

sådant konstaterande fullständigt onödigt. Det är alldeles uppenbart så att det är kommunismen, planekonomin och diktaturen som är orsaken även till de missförhållanden som finns i dag i de nya demokratierna.

Allt detta ledde till ekonomiskt, socialt och ekologiskt kaos, civilt vakuum och i väldigt stor utsträckning redan före systemets fall till svart ekonomi. Allt detta är sådant som de nya demokratierna har ärvt och som finns kvar och präglar mycket av förhållandena, även efter det att förändringar har vidtagits. Det är således inte systemskiftet som är orsaken till de stora och svåra problem av social och annan karaktär som präglar många av dessa stater. Det är inte hastigheten eller brådskan i systemskiftet som är orsaken. Dessa problem är minst lika stora, eller större, i de forna kommuniststater där man har kommit väldigt liten bit på vägen när det gäller förändringar. I alla stater, även i dem som har kommit längst, finns följderna av det gamla systemet fortfarande kvar och spelar en stor roll när det gäller attityder och förhållningssätt hos människor och i strukturer i samhället. Det är således alldeles klart, som vi ser det, att det gäller att satsa fullt ut på fullt genomförd demokrati och marknadsekonomi. Det tillsammans med en uppbyggnad av ett civilt samhälle, fria civila strukturer som aldrig funnits i den forma kommuniststaterna, kan innebära att de här staterna tar sig upp på fötter. Det leder inte med automatik till, men är absolut en förutsättning för, både socialt och ekologiskt hållbar utveckling.

Herr talman! Därför är det i Sveriges intresse att så snart möjligt integrera de nya demokratierna i den europeiska gemenskapen. Det är viktigt för demokratin och stabiliteten i de här staterna och i Europa. Därför välkomnar vi från Folkpartiet också en utvidgning av Europas säkerhetsstrukturer. Det sägs ofta att vi inte får skapa några nya gränser eller delningar av Europa. Men att säga nej till förändringar innebär att man permanentar de gamla gränserna och uppdelningarna när det gäller Europas säkerhetspolitiska gränser. Det innebär inte ökad säkerhet.

Herr talman! Från Folkpartiets sida sluter vi upp bakom och tycker att det är väsentligt med prioriteringen av samarbetet med Central- och Östeuropa i vårt närområde. Vi har dock glädjande nog fått gehör i utskottet för några synpunkter när det gäller andra stater som vi har framfört i vår motion. Vi har pekat framför allt på Ukraina, en av de stater där det tagit väldigt lång tid innan man har påbörjat en förändring. Men efter parlaments- och presidentvalen 1994 har Ukraina slagit in på en ny kurs. Det är viktigt – Ukraina ligger också i vårt närområde – att se till att satsa på Ukraina, som är en säkerhetspolitisk nyckelstat i den framtida europeiska säkerhetsstrukturen och en stat med vilken Sverige faktiskt har ganska många gamla historiska band.

Två andra stater som vi nämnt och där utskottet också har slutit upp är Slovenien och Makedonien i det forna Jugoslavien. Det är alldeles givet att det forna Jugoslavien, som befinner sig i krig, inte kan tas upp i det här sammanhanget, även om det behöver stöd. Men Slovenien, som redan från början lyckades stanna utanför konflikten efter sitt korta befrielsekrig, är i dag en stat som i allt väsentligt i karaktär och geografiskt sammanfaller med de övriga Vischegradstaterna och därför bör behandlas därefter.

Makedonien är en stat som också lyckats hålla sig utanför de våldsamheter som äger rum i det forna Jugoslavien men är utsatt för inte minst Greklands strypgrepp och konsekvenserna av FN-blockaden mot Serbien. Makedonien är därför i stort behov av stöd och samarbete för att kunna upprätthålla stabiliteten. Därför är det välkommet att utskottet har instämt i våra synpunkter.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation 2 och i övrigt till utskottets hemställan.

Anf. 216 EVA ZETTERBERG (v)

Herr talman! Göran Lennmarker sade att man inte kan bygga en socialistisk välfärdsstat i Central- och Östeuropa. Lennart Rohdin har fortsatt med att säga att det inte är systemskiftet i Öst- och Centraleuropa som är orsaken till problemen, utan det gamla systemet med planekonomi, kommandoekonomi.

Jag är beredd att delvis instämma i det man här har sagt. Man har definitivt inte kunnat bygga ett socialistiskt välfärdssystem i Öst- och Centraleuropa. Det är inte de stora systemförändringarna i dag som är grunden till problemen. Där är vi helt överens. Det är gamla felaktigt uppbyggda system som är orsaken. Därmed inte sagt att det inte skulle kunna gå att bygga ett socialistiskt välfärdssystem i något annat land. Det bör vara fullt möjligt. Det som framför allt har präglat de gamla kommandoekonomierna – förutom att det inte varit särskilt hög tillväxt och inte ekologiskt gynnsamma förhållanden och att man inte heller har gynnat jämställdheten i så stor utsträckning – är det demokratiska underskottet. Människors inflytande över sin vardag har inte fungerat. Deras ringa inflytande på högre nivåer över vilka ledare som valts och hur ledarna har styrt är det stora problemet.

Det är intressant att notera att det, när vi diskuterar biståndet och samarbetet med Central- och Östeuropa i dag och det som tas upp i det här betänkandet, över lag väldigt mycket handlar om säkerhetsfrågor. Det är svårt att undvika, därför att i många år har vi i Sverige huvudsakligen pratat om och sett på Ryssland som det stora hotet. Det är ju det som i väldigt stor utsträckning har motiverat att vårt försvar har satsat över 30–40 miljarder kronor per år under en period av flera år bakåt i tiden.

Vårt försvar har byggt på rädslan för/hotet av ett anfall från öst. Men vi kan samtidigt se på vad vi har gjort sedan befrielsen kom i Öst- och Centraleuropa, när människorna själva – precis som Lennart Rohdin var inne på – gjort sig av med ett system som inte var demokratiskt.

Demokratistödet till Ryssland exempelvis har under de tre senaste åren uppgått till 300 miljoner kronor totalt, och under motsvarande period har vi satsat över 100 miljarder kronor på vårt svenska försvar. Under kommande period, som diskuteras i det här betänkandet, är vi beredda att för demokratistödets del satsa omkring 200 miljoner kronor på Ryssland. Det skall jämföras med vad vi lägger ned på att utveckla JAS, som inte fungerar, eller vad vi lägger ned på Ubåt 2000 eller på en rad andra väldigt destruktiva system inom det svenska försvaret.

Under kommande period omfattande ett och ett halvt år satsar vi totalt drygt 1 miljard på bistånd till Öst- och Centraleuropa. Det är väldigt ynkligt i förhållande till försvarskostnaderna.

Vi i Vänsterpartiet har inte heller några stora summor pålagda här, utan det handlar framför allt om miljöstödet. Vi har lagt på ytterligare 150 miljoner kronor i förhållande till regeringens budget. Flera andra partier har kunnat satsa mer i sina respektive budgetar, men jag hoppas att vi åtminstone som en minsta gemensamma nämnare här skall kunna öka samarbetspengarna till Öst-och Centraleuropa med 150 miljoner kronor.

Jag kan jämföra med Norge, som nyligen har anslagit extrapengar för att ta hand om atomubåtar och annat avfall på Kolahalvön. Sverige anslår bara motsvarande 80 miljoner kronor. Så här kan man fortsätta med jämförelser.

Vad vi i Vänsterpartiet vill är att regeringen återkommer med större anslag och ser hur man bredare kan stödja utvecklingen i de här länderna.

Den huvudinriktning som tas upp i betänkandet och som Sverige satsar på tycker vi i Vänsterpartiet är riktig. I stort ansluter vi oss till den. Vi tycker också att det är väldigt positivt att vi här har fått en samlad bild av biståndspengarna till Öst- och Centraleuropa, till skillnad från förut när det varit en uppdelning på en rad områden och när det varit en väldigt svår hantering. Det har varit mycket svårt att få en överblick över vad det faktiskt har handlat om.

Vidare tror jag att man måste satsa mycket mera på samordning och samarbete mellan enskilda organisationer på området och myndigheter. Där har det funnits stora brister.

Jag vill peka på några av de områden som finns med här.

Jag var inne på demokratistödet. Stödet till folkrörelserna och uppbyggnaden av rättsstaten ser vi som väldigt väsentliga.

Miljösaneringen är av enorm betydelse. I fråga framför allt om Östersjön, vårt gemensamma hav, kan stora insatser göras.

Sedan vill jag peka på sociala projekt som väldigt ofta har kommit i skymundan och som definitivt inte har fått några stora pengar. Där har man exempelvis från handikapporganisationer och från olika landsting i Sverige under många år satsat på kunskapsöverföring till framför allt Baltikum, men även till Rumänien och en rad andra länder i Östeuropa, för att billigt och på ett mycket effektivt sätt kunna dela med sig av erfarenheter och hjälpa till med uppbyggnaden av ett bra och fungerande stöd till människor med handikapp. Det gäller exempelvis barn som föräldrarna själva tidigare inte har kunnat ta hand om. Det skall de här föräldrarna kunna göra på ett bättre sätt.

Vi måste se fler uppgifter på det sociala området – exempelvis prostituerade barn, gatubarn, som i allt större utsträckning börjar finnas i flera städer i Central- och Östeuropa.

Jag vill också peka på vänortssamarbetet, som har spelat en stor roll i Sverige och som betyder att vi får kunskaper och nya kontakter. Där vill jag också att satsningen på sociala områden i större utsträckning kommer in. Det skall inte bara gälla tekniskt bistånd.

Dessutom vill jag peka på den forskarflykt som har tagits upp i flera motioner och som är ett allvarligt problem. Jag tror att Sverige och andra väststater måste göra mycket mera för att Ryssland och andra länder i Öst- och Centraleuropa skall få behålla kvalificerade forskare i stället för att dessa, som nu är fallet, försvinner.

När det gäller exportkrediterna till Ryssland hänvisar jag till Vänsterpartiets reservation. Vi menar att det är orimligt att man redan från början har bestämt att Ryssland skall få en liten andel av de här exportkrediterna. Det som gör det möjligt för Ryssland och för det svenska biståndet att fungera är att man kan bygga upp fungerande exportkrediter. Det är väldigt märkligt att man just beträffande området Ryssland har varit så njugg. Orsaken är att läget i Ryssland betraktas som mycket instabilt och att man därför inte vill satsa. Men jag vill då hävda att vi tidigare har gjort det när det gällt Baltikum och dessutom haft en större satsning.

Vi i Vänsterpartiet menar att exportkreditgarantierna måste fungera på samma sätt och att de måste ge Ryssland samma möjligheter som andra stater.

Herr talman! Jag vill också peka på omvandlingen av militära resurser till civila. Det finns bra utbildningsinsatser genom BITS. Behoven här är enorma. I exempelvis Kaliningrad sker det en stor omvandling av militära resurser till civila, men det kostar pengar. Dessutom handlar det om hur man får människor anställda inom försvaret att ta en civil syssla och också om produktionsapparaten. Där kan Sverige göra mycket.

I fråga om kärnkraftsavvecklingen tycker jag inte att Sverige är särskilt konsekvent. Jag undrar varför det inte satsas mera helhjärtat, om inte annat så av rent egoistiska skäl. Tjernobylolyckan var ju en stor katastrof inte bara för Ryssland utan även för vårt land. Vi vet att Sverige är med dels när det gäller att göra vissa reaktorer säkrare, dels – som i fallet med Mochovcereaktorn i Slovakien – när det gäller att bygga upp och nystarta reaktorer som inte tagits i bruk.

Jag vill hänvisa till en artikel i tidningen Times den 20 mars. Författaren frågade om knappa biståndsmedel verkligen bör användas för att färdigställa Sovjetdesignade reaktorer. Tror vi att de över huvud taget kan bli säkra när vi för övrigt för egen räkning beslutat om att avveckla kärnkraften?

Det finns dock i detta betänkande litet grand som är positivt. Jag vill då peka på kollektivtrafiken. Vänsterpartiet och flera andra partier har lyft fram hur viktigt det är att en fungerande kollektivtrafik byggs upp. Vi i Sverige har både god erfarenhet av och kunskaper om hur det går till. I utskottet har man varit väldigt positiv till våra krav på detta område.

Till slut vill jag peka på frågan om medlemskap i EU. Jag inser att det kan ha sitt värde om de här staterna i Öst- och Centraleuropa kan komma med. Men vad som framför allt är viktigt i dag är att se till att de tullar och handelshinder som finns för de här länderna avvecklas.

Herr talman! Jag hänvisar till Vänsterpartiets reservationer. Jag står bakom dem, både egna och sådana som vi har gemensamt med Center-

partiet, Miljöpartiet och Kristdemokraterna. Jag vill särskilt yrka bifall till reservation 7, som handlar om kärnsäkerhet och energistöd och som vi har framställt tillsammans med Centerpartiet och Miljöpartiet. Likaså gäller det den totala ramen för östsamarbetet. Där yrkar vi i Vänsterpartiet på ytterligare 150 miljoner kronor.

Anf. 217 GÖRAN LENNMARKER (m) replik

Herr talman! Eva Zetterberg berörde något frågan om det går att skapa en socialistisk välfärdsstat eller ej. När proletariatets diktatur var avvecklad stod länderna inför frågan om man skulle byta samhällssystem eller om man skulle fortsätta med en socialistisk samhällsstruktur när förtrycket nu upphört. Kunde man inte tänka sig att utveckla en demokratisk socialism som behöll den statliga äganderätten beträffande produktionsmedlen och -planen som det centralt styrande målet i samhället?

Vad man överallt har kommit fram till är att detta inte var önskvärt eller möjligt. Det gick inte att bibehålla den socialistiska samhällsstrukturen. Man ville ha ett värdigt samhälle, en god levnadsstandard och goda sociala förhållanden. Den fundamentala lärdomen från Central- och Östeuropa är ju att det inte räcker med att demokratisera, utan man måste också byta samhällssystem – genomföra ett systemskifte. Det är den entydiga slutsatsen vi ser beträffande alla Central- och Östeuropeiska länder.

De länder som varit långsamma i fråga om systemskiftet och som har bibehållit mer av den socialistiska strukturen har större bekymmer och betydligt större sociala problem än de länder som snabbare har genomfört ett skifte.

Återigen: Det är lika viktigt att genomföra det sociala systemskiftet som det som finns och som mera gäller produktion och näringsliv i ordinär mening, för att det skall bli drägliga levnadsförhållanden för medborgarna i de här länderna.

Socialismen har prövats i stor skala under lång tid, och den har misslyckats i stor skala under lång tid.

Anf. 218 EVA ZETTERBERG (v) replik

Herr talman! Repliktiderna här ger inte riktigt utrymme för en uttömmande diskussion om socialismen som system och om dess vara eller icke vara.

Men det faktum att ett land kallas för socialistiskt betyder inte att det är det och att det är ett socialistiskt system. I mina ögon har man inte i något land i Öst- och Centraleuropa lyckats förverkliga några socialistiska idéer. Däremot har man totalt misslyckats med ekonomin och med att utveckla demokratin.

Jag vill också ta upp frågan om marknadsekonomin. Jag hävdar, precis som Lennart Rohdin, att det stora problemet inte är systemskiftet i sig utan grunden i det tidigare systemet. Men likafullt är det uppenbart att marknadsekonomin inte är någon allena saliggörande metod, som en del tror. Marknadsekonomin i sig står ju för så oerhört mycket. Det finns de mest skiftande länder som har marknadsekonomi, vilka sinse-

mellan är totalt olika. Marknadsekonomin är bara en grund. Därefter behöver systemet liksom ett välfärdssystem utformas.

Men jag vill bestämt hävda att det inte finns något exempel på ett lyckosamt socialistiskt land i Öst- och Centraleuropa. Att länderna har valt att kalla sig lyckosamma, betyder inte att det är så.

Anf. 219 GÖRAN LENNMARKER (m) replik

Herr talman! Jag håller med om det sistnämnda, att det inte finns något exempel på ett lyckosamt socialistiskt land i Central- och Östeuropa, ej heller någon annanstans. De var mycket noga med terminologin. Den som kunde sin marxism-leninism visste noggrant vad definitionen på socialism var. Därför kallades de också av realsocialister för den s.k. reellt existerande socialismen, för att använda ett favorituttryck inte minst från Östtyskland. Där definierade man socialismen som äganderätten till produktionsmedlen, som icke fick vara privata utan måste vara allmänna. Det fick inte heller vara marknaden utan planen som skulle styra. Det skulle vara en planerad verksamhet.

I båda dessa avseenden var det fråga om socialistiska länder fullt ut, systematiskt och konsekvent under lång tid. Det enda rimliga är att utgå från den definition som finns. Slår man upp varje uppslagsbok, skall man finna att det är definitionen av socialismen såsom ett produktionssystem som kännetecknas just av dessa två saker. Fattigdomen bredde ut sig och miljöförstöringen skedde under den statliga allägandeerätten – det skedde under planen.

Anf. 220 EVA ZETTERBERG (v) replik

Herr talman! Det är bra att Göran Lennmarker har läst om socialismen och tagit del av terminologin. Men om Göran Lennmarker vill hävda att socialismen består av planekonomi – en kommandoekonomi – har han inte läst tillräckligt. Socialism är någonting helt annat för mig. Däri ingår frihet, demokratiska rättigheter osv.

Det är väsentligt att i dag diskutera hur vi från svensk sida kan bidra till att bygga upp fungerande samhällen, hur vi på exempelvis demokratiområdet kan överföra våra erfarenheter och hur vi i övrigt kan bidra till utveckling på miljöområdet, handelsområdet osv. Det tror jag är de väsentliga frågorna i dag, Göran Lennmarker.

Anf. 221 LENNART ROHDIN (fp) replik

Herr talman! Timmen är nog för sen för att här utreda vad socialismen är, varit eller skulle kunna vara. Men låt mig bara konstatera att det finns gott om forna socialister i Öst- och Centraleuropa som av egen bister erfarenhet har övergivit sin tro. Vi får säkert också tillfälle att här i kammaren framöver diskutera minskade försvarsanslag, men förhoppningsvis inte minskade anslag till östsamarbetet.

Eva Zetterberg tog i sitt anförande upp ett antal problem som har dykt upp i de nya demokratierna, nämligen förekomsten av gatubarn och annat. Låt mig bara betona att detta naturligtvis inte är ett resultat av systemskiftet eller att man börjar försöka introducera en marknadsekonomi i dessa stater, utan det är ett resultat av det kaos som kommun-

ismen och planekonomin lämnat efter sig. Jag vill bara lyfta fram bilderna från exempelvis barnhemmen i Rumänien och andra ställen i de forna kommuniststaterna direkt efter kommunismens fall för att visa på misären.

Möjligen skulle man kunna säga att förekomsten av denna sociala misär som vi ser på gator och på andra håll i dessa stater mera är ett resultat av att man inte längre har den forna repressiva polisstaten som höll dessa problem borta från vår åsyn. Men det kan knappast vara ett skäl till att vilja återgå till detta system.

Anf. 222 EVA ZETTERBERG (v) replik

Herr talman! Jag skall inte förlänga diskussionen vad gäller om det är det tidigare systemet eller systemskiftet som är problemet. Jag vill ändå med kraft hävda att man i dag har enorma problem, bl.a. på grund av att välfärdssystemen har slagits sönder i de forna öst- och centraleuropeiska länderna. Detta vållar ju enorma problem för människor.

Jag vill hävda att förekomsten av prostitution och barn på gatorna osv. faktiskt har ökat sedan systemen förändrades. Därmed vill jag inte gå till försvar för några gamla system. Men den förändring som i dag pågår är oerhört plågsam och har också en oerhört hög kriminalitet som följd i framför allt Ryssland men även i de baltiska staterna och på flera andra håll.

Jag menar att vi måste se vad vi kan göra i dag, hur vi skall gå vidare och vad som är det mest effektiva stöd som vi kan ge på de områden där vi själva har kunskaper.

Precis som Lennart Rohdin var inne på skall vi se till att minska försvarsanslagen och höja biståndsanslagen till Central- och Östeuropa.

Anf. 223 LENNART ROHDIN (fp) replik

Herr talman! Jag tror att vi alla var i den situationen att vi inte riktigt insåg hur ihåliga de kommunistiska systemen var, hur urgröpta de var inifrån. Det visade sig först när de föll ihop som korthus. Men både gentemot oss och gentemot de egna medborgarna lyckades den repressiva polisstaten i dessa stater ändå hålla mycket elände i schack.

Vad de nya demokratierna nu har att jobba med är att försöka ta sig upp ur det fullständiga moras som det gamla systemet har lämnat efter sig med alla de följder som vi ser på gator och andra håll. Dessa stater kämpar med marknadsekonomi, demokratiska institutioner och demokratiskt inflytande för att bygga upp demokratiska strukturer och en fungerande decentraliserad ekonomi, så att de kan börja ta tag i alla de problem som den gamla kommunismen lämnat efter sig.

Anf. 224 BODIL FRANCKE OHLSSON (mp)

Herr talman! Regeringens proposition Sveriges samarbete med Central- och Östeuropa har fyra mål. Vi har redan hört dem här i dag. Det gäller säkerhetsgemenskapen, demokratins kultur, en socialt hållbar ekonomisk omvandling och en miljömässigt hållbar utveckling.

Estland, Lettland och Litauen har hunnit en bra bit på samarbetsvägen, Polen ännu längre. Men i Ryssland har man inte hunnit lika långt.

Rysslands väpnade konflikt med utbrytarrepubliken Tjetjenien påverkar under alla förhållanden formerna för samarbetet. Rysslands argument för att försvara krigshandlingarna är att man kommer till Tjetjeniens hjälp med att formalisera läget och att man ingriper mot kriminella element eller motståndsgrupper. Det påminner farligt mycket om de för länge sedan liknande ryska aktionerna då man använda liknande motiveringar för hjälp i Centraleuropa.

Ryssland upplevs inte i dag som ett militärt hot mot sina grannar. Men det är förståeligt att länder som frigjort sig från Sovjetunionen känner oro över att en rysk armé har gått in i Tjetjenien.

Den ryska demokratiseringen går långsamt, och de ekonomiska framstegen görs också ganska långsamt. Socialt reformarbete har inte gett de snabba resultat som många haft förhoppningar om och direkt förväntat sig. Man får inte glömma att ett stort och genomgripande systemskifte för med sig problem och att det behövs tid för ekonomisk återhämtning. Det demokratiska styrelseskicket har också varit i farozonen genom två olika kuppförsök. En fortsatt demokratisering är nödvändig för en positiv utveckling för Ryssland. Den hotas i dag bl.a av en organiserad brottslighet och en korruption som bara ökar och får större inflytande.

Det finns i regeringens program ett utbud av stödjande åtgärder som stärker fredssträvanden och arbete för mänskliga rättigheter och demokratiprocesser, t.ex. utbildning, kunskapsuppbyggnad, forskning, förvaltningsstöd och stöd till folkraser som redan finns i Ryssland samt till enskilda organisationer.

Kulturvård och omsorg, för att bara nämna några områden som t.ex. de baltiska länderna redan har erfarenhet av, bidrar direkt och indirekt till en positiv utveckling av ekonomi och näringsliv, som ju är viktigt för ett lands stabilitet när stora omvälvningar pågår.

I Sveriges östsamarbete har miljösatsningarna alltid haft hög prioritet. På miljöområdet är en miljömässigt hållbar utveckling ett intresse som förenar alla länder kring Östersjön – alla behöver ett rent innanhav.

Miljöpartiet skriver i sin motion: Med tanke på vår egen säkerhet är det dessutom angeläget att Sverige i dagsläget verkar för en stabiliserande utveckling av regionens ekonomi, där de ekologiska ramarna måste respekteras.

Vi vill tillägga att det är viktigt att också respektera, skydda och bevara de orörda och oexploaterade områden som fortfarande finns men som alltid har en tendens att krympa, om man inte ser till att säkra dem.

I den politiska debatten i dag påpekas ibland att nationerna i fortsättningen inte kommer att ha den betydelse som vi vant oss vid. Det är i regionerna som den politiska och ekonomiska tyngdpunkten kommer att ligga i framtiden.

En engelsk journalist har skrivit en bok som utkom förra året, vars titel förslagsvis i svensk översättning skulle kunna vara Europas nya superregioner. Han räknar med åtta europeiska regioner och en av dem kallar han den baltiska bågen. Dit räknar han alla länder som gränsar till Östersjön.

Författaren har kritiserats för att en del av regionerna är rena skrivbordskonstruktioner och inte verkar särskilt realistiska. Baltiska bågen är ingen sådan. Det kan Östersjöländernas långa historia tala om för oss.

Jag har inte gjort någon värdering av idén med regionernas Europa. Men jag vill framhålla att Östersjöområdet är en naturlig region med många gemensamma intressen. Därför är förutsättningarna för ett samarbete där speciellt goda.

Regeringen avser bl.a. att prioritera just avloppsreningsanläggningarna, som enligt Helsingforskommitténs rapport från 1993 tillhör de mest kostnadseffektiva åtgärder man kan vidta för att förbättra Östersjön.

Förorenat vatten och förorenad luft är gränsöverskridande, det vet vi alla. Men ren luft och rent vatten är också gränsöverskridande.

Miljöpartiet stöder i stort regeringens program, med några få undantag. Jag vill här ta upp två.

Vi anser att anslaget till samarbete med Central- och Östeuropa är för lågt, och vi anser att den utformning som stödet till kärnsäkerhet och strålskydd har kolliderar stort med Sveriges beslut om avveckling av kärnkraften.

Åtgärder för kärnsäkerhet och strålskydd behövs, inte bara i Central- och Östeuropa, utan också i Barentsområdet, där det finns både gamla osäkra kärnkraftverk och radioaktivt avfall. Men insatserna för kärnkraft får inte bli ett understöd eller en förstärkning av kärnkraft och inte direkt eller indirekt bidra till nya reaktorer. De skall ge säkerhet i kraftverk som redan finns och framför allt vara till hjälp vid avveckling.

Eva Goës kommer att tala mer om detta senare.

Samtidigt måste man arbeta intensivt på att effektivisera de gamla, ofta undermåliga energisystemen, där läckaget lär vara högt.

Propositionen nämner också satsning på alternativ energi och energisparande. Det fordras snabba insatser, och det är kostnadskrävande. I Miljöpartiets budget har vi sparat på nya vägbyggen och försvarskostnader.

Vi yrkar att 1 miljard extra, utöver vad regeringen föreslagit, avsätts till en miljöfond för olika slags miljöåtgärder i Central- och Östeuropa, att den nya myndigheten får hand om medlen och att Sveriges stöd till kärnsäkerhet och strålskydd endast får gälla kärnkraftverk som finns i dag efter de riktlinjer som motionen föreslår.

Jag yrkar bifall till reservationerna 7 och 13.

Anf. 225 INGRID NÄSLUND (kds)

Herr talman! Först vill jag konstatera att partierna är i stort sett överens om att vi skall ha samarbete med våra grannländer i Öst- och Centraleuropa. Vi är också eniga om att detta samarbete är mycket angeläget med tanke på vikten av att utvecklingen i dessa länder blir så positiv som möjligt.

De dramatiska händelser som vi fått bevittna under de senaste åren innebär att en dynamisk utveckling kommit i gång i de länder som

tidigare var under kommunistisk regim. Det är en verklig utmaning för oss att på olika sätt bidra till att denna utveckling går i rätt riktning. Om utvecklingen skulle gå snett, skulle det innebära en stor säkerhetspolitisk risk för hela närområdet och en oerhörd tragik för länderna i fråga.

Vi kristdemokrater anser det vara mycket angeläget att på allt sätt jämna vägen för ett allt närmare samarbete med EU för dessa länder. De avtal som finns är ett steg på vägen, och vi anser att de bör utvidgas till mer medlemsliknande avtal. Ett tätare samarbete bidrar till att utveckla demokratin och respekten för de mänskliga rättigheterna. Sverige bör vara pådrivande, inte minst när det gäller de baltiska staternas utveckling mot ett allt närmare samarbete med EU och ett medlemskap.

Det jag hittills nämnt rör de två första målen som regeringen föreslagit för vår östpolitik, nämligen att främja säkerhetsarbetet, där vi har samarbete med olika institutioner, t.ex. tull och polis, och att fördjupa demokratin. Framsteg på dessa områden är en förutsättning för en gynnsam utveckling mot de två andra huvudmål som vi är överens om – en socialt hållbar och ekonomisk omvandling och en miljömässigt hållbar utveckling.

Jag tänker uppehålla mig något mer vid dessa områden, eftersom vi kristdemokrater här har föreslagit mer resurser än regeringen och utskottsmajoriteten.

Omvandlingen till en fungerande marknadsekonomi har gått snabbt framåt i de baltiska staterna och i flera länder i Centraleuropa. I Ryssland finns det däremot stora svårigheter. I flera av länderna finns växande sociala klyftor, som i sämsta fall kan äventyra den nya ekonomiska utvecklingen och även den spirande demokratin. Vi kristdemokrater ställer oss därför positiva till särskilda satsningar inom hälso- och sjukvården och ett speciellt riktat stöd till t.ex. till handikappade och barn. Inte minst på dessa områden bör i växande utsträckning svenska enskilda organisationers erfarenhet och kompetens tas i anspråk. Vi menar, precis som när det gäller biståndsverksamheten i u-länderna, att många enskilda organisationer har en förmåga att bilda nätverk med likartade organisationer i mottagarlandet och på så sätt skapa ett förtroendefullt samarbete. Därför bör vi utnyttja deras kapacitet och därigenom effektivisera våra insatser.

Näringslivsutveckling är centralt. Näringslivsstödet bör inriktas på att bidra till att skapa goda förutsättningar för utvecklingen av samarbetsländernas näringsliv och samarbetet mellan företag i Sverige och mottagarländerna. Vi håller med om att vitala områden som är av betydelse för näringslivsutvecklingen bör identifieras och stödjas långsiktigt. Kristdemokraterna vill betona att det är starkt motiverat att främja utvecklingen av ett ekologiskt jordbruk och ett energiförsörjningssystem baserat på förnybara energislag och största möjliga effektivitet. En satsning på morgondagens teknik möjliggör en hållbar utveckling.

Både BITS, Swedecorp och Swedfund har lång erfarenhet av utvecklingssamarbete med uppgift att främja och utveckla näringslivet i mottagarländerna. Dessa organ bör även efter inkluderingen i det av regeringen föreslagna "stor-SIDA" användas i ökad utsträckning i uppbyggnadsskedet i Östeuropa.

För Swedecorps del vill vi kristdemokrater avsätta mer pengar än regeringen och utskottsmajoriteten förordar. Vi menar att den roll Swedecorp kan spela vad gäller kunskapsöverföring och ledarutbildning för näringsliv och näringslivsorganisationer är av fundamental betydelse, särskilt med tanke på att ett fungerande näringsliv kan verka stabiliserande också i en demokratisk process. Swedecorp har under en lång följd av år genom samarbetet med svenskt näringsliv bidragit till att skapa bärkraftiga och ändamålsenliga företag i samarbetsländerna. Därför vill vi kristdemokrater att Swedecorp skall tilldelas 100 miljoner kronor, vilket innebär en ökning med 25 miljoner av den ram regeringen och utskottet föreslår.

Skapandet av väl fungerande statliga institutioner är av central betydelse också för ett fungerande näringsliv. Det är inte bara en fungerande kapitalmarknad och ett rättsväsende som behövs för att marknadsekonomin skall fungera och vara sund. Nobelpristagaren Douglas C. North har kartlagt etikens betydelse för länders välfärd. Han menar att det avgörande för om ett land är rikt eller fattigt är om transaktionskostnaderna kan hållas låga.

Förutsättningen för låga transaktionskostnader är bl.a. att människor kan lita på varandra i affärsuppgörelser. Denna lärdom har de flesta av oss kunnat dra i våra relationer på många olika områden och i livets olika situationer – man måste kunna lita på varandra om samhället skall kunna fungera både i den trängre och den vidare kretsen. Detta är allvarliga frågor, som måste sättas i fokus i länder där brottsligheten ökar och korruptionen har blivit ett allvarligt ekonomiskt och politiskt problem.

Samhällsomvandlingen har fört med sig en situation där regelverket och rättsfunktionerna inte har förmått hantera dem som vill utnyttja situationen. Arvet från den kommunistiska perioden har bidragit till bristerna i samhällssolidariteten. Frågan är i vilken utsträckning vi kan bidra till att utveckla känslan av hederlighet. Ibland fattas den ju också i vårt land, tyvärr.

Det fjärde målet är att stödja en miljömässigt hållbar utveckling. Det har också varit ett av de första målen för det svenska och nordiska samarbetet med Central- och Östeuropa att förbättra miljön. I första hand rör det sig om vattenrening, åtgärder mot luftföroreningar och kärnsäkerhetshöjande åtgärder. Dessa områden bör även i fortsättningen vara prioriterade. Tillräckliga resurser för miljöinvesteringar kommer att saknas inom överskådlig tid.

Vi kristdemokrater vill peka på möjligheten att stödja miljöinvesteringar i Polen genom Ecofund, som drivs av Polens finansdepartement i samarbete med Miljödepartementet. Projekten kallas "debt for environment swaps" och går ut på att skuldavskrivning sker mot att Polen satsar motsvarande summa i lokal valuta på miljöprojekt. Landet som avskriver skulder garanteras en plats i Ecofund och därmed möjligheter att påverka projekten. Polen är ett av de länder som bidrar mest till försurande luftföroreningar i Sverige. Vi kan alltså hjälpa oss själva samtidigt som vi hjälper Polen. Det är en offensiv strategi för att minska försurningsproblemen. En minskad belastning på Östersjön är ett

viktigt bidrag för att minska miljöskulden till barn och barnbarn. Jag kan nämna att USA har efterskänkt 10 % av Polens skuld och Frankrike och Schweiz någon procent. Förhandlingar pågår också med en del andra länder.

EU:s öststöd har haft sin tyngdpunkt i Centraleuropa. Vi kristdemokrater menar att Sverige bör verka för en förskjutning mot Östersjöområdet. Inom ramen för Helsingforskommissionen har ett åtgärdsprogram för Östersjön tagits fram gemensamt av alla de berörda länderna. I programmet beskrivs vilka åtgärder som bör vidtas under de kommande 20 åren för att återställa Östersjöns ekologiska balans. Utöver de 132 konkreta utsläppskällor som har identifierats beskriver programmet också behoven av lagar, regleringar, miljömedvetenhet och utbildning hos befolkningen samt kunskapsöverföring inom dessa områden till länderna i öst. De totala kostnaderna för programmet beräknas uppgå till så mycket som 150 miljarder kronor.

Den revidering av åtgärdsprogrammet som genomfördes under våren 1992 innebar en skärpning av det fortsatta miljöarbetet. Länderna förband sig då att arbeta enligt försiktighetsprincipen och att använda den mest miljövänliga tekniken.

Jag vill erinra om att Östersjöns miljö lyftes fram som en prioriterad fråga i regeringsdeklarationen, där följande står att läsa: "Sverige skall vara pådrivande i det internationella miljöarbetet. Projektet att återställa Östersjön i ekologisk balans, som jag initierade 1990, kommer att drivas med förnyad kraft." Men nu sänks miljöbiståndet med 50 miljoner kronor. Det tyder inte på någon kraftsamling. Vi betraktar det som totalt oacceptabelt. I stället menar vi att ökade resurser bör anslås till åtgärdsprogrammet för Östersjön för att man i realiteten skall kunna driva projektet med förnyad kraft. Därför vill vi satsa mera än vad regeringen gör, ända upp till 246 miljoner kronor just på Östersjömiljön.

De insatser som Sverige har medverkat till har varit framgångsrika. I flera av våra östliga grannländer finns stora naturvärden. Vi vill också satsa på att stärka den biologiska mångfalden. Ytterst handlar det om ifall vi är beredda att betala priset för miljöförstöringen eller om vi tänker lämna över denna nota till våra barn, en nota som i värsta fall inkluderar skador som är irreparabla. Vi anser att satsningen på miljön är alldeles för låg, och som jag sade vill vi öka den med 246 miljoner kronor.

Därför vill jag yrka bifall till reservation 14 och reservation 11 när det gäller det första momentet.

(forts. prot. 96)

8 § Beslut om fortsatt ärendebehandling

Kammaren beslöt på förslag av tredje vice talmannen att ärendebehandlingen skulle fortsättas vid morgondagens arbetsplenum.

9 § Anmälan om interpellationer

Anmäldes att följande interpellationer framställts

den 26 april

1994/95:118 av *Sten Andersson* (m) till statsrådet Jörgen Andersson om avveckling av kärnkraften
1994/95:119 av *Ragnhild Pohanka* (mp) till jordbruksministern om omvänt baggböleri
1994/95:120 av *Ragnhild Pohanka* (mp) till miljöministern om miljöanpassad offentlig upphandling
1994/95:121 av *Ragnhild Pohanka* (mp) till näringsministern om rotsnurr
1994/95:122 av *Gudrun Lindvall* (mp) till miljöministern om oljeutsläpp i Östersjön

Interpellationerna redovisas i bilaga som fogas till riksdagens snabbprotokoll tisdagen den 2 maj.

10 § Anmälan om frågor

Anmäldes att följande frågor framställts

den 26 april

1994/95:457 av *Margitta Edgren* (fp) till utbildningsministern om AT-tjänster i läkarutbildningen
1994/95:458 av *Ulla-Britt Hagström* (kds) till statsrådet Ylva Johansson om förslag om en yrkeshögskola

Frågorna redovisas i bilaga som fogas till riksdagens snabbprotokoll tisdagen den 2 maj.

11 § Kammaren åtskildes kl. 22.50.

Förhandlingarna leddes
av talmannen från sammanträdets början t.o.m. 1 § anf. 10 (delvis),
av tredje vice talmannen därefter t.o.m. 5 § anf. 21 (delvis),
av talmannen därefter t.o.m. anf. 56 (delvis),

av tredje vice talmannen därefter t.o.m. anf. 88 (delvis),
av talmannen därefter t.o.m. anf. 139 (delvis),
av tredje vice talmannen därefter t.o.m. 6 § anf. 173 (delvis)
av talmannen därefter t.o.m. 7 § anf. 214 (delvis) och
av tredje vice talmannen därefter till sammanträdets slut.

Vid protokollet

GUNNAR GRENFORS

/Barbro Nordström

Innehållsförteckning

Inledningsanförande med anledning av den aktuella debatten 1

Anf. 1 TALMANNEN 1

1 § Aktuell debatt: Det oprovocerade våldet 2

Anf. 2 ALF SVENSSON (kds) 2
Anf. 3 Justitieminister LAILA FREIVALDS (s) 3
Anf. 4 ALF SVENSSON (kds) 6
Anf. 5 GUN HELLSVIK (m) 7
Anf. 6 INGBRITT IRHAMMAR (c) 9
Anf. 7 KARIN PILSÄTER (fp) 10
Anf. 8 ALICE ÅSTRÖM (v) 12
Anf. 9 MARIANNE SAMUELSSON (mp) 13
Anf. 10 Justitieminister LAILA FREIVALDS (s) 15
Anf. 11 ALF SVENSSON (kds) 16
Anf. 12 GUN HELLSVIK (m) 18
Anf. 13 INGBRITT IRHAMMAR (c) 18
Anf. 14 KARIN PILSÄTER (fp) 19
Anf. 15 ALICE ÅSTRÖM (v) 20
Anf. 16 MARIANNE SAMUELSSON (mp) 21
Anf. 17 Justitieminister LAILA FREIVALDS (s) 21
Anf. 18 ALF SVENSSON (kds) 23
Anf. 19 Justitieminister LAILA FREIVALDS (s) 23

2 § Justering av protokoll 24

3 § Hänvisning av ärenden till utskott 24

4 § Förnyad bordläggning 25

5 § Socialpolitik - inriktning och anslag, m.m. 25

Socialutskottets betänkande 1994/95:SoU15 25
Socialutskottets betänkande 1994/95:SoU13 25
Socialutskottets betänkande 1994/95:SoU14 25
Socialutskottets betänkande 1994/95:SoU16 25
Socialutskottets betänkande 1994/95:SoU17 25
Socialutskottets betänkande 1994/95:SoU19 25
Socialutskottets betänkande 1994/95:SoU20 25
Socialutskottets betänkande 1994/95:SoU22 25
Anf. 20 STEN SVENSSON (m) 25
Anf. 21 ROLAND LARSSON (c) 31
Anf. 22 BARBRO WESTERHOLM (fp) 33
Anf. 23 STEN SVENSSON (m) replik 36
Anf. 24 BARBRO WESTERHOLM (fp) replik 37
Anf. 25 STEN SVENSSON (m) replik 37
Anf. 26 STIG SANDSTRÖM (v) 37

Anf. 27 STEN SVENSSON (m) replik 40
Anf. 28 STIG SANDSTRÖM (v) replik 40
Anf. 29 STEN SVENSSON (m) replik 40
Anf. 30 ROLAND LARSSON (c) replik 41
Anf. 31 STIG SANDSTRÖM (v) replik 41
Anf. 32 ROLAND LARSSON (c) replik 41
Anf. 33 STIG SANDSTRÖM (v) replik 41
Anf. 34 BARBRO WESTERHOLM (fp) replik 42
Anf. 35 STIG SANDSTRÖM (v) replik 42
Anf. 36 BARBRO WESTERHOLM (fp) replik 42
Anf. 37 STIG SANDSTRÖM (v) replik 42
Anf. 38 THOMAS JULIN (mp) 42
Anf. 39 BARBRO WESTERHOLM (fp) replik 45
Anf. 40 THOMAS JULIN (mp) replik 45
Anf. 41 ROLAND LARSSON (c) replik 46
Anf. 42 THOMAS JULIN (mp) replik 46
Anf. 43 ROLAND LARSSON (c) replik 46
Anf. 44 THOMAS JULIN (mp) replik 46
Anf. 45 CHATRINE PÅLSSON (kds) 47
Anf. 46 BARBRO WESTERHOLM (fp) replik 49
Anf. 47 CHATRINE PÅLSSON (kds) replik 49
Anf. 48 BARBRO WESTERHOLM (fp) replik 50
Anf. 49 CHATRINE PÅLSSON (kds) replik 50
Anf. 50 BO HOLMBERG (s) 50
Anf. 51 BARBRO WESTERHOLM (fp) replik 55
Anf. 52 CHATRINE PÅLSSON (kds) replik 56
Anf. 53 BO HOLMBERG (s) replik 56
Anf. 54 STIG SANDSTRÖM (v) replik 56
Anf. 55 BO HOLMBERG (s) replik 57
Anf. 56 Socialminister INGELA THALÉN (s) 57
Anf. 57 TREDJE VICE TALMANNEN 59
Anf. 58 Socialminister INGELA THALÉN (s) 59
Anf. 59 STEN SVENSSON (m) replik 61
Anf. 60 STIG SANDSTRÖM (v) replik 61
Anf. 61 Socialminister INGELA THALÉN (s) 62
Anf. 62 BARBRO WESTERHOLM (fp) replik 62
Anf. 63 Socialminister INGELA THALÉN (s) 62
Anf. 64 BARBRO WESTERHOLM (fp) replik 62
Anf. 65 Socialminister INGELA THALÉN (s) 63
Anf. 66 CHATRINE PÅLSSON (kds) replik 63
Anf. 67 Socialminister INGELA THALÉN (s) 63
Anf. 68 ROLAND LARSSON (c) replik 64
Anf. 69 Socialminister INGELA THALÉN (s) 64
Anf. 70 ROLAND LARSSON (c) replik 65
Anf. 71 Socialminister INGELA THALÉN (s) 65
Anf. 72 GUN HELLSVIK (m) 65
Anf. 73 BARBRO WESTERHOLM (fp) replik 69
Anf. 74 GUN HELLSVIK (m) replik 69
Anf. 75 BARBRO WESTERHOLM (fp) replik 70
Anf. 76 GUN HELLSVIK (m) replik 70

Anf. 77 LARS-ERIK LÖVDÉN (s) ... 70
Anf. 78 GUN HELLSVIK (m) replik ... 73
Anf. 79 LARS-ERIK LÖVDÉN (s) replik ... 74
Anf. 80 GUN HELLSVIK (m) replik ... 74
Anf. 81 MARGARETA E NORDENVALL (m) ... 74
Anf. 82 MARGARETA ISRAELSSON (s) ... 78
Anf. 83 MARGARETA E NORDENVALL (m) replik ... 80
Anf. 84 MARGARETA ISRAELSSON (s) replik ... 80
Anf. 85 LISELOTTE WÅGÖ (m) ... 80
Anf. 86 KERSTIN WARNERBRING (c) ... 83
Anf. 87 KERSTIN HEINEMANN (fp) ... 86
Anf. 88 ULLA HOFFMANN (v) ... 88
Anf. 89 LISELOTTE WÅGÖ (m) replik ... 92
Anf. 90 ULLA HOFFMANN (v) replik ... 92
Anf. 91 LISELOTTE WÅGÖ (m) replik ... 92
Anf. 92 ULLA HOFFMANN (v) replik ... 93
Anf. 93 RAGNHILD POHANKA (mp) ... 93
Anf. 94 ULLA-BRITT HAGSTRÖM (kds) ... 96
Anf. 95 ULLA HOFFMANN (v) replik ... 100
Anf. 96 ULLA-BRITT HAGSTRÖM (kds) replik ... 100
Anf. 97 ULLA HOFFMANN (v) replik ... 100
Anf. 98 ULLA-BRITT HAGSTRÖM (kds) replik ... 101
Anf. 99 KERSTIN WARNERBRING (c) replik ... 101
Anf. 100 ULLA-BRITT HAGSTRÖM (kds) replik ... 101
Anf. 101 KERSTIN WARNERBRING (c) replik ... 101
Anf. 102 MARIANNE JÖNSSON (s) ... 101
Anf. 103 LISELOTTE WÅGÖ (m) replik ... 103
Anf. 104 MARIANNE JÖNSSON (s) replik ... 103
Anf. 105 LISELOTTE WÅGÖ (m) replik ... 104
Anf. 106 MARIANNE JÖNSSON (s) replik ... 104
Anf. 107 KERSTIN HEINEMANN (fp) replik ... 104
Anf. 108 MARIANNE JÖNSSON (s) replik ... 104
Anf. 109 KERSTIN HEINEMANN (fp) replik ... 104
Anf. 110 MARIANNE JÖNSSON (s) replik ... 105
Anf. 111 RAGNHILD POHANKA (mp) replik ... 105
Anf. 112 MARIANNE JÖNSSON (s) replik ... 105
Anf. 113 RAGNHILD POHANKA (mp) replik ... 105
Anf. 114 ULLA HOFFMANN (v) replik ... 105
Anf. 115 MARIANNE JÖNSSON (s) replik ... 106
Anf. 116 ULLA HOFFMANN (v) replik ... 106
Anf. 117 MARIANNE JÖNSSON (s) replik ... 106
Anf. 118 Statsrådet ANNA HEDBORG (s) ... 106
Anf. 119 LISELOTTE WÅGÖ (m) replik ... 110
Anf. 120 Statsrådet ANNA HEDBORG (s) ... 110
Anf. 121 LISELOTTE WÅGÖ (m) replik ... 111
Anf. 122 Statsrådet ANNA HEDBORG (s) ... 111
Anf. 123 KERSTIN WARNERBRING (c) replik ... 111
Anf. 124 Statsrådet ANNA HEDBORG (s) ... 112
Anf. 125 KERSTIN WARNERBRING (c) replik ... 112
Anf. 126 Statsrådet ANNA HEDBORG (s) ... 112

Anf. 127 KERSTIN HEINEMANN (fp) replik 113
Anf. 128 Statsrådet ANNA HEDBORG (s) 113
Anf. 129 KERSTIN HEINEMANN (fp) replik 113
Anf. 130 Statsrådet ANNA HEDBORG (s) 113
Anf. 131 RAGNHILD POHANKA (mp) replik 114
Anf. 132 Statsrådet ANNA HEDBORG (s) 114
Anf. 133 RAGNHILD POHANKA (mp) replik 114
Anf. 134 ULLA-BRITT HAGSTRÖM (kds) replik 114
Anf. 135 Statsrådet ANNA HEDBORG (s) 115
Anf. 136 ULLA-BRITT HAGSTRÖM (kds) replik 115
Anf. 137 Statsrådet ANNA HEDBORG (s) 115
Anf. 138 MARIANNE ANDERSSON (c) 115
Anf. 139 LEIF CARLSON (m) 118
Anf. 140 MARIANNE ANDERSSON (c) replik 120
Anf. 141 LEIF CARLSON (m) replik 121
Anf. 142 MARIANNE ANDERSSON (c) replik 121
Anf. 143 LEIF CARLSON (m) replik 122
Anf. 144 BO HOLMBERG (s) replik 122
Anf. 145 LEIF CARLSON (m) replik 123
Anf. 146 BO HOLMBERG (s) replik 123
Anf. 147 LEIF CARLSON (m) replik 124
Anf. 148 EVA ZETTERBERG (v) 124
Anf. 149 CHARLOTTA L BJÄLKEBRING (v) 125
(forts.) 127

Beslut om uppskjuten votering 127

5 § (forts.) **Socialpolitik - inriktning och anslag, m.m.** (forts. SoU15, SoU13, SoU14, SoU16, SoU17, SoU19, SoU20 och SoU22) **127**

Anf. 150 EWA LARSSON (mp) 127
Anf. 151 BIRGER SCHLAUG (mp) 128
Anf. 152 BARBRO WESTERHOLM (fp) 130
Anf. 153 KERSTIN WARNERBRING (c) 130
Anf. 154 MARIANNE ANDERSSON (c) 130
Anf. 155 BARBRO WESTERHOLM (fp) 131
Anf. 156 MARIANNE ANDERSSON (c) replik 131
Anf. 157 BARBRO WESTERHOLM (fp) replik 132
Anf. 158 MARIANNE ANDERSSON (c) replik 132
Anf. 159 LEIF CARLSON (m) 132
Anf. 160 MARIANNE ANDERSSON (c) 133
(Beslut skulle fattas den 27 april.) 133

Ajournering 133

Återupptagna förhandlingar 134

6 § Näringspolitik 134

Näringsutskottets betänkande 1994/95:NU18 134
Anf. 161 PER WESTERBERG (m) 134

Anf. 162 KJELL ERICSSON (c) ... 137
Anf. 163 EVA FLYBORG (fp) ... 140
Anf. 164 LENNART BEIJER (v) ... 143
Anf. 165 PER WESTERBERG (m) replik ... 145
Anf. 166 LENNART BEIJER (v) replik ... 146
Anf. 167 PER WESTERBERG (m) replik ... 146
Anf. 168 LENNART BEIJER (v) replik ... 146
Anf. 169 KJELL ERICSSON (c) replik ... 147
Anf. 170 LENNART BEIJER (v) replik ... 147
Anf. 171 KJELL ERICSSON (c) replik ... 147
Anf. 172 LENNART BEIJER (v) replik ... 148
Anf. 173 BIRGER SCHLAUG (mp) ... 148
Anf. 174 PER WESTERBERG (m) replik ... 151
Anf. 175 BIRGER SCHLAUG (mp) replik ... 152
Anf. 176 PER WESTERBERG (m) replik ... 152
Anf. 177 BIRGER SCHLAUG (mp) replik ... 153
Anf. 178 KJELL ERICSSON (c) replik ... 153
Anf. 179 BIRGER SCHLAUG (mp) replik ... 153
Anf. 180 KJELL ERICSSON (c) replik ... 154
Anf. 181 BIRGER SCHLAUG (s) ... 154
Anf. 182 GÖRAN HÄGGLUND (kds) ... 154
Anf. 183 BO BERNHARDSSON (s) ... 157
Anf. 184 PER WESTERBERG (m) replik ... 160
Anf. 185 BO BERNHARDSSON (s) replik ... 161
Anf. 186 PER WESTERBERG (m) replik ... 161
Anf. 187 BO BERNHARDSSON (s) replik ... 162
Anf. 188 BIRGER SCHLAUG (mp) replik ... 162
Anf. 189 BO BERNHARDSSON (s) replik ... 162
Anf. 190 BIRGER SCHLAUG (mp) replik ... 163
Anf. 191 BO BERNHARDSSON (s) replik ... 163
Anf. 192 KJELL ERICSSON (c) replik ... 163
Anf. 193 EVA FLYBORG (fp) replik ... 164
Anf. 194 BO BERNHARDSSON (s) replik ... 164
Anf. 195 EVA FLYBORG (fp) replik ... 165
Anf. 196 KERSTIN WARNERBRING (c) ... 165
Anf. 197 EVA FLYBORG (fp) replik ... 167
Anf. 198 KERSTIN WARNERBRING (c) replik ... 167
Anf. 199 EVA FLYBORG (fp) replik ... 167
Anf. 200 KERSTIN WARNERBRING (c) replik ... 168
Anf. 201 RONNY KORSBERG (mp) ... 168
Anf. 202 SIV HOLMA (v) ... 170
Anf. 203 ELISA ABASCAL REYES (mp) ... 171
Anf. 204 BO BERNHARDSSON (s) replik ... 173
Anf. 205 ELISA ABASCAL REYES (mp) replik ... 173
Anf. 206 BO BERNHARDSSON (s) replik ... 173
Anf. 207 ELISA ABASCAL REYES (mp) replik ... 174
Anf. 208 PER LAGER (mp) ... 174
Anf. 209 KRISTINA ZAKRISSON (s) ... 175
Anf. 210 LENNART KLOCKARE (s) ... 175
Anf. 211 JAN BACKMAN (m) ... 176

Anf. 212 LENNART BEIJER (v) 177
(Beslut skulle fattas den 27 april.) 177

7 § Sveriges samarbete med Central- och Östeuropa 178

Utrikesutskottets betänkande 1994/95:UU16 178
Anf. 213 GÖRAN LENNMARKER (m) 178
Anf. 214 HELENA NILSSON (c) 182
Anf. 215 LENNART ROHDIN (fp) 183
Anf. 216 EVA ZETTERBERG (v) 185
Anf. 217 GÖRAN LENNMARKER (m) replik 188
Anf. 218 EVA ZETTERBERG (v) replik 188
Anf. 219 GÖRAN LENNMARKER (m) replik 189
Anf. 220 EVA ZETTERBERG (v) replik 189
Anf. 221 LENNART ROHDIN (fp) replik 189
Anf. 222 EVA ZETTERBERG (v) replik 190
Anf. 223 LENNART ROHDIN (fp) replik 190
Anf. 224 BODIL FRANCKE OHLSSON (mp) 190
Anf. 225 INGRID NÄSLUND (kds) 192
(forts. prot. 96) 195

8 § Beslut om fortsatt ärendebehandling 196

9 § Anmälan om interpellationer 196

1994/95:118 av *Sten Andersson* (m) till statsrådet Jörgen Andersson om avveckling av kärnkraften *196*
1994/95:119 av *Ragnhild Pohanka* (mp) till jordbruksministern om omvänt baggböleri *196*
1994/95:120 av *Ragnhild Pohanka* (mp) till miljöministern om miljöanpassad offentlig upphandling *196*
1994/95:121 av *Ragnhild Pohanka* (mp) till näringsministern om rotsnurr *196*
1994/95:122 av *Gudrun Lindvall* (mp) till miljöministern om oljeutsläpp i Östersjön *196*

10 § Anmälan om frågor 196

1994/95:457 av *Margitta Edgren* (fp) till utbildningsministern om AT-tjänster i läkarutbildningen *196*
1994/95:458 av *Ulla-Britt Hagström* (kds) till statsrådet Ylva Johansson om förslag om en yrkeshögskola *196*

11 § Kammaren åtskildes kl. 22.50 ..... **196**

gotab 48689, Stockholm 1995